



รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย การศึกษาและพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว
ที่เหมาะสมบนดอยหลวงเชียงดาว โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
บริเวณรอบดอยหลวงเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

โดย

คุณอรุณ อุดัย และคณะ

เสนอ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค

เมษายน 2549

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ การศึกษาและพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว
ที่เหมาะสมบนดอยหลวงเชียงดาว โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
บริเวณรอบดอยหลวงเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

รายชื่อทีมวิจัย

1. นายอรุณ	อู๋ชัย	หัวหน้าโครงการวิจัย
2. นายปรีชา	จักนุ	นักวิจัยชุมชน
3. นาย คมศักดิ์	วงษ์สุข	นักวิจัยชุมชน
4. นายแสงเมือง	เมืองจางสว่าง	นักวิจัยชุมชน
5. นายกัลป์กี	เมมตันตะคุป	นักวิจัยชุมชน
6. นาย สมพงษ์	แซ่ดี	นักวิจัยชุมชน
7. นาย อำนวย	สุขเจริญ	นักวิจัยชุมชน
8. นาย สุเทพ	หน่อปา	นักวิจัยชุมชน
9. นาย วรินทร์	วรินทร์เวช	นักวิจัย
10. นางสาว ปริมาตร	คำอ้าย	นักวิจัย
11. อาจารย์ เพทาย	ประทุมทอง	ที่ปรึกษา
12. อาจารย์ ชาญชัย	จันทร์เผือก	ที่ปรึกษา
13. นาย นิคม	พุทธา	ที่ปรึกษา

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป” กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบ เป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พุดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชนทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกอบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวตนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว.สำนักงานภาค ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะที่เดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงาน เป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่นักวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.สำนักงานภาค จึงได้ปรับปรุงแบบการเขียนรายงานวิจัย ให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนองานออกมาใน รูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษา และรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัยสู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว.สำนักงานภาค

สารบัญ

หน้า

บทที่ 1	ความเป็นมาของงานวิจัย	
	1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
	1.2 วัตถุประสงค์	3
	1.3 คำถามหลักของการวิจัย	3
	1.4 ศึกษาทบทวนต้นทุนเดิม	3
	1.5 วิเคราะห์ข้อมูลสะสม	4
	1.6 วางแผนการทำงาน	4
	1.7 ทดลองปฏิบัติ	4
	1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย	4
	1.9 ระยะเวลาดำเนินวิจัย	5
	1.10 งบประมาณที่ใช้ในการวิจัย	5
	1.11 แผนกิจกรรมระยะเริ่มต้น 6 เดือน	5
บทที่ 2	กระบวนการทำงาน	6
บทที่ 3	บริบท/สภาพพื้นที่และสถานการณ์การท่องเที่ยวในพื้นที่	28
	3.1 ข้อมูลเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว	28
	3.2 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสภาพป่าและพรรณพฤษชาติดอยเชียงดาว	32
	3.3 ข้อมูลพื้นฐานอำเภอเชียงดาว จ.เชียงใหม่	37
บทที่ 4	ผลการดำเนินงาน	53
	4.1 ข้อมูล องค์ความรู้ ด้านพรรณพืช พันธุ์สัตว์ที่สำคัญ	53
	4.2 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน	57
	4.3 การสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว	74
	4.4 การจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม ของชุมชนในพื้นที่ ดอยหลวงเชียงดาว	77

บทที่ 5	สรุป วิเคราะห์ ผลงานวิจัย	81
	5.1 สถานการณ์การท่องเที่ยว	81
	5.2 การสัมภาษณ์ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว	86
	5.3 การจัดการรูปแบบท่องเที่ยวในปัจจุบัน	90
	5.4 การสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใน การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว	93
	5.5 การจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม ของชุมชนในพื้นที่ดอยหลวงเชียงดาว	96
	5.6 วิเคราะห์กระบวนการทำงานของทีมวิจัย	97
	5.7 บทเรียนที่ได้จากงานวิจัย การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย แผนการดำเนินงานต่อหลังปิดโครงการวิจัย	100
ประวัติทีมวิจัย		103

ภาคผนวก

1. ผลกระทบจากการท่องเที่ยว ต่อความอยู่รอดของสังคมพืช ดอยเชียงดาว
2. เอกสารเผยแพร่คุณค่าความสำคัญของดอยหลวงเชียงดาวและความคิดเห็น
ต่อกรณีโครงการกระเช้าไฟฟ้าฯ
3. เรื่อง “ลักษณะพันธุ์พืชที่สำคัญ บริเวณดอยหลวงเชียงดาว”
4. พันธุ์พืชที่น่าสนใจบนดอยเชียงดาว
5. ดอยหลวงเชียงดาว ดำเนินงาน ความเชื่อ
6. ข้อมูลการจัดการท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาวภาคประชาชน
7. ดอยเชียงดาวชุมชนแห่งตำนานเจ้าหลวงคำแดง
8. แผนภูมิระบบการท่องเที่ยว
9. แผนผังแสดงเส้นทางไปสำนักงานเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว
10. แผนผังเส้นทางโดยสังเขปแสดงเส้นทางเดินเท้าบริเวณดอยหลวงเชียงดาว 1
11. แผนผังเส้นทางโดยสังเขปแสดงเส้นทางเดินเท้าบริเวณดอยหลวงเชียงดาว 2

บรรณานุกรม

บทที่ 1

ความเป็นมาของงานวิจัย

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ดอยหลวงเชียงดาว เดิมเป็นเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าเชียงดาว ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 ต่อมา ปี พ.ศ. 2421 ได้ถูกประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวงเชียงดาว โดยมีพื้นที่ประมาณ 320,000 ไร่ โดยมี พ.ร.บ. สงวนคุ้มครองสัตว์ป่า ปี พ.ศ. 2503 ปรับปรุงปี พ.ศ. 2535 มีเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาวและสถานีวิจัยพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวงเชียงดาวร่วมกันดูแล

ดอยหลวงเชียงดาวถูกบริหารจัดการโดยรัฐที่เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว จึงมีประเด็นคำถามว่า การมีส่วนร่วมภาคประชาชนนั้นจะเป็นอย่างไรเพราะภายหลังประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวงเชียงดาวแล้ว มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น โดยมีเป้าหมายที่การพิชิตยอดดอยหลวงที่มีความสูง 2,225 เมตร ซึ่งในความเป็นจริง พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ไม่สนับสนุนที่จะให้มีการท่องเที่ยวดังกล่าว และไม่มีมาตรการรองรับการท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่มีความยุ่งยากในการจัดการบริหารจัดการ เพิ่งจะมีความชัดเจนเมื่อปี พ.ศ. 2545 ให้มีการท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาวได้ มีการจัดสรรงบประมาณเก็บค่าธรรมเนียม เมื่อกรมป่าไม้ประกาศแล้ว สิ่งที่เกิดขึ้นประเด็นขึ้นมาแล้ว เราจะมีการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวอย่างไร

ในแต่ละปี จะมีคนขึ้นไปเที่ยวประมาณ 1,516 คน (ข้อมูลปี 2545) นักท่องเที่ยวที่ขึ้นไป ส่วนใหญ่เป็นวัยหนุ่มสาว ต้องการความตื่นเต้นผจญภัย แต่มีจำนวนน้อยที่จะขึ้นไปดูระบบนิเวศวิทยาเพื่อศึกษาหินปูน และดูนกโดยตรง

ซึ่งการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวงเชียงดาว อย่างเข้มข้นก่อให้เกิดสภาพปัญหาจากการท่องเที่ยวติดตามมาหลายประการ ถึงแม้สถานการณ์การท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษามีความสนใจในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีแนวโน้มมากขึ้น ในขณะที่ภาคประชาชน หน่วยงานรัฐและเอกชนมีศักยภาพในการดำเนินงานแต่ขาดการจัดการอย่างมีส่วนร่วมและเหมาะสม การศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวงเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ จะช่วยให้การจัดการพื้นที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวงเชียงดาวในแง่การจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่บรรลุผลได้มากขึ้นและเป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่นส่วนรวมอีกด้วย

ประเด็นที่สังคมภายนอกมักจะละเลยคือชาวบ้านและหากแม้ว่าชาวบ้านจะมีระดับความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในระดับปานกลาง แต่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้น้อยลงไปด้วย ทางออกคือ การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้จะประสบความสำเร็จได้ด้วยดีรัฐต้องเปิดโอกาสให้ชาวบ้าน

เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรให้สอดคล้องกับภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งจะทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน

ชาวบ้านที่ว่าเป็นคือชุมชนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาวและมีกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวโดยตรงประกอบด้วย ชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว และชุมชนบ้านแม่นะ ตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ สถานการณ์ที่สอดคล้องกัน ผนวกกับประเด็นของรัฐตามนโยบายแปลงสินทรัพย์เป็นทุน โดยโครงการ ทำหน้าที่ประสาน เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมที่จะบอกได้ว่า ใครทำหน้าที่อะไร มากน้อยเพียงไร แค่นั้นอย่างไร หรือจะให้หนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายกลุ่มหนึ่ง เข้ามาเกี่ยวข้องมากน้อยเพียงไร

การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นต้องอยู่ภายใต้กรอบแนวคิดที่ว่าประชาชนในชุมชนพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว มีบทบาทสำคัญต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมาก เนื่องจากประชาชนเป็นเจ้าของท้องถิ่นสามารถเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงกับหน่วยงานรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องในกระบวนการท่องเที่ยวระดับต่าง ๆ ได้ ความรู้สึกเป็นเจ้าของท้องถิ่นของสมาชิกชุมชน ซึ่งมีความรัก ความหวงแหน พึ่งพิงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวอยู่แล้ว สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืนแก่ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวได้ ชุมชนจะต้องพัฒนาตนเองให้เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานรัฐกับชุมชนเอง และระหว่างชุมชนกับเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การสร้างการมีส่วนร่วม เป็นเรื่องที่ต้องได้รับความร่วมมือและความเข้าใจจากทุกส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะองค์กรของรัฐ และเจ้าของหรือผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแล

ปัญหาที่พบในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวได้แก่

1. การจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวยังไม่มีกรอบและแนวทางที่ชัดเจน
2. การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวยังอยู่ในระดับต่ำ
3. เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศบนดอยเชียงดาว
4. เกิดการแทรกแซงของวัฒนธรรมและการพัฒนาจากต่างถิ่น
5. เกิดปัญหาความรู้ ความเข้าใจ ต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ชัดเจน
6. เกิดปัญหาการขัดแย้ง ภายในชุมชน
7. กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนยังอยู่ในระดับต่ำ
8. ปัญหาความยากจน อันเกิดจากการพึ่งพาการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว

จากปัญหาดังกล่าว จึงเป็นที่มาของโครงการวิจัยว่า

1. รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมต่อชุมชนและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาวควรเป็นรูปแบบใด
2. กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการการท่องเที่ยวมีรูปแบบอย่างไร

พื้นที่เป้าหมาย

ชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาวและชุมชนแม่นะตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อหารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาวที่เหมาะสม
2. เพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว
3. เพื่อจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม ของชุมชนในพื้นที่ดอยหลวง เชียงดาว

1.3 คำถามหลักของการวิจัย

รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การวางแผนปฏิบัติการ อย่างมีส่วนร่วมโดยชุมชนในพื้นที่เป็นอย่างไร และทางเลือกในการจัดการการท่องเที่ยวตลอดจนชุมชนท้องถิ่นจะสามารถได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง สามารถทำได้โดยใครและใครคือผู้รับประโยชน์อย่างแท้จริง

กระบวนการวิจัย

1.4 ศึกษา ทบทวนต้นทุนเดิม

ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป ด้าน กายภาพ สภาพพื้นที่ ด่านาน ความเชื่อ พิธี สัตว์ ชุมชน การท่องเที่ยว และข้อมูลเชิงวิชาการ

- ศึกษาสภาพการณ์ สถานการณ์ และองค์ความรู้ในด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาวของชุมชนจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง
- จัดเวทีชี้แจงทำความเข้าใจเรื่องข้อดี ของการจัดทำรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน
- ระดมข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะในกลุ่ม ถึงกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมและการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงาน

- เก็บข้อมูลกลุ่มลูกหาบ คนนำทาง ผู้ประกอบการท่องเที่ยวตลอดจนคนเก็บสมุนไพรที่ใช้ประโยชน์จากป่าดอยเชียงดาวทั้งหมด กิจกรรม รายได้ องค์กรความรู้ ความตระหนัก ความเข้าใจ ฯลฯ

1.5 วิเคราะห์ข้อมูลทุนสะสม

- วิเคราะห์ข้อมูล หาแนวทางร่วมกัน

1.6 วางแผนการทำงาน

- ออกแบบกิจกรรมการทำงาน

1.7 ทดลองปฏิบัติ

- ลงมือทดลองปฏิบัติ
- ติดตามงานและหาข้อสรุปร่วมกันกำหนดและออกแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศร่วมกัน

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ได้ข้อมูล ต้นทุนเดิมในด้านข้อมูลพื้นฐานทั่วไป ด้านกายภาพ สภาพพื้นที่ ดำนาน ความเชื่อ พิธี สัตว์ ชุมชน การท่องเที่ยวและข้อมูลเชิงวิชาการจากกลุ่มลูกหาบ คนนำทาง ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยว ตลอดจนผู้ใช้ประโยชน์จากป่าดอยเชียงดาวทั้งหมด
2. ได้สร้างความเข้าใจ เตรียมความพร้อมของทีมวิจัย ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม
3. ได้ศึกษาสภาพการณ์ สถานการณ์ และองค์ความรู้ในด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาวของชุมชน
4. ลดความขัดแย้งและเกิดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาวและชุมชน
5. ได้ข้อตกลงร่วมกันจากหลายฝ่ายในการจัดทำรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาวที่เหมาะสม
6. เกิดแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม ของชุมชนในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาวและสามารถนำไปเผยแพร่เพื่อการใช้ประโยชน์ในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวต่อไปในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

1.9 ระยะเวลาดำเนินการวิจัย ตั้งแต่ 1 พฤศจิกายน 2547 – 30 มิถุนายน 2549

1.10 งบประมาณที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 300,000 บาท

1.11 พื้นที่เป้าหมาย

ชุมชนบ้านคำ ตำบลเชียงดาวและชุมชนแม่นะ ตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

1.12 วิธีการดำเนินงาน

1. ศึกษา ทบทวนต้นทุนเดิม เก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานทั่วไป ด้านกายภาพ สภาพพื้นที่ ด่านาน ความเชื่อ พิธี สัตว์ ชุมชน การท่องเที่ยวและข้อมูลเชิงวิชาการ
2. ศึกษาสภาพการณ์ สถานการณ์ และองค์ความรู้ในด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาวของชุมชนจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง
3. จัดเวทีชี้แจงทำความเข้าใจเรื่องข้อดี ของการจัดทำรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน
4. ระดมข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะในกลุ่มถึงกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมและการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงาน
5. เก็บข้อมูลกลุ่มลูกหาบ คนนำทาง ผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว ตลอดจนผู้ใช้ประโยชน์จากป่าดอยเชียงดาวทั้งหมด ในประเด็น การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ กิจกรรม รายได้ องค์ความรู้ ความตระหนัก ความเข้าใจ และประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
6. จัดเวทีชาวบ้านวิเคราะห์ข้อมูล จากข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งหมด เพื่อนำไปวิเคราะห์หารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม
7. จัดเวทีประชุมที่มวิจัยและเวทีชาวบ้านเพื่อร่วมกันระดมความคิดเห็นรวมทั้งออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม
8. จัดกิจกรรมทดลองรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่กำหนดขึ้นรวมทั้งปรับปรุงให้เหมาะสมกับพื้นที่ดอยหลวง เชียงดาว
9. ติดตามและประเมินผลรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเป็นระยะ
10. จัดเวทีประชุมเพื่อกำหนดแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว โดยการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
11. จัดประชุมที่มวิจัยเพื่อทบทวนและสรุปบทเรียนการดำเนินงานที่ผ่านมา เพื่อจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

บทที่ 2

กระบวนการทำงานวิจัย

เนื่องจากโครงการยังอยู่ในระยะแรก กิจกรรมหลัก ๆ เป็นการทำงานเกี่ยวกับการรวบรวมต้นทุน รวบรวมว่ามีต้นทุนอะไรบ้าง มีอะไรที่พอจะถือได้ว่าเป็นของดีของคนในท้องถิ่นที่พอจะเอามาใช้ได้บ้าง ซึ่งสภาพพื้นที่โดยส่วนใหญ่ของอำเภอเชียงดาวเป็นภูเขาหินปูน ถือว่าเป็นภูเขาหินปูนที่สูงที่สุดของประเทศ ในแง่ความสูงมีความสูงอยู่ในระดับ 3 มีความหลากหลายค่อนข้างเยอะและคนในท้องถิ่นได้ใช้ประโยชน์ค่อนข้างเยอะ ในแง่ของเป็นภูเขาศักดิ์สิทธิ์ เป็นแหล่งหาพืชสมุนไพร เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยรูปแบบของการท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นการไปศึกษาธรรมชาติหรือว่าเชิงผจญภัย บางคนขึ้นไปดูวิทัศน์ที่สวยงาม มีสภาพป่าที่มีความหลากหลาย ทั้งป่าดิบเขา ป่าในเขตอบอุ่น งานที่โครงการได้เข้าไปทำในช่วงแรก ๆ ก็คือในพื้นที่ที่มีการจัดการท่องเที่ยวอย่างไบบ้าง ส่วนหนึ่งทางโครงการก็เข้าไปร่วมกับทางเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าซึ่งเป็นเจ้าของสถานที่ ร่วมกันช่วยกันออกแบบ ซึ่งก่อนที่จะทำงานวิจัยได้เข้าร่วมจัดฝึกอบรมผู้นำทางและลูกหาบประมาณ 137 คนมีการทำคู่มือแต่นั้นหมายถึงว่ามันยังไม่ใช่ของชาวบ้านจริงแต่นั้นก็เป็นการรับนโยบายมาทำมากกว่า ส่วนใหญ่รูปแบบที่ไปจะเป็นแบบกึ่งผจญภัยหน่อยคือแบบแบกเป้เดินป่า จะว่าเป็นเรื่องเฉพาะกิจก็ได้เพราะว่าเรื่องการท่องเที่ยวบนดอยหลวงเชียงดาวนั้น มีการทำมานานแต่ว่าโดยส่วนใหญ่จะอยู่ภายใต้ความอนุเคราะห์ของภาครัฐมากกว่า เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาวจะปล่อยให้ชาวบ้านหรือนักท่องเที่ยวขึ้นไปอย่างก็ต้องขออนุญาต จะจัดอบรมก็ต้องขอความร่วมมือ บางครั้งแผนและนโยบายก็จะเป็นทางเขตฯเป็นคนกำหนดทางชาวบ้านเองก็เป็นเพียงคนที่รับเรื่องมา บางครั้งจะพานักท่องเที่ยวไปเที่ยวก็ต้องอนุญาตทางเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าก่อนแต่จริง ๆ แล้วตัวภูมิปัญญาของชาวบ้านมีอยู่แล้ว

เมื่อมีแนวคิดอย่างนี้แล้วก็มีแนวคิดที่จะสร้างกระเช้าขึ้นมา ชาวบ้านก็เริ่มมีการตื่นตัวและก็นึกว่ามันน่าจะมีทางออก ตัวของการท่องเที่ยวต้องการส่งเสริมเรื่องการท่องเที่ยวบนดอยหลวงด้วย ประกอบกับชาวบ้านเองก็มีแนวคิดว่ามันน่าจะเป็นงานของชาวบ้านเองเพราะจริง ๆ แล้วคนนำการท่องเที่ยวเองก็คือชาวบ้านเองก็มีแนวคิดว่ามันน่าจะเป็นงานของชาวบ้านเองเพราะจริง ๆ แล้วคนนำการท่องเที่ยวเองก็คือชาวบ้านก็เกิดการรวมตัวกันขึ้น มีการพูดคุยกันมา จนกระทั่งเราได้งบประมาณจากทาง สกว. มา จริงแล้วเรามีการจัดเวทีชาวบ้านจริง ๆ ประมาณ 6 ครั้ง หากนับตั้งแต่พอได้รับทุนจาก สกว. มาก็คจะเป็นประมาณ 5 ครั้ง

กิจกรรมในระยะที่ 1 ของโครงการวิจัย

● **เวทีชาวบ้านครั้งที่1** เรื่อง “เตรียมความพร้อมทีมวิจัย และลงพื้นที่สร้างความชัดเจนให้กับชุมชน เกี่ยวกับโครงการศึกษาและพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมบนดอยหลวงเชียงดาว”วันที่ 28 พฤศจิกายน 2546ณ สำนักงานโครงการจัดการลุ่มน้ำปิงมีผู้เข้าร่วมประชุมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 30 คน โดยมีสาระสำคัญการประชุมสามารถสรุปได้ดังนี้

1. สร้างความเข้าใจกับผู้เข้าร่วมประชุมในเรื่องต่าง ๆ
 - 1.1 อธิบายความเป็นมาของงานวิจัย
 - 1.2 บทบาทหน้าที่ของทีมวิจัย
 - 1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย
 - 1.4 ปัจจัยและเงื่อนไขสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยตัวแทนของ (สกว.)
 - 1.5 ร่วมกันพิจารณาโครงการศึกษาให้ครอบคลุมเป้าหมาย วัตถุประสงค์ บุคคลที่จะเข้ามามีส่วนร่วมและกำหนดแผนงานกิจกรรมในระยะแรก
2. ที่ประชุมได้รับทราบปัญหาต่าง ๆ ที่พบในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอันได้แก่
 - 2.1 การจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวยังไม่มีกรอบและแนวทางที่ชัดเจน
 - 2.2 การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอยู่ในระดับต่ำ
 - 2.3 เกิดผลกระทบต่องบระบบนิเวศบนดอยเชียงดาวอันเกิดจากการขาดความรู้หรือการปฏิบัติที่ถูกต้องเมื่อขึ้นไปบนดอยเชียงดาว
 - 2.4 เกิดการแทรกแซงของวัฒนธรรมและการพัฒนาจากต่างถิ่น
 - 2.5 เกิดปัญหาความรู้ ความเข้าใจต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ชัดเจน
 - 2.6 เกิดปัญหาการขัดแย้ง ภายในชุมชน เนื่องจากขาดการประสานงานกัน เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายเดียวกัน
 - 2.7 กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนยังอยู่ในระดับต่ำ
 - 2.8 ปัญหาความยากจน อันเกิดจากการพึ่งพาการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว ไม่มีอาชีพอื่นหรืออาชีพหลัก

เมื่อที่ประชุมได้รับรู้ปัญหาดังกล่าวกล่าวจึงได้ร่วมมือกันในการหารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาวที่เหมาะสม โดยการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม ของชุมชนในพื้นที่โดยได้เสนอให้มีการจัดตั้งทีมหรือชมรมให้เป็นกิจจะลักษณะหรือมีใครคนใดคนหนึ่งเป็นตัวแทนในการจัดการอบรมอยู่เรื่อย ๆ

3. ที่ประชุมได้เสนอความคิดว่าอยากให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดกรอบร่วมกัน เพื่อให้สามารถปฏิบัติหรือแนะนำให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง โดยคนในชุมชนเป็นตัวอย่างที่ดีก่อน
4. ในเรื่องของปัจจัยและเงื่อนไขสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยตัวแทนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้ให้คำแนะนำ และแนวทางในการจัดการเกี่ยวกับเงินงบประมาณให้เป็นไปในทางที่ถูกต้อง เพื่อที่จะสามารถตรวจสอบที่มาและที่ไปของเงินงบประมาณได้อย่างเป็นระบบ

จากการประชุมในครั้งนี้ทำให้ทีมวิจัยได้สร้างความเข้าใจกับชุมชนในการทำงานของทีมวิจัยและผลที่ได้รับจากการทำวิจัยในครั้งนี้ ส่วนในเรื่องของการแต่งตั้งตัวแทนของชุมชนในการจัดกิจกรรมหรือประสานงานกับหน่วยงานเกี่ยวข้อง

● **เวทีชาวบ้านครั้งที่ 2** เรื่อง “การสร้างความสำเร็จระดับชุมชน / หมู่บ้านในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมบนดอยหลวงเชียงดาว รวมทั้งทำความเข้าใจในรายละเอียดกระบวนการวิจัย” วันที่ 20 ธันวาคม 2546 ณ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาวมีผู้เข้าร่วมประชุมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 30 คน โดยมีสาระสำคัญการประชุมสามารถสรุปได้ดังนี้

เนื่องจากการประชุมในครั้งที่ 1 ซึ่งความคิดเห็นส่วนใหญ่ในที่ประชุมต้องการที่จะให้มีการจัดตั้งศูนย์ประสานงานสำหรับการท่องเที่ยวบนดอยหลวงเชียงดาวทำให้ในการประชุมครั้งนี้ผู้เข้าร่วมประชุมได้ร่วมการแสดงความคิดเห็นว่าควรจะมีการตั้งศูนย์สำหรับประสานงานกันระหว่างเขตฯ ลูกหาบ และ นักท่องเที่ยวเพื่อการเป็นระบบ ระเบียบขั้นตอนที่ถูกต้อง และถ้ามีการตั้งศูนย์ประสานงานขึ้นแล้ว ยังเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระของทางเขตฯ ในเรื่องการให้ความรู้หรือให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวบนดอยหลวงเชียงดาวและเพื่อเป็นศูนย์รวมผู้ทำงาน เช่น พวกลูกหาบ จะทำให้เราทราบว่า มีลูกหาบทั้งหมดกี่คน ถ้าหากมีนักท่องเที่ยวมาติดต่อทางศูนย์ก็สามารถหาลูกหาบได้เลย อีกทั้งยังเป็นแหล่งกระจายข่าวสารให้นักท่องเที่ยวรู้จักดอยหลวงเชียงดาวมากขึ้น เนื่องจากยังไม่ได้ประกาศเป็นแหล่งท่องเที่ยวทำให้เป็นที่รู้จักกันเฉพาะกลุ่ม ส่วนในเรื่องปัญหาจำนวนนักท่องเที่ยวที่ขึ้นไปเกิน 200 คนต่อวัน เมื่อมีการจัดตั้งศูนย์แล้ว ถ้านักท่องเที่ยวต้องการที่จะขึ้นไปบนดอยหลวงเชียงดาวก็จะมาติดต่อที่ทางศูนย์ ทางศูนย์ก็จะได้ทราบจำนวนที่แท้จริงว่าจำนวนนักท่องเที่ยวที่ขึ้นไปในแต่ละวันนั้นเป็นเท่าไร และลูกหาบทุกคนก็ต้องมาลงทะเบียนกับทางศูนย์เพื่อให้ทราบจำนวนที่แน่นอนว่ามีลูกหาบทั้งหมดกี่คน จะได้ตัดปัญหาเรื่องลูกหาบพานักท่องเที่ยวขึ้นไปเอง ซึ่งทำให้เกิดปัญหามีนักท่องเที่ยวขึ้นไปพักข้างบนมากเกินไปได้

อีกทั้งที่ประชุมได้ร่วมกันพูดคุยกันถึงเรื่องการสร้างกระเช้าลอยฟ้า ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่ให้ความเห็นตรงกันว่าไม่อยากจะให้ทางภาครัฐสร้างกระเช้าขึ้นบนดอยเชียงดาวโดยจะร่วมกันหาวิธีการรังสรรค์โครงการนี้ไว้อีก่อน

จากการประชุมครั้งนี้ ผู้เข้าร่วมประชุมให้ข้อเสนอแนะหลายเรื่องได้แก่

1. น่าจะมีนโยบายกำหนดเกี่ยวกับการให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวก่อนขึ้นบนดอยหลวงเชียงดาว เช่น ผู้ที่จะขึ้นไปต้องดู VCD เกี่ยวกับการเตรียมตัวก่อนการขึ้นบนดอยหลวงเชียงดาว
2. ควรทำสัญลักษณ์ระหว่างทางขึ้น เกี่ยวกับข้อปฏิบัติหรือการปฏิบัติตัวในระหว่างการเดินทางเป็นระยะ ๆ เช่น ป้ายห้ามผ่าน , ห้ามทิ้งขยะ, ห้ามส่งเสียงดัง เป็นต้น
3. ทางเขตฯ น่าจะทำแผนที่การเดินทางขึ้นบนดอยหลวงเชียงดาว ว่าถ้าจะขึ้นสามารถขึ้นได้ที่ทาง และขึ้นได้จากทางไหนได้บ้าง แจกให้นักท่องเที่ยวเพื่อไปศึกษาเส้นทาง
4. ควรจัดทำมาตรการกำหนดว่า ทางเขตฯ มีหน้าที่ทำอะไร ลูกหาบมีหน้าที่อะไรบ้าง เช่น ลูกหาบต้องช่วยกันในเรื่องขยะ มีการคัดแยกขยะที่สามารถนำมาใช้ใหม่ หรือขยะที่ย่อยสลายได้ เมื่อได้ปริมาณมากพอที่จะขายได้ อาจจะติดต่อกับทางรับซื้อของเก่าไว้ก่อนว่าในแต่ละเดือนอาจจะให้เข้ามารับครั้งหนึ่งก็ได้ โดยรายได้ที่ได้รับจะมอบให้กับศูนย์ไว้ เมื่อมีจำนวนมากก็อาจจะไปซื้อของที่ระลึกแก่ลูกหาบที่ช่วยกันคัดแยกขยะ

● **เวทีชาวบ้านครั้งที่ 3** เรื่อง “การลงพื้นที่เก็บข้อมูลตามกลุ่มเป้าหมาย” ในวันที่ 31

มกราคม 2547 ณ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาวมีผู้เข้าร่วมประชุมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 40 คน โดยมีสาระสำคัญการประชุมสามารถสรุปได้ดังนี้

จากการประชุมครั้งนี้ได้หยิบยกเรื่องเกี่ยวกับการสร้างกระแสไฟฟ้าขึ้นมาพูดคุยกันอีก ซึ่งก็ยังให้ความเห็นเช่นเดิมคือ ชาวบ้านไม่ต้องการที่จะให้มีการสร้างกระแสไฟฟ้าขึ้นบนดอยหลวงเชียงดาว โดยในที่ประชุมได้แสดงความคิดเห็นร่วมกันเกี่ยวกับข้อดีและข้อเสียของการสร้างกระแสไฟฟ้าขึ้นมา โดยสามารถสรุปได้ดังนี้ คือ

ข้อดี

1. ทำให้เกิดความสะดวกสบาย สามารถขึ้นได้ทุกคนไม่ว่าจะเป็นคนพิการ หรือคนชรา
2. ประหยัดเวลาในการขึ้น
3. ทันสมัยเนื่องจากได้มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้
4. โลดเอนดี
5. ดึงเงินเข้าประเทศได้มากขึ้น
6. ดึงนายทุนเข้ามาลงทุนยังอำเภอเชียงดาวมากขึ้น
7. ทำให้ทางองค์การบริหารส่วนตำบลได้รับภาษีเพิ่มมากขึ้น
8. มีนักท่องเที่ยวเข้ามามากขึ้น
9. เป็นการพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญยิ่งขึ้น

ข้อเสีย

1. ทำลายธรรมชาติ, สิ่งแวดล้อม, และระบบนิเวศน์ เนื่องจากถ้าหากมีการสร้างกระเช้าขึ้นมา จริง ๆ จะต้อง แฉ่ว ถาง ตัด โค่นต้นไม้เป็นจำนวนมากเพื่อที่จะวางฐานหรือนำวัสดุหรืออุปกรณ์ที่สร้างขึ้นไปอีกทั้งการก่อสร้างยังจำเป็นต้องขุด เจาะ หรือฝังเสา เพื่อทำฐานแต่ดอยหลวง เชียงดาวเป็นหุบเขาหินปูนซึ่งมีความเปราะบางมาก เพราะขนาดฝนที่ตกลงมายังสามารถทำให้เกิดเป็นโพรงขึ้นทำให้ที่เชียงดาวที่ถ้ำอยู่มากมาย และถ้าหากมีการขุด เจาะ ดังกล่าวดอยหลวง เชียงดาวจะเป็นอย่างไร
2. ทำลายความรู้สึก วัฒนธรรม ความเชื่อของคนในพื้นที่ ซึ่งชาวบ้านที่เชียงดาวให้ความสำคัญนับถือกับเจ้าหลวงคำแดงซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านของอำเภอเชียงดาวโดยชาวบ้านทั้งหลายเชื่อว่าถ้าใครขึ้นไปทำสิ่งไม่ดีไว้กับดอยหลวงจะรับการลงโทษจากเจ้าหลวงคำแดงซึ่งเป็นผู้สิงสถิตอยู่บนดอยแห่งนี้ทำให้ชาวบ้านได้ร่วมกันดูแลกันโดยตลอดมาเป็นเวลาช้านานแล้ว เมื่อจะมีคนมาทำอะไรกับดอยหลวงก็ย่อมทำให้ชาวบ้านเสียความรู้สึกได้ จากการที่พวกเขาช่วยกันดูแลกันมาช้านานไม่ว่าจะเป็น พรรณพืช พันธุ์สัตว์ที่ช่วยกันอนุรักษ์กันมาเป็นของคู่บ้าน
3. รบกวนสัตว์ป่า เนื่องจากเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่อนุรักษ์สัตว์ป่าหายากเช่น กวางผา เลียงผา หรือแม้แต่ต้นกานาชนิดที่ชาวบ้านช่วยกันอนุรักษ์ไม่ทำลายเมื่อมีการก่อสร้างก็จะเป็นการรบกวนสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่ในบริเวณดอยหลวงเชียงดาว
4. สูญเสียรายได้ของท้องถิ่น เนื่องจากชาวบ้านที่เป็นลูกหาบ ผู้นำทางส่วนใหญ่มีรายได้จากการนำนักท่องเที่ยวขึ้นไปเที่ยวชมธรรมชาติบนดอยเชียงดาว เมื่อมีการสร้างกระเช้าขึ้นมา ก็จะทำให้มีนักท่องเที่ยวมากขึ้นจริง แต่จะมีสักกี่คนที่ยังต้องที่จะจ้างให้ลูกหาบ หรือผู้นำทางเดินขึ้นไปอีก เพราะทุกคนก็จะให้ไปขึ้นกระเช้าแทนเพราะสะดวก และรวดเร็วดี
5. ทำลายพันธุ์พืชหายากบนยอดดอยเนื่องจากการสร้างกระเช้าต้องทำการแผ้วถาง ตัด และโค่นต้นไม้เป็นจำนวนมากเพื่อที่จะขนวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ขึ้นไป ย่อมส่งผลกระทบต่อพืชพรรณต่างๆ ที่ชาวบ้านได้ช่วยกันอนุรักษ์ไว้ พันธุ์พืชบางชนิดอาจพุดได้ว่ามีเพียงที่ดอยหลวงเชียงดาวเพียงแห่งเดียวในโลกก็ว่าได้ เมื่อมีการทำลายสิ่งเหล่านี้ไป ย่อมทำให้ชาวบ้านเสียความรู้สึกกับสิ่งที่พวกเขาได้ช่วยกันดูแลด้วยความรัก และห่วงแหนมาก
6. ผลประโยชน์ที่ได้รับจะเข้าสู่ท้องถิ่นจริงหรือไม่
7. และหากเกิดปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่งจากการสร้างกระเช้าฯ ใครจะรับผิดชอบ
8. ทำให้เกิดการท่องเที่ยวแบบไม่ยั่งยืน เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่รักธรรมชาติก็จะไม่มาอีก เพราะสามารถขึ้นได้ง่าย สะดวก รวดเร็วเหมือนกับสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ
9. ขัดแย้งกับกฎหมายอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า

10. ไม่มีการทำประชาพิจารณ์และประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นหรือตัดสินใจ

ซึ่งความคิดเห็นดังกล่าวนี้ได้มาจาก กลุ่มชาวบ้านที่เป็นลูกหาบ ผู้นำทาง คณะอาจารย์โรงเรียน เชียงดาววิทยาคม และอบต.ของหลาย ๆ ตำบลที่ได้เข้าร่วมในการประชุมครั้งนี้ และยังให้ความเห็นเกี่ยวกับหลักของการท่องเที่ยวที่ดีไว้ดังนี้

1. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
2. รักษาลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวให้คงเดิม
3. เป็นการท่องเที่ยวแบบศึกษา เรียนรู้ธรรมชาติ
4. เป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คือ เมื่อมาแล้วอยากมาอีก
5. เป็นการท่องเที่ยวที่สร้างให้เกิดความตระหนัก รักและหวงแหนธรรมชาติของดอยหลวงเชียงดาว

และจากความเห็นของที่ประชุมได้กำหนดผู้มีหน้าที่ในการสร้างการท่องเที่ยวที่ดี หรือการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนซึ่งได้แก่

1. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
2. ลูกหาบ, คนนำทาง
3. นักท่องเที่ยว
4. หน่วยงานต่างๆ เช่น อบต. ททท. ศูนย์วิจัยและพัฒนาพันธุ์พืช, สถาบันการศึกษา, นักวิชาการ
5. ชาวบ้าน
6. ผู้ประกอบการ ได้แก่ บริษัททัวร์, รถรับจ้าง

ประโยชน์ที่ชาวบ้านได้รับจากดอยหลวงเชียงดาว

1. การท่องเที่ยว
2. แหล่งน้ำ เนื่องจากเป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำหลายสาย
3. พันธุ์พืช
4. สมุนไพร
5. เป็นแหล่งอาหาร
6. ไม้ใช้สอย
7. ความเคารพนับถือ

จากการประชุมครั้งนี้ผู้เข้าร่วมประชุมได้ร่วมการกำหนดเป้าหมายการทำงานที่จะทำต่อไปอันได้แก่

1. สรุปความคิดเห็นเป็นข้อดี และข้อเสียของการสร้างกระเช้า เพื่อนำไปเผยแพร่
2. เมื่อได้ข้อสรุปจากหลายกลุ่มหรือหลายๆ หน่วยงานแล้วก็จะจัดทำป้ายผ้าว่าเป็นการสนับสนุนหรือไม่สนับสนุนการสร้างกระเช้า ฯ โดยจะต้องสร้างความรู้ความเข้าใจกับชาวบ้านอย่างถูกต้องก่อน
3. จัดบอร์ดให้ความรู้แก่ชาวบ้านและนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับดอยหลวงเชียงดาวในวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547
4. ผู้ที่เข้าร่วมประชุมในครั้งนี้อาจให้ไปบอกเล่ากับคนอื่นที่ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่ได้ประชุมในครั้งนี้อย่างอื่นทราบต่อไป
5. สร้างความเข้าใจกับชุมชนโดยจัดการประชุมใหญ่ให้ความรู้ และเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการสร้างกระเช้าไฟฟ้า

ในที่ประชุมได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับเทคนิคในการจัดการท่องเที่ยวบนดอยหลวงเชียงดาวเพิ่มเติมคือ การจัดตั้งศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวบนดอยหลวงเชียงดาว โดยขอความร่วมมือเกี่ยวกับการรวบรวมข้อมูลในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้าน ตำนานความเชื่อ ด้านพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ ด้านเส้นทาง และข้อมูลมูลฐานของดอยหลวงเชียงดาวจากผู้ที่มีความรู้ในแต่ละด้านจากชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณรอบดอยหลวงเชียงดาว โดยเมื่อรวบรวมข้อมูลได้เพียงพอหรือครบถ้วนแล้วจะทำออกมาในรูปแบบของคู่มือการท่องเที่ยวบนดอยหลวงเชียงดาว

เนื่องจากดอยหลวงเชียงดาวเป็นสถานที่ที่สวยงามที่กลุ่มนักท่องเที่ยวที่รักธรรมชาติอยากจะมาสัมผัสกับธรรมชาติส่วนใหญ่จะอยากเข้ามาที่ดอยหลวงเชียงดาวเป็นอย่างมากเพราะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติที่สุด โดยนักท่องเที่ยวที่เข้ามาส่วนใหญ่จะเข้ามาดูหรือศึกษาพันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์หายากและเมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวเป็นอีกรูปแบบหนึ่งย่อมจะส่งผลต่อนักท่องเที่ยวบางกลุ่มและย่อมส่งผลกระทบต่อในหลาย ๆ ด้านดังที่กล่าวมาแล้ว ดังนั้นทางหัวหน้าโครงการฯ ต้องการที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวที่เหมาะสมหรือเป็นการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์โดยจะได้หาแนวทางในการดำเนินงานต่อไป

● **เวทีชาวบ้านครั้งที่ 4** เรื่อง “การวิเคราะห์ข้อมูล ครั้งที่ 1” ในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2547 ณ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาวมีผู้เข้าร่วมประชุมจากชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำนวน 65 คน โดยมีสาระสำคัญการประชุมสามารถสรุปได้ ดังนี้

เนื่องจากการประชุมที่จัดขึ้นในครั้งที่แล้วทางหัวหน้าโครงการได้ขอความร่วมมือจากกลุ่มชาวบ้านและทีมวิจัยบางท่านเกี่ยวกับข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับดอยหลวงเชียงดาวไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ

ตำนานความเชื่อ พันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ เป็นต้น เพื่อใช้ประกอบในการทำวิจัย ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านและทีมวิจัยชาวบ้านเป็นอย่างดี โดยได้รับข้อมูลมาอย่างครบถ้วน เมื่อทางทีมวิจัยได้ข้อมูลมาก็จะได้นำมาวิเคราะห์เลือกข้อมูลที่เห็นว่ามีค่าสำคัญและมีประโยชน์สำหรับการทำวิจัยอย่างแท้จริง เพื่อจะได้นำข้อมูลมาใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เหมาะสมบนดอยหลวงเชียงดาว โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง

สืบเนื่องจากชาวบ้านไม่มีความรู้และข้อมูลในเรื่องของการสร้างกระเช้าไฟฟ้าว่าเป็นมาอย่างไร จึงต้องการทราบข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างกระเช้าบนดอยหลวงเชียงดาวจึงได้มีการสอบถามข้อมูลและพูดถึงการสร้างกระเช้าว่าเมื่อมีการสร้างกระเช้าขึ้นมาจริงๆ แล้วชาวบ้านจะได้อะไรบ้าง ในฐานะที่เป็นคนในท้องถิ่นที่คอยดูแลปกป้องรักษาดอยหลวงเชียงดาวมาหลายชั่วอายุคน เมื่อทางทีมวิจัยได้ชี้แจงข้อมูลให้ทราบถึงวิธีการในการสร้างกระเช้าไฟฟ้าให้ฟัง ชาวบ้านจึงได้คิด วิเคราะห์ และร่วมกันสรุปถึงข้อดีและข้อเสียของการสร้างกระเช้าบนดอยหลวงเชียงดาวเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

ข้อดี

1. ทำให้มีคนมาเที่ยวเยอะขึ้น
2. การเดินทางขึ้นบนดอยหลวงสะดวกสบายขึ้น
3. ทำให้ค้าขายดีขึ้น เนื่องจากมีคนเข้ามาท่องเที่ยวมากขึ้น
4. ความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ท้องถิ่น
5. มีชื่อเสียง เนื่องจากการสร้างกระเช้าแห่งแรกในประเทศ
6. ทำรายได้เข้าประเทศ
7. คนในท้องถิ่นมีงานทำ
8. ทุกคนมีโอกาสขึ้น
9. เป็นทางเลือกใหม่ เพิ่มเติมจากการท่องเที่ยวแบบเดิม

ข้อเสีย

1. สูญเสียทรัพยากรป่าไม้
2. ทำลายธรรมชาติ
3. ทำลายสัตว์ป่า
4. ทำลายต้นน้ำ
5. ทำลายที่อยู่และอาหารของสัตว์ป่า
6. สร้างมลภาวะ
7. คนนำเที่ยวขาดรายได้
8. ทำลายความเชื่อของท้องถิ่น
9. ทำลายพันธุ์พืชหายากและใกล้สูญพันธุ์

10. ถูกเวนคืนที่ทำกิน
11. ของแพงขึ้นจากรายได้มากขึ้นของคนบางกลุ่ม
12. ทัศนียภาพลดความงามลง
13. ปริมาณขยะเพิ่มมากขึ้น
14. พื้นที่ไม่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้จำนวนมากๆ

เมื่อได้ข้อสรุปดังกล่าวชาวบ้านต่างก็ให้ความเห็นร่วมกันว่าเมื่อจำเป็นจะต้องสร้างกระเช้าขึ้นบนดอยหลวงเชียงดาวจริงๆ ชาวบ้านขอใช้สิทธิของคนในพื้นที่ขอร้องให้ทางรัฐ ในเรื่องของพื้นที่ที่อยู่อาศัยหรือที่ทำมาหากินกันมาแต่ดั้งเดิมขอให้ทางรัฐไม่เวนคืนไปเป็นของรัฐ เนื่องจากพื้นที่ที่อาศัยอยู่บริเวณรอบดอยหลวงบางแห่งอย่างไม่มีใบ และถ้าหากมีการสร้างกระเช้าขอให้มีการจ้างแรงงานคนในพื้นที่เพื่อคนในพื้นที่จะได้มีรายได้ และจะต้องมีการตั้ง กฎระเบียบในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน เพื่อรักษาสีเขียวแวดล้อมให้คงเดิม

อีกทั้งชาวบ้านยังได้พูดเสนอและขอให้ทางทีมวิจัยได้ให้ความรู้ในเรื่องของกระเช้า ไฟฟ้า แก่ ชาวบ้านเพราะบางคนยังไม่มีความรู้และเข้าใจอย่างแท้จริง โดยอยากให้มีการจัดเวทีการประชุมในแหล่งชุมชนที่ชาวบ้านหรือคนทุกกลุ่มสามารถเข้าร่วมรับฟังในที่ประชุมได้

● **เวทีชาวบ้านครั้งที่ 5** เรื่อง “การวิเคราะห์ข้อมูล ครั้งที่ 2” ในวันที่ 2 มีนาคม 2547

ณ โบสถ์วัดถ้ำเชียงดาวมีผู้เข้าร่วมประชุมจากชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 35 คน โดยมีสาระสำคัญการประชุมสามารถสรุปได้ ดังนี้

ในที่ประชุมทาง สกว. ได้ชี้แจงและแสดงความคิดเห็นว่า จะต้องมีการจัดการข้อมูลที่จะใช้สำหรับงานวิจัยในครั้งนี้ โดยมีการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลที่เห็นว่าจำเป็นหรือความครบถ้วนของข้อมูลที่ได้อาจมีความสำคัญหรือเกี่ยวข้องกับงานวิจัยหรือไม่ หรือข้อมูลที่ได้อาจมีความเพียงพอ หรือน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด โดยทางหัวหน้าโครงการก็ได้บอกถึงแหล่งข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมมาได้ ซึ่งได้แก่

1. ข้อมูลพื้นฐาน ได้มาจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ไม่ว่าจะเป็นประวัติความเป็นมาของดอยหลวงเชียงดาว รวมถึงพรรณไม้ พันธุ์สัตว์ต่างๆ
2. ข้อมูลจากชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของ ตำนานความเชื่อ และในเรื่องของเส้นทางในการเดินขึ้นบนดอยหลวงเชียงดาว
3. ข้อมูลที่ได้จากเอกสารของทางราชการ

อีกทั้งทางสกว.ยังแนะนำและแสดงความคิดเห็นว่าทางทีมวิจัยควรจะ

1. ทำความเข้าใจกับชาวบ้านเกี่ยวกับการทำวิจัยของโครงการ
2. การทบทวนกิจกรรมกรรมที่ทำมาแล้ว
3. สถานการณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้น

4. เปรียบเทียบรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่ได้ทำมาตั้งแต่สมัยก่อนกับปัจจุบันว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

สืบเนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงวันที่ 4 –6 ธันวาคม ที่ผ่านมา คือมีนักท่องเที่ยวขึ้นไปมากจนประสบกับปัญหาเรื่องห้องน้ำมีน้อยไม่เพียงพอ ชาวบ้านจึงเห็นว่าควรเพิ่มจุดนอนอีก 1 จุด ซึ่งเห็นว่าบริเวณดงน้อยน่าจะเหมาะสมที่สุด โดยให้มีนักท่องเที่ยวขึ้นไปพักได้ไม่เกินจุดละ 50 คน เนื่องจากว่าดงน้อยเป็นอยู่อาศัยของสัตว์ เมื่อมีนักท่องเที่ยวขึ้นไปนอนที่นั่นเป็นจำนวนมากเกรงว่าจะเป็นการรบกวนสัตว์

ในสถานการณ์ปัจจุบันกระแสที่มาแรงและมีการพูดถึงอยู่ตลอดคงจะไม่พ้นเรื่องกระแสไฟฟ้าที่ชาวบ้านให้ความสนใจ และยังคงเห็นว่าเมื่อสร้างกระแสเข้ามาแล้วชาวบ้านจะได้รับผลประโยชน์อะไรบ้าง ซึ่งทางเราก็ไม่สามารถให้คำตอบได้ ปัญหาสำคัญคือเราไม่มีข้อมูล เนื่องจากไม่มีการเปิดเผยข้อมูลให้ทราบเกี่ยวกับการสร้างกระแสว่าจะมีการสร้างหรือไม่

สุดท้ายทางสกว. ให้ความเห็นว่าควรจะมีการจัดการเวทีประชุมวิเคราะห์ข้อมูลกับ ชาวบ้านเพื่อที่จะได้สามารถเพิ่มเติมข้อมูลส่วนที่ยังขาดหรือเพื่อความครบถ้วนของข้อมูล โดยการจัดเวทีชาวบ้านอีกครั้งหนึ่ง และหากมีการพูดถึงเรื่องกระแสไฟฟ้าบนดอยหลวงเชียงดาวไม่ว่าจะเป็นขอข้อมูลหรือรายละเอียดอื่น ๆ ก็ให้พูดไปตามที่เราทราบเนื่องจากกระแสเข้าก็เป็นส่วนหนึ่งในการจัดการท่องเที่ยวแต่ละจะเหมาะสมหรือไม่กับดอยหลวงเชียงดาวก็ให้ชาวบ้านเป็นผู้พิจารณาหรือตัดสินใจกันอีก

- **เวทีชาวบ้านครั้งที่ 6** เรื่อง “การคืนข้อมูลสู่ชุมชน” ในวันที่ 31 มีนาคม 2547 ณ เขต-รักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว มีผู้เข้าร่วมประชุมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 46 คน โดยมีสาระสำคัญการประชุมสามารถสรุปได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ในการจัดการประชุม

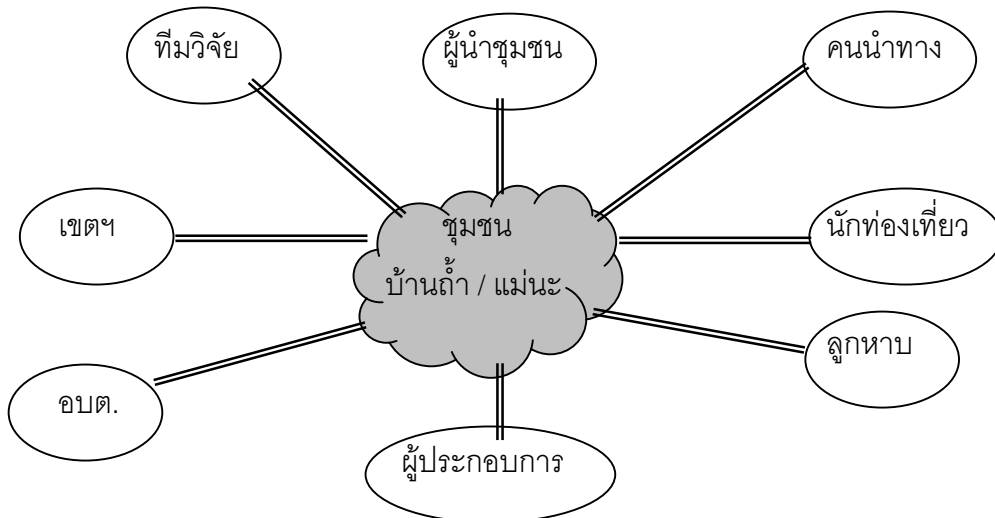
1. เพื่อนำเสนอข้อมูลที่รวบรวมได้จากงานวิจัยระยะที่ 1
2. เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่รวบรวมได้
3. เพื่อช่วยกันเติมความรู้ของชุมชนให้สมบูรณ์
4. เพื่อเสนอแนะแผนงานในระยะที่ 2

จากการประชุมได้สรุปกิจกรรมที่ทำทั้ง 5 เดือนที่ผ่านมา ได้แก่

1. เวทีชี้แจงทำความเข้าใจ แบ่งบทบาทหน้าที่
 - อบรมผู้นำทาง (ก่อนโครงการอนุมัติ)
2. เก็บข้อมูลด้านต่างๆ เช่น
 - ข้อมูลทั่วไป

- ทรัพยากรธรรมชาติ
 - เส้นทางการท่องเที่ยว
 - ดำเนิน ความเชื่อ
 - สถานการณ์การท่องเที่ยวในปัจจุบัน
 - การจัดการการท่องเที่ยวตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
 - ผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่ผ่านมา
3. เวทีประชุม ทำความเข้าใจ / หาแนวร่วม
 4. เวทีวิเคราะห์ข้อมูล
 5. เวทีสรุปงาน / ทำความเข้าใจ (ณ. ถ้ำเชียงดาว)
 6. สำรวจพื้นที่
 7. เวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชน

การจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมบนดอยหลวงเชียงดาวขึ้นอยู่กับความร่วมมือจากหลายๆ ฝ่าย ซึ่งได้แก่



บทเรียนจากการทำงานวิจัย ข้อเสนอจากเวทีคืนข้อมูลในระยะที่ 1

การจัดเวทีครั้งแรกที่เครือข่ายลำน้ำปิง ก็มีหลายฝ่ายมาร่วมกับโครงการฯ ทั้ง อบต. ทั้งกลุ่มชาวบ้าน สุดท้ายก็ช่วยกันร่างโครงการนี้ออกมา ใช้เวลาอยู่ช่วงหนึ่งแล้วก็ส่งให้ สกว. จากนั้นก็เริ่มทำ เวทีในครั้งที่สองก็ยังใช้พื้นที่ของที่เครือข่ายลำน้ำปิงอยู่เพราะนั่นก็ยังอยู่ในขั้นตอนของการทำความเข้าใจแรงผลดีและผลเสีย แต่มันก็ยังไม่ได้ผลเพราะเป็นการทำอยู่เฉพาะในกลุ่มของทีมวิจัย ชาวบ้าน

ก็ยังไม่รู้อะไรมากนักแต่ในแง่ของการทำหนังสือเชิญก็ยังทำอยู่ แต่ครั้งที่สามโครงการมีการย้ายที่ไปทำที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาวซึ่งก็ใกล้ชุมชนนี้ขึ้นมาหน่อย ก็เริ่มมีคนเข้าร่วมกับโครงการมีประมาณ 22 คน ตอนแรกคิดว่าจะจะเป็นเวทีทำความเข้าใจ โครงการทำหนังสือเชิญไปเยอะมากะไว้ประมาณ 60 คนแต่มีคนมาจริง ๆ 22 คนตอนนั้นก็เริ่มจะไม่แน่ใจแล้วว่าทำอะไร แต่ก็โชคดีอย่างหนึ่งว่ามีคณะอาจารย์จากกลุ่มโรงเรียนเชียงดาวมาเข้าร่วม มีคนจากบ้านแม่คะซึ่งอยู่ในพื้นที่เป้าหมายของโครงการเหมือนกัน ตรงจุดนั้นก็กำหนดเลยว่าจะมีเวทีต่อไปอย่างไร เริ่มมาเห็นผลก็ประมาณเวทีที่ 4 มีกลุ่มของชาวบ้านสนใจ มาเข้าร่วมกันโครงการมากขึ้นมากขึ้น มานั่งฟังคือจริง ๆ แล้วชาวบ้านอยากรู้ 2 เรื่อง ว่าหนึ่งโครงการมาทำอะไร อันที่สองคือเริ่มจะสืบสนเรื่องข้อมูลการสร้างกระเช้าไฟฟ้าที่จะเข้ามาในพื้นที่ ก็มีคนมาเข้าร่วมประมาณ 50 คนเพราะนั่นเกือบจะคุมเรื่องประเด็นการประชุมไม่ได้เพราะเรื่องกระเช้ามันค่อนข้างแรงมาก มันค่อนข้างมีผลกระทบต่อโครงการนี้มากเลย ชาวบ้านอยากรู้อย่างมันเป็นมาอย่างไร ส่วนโครงการเองก็มองว่าเวทีงานวิจัยมันเป็นเพียงเวทีการพบปะ ตัวงานวิจัยเป็นเหมือนผู้ประสานงานมากกว่าเพราะฉะนั้นถ้าคนในพื้นที่ที่มีความสนใจเกี่ยวกับเรื่องอะไร โครงการเองก็ยอมรับแล้วนำเข้าสู่วีธีประชุมได้ ลองคุยกันก่อน จากนั้นจึงค่อยปรับ

การประชุมครั้งที่ 5 ผ่านมาเมื่อประมาณที่วันที่ 10 มีคนร่วมประชุมกับโครงการประมาณ 60 คน แต่ก็มีเรื่องของกระเช้าเข้ามาอีก เรื่องของกระเช้ายังมีผลต่อการวิจัยของโครงการมาก เเท่าที่นั่งคุยกันในกลุ่มของโครงการเอง มองว่าเรื่องของกระเช้ามีผลต่องานวิจัยของมาก ที่ช่วยกันวางระบบว่าเรื่องของเส้นทางการเดิน เรื่องของตำนาน มันจะลัดไปทันทีเมื่อมีกระเช้าเข้ามา พุดง่าย ๆ เมื่อมีเรื่องของกระเช้าเข้ามาลูกหาบก็ไม่ต้องใช้ เรื่องของเส้นทางมันก็ไม่ต้องใช้ ก็มีการคุยกันในลักษณะนี้ก็ให้ชาวบ้านลองไปคุยกัน ว่ากระเช้ามันดีอย่างไร ไม่ดีอย่างไร โครงการเองก็พยายามจะดึงกลับมาในส่วนของงานของการท่องเที่ยวด้วย พยายามจะไปตามแนวทางที่ศึกษาว่าชาวบ้านมีอะไรดี ชุมชนมีต้นทุนอะไรบ้างที่จะเอามากำหนดรูปแบบโดยขณะเดียวกันโครงการก็มีกิจกรรมเสริม ก็ประเมินจากกิจกรรมท่องเที่ยวที่ถูกกำหนดมาจากภาครัฐที่เป็นของเดิมแล้วลองมาเปรียบเทียบกับสิ่งที่โครงการมีอยู่ แต่ก็มีปัญหาเรื่องแนวคิดในการสร้างกระเช้า จนถึงตอนนี้คิดว่ารูปแบบของการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกำลังจะเป็นเรื่องของกระเช้าไป

การประชุมเรื่อง “การวิเคราะห์ข้อมูล” ครั้งที่ 6 มีผู้เข้าร่วมประชุมจากชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 35 คน ในที่ประชุมได้ชี้แจงและแสดงความคิดเห็นว่า จะต้องมีการจัดการข้อมูลที่จะใช้สำหรับงานวิจัยในครั้งนี้ โดยมีการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลที่เห็นว่าจำเป็นหรือความครบถ้วนของข้อมูลที่ได้มามีความสำคัญหรือเกี่ยวข้องกับงานวิจัยหรือไม่ หรือข้อมูลที่ได้มีความเพียงพอ หรือน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด โดยทางโครงการก็ได้บอกถึงแหล่งข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมมาได้ ซึ่งได้แก่ ข้อมูลพื้นฐาน ได้มาจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ไม่ว่าจะเป็นประวัติความเป็นมาของดอยหลวงเชียงดาว รวม

ถึงพรรณไม้ พันธุ์สัตว์ต่างๆ ข้อมูลจากชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของ ตำนานความเชื่อ และในเรื่องของเส้นทางในการเดินขึ้นบนดอยหลวงเชียงดาวและข้อมูลที่ได้จากเอกสารของทางราชการ

อีกทั้งทางสกว.ยังแนะนำและแสดงความคิดเห็นว่าทางทีมวิจัยควรจะทำความเข้าใจกับชาวบ้านเกี่ยวกับการทำวิจัยของโครงการ การทบทวนกิจกรรมกรรมที่ทำมาแล้ว ประเมินสถานการณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้น และเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่ได้ทำมาตั้งแต่สมัยก่อนกับปัจจุบันว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

นอกจากนี้ได้มีการพูดคุยสืบเนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงวันที่ 4 –6 ธันวาคมที่ผ่านมา คือมีนักท่องเที่ยวขึ้นไปมากจนประสบกับปัญหาเรื่องหอน้ำมีน้อยไม่เพียงพอ ชาวบ้านจึงเห็นว่าควรเพิ่มจุดนอนอีก 1 จุด ซึ่งเห็นว่าบริเวณดงน้อยน่าจะเหมาะสมที่สุด โดยให้มีนักท่องเที่ยวขึ้นไปพักได้ไม่เกินจุดละ 50 คน เนื่องจากว่าดงน้อยเป็นอยู่อาศัยของสัตว์ เมื่อมีนักท่องเที่ยวขึ้นไปนอนที่นั่นเป็นจำนวนมากเกรงว่าจะเป็นการรบกวนสัตว์

ในสถานการณ์ปัจจุบันกระแสที่มาแรงและมีการพูดถึงอยู่ตลอดคงจะไม่พ้นเรื่องกระแสไฟฟ้าที่ชาวบ้านให้ความสนใจ และยังคงเห็นว่าเมื่อสร้างกระแสเข้าขึ้นมาแล้วชาวบ้านจะได้รับผลประโยชน์อะไรบ้าง ซึ่งทางโครงการก็ไม่สามารถให้คำตอบได้ ปัญหาสำคัญคือไม่มีข้อมูล เนื่องจากไม่มีการเปิดเผยข้อมูลให้ทราบเกี่ยวกับการสร้างกระแสเข้าว่าจะมีการสร้างหรือไม่

สุดท้ายทางทีมวิจัย ให้ความเห็นว่าควรจะมีการจัดการเวทีประชุมวิเคราะห์ข้อมูลกับ ชาวบ้านเพื่อที่จะได้สามารถเพิ่มเติมข้อมูลส่วนที่ยังขาดหรือเพื่อความครบถ้วนของข้อมูล โดยการจัดเวทีชาวบ้านอีกครั้งหนึ่ง และหากมีการพูดถึงเรื่องกระแสไฟฟ้าบนดอยหลวงเชียงดาวไม่ว่าจะเป็นขอข้อมูลหรือรายละเอียดอื่น ๆ ก็ให้พูดไปตามที่ทราบเนื่องจากกระแสก็เป็นส่วนหนึ่งในการจัดการท่องเที่ยวแต่จะเหมาะสมหรือไม่กับดอยหลวงเชียงดาวก็ให้ชาวบ้านเป็นผู้พิจารณาหรือตัดสินใจ

จากการประชุมเรื่อง “คืนข้อมูลสู่ชุมชนครั้งที่ 6” ณ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว มีผู้เข้าร่วมประชุมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 46 คน โดยมี

- เพื่อนำเสนอข้อมูลที่รวบรวมได้จากงานวิจัยระยะที่ 1
- เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่รวบรวมได้
- เพื่อช่วยกันเติมความรู้ของชุมชนให้สมบูรณ์
- เพื่อเสนอแนะแผนงานในระยะที่ 2

จากการพูดคุยข้อมูลพบว่ารูปแบบปัจจุบันที่กำหนดจุดพักแรมจุดแรกมันใกล้เกินไปเนื่องจากใช้เวลาในการเดินเพียง 2 ชั่วโมง ก็ถึงจุดพักแรม ถ้านักท่องเที่ยวบางกลุ่มออกเดินทางในตอนเช้าทำให้ถึงจุดที่พักเร็วเกินไป เวลาที่เหลือก็อาจจะทำกิจกรรมอะไร จึงอยากเสนอให้เลื่อนจุดพักแรมจุดแรกให้เป็นที่ตั้งน้อยโดยจะขอเจรจากับทางเขตก่อน หรือหากทางเขตฯ ไม่อนุญาตจริงๆ เนื่องจากดงน้อยเป็นที่มีสัตว์อาศัยอยู่มากก็อาจจะเพิ่มเส้นทางในการขึ้นบนดอยหลวงเชียงดาวโดยใช้เส้นทางบ้านฟ้าสวย

ซึ่งน่าจะเป็นอีกทางเลือกหนึ่งสำหรับเราและนักท่องเที่ยว เพราะถ้าขึ้นบ้านฟ้าสวยและบ้านนาเลาใหม่ ตอบเช้าอาจจะพานักท่องเที่ยวไปเที่ยวน้ำตก หรือถ้าที่บ้านฟ้าสวย พอบ่ายก็เดินทางขึ้นไปพอลถึงจุดพัก ก็เป็นเวลาเย็นพอดี และจากการสำรวจแบบสอบถามให้กับนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ปัญหาที่สำคัญที่นักท่องเที่ยวให้ความเห็นตรงกันคือห้องน้ำห้องส้วมมีน้อย และเมื่อเพิ่มจุดนอนเพิ่มอีกหนึ่งจุดรวมกับของเดิมมีอยู่แล้ว 3 จุด เป็น 4 จุดก็จะสามารถกระจายนักท่องเที่ยวไปยังหลายจุด ๆ ละ 50 คน เพื่อจะได้ลดสิ่งปฏิกูลลงได้บ้าง

โดยมีข้อเสนอแนะในการปรับแผนกิจกรรมระยะต่อไป

1. ทางโครงการควรจะศึกษาดูงาน วิธีการจัดการจากที่อื่น
2. อบรมคนนำทาง / ลูกหาบเพิ่มเติม
3. จัดทำศูนย์ข้อมูล / เอกสาร แผ่นพับข้อมูล / ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการท่องเที่ยวบนดอยหลวงเชียงดาว
4. ยกร่างทำกฎเกณฑ์ ข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับข้อจำกัดของนักท่องเที่ยวที่จะขึ้นไปท่องเที่ยวบนดอยหลวงเชียงดาว
5. พัฒนาศักยภาพของคนในกลุ่มในเรื่องของการนำเสนอข้อมูลให้กับนักท่องเที่ยว ด้วยข้อมูลที่ตรงกัน

ข้อเสนอแนะจากชาวบ้าน

อยากจะทำให้มีการให้ความรู้แก่ลูกหาบและคนนำทาง เพื่อที่จะได้สามารถแนะนำหรือนำเสนอต่อท่องเที่ยวได้ เพราะนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวบางค่ามาเที่ยวที่ดอยหลวงเชียงดาวก็เพื่ออยากจะมารู้ข้อมูลหรืออยากทราบว่าที่นี่มีอะไรบ้างเพื่อที่เขาจะได้สามารถบอกต่อไปยังเพื่อนๆ ของเขาได้ แต่ทั้งนี้ทางลูกหาบเองยังไม่กล้าที่จะพูดกับนักท่องเที่ยว จึงอยากให้มีการอบรมเพื่อความเป็นให้ลูกหาบและคนนำทางได้มีความรู้ และมีระบบการทำงานเป็นอย่างเดียวกัน

สถานการณ์ปัญหาที่พบกันมากในปัจจุบันที่นักท่องเที่ยวบางคนได้ขึ้นมาเที่ยวบนดอยหลวงเชียงดาวพอลงมาแล้วจ่ายเงินให้เพียงครึ่งหนึ่งของที่ได้ตกลงกันไว้ และยังมีนักท่องเที่ยวบางกลุ่มที่ต้องการเดินขึ้นไปเพียงวันเดียวแต่จ้างลูกหาบเพียงคนเดียวแต่ต้องเดินทั้งวัน ทำให้ลูกหาบเดินไม่ไหวเนื่องจากภาระของที่หนักและระยะทางถึง 25 กิโลเมตรทำให้ลูกหาบแบกภาระนี้ไม่ไหว จึงอยากให้ตั้งข้อกำหนดขึ้นว่า ถ้านักท่องเที่ยวกลุ่มไหนต้องการขึ้นไปบนดอยหลวงเชียงดาวเพียงวันเดียวจะต้องจ้างลูกหาบเพิ่ม

จากการจัดประชุมดังกล่าวทางทีมวิจัยจะนำข้อมูลที่รวบรวมมา กับภาพปัญหาที่เกิดขึ้นมาจัดการในระยะที่ 2 โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อที่จะได้สามารถจัดการการท่องเที่ยวบนดอยหลวงเชียงดาวให้เป็นระบบ มีระเบียบมากขึ้น

กิจกรรมในระยะที่ 2 ของโครงการวิจัย

- **กิจกรรมที่ 1** “การเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมที่ยังไม่สมบูรณ์จากระยะที่ 1” ในวันที่ 5 มิถุนายน 2547 ณ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวงเชียงดาว

การประชุมในครั้งนี้เป็นการตรวจสอบข้อมูลที่รวบรวมมาได้ และทำการพูดคุยเรื่องข้อมูลที่ผิดพลาด และช่วยกันปรับแก้ให้ถูกต้อง ตรงกับความเป็นจริงและองค์ความรู้ ภูมิปัญญาของชาวบ้าน ทั้งข้อมูลพรรณพืชต่างๆ ที่อยู่บนดอยหลวงเชียงดาวที่มีชื่อเรียกไม่ตรงกัน ได้แก่ สิรินโทเรเนีย กุหลาบขาว สุวรรณภา ฟ้ายคราม และบัวสยาม ซึ่งก็ได้มีการปรับแก้ข้อมูลให้ถูกต้องร่วมกัน หลังจากนั้นยังได้วางแผนเพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ดังนี้

1. สำรวจพื้นที่การอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ
2. สำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. ทำการศึกษาเส้นทางเดินเท้า โดยการสำรวจพื้นที่ที่ชาวบ้านเคยเข้าไปทำมาหากินตั้งแต่สมัยก่อน
4. การกำหนดหมวดหมู่ของพรรณพืช

- **กิจกรรมที่ 2** “การอบรมคนนำทาง ลูกหาบและมัคคุเทศก์ท้องถิ่น” ในวันที่ 20 ตุลาคม 2547

การอบรมลูกหาบ คนนำทางในครั้งนี้เป็นการจัดอบรมประจำปี เพื่อจัดระบบ ให้ความรู้ รวมทั้งการพูดคุยกันถึงรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวร่วมกับหลากหลายหน่วยงานในพื้นที่ รวมประมาณ 100 คน ในช่วงเช้าเป็นการอบรมและให้ความรู้เพิ่มเติมแก่ลูกหาบ คนนำทางที่เข้ารับฟังและร่วมอบรมทั้งหมด โดยมีวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับคุณค่า ความสำคัญ และการปฏิบัติตัวเมื่อเดินทางท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว รวมทั้งข้อมูล พรรณพืช พรรณสัตว์ และความรู้ต่างๆ ที่จำเป็นต่อการท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว ซึ่งได้มาจากการนำเสนอปัญหาจากการท่องเที่ยวที่ผ่านมา ได้แก่

1. ปัญหาขยะ
2. ห้องน้ำ ห้องสุขา ซึ่งมีไม่เพียงพอ
3. การล่าสัตว์ หาของป่าของชาวบ้านในเขตที่ไม่อนุญาต
4. การจัดคิว ระบบ ของลูกหาบ
5. จุดพักแรมที่มีน้อย ไม่เพียงพอ

- **กิจกรรมที่ 3** “การประชุมทีมวิจัยเพื่อวางแผนงานและสรุปบทเรียนโครงการวิจัย” ในวันที่ 26 มิถุนายน 2546 วันที่ 24 กรกฎาคม 2547 วันที่ 7 สิงหาคม 2547 และวันที่ 29 กันยายน 2547

จากการดำเนินงานของโครงการวิจัยที่ผ่านมาจึงได้มีการสรุปการทำงานกันหลายครั้งพบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินการวิจัยนั้น ได้แก่

1. ทีมวิจัยควรเข้าหาชาวบ้าน และจัดเวทีพูดคุยเพื่อดึงการมีส่วนร่วมจากชาวบ้านให้มากขึ้น
2. ควรใช้โอกาสในการประชุมของหมู่บ้าน เพื่อพูดคุยทำความเข้าใจถึงตัวงานวิจัยที่กำลังดำเนินการอยู่เพื่อให้เข้าใจตรงกัน
3. อาจจะมีการปรับทีมวิจัยเพื่อให้เหลือคนที่ทำงานจริงและมีเวลา

หลังจากนั้นเป็นการวางแผนการดำเนินงาน และกิจกรรมที่ยังคงค้างของโครงการวิจัย ซึ่งจะต้องดำเนินการต่อไป ได้แก่

1. การประชุมหรืออบรมคนนำทาง ลูกหาบ ประจำปี เอาให้ความรู้และพูดคุย กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน
2. ประชุมชี้แจง ทำความเข้าใจ และนำเสนอผลงานวิจัยระดับอำเภอ
3. กิจกรรมการสร้างการมีส่วนร่วม การทำความเข้าใจและดึงคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

- **กิจกรรมที่ 4** “เวทีกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับดอยหลวงเชียงดาว”

โดยได้มีการพูดคุยกันในหลายครั้ง ทั้งในเวทีประชุมทีมวิจัย เวทีประชุมชาวบ้าน รวมทั้งเวทีอบรมคนนำทาง ลูกหาบ เพื่อหามติที่เป็นข้อตกลงร่วมในการจัดการท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว

จากการประชุมได้มีการนำเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับดอยหลวงเชียงดาวเบื้องต้น ดังนี้

1. จะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่รักษาด้านทุนเดิมของธรรมชาติไว้ให้คงเดิม
2. จะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่เป็นการศึกษา อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. จะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

ส่วนในเรื่องของการจัดการนั้นได้มีการทำข้อตกลงเบื้องต้นกับทางเขตฯ ดังนี้

1. อัตราค่าจ้างลูกหาบ ไม่เกินวันละ 300 บาท
2. อัตราค่าจ้างคนนำทาง ไม่เกินวันละ 500 บาท
3. ลูกหาบที่ถูกต้องจะต้องผ่านการอบรมและมีบัตรถูกต้อง
4. นักท่องเที่ยวต้องปฏิบัติตามกฎที่ร่วมกันกำหนดจากการประชุมในครั้งนี้

● **กิจกรรมที่ 5 “การจัดประชุมร่วมกับ อบต.เชียงดาว”** ในวันที่ 19 มกราคม 2548 ณ องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงดาว

การประชุมวันนี้เป็นการประชุมร่วมกันระหว่างทีมวิจัย คนนำทาง ลูกหาบและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าฯ และหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย โดยวัตถุประสงค์เพื่อสรุปบทเรียนการทำงานในระยะเวลา ประมาณ 13 เดือน ที่ผ่านมาของโครงการวิจัย รวมทั้งสะท้อนปัญหาในการทำงาน และสิ่งที่ได้เรียนรู้ร่วมกันของทีมวิจัย เพื่อนำไปจัดทำแผนงานของโครงการวิจัยในระยะที่ 3 ต่อไป

ในช่วงแรกคุณวรินทร์ วรินทร์เวช หัวหน้าโครงการได้นำเสนอถึงผลการดำเนินงานของโครงการวิจัยในระยะที่ 1 และระยะที่ 2 ที่ผ่านมามีได้ดำเนินงานอะไรมาบ้าง รวมทั้งผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้น และสะท้อนถึงปัญหาจากการทำงานในระยะที่ผ่านมา โดยทั้ง 2 ระยะที่ผ่านมานั้น เกิดปัญหาในการเคลื่อนงานในประเด็นดังนี้

- การเคลื่อนงานการท่องเที่ยวนั้นสามารถทำงานได้เพียงบ้านถ้าบ้านเดียว ยังไม่สามารถไปขยับอะไรในพื้นที่บ้านแม่ณะได้
- กระแสการสร้างกระแสไฟฟ้าที่มีในพื้นที่ ส่งผลกระทบต่อการทำความเข้าใจต่องานวิจัยของชาวบ้าน
- การบริหารจัดการภายในทีมวิจัย ที่ยังเป็นปัญหาอยู่ .. มีคนทำงานเพียงไม่กี่คน
- ความเข้าใจของหน่วยงานภาครัฐที่มีต่องานวิจัย

หลังจากนั้นได้เปิดเวทีให้หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งที่ปรึกษาของโครงการวิจัยได้วิพากษ์และเสนอแนะต่อการเคลื่อนงานต่อของทีมวิจัย ซึ่งสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

- เสนอให้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ร่วมกันและต้องชัดเจน
- การคิดกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มเติมจากยอดดอย โดยใช้วัฒนธรรมชุมชนคิดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวในช่วงของการปิดฤดูกาลท่องเที่ยวดอยหลวง
- ในส่วนของ อบต.แม่ณะ นั้น ที่ผ่านมาขาดการประสานงานในพื้นที่ ซึ่งการทำงานในช่วงต่อไปควรให้ชุมชนแม่ณะเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น เนื่องจากแม่ณะเป็นพื้นที่ที่เป็นทางขึ้นดอยหลวงที่สำคัญ
- อบต.เชียงดาว มีนโยบายในการสนับสนุนการท่องเที่ยวอยู่แล้ว เพียงแต่อยากเห็นผลงานที่เป็นรูปธรรมของโครงการวิจัยเพื่อเชื่อมโยง ประสานงานการทำงานร่วมกันต่อไป

- มุมมองของเขตฯ นั้นเห็นว่าการท่องเที่ยวควรเคารพในกฎเกณฑ์ กติกา และกฎหมายไปไม่สำคัญ และควรให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนเป็นหลัก เงินทอง เป็นเรื่องรอง

● **กิจกรรมที่ 6** “เวทีประชุมสรุปงานวิจัยระยะที่ 2 และจัดทำแผนงานระยะที่ 3”

การกำหนดแผนงานในระยะที่ 3 ร่วมกัน รวมทั้งการหารือเรื่องการปรับที่มวิจัยใหม่ และการกำหนดบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัยร่วมกัน

โดยเริ่มจากการสรุปสถานการณ์และสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้น

- การท่องเที่ยวฤดูกาลนี้ยังมีนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก
- ปัญหาการจัดการที่ได้ทำข้อตกลง กฎเกณฑ์ร่วมกันกับทางเขตฯ นั้น ไม่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ ทั้งที่มีข้อตกลงร่วมกันและทางเขตฯ ก็ยอมรับในหลักการแล้ว
- ปัญหาการตัดไม้ลดจำนวนลงอย่างมาก
- ปัญหาขยะยังไม่สามารถจัดการได้
- ปัญหาการประสานงานร่วมกับองค์กรท้องถิ่น ได้แก่ อบต.เชียงดาว อบต.แม่่นะ และ อบต.เมืองคอง

จากปัญหาดังกล่าวนั้น ทางทีมวิจัยได้ร่วมกันกำหนดแผนกิจกรรมในระยะที่ 3 ตั้งแต่ กุมภาพันธ์ ถึง กรกฎาคม 2548 รวมระยะเวลา 6 เดือน ดังต่อไปนี้

- | | |
|--|-------------------------|
| 1. เวทีพูดคุยรวมกลุ่มผู้ประกอบการ/คนนำทาง / ลูกหาบ | เดือนละ 2 ครั้ง 12 เวที |
| 2. เวทีประสานความร่วมมือกับเขตฯ | เดือนละ 1 ครั้ง 6 เวที |
| 3. เวทีสร้างความเข้าใจ อบต.เชียงดาว /แม่่นะ/เมืองคอง | เดือนละ 1 ครั้ง 3 เวที |
| 4. เผยแพร่ความรู้งานวิจัยสู่โรงเรียนในท้องถิ่นเชียงดาว | 2 เดือนหลัง 5 ครั้ง |
| 5. การจัดอบรมยุวมัคคุเทศก์ | มีนาคม 48 1 ครั้ง |
| 6. ประชุมทีมวิจัยประจำเดือน | เดือนละ 1 ครั้ง |
| 7. สรุปบทเรียนสถานการณ์การจัดการท่องเที่ยวดอยหลวง | 1 เวที |
| 8. เวทีนำเสนอผลงานวิจัยต่อสาธารณะระดับอำเภอ | 1 เวที |

กิจกรรมในระยะที่ 3 ของโครงการวิจัย

- **กิจกรรมที่ 1** “การประชุมเพื่อจัดตั้งคณะทำงาน กลุ่มรักษ์ดอยหลวงเชียงดาว” ในวันที่ 29 มิถุนายน 2548

การประชุมวันนี้เป็นการประชุมร่วมกันระหว่างทีมวิจัย ชาวบ้านถ้ำ อบต.บ้านถ้ำ ตัวแทนเขต
รักษาพันธุ์สัตว์ป่าฯ กลุ่มคนนำทางท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว ตัวแทนกลุ่มสมุนไพร ประธานประชา
คมหมู่บ้าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบอกเล่าการทำงานของโครงการวิจัยที่ผ่านมากับตัวแทนกลุ่มต่างๆ
พร้อมการเข้าเป็นปรับเปลี่ยนหัวหน้าทีมวิจัยและทีมวิจัยบางคน รวมทั้งการวางกิจกรรมที่จะทำใน
ระยะที่3 กับการจัดตั้งกลุ่มรักษ์ดอยหลวงขึ้น

ในช่วงแรกคุณอรุณ อุลัย หัวหน้าโครงการคนใหม่ ได้เล่าสู่กันฟังการดำเนินงานของโครงการ
วิจัยในระยะที่ 1 และระยะที่ 2 ที่ผ่านมามีคุณวารินทร์ วรินทร์เวช เป็นหัวหน้าโครงการ ส่วนระยะที่3
คุณอรุณเข้ามามีบทบาทมากขึ้นนี่จะเป็นระยะที่งานวิจัยจะได้มีรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวดอย
หลวงเชียงดาวที่ชัดเจนขึ้น และจะเป็นช่วงนำผลงานวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์กับชุมชน มีรายละเอียด
ของการพูดคุยโดยสรุปดังนี้

❖ การปรับเปลี่ยนกิจกรรมระยะที่ 3

จากเดิมที่ทางทีมวิจัยได้ร่วมกันกำหนดแผนกิจกรรมในระยะที่ 3 ตั้งแต่ กุมภาพันธ์ ถึง กรกฎาคม
2548 รวมระยะเวลา 6 เดือน ซึ่งประกอบไปด้วย

1. เวทีพูดคุยรวมกลุ่มผู้ประกอบการ/คนนำทาง / ลูกหาบ
2. เวทีประสานความร่วมมือกับเขตฯ
3. เวทีสร้างความเข้าใจ อบต.เชียงดาว /แม่คะ/เมืองคอง
4. เผยแพร่ความรู้งานวิจัยสู่โรงเรียนในท้องถิ่นเชียงดาว
5. การจัดอบรมยุวมัคคุเทศก์
6. ประชุมทีมวิจัยประจำเดือน
7. สรุปบทเรียนสถานการณ์การจัดการท่องเที่ยวดอยหลวง
8. เวทีนำเสนอผลงานวิจัยต่อสาธารณะระดับอำเภอ

ในการประชุมวันนี้ทีมวิจัยและผู้แทนจากกลุ่มต่างๆที่จะเกี่ยวข้องต่อไปในอนาคตก็ได้ร่วมกัน
ปรับเปลี่ยนและกำหนดกิจกรรมของระยะที่ 3 ขึ้นใหม่ ซึ่งจะต้องขยายระยะเวลาการดำเนินกิจกรรมต่อ
ไปด้วย คือ

1. การเผยแพร่ความรู้ผลการวิจัยสู่โรงเรียน
2. สรุปรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาวฯ
3. การจัดอบรมลูกหาบคนนำทาง (ทำร่วมกับหน่วยงานอื่น)
4. การจัดเวทีนำเสนอผลงานวิจัยสู่สาธารณะระดับอำเภอ (จัดร่วมกับประชาคม และ อำเภอ)
5. เวทีติดตามพัฒนาการกลุ่มรักษ์ดอยหลวง เดือนละ 1 ครั้ง

- **กิจกรรมที่ 2** “การจัดตั้งศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว” ในวันที่ 24 กันยายน 2548

การจัดตั้งกลุ่มรักดอยหลวง

เมื่อคุยหารือกันเรื่องกิจกรรมระยะที่ 3 เรียบร้อยแล้วก็ได้มีการพูดคุยกันเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มด้านท่องเที่ยวภายในชุมชนขึ้น ซึ่งทีมวิจัยได้ดำเนินการหารือกันอย่างไม่เป็นทางการมาได้ระยะหนึ่งแล้ว และได้นำเข้าสู่การประชุมอย่างเป็นทางการในครั้งนี้ด้วยโดยที่ประชุมมีความเห็นร่วมกันให้ชื่อว่า “**กลุ่มรักดอยหลวง**” สมาชิกกลุ่มในเบื้องต้นมี 26 คน ประกอบด้วยชาวบ้านจาก บ้านถ้ำ บ้างโรงวัว และบ้านนาเลา มีผู้ประสานงานกลุ่ม ที่คัดเลือกจากที่ประชุม 4 คน ประกอบด้วย 1.นายบุญมา คำก้อน 2.นายจตุร วงศ์งาม 3.นายเมฆ เงินตัน และ 4.นายทวน ดาจันทร์

จากการหารือร่วมกันทีมวิจัยและสมาชิกของกลุ่มเห็นว่าเป้าหมายและวัตถุประสงค์รวมทั้งโครงสร้างของกลุ่มยังไม่ชัดเจนจะได้นัดหมายเพื่อประชุมหารือร่วมกันอีกครั้งในวันที่ 16 ก.ค. 48 นี้ และนำตัวร่างเข้าที่ประชุมร่วมกันกับสมาชิกอีกครั้งพร้อมกับการประชุมการดำเนินกิจกรรมโครงการวิจัยระยะที่ 3 ต่อไป โดยนัดหมายประชุมกันวันที่ 23 ก.ค. 2548 ช่วงเย็น บ้านคุณอรุณ อุทัย หัวหน้าโครงการวิจัยฯ บ้านถ้ำ เชียงดาว

- **กิจกรรมที่ 3** “การอบรมคนนำทาง ลูกหาบ ประจำปี” ในวันที่ 15 – 16 ตุลาคม 2548

กิจกรรมการอบรมคนนำทางและลูกหาบในครั้งนี้ได้ดำเนินการมาเป็นครั้งที่ 2 แล้ว ที่ทีมวิจัยเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบในการจัดฝึกอบรม รวมทั้งให้ความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าความสำคัญของดอยหลวงเชียงดาว และร่วมกันกำหนดกฎเกณฑ์ กติกา ร่วมในการจัดการท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาวร่วมกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาว เพื่อกำหนดเป็นมาตรฐานร่วมกันกับชาวบ้าน เพื่อใช้ในการจัดการท่องเที่ยวในฤดูกาลท่องเที่ยวที่จะถึงนี้ ซึ่งได้มีการตกลงร่วมกันไว้ว่าจะมีการดำเนินการจัดฝึกอบรมทุกปี ปีละ 1 ครั้ง ก่อนเปิดฤดูกาลท่องเที่ยว เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมและคัดกรองบุคคลและเตรียมความพร้อมในการเป็นลูกหาบและคนนำทาง เพื่อรองรับการท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว และในที่สุดจะได้มีการออกบัตรให้สำหรับลูกหาบและคนนำทางที่เข้ารับการฝึกอบรมและรับรองบัตรโดยหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาว เพื่อป้องกันและจัดระบบของคุณภาพลูกหาบและคนนำทางเพื่อให้มีประสิทธิภาพและมาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับได้ร่วมกัน

- **กิจกรรมที่ 4** “การประชุมทีมวิจัยเพื่อสรุปงานประจำเดือน เดือนละ 1 ครั้ง”

การประชุมทีมวิจัยได้มีการพูดคุยกันทุกเดือน เดือนละ 1 ครั้ง เพื่อสรุปการทำงานและปรับการทำงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน เนื่องจากในระยะที่สามนั้นได้มีการถ่ายโอนงานให้กับชุมชนจึงต้องมีการพูดคุยกันบ่อยและต่อเนื่อง เนื่องจากทีมวิจัยที่ปรับนั้นเป็นชาวบ้านล้วน และยังไม่มี

ประสบการณ์ในการทำวิจัย ดังนั้นจึงต้องมีการพูดคุยกันบ่อย และปรับเพื่อให้การดำเนินงานนั้นเป็นไปได้ตามแผนกิจกรรมที่ได้กำหนดไว้ร่วมกัน

- **กิจกรรมที่ 5** “เวทีแลกเปลี่ยน ข้อมูล และให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวดอยหลวง เชียงดาวให้กับหน่วยงาน ภาคราชการ”

ทีมวิจัยได้มีโอกาสเป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องระบบนิเวศดอยหลวงเชียงดาว รวมทั้งระบบการจัดการท่องเที่ยวให้กับหน่วยงานต่างๆ ที่มีการเข้ามาศึกษา ดูงานและจัดการประชุมสัมมนาทั้งในพื้นที่และได้รับเชิญไปบรรยายพิเศษนอกพื้นที่ ดังนี้

- WWF
- กลุ่มเยาวชนคริสเตียน
- กศน.
- มรภ.กำแพงเพชร
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ทีมวิจัยจาก สกว. จังหวัดสมุทรสงคราม

- **กิจกรรมที่ 6** “เวทีแลกเปลี่ยนข้อมูล และทำความเข้าใจร่วมกับ อบต.เชียงดาว และ อบต.แม่่นะ อำเภอเชียงดาว”

กิจกรรมการจัดเวทีแลกเปลี่ยนข้อมูลและทำความเข้าใจร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลเชียงดาว และ แม่่นะ มีการตัดเวทีเพื่อพูดคุยทำความเข้าใจกันหลายครั้ง โดยมีทั้งที่ไปใช้โอกาสในการร่วมประชุมกับการประชุมที่มีอยู่แล้วของ อบต. และนอกจากนั้นยังมีการนัดกันเพื่อจัดเวทีแยก โดยเน้นการสร้าง ความเข้าใจ คืบข้อมูล เพื่อให้ อบต. นั้นนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการจัดทำแผนการพัฒนาตำบลในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยว ซึ่งนับว่าเป็นกิจกรรมสำคัญที่ดำเนินการมาตลอดระยะเวลาในการวิจัย

- **กิจกรรมที่ 7** “กิจกรรมร่วมกับยุวมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ในการพัฒนาศักยภาพในการให้ข้อมูลและการบริการนักท่องเที่ยว”

การอบรมยุวมัคคุเทศก์ นั้นได้มีการดำเนินการจัดทำข้อมูล เพื่อเผยแพร่ในโรงเรียนเชียงดาววิทยาคม ผ่านการจัดนิทรรศการ การนำข้อมูลไปนำเสนอและถ่ายทอดให้กับเยาวชนได้เรียนรู้ เพื่อให้เด็ก เยาวชน ได้เรียนรู้เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับดอยหลวงเชียงดาว รู้สึก รักภาคภูมิใจในท้องถิ่น และมีความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวข้องกับดอยหลวงเชียงดาว จากข้อมูลดังกล่าวนี้ทางทีมวิจัยได้นำมาจัดฝึกอบรมให้กับเยาวชนในท้องถิ่น โดยนอกจากจะพัฒนาศักยภาพเยาวชนให้มีความรู้มากขึ้นแล้วนั้น ยังพัฒนา

ศักยภาพเยาวชนในด้านการให้ข้อมูลและการบริการกับนักท่องเที่ยว โดยคาดหวังว่าเยาวชนคนรุ่นใหม่
นี้จะเป็นตัวแทน อาสาสมัครในการเป็นผู้ให้ความรู้และบริการกับนักท่องเที่ยวประจำศูนย์ประสานงาน
การท่องเที่ยวในอนาคตที่กำลังจะเกิดขึ้น

บทที่ 3

บริบท/สภาพของพื้นที่ศึกษา

3.1 เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว

ประวัติความเป็นมาของพื้นที่

วันที่ 24 มีนาคม พ.ศ.2515	ประกาศเป็นป่าสัมปทานไม้สัก ให้กับ อ.อ.ป.
วันที่ 5 กันยายน พ.ศ.2516	ประกาศเป็นป่าสัมปทานไม้กระยาเลยของบริษัททำไม้ เชียงใหม่
ปี พ.ศ.2516	ประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติ
วันที่ 14 มกราคม พ.ศ.2518	คณะรัฐมนตรีกำหนดให้เป็นป่าต้นน้ำชั้น 1 ห้ามทำการ สำรวจสัตว์ป่า รวมถึงการอนุญาตใด ๆ
ปี พ.ศ.2519	กองอนุรักษ์สัตว์ป่าทำการสำรวจพื้นที่
วันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ.2521	ประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว ในราชกิจจานุ เบกษาฉบับพิเศษ หน้า 19 – 21 เล่มที่ 95 ตอนที่ 87

ข้อมูลทั่วไป

สถานที่ตั้ง ที่ทำการเขตฯ ตั้งอยู่ หมู่ที่ 5 บ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ทั้งสิ้น 521 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 325,625 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ป่าท้องที่ตำบลเชียงดาว ตำบลแม่นะตำบลเมืองงาย ตำบลเมืองคอง และท้องที่ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง บางส่วน

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว จัดตั้งโดยตราเป็นพระราชนิพนธ์ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ หน้า 19 – 21 เล่มที่ 95 ตอนที่ 87 เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2521 มีเนื้อที่ทั้งสิ้น 521 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 325,625 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ป่าท้องที่ตำบลเชียงดาว ตำบลแม่นะ ตำบลเมืองงาย ตำบลเมืองคอง อำเภอเชียงดาวบางส่วน และท้องที่ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหงบางส่วน ท้องที่จังหวัดเชียงใหม่ มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	จดถนน ร.พ.ช. สายแม่จาง - เวียงแหง
ทิศตะวันออก	จดตำบลเมืองงาย ตำบลเชียงดาว ตำบลแม่นะ
ทิศใต้	จดลำห้วยแม่นะ ห้วยแม่กอน้อย
ทิศตะวันตก	จดลำห้วยแม่แตง ลำห้วยแม่แดง และตำบลเมืองคอง

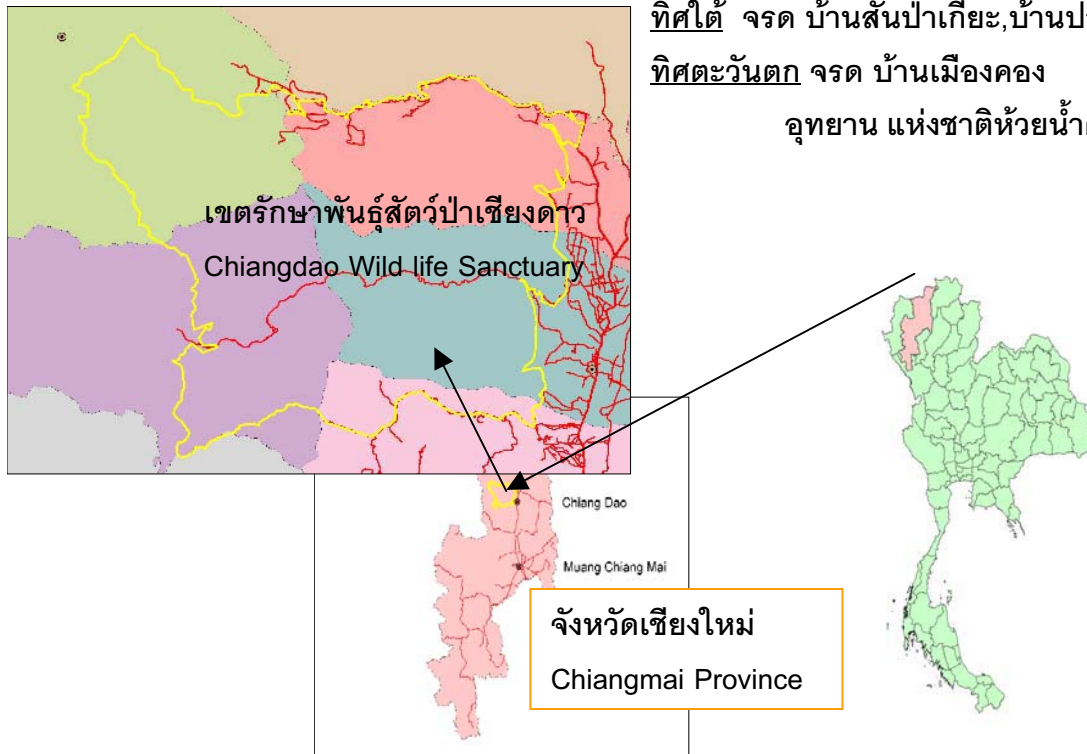
ทิศเหนือ จรด อุทยานแห่งชาติเชียงดาว

ทิศตะวันออก จรด อำเภอเชียงดาว

ทิศใต้ จรด บ้านสันป่าเกี๊ยะ,บ้านปางไม้แดง

ทิศตะวันตก จรด บ้านเมืองคอง

อุทยาน แห่งชาติห้วยน้ำดัง



การเดินทางเข้าถึง

1. โดยรถยนต์ส่วนตัว จากจังหวัดเชียงใหม่ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 107 ผ่านอำเภอแมริม ตลาดแม่มาลัย อำเภอแม่แตง ถึงอำเภอเชียงดาว แยกซ้ายมือบริเวณ กม.ที่ 72 ไปตามเส้นทางสายอำเภอเชียงดาว – เมืองคอง ผ่านบ้านถ้ำ ถ้ำเชียงดาว ประมาณ 5 กม. แยกซ้ายมืออีกครั้ง ไปตามเส้นทางเข้าวัดถ้ำผาปล่อง ประมาณ 300 เมตร ถึงที่ทำการเขต ฯ เชียงดาว ซึ่งอยู่ขวามือของเส้นทาง
2. โดยรถยนต์โดยสารจากจังหวัดเชียงใหม่ โดยขึ้นรถสถานีขนส่งช้างเผือก โดยสารรถยนต์โดยสารสายเชียงใหม่ – ฝาง หรือ สาย เชียงใหม่ – ท่าตอน ไปตามเส้นทางเดียวกับข้อ 1 ถึงอำเภอเชียงดาว ลงรถบริเวณทางแยกเข้าถ้ำเชียงดาว ค่าโดยสาร 29.-บาท ต่อหนึ่งคน และต่อรถมอเตอร์ไซด์รับจ้าง จากปากทางถึงที่ทำการเขต ฯ ระยะทางประมาณ 5.3 กม. ค่าจ้างรถมอเตอร์ไซด์ประมาณ 30.- บาท ต่อ 1 เที่ยว

ลักษณะทางธรณีวิทยาและดิน

จากแผนที่ธรณีวิทยา จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าบริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว ส่วนใหญ่เป็นหินดินดาน หินทราย หินเกย์เวิร์ค ในยุคคาร์บอนเฟอริส ซึ่งเป็นหินดินดานสีน้ำตาลสีเทาแกมน้ำตาล หินดินดานปนทราย หินทรายปนกรวด และ หินปูน นอกจากนี้ยังพบหินแกรนิต หรือ หินแกรนดิโอไรต์

ลักษณะดินที่พบเป็นดินหน่วยผสมของดินบริเวณพื้นที่สูงชัน (Slope complex) ซึ่งพบโดยทั่วไปและเป็นบริเวณกว้างขวางที่สุด ประกอบด้วยดินหลายชนิด มีทั้งดินลึก และ ดินตื้น บางแห่งมีกรวดก้อนหินปะปนในเนื้อดิน หรือกระจายกระจายอยู่ตามผิวดิน มีการระบายน้ำดีจนถึงมีการระบายน้ำมากเกินไป ส่วนใหญ่จะเป็นดินค่อนข้างลึก มีสีค่อนข้างแดงหรือแดงจัด ปฏิกริยาเป็นกรด ส่วนใหญ่จัดอยู่ในกลุ่มดิน Reddish Brown Lateritic Soil และ Red Yellow Pedzolic Soil

ลักษณะการใช้ที่ดิน

จากการใช้ภาพถ่ายดาวเทียม LANDSAT - 5 ระบบ TM และการตรวจสอบภาคพื้นดิน สามารถแบ่งแยกสภาพป่าและการใช้ที่ดินออกเป็น 7 ประเภท ดังนี้

ประเภทการใช้ที่ดิน	จำนวน	เปอร์เซ็นต์
ป่าเต็งรัง	156,603 ไร่	48.09
ป่าเบญจพรรณ	10,976 ไร่	3.37
ป่าสนและป่าดิบเขาและดิบชื้น	147,220 ไร่	45.21
พื้นที่ถูกบุกรุกเพื่อทำไร่เลื่อนลอย	6,485 ไร่	2.00
นาข้าว	392 ไร่	0.12
หินโผล่	3,225 ไร่	0.99
สวนผลไม้และพืชไร่	724 ไร่	0.22



สภาพภูมิประเทศ มีลักษณะเป็นภูเขาสูงประมาณ 95 เมตรเหนือระดับน้ำทะเลของพื้นที่ มีที่ราบน้อยมาก คือบริเวณริมแม่น้ำแม่แตง และริมลำห้วยเท่านั้น ยอดดอยที่สูงที่สุด สูงเป็นอันดับสามของประเทศ คือประมาณ 2,225 เมตร จากระดับน้ำทะเล ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในชื่อ **ดอยหลวงเชียงดาว** บริเวณนี้ เป็นภูเขาหินปูน ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดถ้ำโดยทั่วไป และบริเวณดอยหลวงเชียงดาว มีถ้ำอยู่จำนวนไม่น้อย ซึ่งที่สำคัญ คือ **ถ้ำเชียงดาว** ซึ่งเป็นถ้ำที่ยาวที่สุดในจังหวัดเชียงใหม่ คือยาวประมาณ 5,129 เมตร เป็นแหล่งท่องเที่ยวของชาวเชียงใหม่ และผู้สนใจถ้ำโดยทั่วไป เป็นหนึ่งใน 88 ถ้ำ ของจังหวัดเชียงใหม่ โดยอำเภอเชียงดาว มีถ้ำทั้งหมดประมาณ 18 ถ้ำ

สภาพภูมิอากาศ ประกอบด้วย 3 ฤดู คือ ฤดูฝน ฤดูหนาว และฤดูร้อน อุณหภูมิเฉลี่ย ตลอดปี 19.93 องศาเซลเซียส ต่ำสุดในเดือนมกราคม คือ 7.4 องศาเซลเซียส บนยอดดอยหลวงเชียงดาว บางปีอุณหภูมิต่ำถึงติดลบ แต่ในฤดูร้อน อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 28.0 องศาเซลเซียส ในเดือน เมษายน ปริมาณน้ำฝน ตกตั้งแต่เดือน พฤษภาคม ถึงตุลาคม โดยตกมากที่สุดเฉลี่ยในเดือน สิงหาคม และ กันยายน ประมาณ 1,183.5 มิลลิเมตร

ข้อมูลชุมชนที่อาศัยอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว

ประกอบด้วย 3 อำเภอ 7 ตำบล และ 13 หมู่บ้าน ดังนี้

- อ.เชียงดาว** ต.เชียงดาว ได้แก่ บ้านนาเลาเก่า, บ้านนาเลาใหม่, บ้านฟ้าสวณ
 ต.เมืองคอง ได้แก่ บ้านแม่คองซ้าย, บ้านแม่ป่าเส้า
 ต.เมืองงาย ได้แก่ บ้านแม่จาใต้, บ้านหนองกระแตะ, บ้านห้วยโป่งขาม
 ต.แม่นะ ได้แก่ บ้านปางเมียงขุนกิ๊วะ, บ้านม้งสันป่าเกี๊ยะ บ้านยางทุ่งโป่ง

- อ.เวียงแหง** ต.เมืองแหง ได้แก่ บ้านเลา

- อ.แม่แตง** ต.ก๊ิดช้าง ได้แก่ บ้านปางไม้แดง (บ้านยางแม่กอก)

ประชากรรวมทั้งสิ้น	1,447 คน	จำนวนครัวเรือน 273 ครัวเรือน	แยกเป็น
ไทย	23	ครัวเรือน	
ลีซอ	175	ครัวเรือน	
มูเซอร์	18	ครัวเรือน	
กระเหรี่ยง	57	ครัวเรือน	

3.2 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสภาพป่าและพรรณพฤษชาติดอยเชียงดาว

ลักษณะภูมิประเทศ

ดอยเชียงดาว เป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาถนนธงชัย ตะวันออกที่ทอดตัวในแนวเหนือ-ใต้ มีความสูงเฉลี่ยระหว่าง 300-2,225 เมตร จากระดับน้ำทะเล สูงเป็นอันดับ 3 ของประเทศรองจากดอยอินทนนท์ 2,565 เมตร และดอยผ้าห่มปก 2,288 เมตร นับเป็นภูเขาหินปูนที่สูงที่สุดในประเทศไทย

ดอยเชียงดาว ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของแอ่งที่ราบเชียงดาวบนที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง ตอนบนที่ละติจูด $19^{\circ} 21' - 19^{\circ} 27'$ เหนือและลองจิจูด $98^{\circ} 50' - 98^{\circ} 58'$ ตะวันออก มีอาณาเขตทิศเหนือติดกับดอยนาง 1,861 เมตร ทิศใต้ติดกับดอยกิ่วลม 1,199 เมตร และดอยปางขุนตาล ทิศตะวันตกติดกับดอยผาแดง 1,300 เมตรและดอยแปรสันกลาง 1,624 เมตร ทิศตะวันออกติดกับแอ่งที่ราบเชียงดาว มีความลาดชันตั้งแต่ $45^{\circ} - 70^{\circ}$ ลักษณะการระบายน้ำเป็นระบบระบายน้ำภายในถือเป็นระบบเฉพาะของดอยเชียงดาว เกิดจากน้ำสะสมจากยอดดอยไหลรวมลงมากัดเซาะกร่อนพื้นหินปูนด้านล่างเป็นเวลานาน โดยทางน้ำไหลจะไม่ปรากฏตามพื้นผิว แต่จะซึมลงใต้ดิน ทำให้พื้นหินปูนด้านล่างถูกกัดเซาะ เป็นถ้ำหรือโพรงใหญ่ เช่น ถ้ำหลวงเชียงดาว เป็นลักษณะลำห้วยใต้ดินที่มีน้ำไหลอยู่ตลอดปี อันเป็นต้นน้ำของลำห้วยหลายสาย เช่น ห้วยนาเลา ห้วยแม่ผาตั้ง ห้วยโป่ง ห้วยแม่ก๊าด ห้วยแม่ฮัก ห้วยแม่สาบ ห้วยแม่มาด เป็นต้น ไหลผ่านที่ราบเชียงดาวลงสู่แม่น้ำปิง แม่น้ำแม่แตงและแม่ต๋องทางทิศตะวันตก

ดอยเชียงดาวประกอบด้วยยอดเขารูปกรวยคว่ำที่เกิดจากการกัดกร่อนจนปรากฏเป็นยอดแหลมสูงต่ำโดดเด่น มีระดับความสูงใกล้เคียงกัน คือดอยหลวงเชียงดาว 2,225 เมตร ดอยกิ่วลม 2,140 เมตร อยู่บริเวณกลางโค้งเกือกม้า ดอยเหนือหรือดอยพีระมิด 2,175 เมตร และดอยหนอก 2,000 เมตร อยู่ปลายเกือกม้าด้านทิศเหนือและดอยสามพี่น้องซึ่งสูง 2,150 เมตร 2,080 เมตร และ 2,060 เมตร และดอยหลวง 2,100 เมตร อยู่บริเวณปลายเกือกม้าด้านทิศใต้

ลักษณะภูมิฐานและโครงสร้างทางธรณีวิทยา

ดอยเชียงดาว เกิดขึ้นในยุคเพอร์เมียน (Permian) ตอนปลายของยุคพาเลโอโซอิก มีอายุระหว่าง 230 – 250 ล้านปี มีลักษณะเนื้อหินปูนสีเทาขาว เกิดจากการทับถมของตะกอนทะเลและซากสัตว์ที่มีหินปูนเป็นโครงสร้าง

ในอดีตบริเวณนี้เคยเป็นท้องทะเลที่มีการตกตะกอนทับถมของซากสิ่งมีชีวิต เช่น ปะการังและหอย ผลจากแรงบีบอัดและการเคลื่อนตัวของเปลือกโลกอย่างรุนแรง เมื่อประมาณ 80 ล้านปี ที่ผ่านมานั้นยุคเทอร์เชียรี ทำให้พื้นที่บริเวณนี้ยกขึ้นและยกตัวของแผ่นดินขึ้นเป็นภูเขา เป็น

แอ่งที่ราบและหุบเขาทั้งหมดนี้เมื่อเวลาผ่านไปก็ถูกแปรสภาพทั้งทางกายภาพและทางเคมีกลายเป็น หินชั้น (sedimentary rock)

1. ลักษณะภูมิฐาน: ดอยเชียงดาวเป็นเทือกเขาลักษณะเฉพาะ มีบริเวณโดยรอบเป็นหน้าผาชันบางแห่ง ซึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากรอยทุดตัวเป็นแนวเลื่อนทางตะวันตกเฉียงเหนือ – ตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้แผ่นดินบางแห่งถูกยกสูงขึ้น และบางแห่งทรุดต่ำลงสลับกันไป บริเวณแนวยอดของดอยหลวงเชียงดาว เป็นสันคมและแนวยาวต่อเนื่องกันเป็นรูปเกือกม้า คล้ายวงล้อม ตรงกลางเป็นหุบเขาแคบ ๆ และผลของรอยเลื่อนผิวโลกทำให้เกิดพื้นที่ว่างที่มีลักษณะลาดเอียงคล้ายป่า หิน โผล่ (lapies) ซึ่งเกิดจากน้ำฝน ที่ตกลงมาบนหินปูนทำปฏิกิริยากับอากาศ เกิดเป็นกรดคาร์บอนิก กัดกร่อนหินปูนให้ละลายไปพร้อมพบน้ำและชะล้างหน้าดินไปด้วยตามสันดอย เห็นเป็นหินแหลมคม เป็นหลุมบ่อ (sinkhole) หรืออ่างสลุ (doline) คือ หลุมที่เกิดจากการที่น้ำฝนละลายหินปูนไหลซึมผ่านลงไปได้ดิน เกิดการกัดกร่อนจนเกิดเป็นช่องว่างใต้ดินในลักษณะทางน้ำธรรมชาติ ต่อมาเมื่อมีการผุกร่อนมากขึ้น จึงเกิดการยุบตัวลงเป็นอ่างใหญ่ที่เรียกว่าอ่างสลุหรือหลุมยุบ บริเวณดอยเชียงดาวที่พบมาก มี 2 ชนิด คือ ส่วนที่อยู่บริเวณตรงกลางเกือกม้า มีจำนวนประมาณ 30 หลุม และอีกส่วนหนึ่งอยู่ทางด้านตะวันตก มีจำนวนประมาณ 10 หลุม

2. ลักษณะโครงสร้างทางธรณีวิทยา : บริเวณดอยหลวงเชียงดาวโดยรอบมีสภาพเป็นเนินเขาระดับต่ำ ประกอบขึ้นด้วยหินตะกอนยุคคาร์บอนิเฟอรัส (Carboniferous) อายุ 350 ล้านปี ส่วนใหญ่เป็นหินดินดาน (shale) และหินเชิร์ต (chert) ที่แทรกสลับกัน มีปรากฏรอยดอยเชียงดาว บริเวณทางตอนเหนือช่วงต่อกับดอยนาง มีหินอัคนีดำหรือหินภูเขาไฟปะปนอยู่ซึ่งเกิดขึ้นจากการระเบิดของภูเขาไฟได้น้ำ บริเวณด้านใต้และด้านตะวันตกเป็นหินแกรนิต ยุคไทรแอสสิก (Triassic) อายุ 180 ล้านปี เกิดจากหินละลายภายในโลกดันตัวขึ้นมาตามแนวเลื่อนของรอยแยก แล้วเย็นตัวลงอยู่ใต้เปลือกโลก ส่วนบริเวณแอ่งที่ราบเชียงดาวเป็นที่ราบคล้ายขั้นบันไดของตะกอนยุคเทอร์เชียรี (Tertiary) และที่ราบของตะกอน ยุคควอเทอร์นารี (Quaternary)

บริเวณที่มีหน้าดินลึก เช่นตามแอ่งหรือหุบเขาจะพบไม้ยืนต้นจำนวนมากพืชพรรณธรรมชาติที่ขึ้นบนพื้นที่หินปูนจะเป็นไม้พุ่มเตี้ยและไม้ล้มลุก เนื่องจากหน้าดินมีน้อยและดินไม่เพียงพอให้ไม้ใหญ่ยังยึดและด้วยความที่ดินมีความเป็นด่างสูง ชนิดพืชที่ขึ้นได้ส่วนใหญ่จึงเป็นชนิดพิเศษเฉพาะ ด้วยลักษณะที่เป็นเทือกเขาหินปูนทั้งลูกทำให้บริเวณพื้นที่ในระดับที่สูงเกินกว่า 1,900 เมตร กลายเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะโล่งกว้างประกอบด้วย หญ้า พืชล้มลุก และไม้พุ่มขนาดเล็กเป็นหลัก ไม่มีไม้ยืนต้นเป็นแหล่งรวมของพืชเฉพาะถิ่น (endemic species) และอาจเรียกว่าสังคมพืชกึ่งอัลไพน์ (subalpine vegetation) แห่งเดียวของประเทศไทย

จากการที่ความสูงของภูมิประเทศเพิ่มขึ้น ทำให้ความกดอากาศและอุณหภูมิผกผันลดลง เมื่อระดับความสูงที่เพิ่มขึ้นในอัตรา 100 เมตร ต่อ 0.64 องศาเซลเซียส ความหนาแน่นของอากาศก็ลดลงและเบาบางลงด้วยจึงมีความแตกต่างกันของอุณหภูมิ ช่วงกลางวันและกลางคืนมากกว่าปกติด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ ในภาคเหนือของประเทศไทย ที่อยู่ในแนวเส้นละติจูดประมาณ 17° เหนือขึ้นไป จะพบพืชเขตอบอุ่นกระจายพันธุ์ปะปนอยู่ในเขตป่าดิบเขา ดังนั้นบริเวณยอดเขาที่มีความสูงเป็น 3 อันดับแรกของประเทศทั้งหมดจึงอยู่ในเขตสังคมพืชของป่าดิบเขาแต่ด้วยสภาพทางกายภาพมีความแตกต่างเฉพาะของดอยเชียงดาวและด้วยความสูงเกิน 1,900 เมตร พืชที่สามารถขึ้นได้ดีจึงมีเพียงพืชล้มลุกขึ้นสลับกับไม้พุ่มเตี้ยคล้าย ๆ กับสังคมพืชกึ่งอัลไพน์ (subalpine) บริเวณที่สูงในระดับนี้ จึงสามารถพบพรรณพืชเขตอบอุ่นที่มีการกระจายพันธุ์มาจากเทือกเขาหิมาลัยตะวันออกและมณฑลยูนนานจากตอนใต้ของประเทศจีน

ข้อมูลเบื้องต้นที่นักพฤกษศาสตร์เคยสำรวจไว้พบว่าดอยเชียงดาวเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของสภาพป่ามีพรรณไม้ประมาณ 1,800 ชนิด และมีพืชเฉพาะถิ่น (endemic species) จำนวนมากและสามารถแบ่งสภาพป่าออกเป็น 2 ระดับซึ่งจำแนกย่อยได้เป็นป่า 4 ประเภท คือ

- ระดับล่างที่ 300 – 900 เมตร ประกอบด้วยป่าดิบแล้ง Dry evergreen Forest (Seasonal rain Forest) และป่าเบญจพรรณชื้น Moist upper mixed deciduous Forest (Mixed deciduous Forest)

ระดับบนจาก 1,100–2,250 เมตร ประกอบด้วย ป่าดิบเขา Hill evergreen Forest (Moist lower montane Forest) และป่าเปิดที่สูง Open scrub forest (subalpine vegetation)

สภาพพรรณพฤกษชาติของดอยเชียงดาว

1. ป่าดิบแล้ง Dry evergreen Forest (Seasonal rain Forest) ที่ระดับความสูง 300 – 600 เมตร เป็นป่าดิบแล้งกระจายอยู่ทั่วไปตามพื้นที่เป็นหุบเขาและที่เนินเขา พันธุ์ไม้เด่น เช่น ยางแดง ยางหมอกและปอซี่แฮด พรรณไม้มงคลที่พบทั่วไป ได้แก่ มะกอกป่า มะส้าน เลียงมัน แควหางค่าง เหมือดหอม ฯลฯ ที่พบขึ้นกระจายอยู่ทั่วไปตามริมห้วยในที่ต่ำมีความชื้นสูงได้แก่ ไม้หกและไม้บงคำ นอกจากนี้ยังมีปรงต้นขนาดใหญ่อยู่ตามป่าโปร่งและเนินเขาพื้นว่างทั่วไป

2. ป่าเบญจพรรณชื้น Moist upper mixed deciduous Forest (Mixed deciduous Forest) ระดับความสูง 500–900 เมตร สภาพป่าโดยทั่วไปทางตอนล่างเริ่มเปลี่ยนลักษณะกลมกลืนกันไปกับป่าดิบแล้ง เป็นป่าเบญจพรรณชื้นโดยมีไม้ยางและไม้หกเป็นหลัก พื้นดินถูกปกคลุมด้วยหญ้าแวงและมีไม้ต้นขึ้นแซมทั่วไป ได้แก่ เลียงมัน สกุนปอซี่แฮด และก๊วว จากนั้นก็จะแปรสภาพเป็นป่าที่มีไม้สักเป็นองค์ประกอบ

ในช่วงพื้นที่แคบ ๆ ที่ระดับ 550 – 700 เมตร จะพบไม้สัก ซึ่งจัดเป็นพื้นที่ระดับสูงสุดของไม้สักที่ขึ้นได้ในสภาพธรรมชาติ ขึ้นปะปนอยู่กับมะसान แควหางค่าง ฯลฯ

ที่ระดับ 700 – 900 เมตร ส่วนที่เหนือจากป่าสักขึ้นไปสภาพป่าเริ่มเปิดโล่งมากขึ้น เนื่องจากพื้นที่โดยทั่วไปมีความลาดชันมากขึ้น ชนิดพรรณไม้จึงเปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจนมีความแตกต่างไม่กลมกลืนกันอาทิสันสามใบ, พยอม, รัง, แดง, หมันดง, ประดู่และไม้หูกจะพบขึ้นอยู่หนาแน่น พื้นล่างปกคลุมไปด้วยหญ้าหลายชนิดซึ่งบางแหล่งจะสูงชันถึงระดับอกนอกจากนี้ยังพบตีนช้างคอย, เทียนเขียงดาวและหญ้าเหลื่อม สภาพของเขาหินปูนที่โผล่เป็นปุ่มป้าจะพบเห็นได้มากขึ้นและเด่นชัดจนขึ้นที่ระดับสูงขึ้นไปทำให้พรรณไม้ ต้นขนาดใหญ่ค่อยหมดไปในระดับนี้

ในระดับความสูง 900 – 1,100 เมตร จัดเป็นช่วงแห่งสภาพพรรณพฤกษชาติของคอยเขียงดาวช่วงตอนว่างออกจากตอนบนทั้งนี้ด้วยโครงสร้างที่มีหินปูนเป็นแกนพื้นล่างค่อยปรากฏเด่นชัดขึ้น หน้าดินน้อยลง น้ำน้อยลงและพื้นที่ส่วนใหญ่มีความลาดชัน ทำให้ชนิดพืชตอนบนขึ้นไปเปลี่ยนไป ลักษณะเด่นของพรรณไม้จะเป็นลักษณะของแถบป่าที่มีการผสมผสานของพรรณไม้ทั้งระดับล่าง คือป่าดิบแล้งและป่าเบญจพรรณขึ้น และระดับบนคือ ป่าดิบเขา และป่าเปิดที่สูงไว้ด้วยกัน จึงเป็นช่วงที่มีความหลากหลายของชนิดพรรณไม้มากที่สุด ไม้ต้นขนาดใหญ่จะค่อยหมดไปและถูกแทนที่ด้วยพืชวงศ์ก่อ โดยจะพบก่อแดง เป็นหลัก

3. ป่าดิบเขา Hill evergreen Forest (Moist lower montane Forest) จะพบว่าในแนวแคบ ๆ และตามหุบเขาที่ระดับ 1,100 – 1,900 เมตร ซึ่งเป็นระดับที่มีความชุ่มชื้นสูงที่สุดมักมีเมฆหมอกปกคลุมตลอดปี จะสังเกตได้จากพรรณไม้ต่าง ๆ ตามกิ่งก้านจะปกคลุมไปด้วยมอส เฟินและพืชเกาะอาศัยต่าง ๆ และพืชพื้นล่างหลายชนิดเป็นพืชชอบน้ำ ในพื้นที่จากระดับนี้ขึ้นไปถึงยอดเขาอาจจำแนกสภาพพรรณพฤกษชาติออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

3.1) ป่าดิบเขาที่ระดับ 1,100 – 1,500 เมตร (Lower montane rain Forest) ที่ระดับความสูงนี้มีการสะสมของหน้าดินมากจะพบไม้ต้นหลายชนิดได้แก่

ไม้ล้มลุกและพืชชั้นล่างบางชนิดจะพบแทรกอยู่ทั่วไปตามเหลือบหินอาทิ หนาดคอย, เทียนนกแก้ว, รองเท้านารี และฝายหอยเป็นต้น

พืชยังอาศัยที่พบมากทั่วไปได้แก่กล้วยไม้ในสกุลสิงโต หวายและฝอยลมที่ห้อยระยงระยางตามคาบไม้

ระดับ 1,200 เมตรขึ้นไปพื้นที่ส่วนใหญ่จะเริ่มมีความลาดชันสูงขึ้นจะพบปอผี ขึ้นกระจายปะปนอยู่กับก่อแอบหลวงและก่อแดงและที่ระดับ 1,300 เมตรขึ้นไป จะพบพืชสกุลก่อเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะก่อชนิด ก่อหมูหินและไม้พุ่มหลายชนิด ได้แก่ ดาวราย, เมาแดง และส้มแปะในที่ระดับนี้ยังสามารถพบขมิ้นโคใบเล็ก แควหางค่าง และไม้เลื้อยมัน ขึ้นกระจายอยู่แต่มีจำนวนน้อย ในที่โล่งแจ้งมี

แดดจัดจะพบหญ้าหลายชนิดส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่หนาแน่นเป็นผืนหรือเป็นช่วง พืชอีกหลายชนิดขึ้นแซมอยู่ในทุ่งหญ้าเช่น ดอกหรีด เอื้องดิน บัวทอง หนาดดอย เจ้าแตรวง ชมพูเขียงดาว กุหลาบเลื้อย เขียงดาว ฯลฯ

3.2) ป่าดิบเขาที่ระดับ 1,500 – 1,900 เมตร (Lower montane oak Forest)

เป็นสังคมพืชที่มีลักษณะเฉพาะไม่เหมือนพื้นที่อื่นมีที่ราบและพื้นที่ที่มีความลาดชันเป็นช่วง ๆ เป็นคล้ายฐานรวมของยอดเขาหลายยอด

ไม้ต้นที่ระดับสูง 1,500 เมตรขึ้นไปจะยังสามารถพบได้ตามอ่างใหญ่และตามหุบเขาเท่านั้น อาทิ ก่อองและก่อนก ซึ่งพบมากในพื้นที่และเป็นไม้หลักที่ระดับสูงขึ้นไป

ในพื้นที่ค่อนข้างโล่งจะพบพืชเขตอบอุ่นหลายชนิด ได้แก่ ก่อหมูหิน ก่อมเขียงดาว จันทร์ทอง ฯลฯ และคือเขียงดาว ซึ่งเป็นพืชสกุลปาล์มต้นสูงชนิดเดียวที่พบขึ้นกระจายทั่วไปตามไหล่เขาและที่โล่งโดยเฉพาะที่ระดับใกล้เคียงยอดเขาตัดแนวท้องฟ้าเห็นเด่นชัด

ไม้พื้นล่างประกอบด้วยไม้พุ่มขนาดเล็กหลายชนิด เช่น ชมพูพิมพิใจ ส้มแปะ เม้าแดง ต้างผา ฮ่อมดง รังกะเท้ คานหามเสือ แก้งขี้พระร่วง เนียมดง มะจ้า จ้าสาย ช้ามักข้าวดอย และกล้าไม้ของ ไม้ต้นหลายชนิด ไม้เลื้อยอาทิ กอบเกลบ สกุลการะเวกป่า สะเล้งและสายหยุดนอกจากนี้ยังพบพญาไต้ เกาฮงป่า กลอย กระจับเขา ไช้ปู้ กันลมและพลูช้าง

ที่ระดับ 1,900 เมตรตามที่เปิดบริเวณสันเขาจนถึงยอดเขาจะพบก่อกหมูหินขึ้นกระจายห่าง ๆ และเพิ่มแทนที่ด้วยก่อก้านและก่อกวี่ไม้พุ่มขนาดเล็ก อาทิ เปรมนา กุหลาบพันปีเขียงดาว ชมพูพาน ค้อเขียงดาว บัวทอง เลี้ยวหิน ดินเบ็ดเขียงดาว ราชาวดีหลวง ฯลฯ

พืชอิงอาศัยที่พบอยู่เป็นจำนวนมากในระดับนี้ ได้แก่ สะเภาลม กะสังหิน ว่านไก่แดง เฟินจำนวนมากในสกุลกะแตไต้ไม้ พญานาคราช สกุลข้าหลวงหลังลาย นอกจากนี้ยังมีมอสและกล้วยไม้ อาทิ สกุลการะเวก ร่อน สกุลหวาย สกุลสิงโต อยู่บนคาบไม้ทั่วไป

ไม้พื้นล่างประกอบด้วยพืชล้มลุกหลายชนิดอาทิ เขียวหมื่นปี บอนป่า บุค ข่าป่า แกนไส สกุลลูกไต้ใบ ผักปลาบดอย กอมฮอก ฯลฯ

ตามซอกหินก้อนใหญ่ที่ขึ้นและตามไหล่เขาหินปูนจะพบ กะสังหิน แกนไส ชุ่มแดน หูจงและมอสหลายชนิด

4. ป่าเปิดระดับสูง Open scrub forest (Subalpine vegetation)

บริเวณระดับ 1,900 เมตร จะพบพืชเขตอบอุ่นหลายชนิด โดยเฉพาะไม้พุ่มที่พบมาก อาทิ ส้มกุ่ม พวงแก้วกุดั่น หรีดเขียงดาว เอื้องดิน หนาดดอย ถั่วหิน กูดผา กุหลาบพันปีเขียงดาว สุวรรณภา หญ้าดอกลาย เหี่ยวจง ฯลฯ

นอกจากนี้ตามพื้นล่างยังพบพรรณไม้เขตอบอุ่นหลายชนิด เช่น สะเกดลม ฟ้าคราม แสงแดง พาลี ฯลฯ สภาพพรรณพฤษชาติบริเวณยอดเขา (summit vegetation) สังคมพืชบริเวณยอดเขาของดอยเชียงดาวไม่เป็นลักษณะคล้ายป่าประเภทใดแต่เป็นที่โล่งกว้าง ไปตามสันดอยหรือผาชัน มีหลืบหินทั่วไป มีไม้พุ่มขนาดเล็กพืชล้มลุกและพืชวงศ์กก-หญ้าเป็นหลัก ตัวอย่างพืชบางชนิดที่พบในยอดดอยได้แก่ ฟองหินเหลือง กุหลาบพันปีเชียงดาว ฟ้าคราม แสงแดง เหยอจงและขาวบ้าน

ปัจจุบันเป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งที่พื้นที่ที่ประกอบไปด้วยพรรณพฤษชาติหายากอุดมไปด้วยพืชเฉพาะถิ่นที่ทรงคุณค่าและเป็นพื้นที่เขาหินปูนที่สูงสุดอันงดงามยิ่งเพียงแห่งเดียวของประเทศไทยกำลังถูกทำลายให้หมดสิ้นลงอย่างรวดเร็ว ทั้งที่พื้นที่ส่วนใหญ่ยังไม่ได้มีการศึกษา การลักลอบเผาถางและตัดไม้ทำลายป่าเพื่อปลูกพืชไร่และฝิ่น การเพิ่มปริมาณของนักท่องเที่ยวที่ขึ้นไปพักผ่อนโดยไม่มีการควบคุมอย่างเป็นระบบ ได้ทำให้พื้นที่เฉพาะแห่งนี้ถูกทำลายลง เป็นพื้นที่กว้างเกือบถึงยอดดอยและก็ยากยิ่งที่จะฟื้นตัวหรือกลับคืนมาได้

3.3 ข้อมูลพื้นฐานอำเภอ เชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ความเป็นมา

ประวัติของอำเภอเชียงดาว หรือเมืองเชียงดาว ไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนในประวัติศาสตร์ว่าสร้างมาในยุคใด สมัยใด มีเพียงตามที่ได้กล่าวพาดพิงไว้ในพงศาวดารโยนก ว่าเป็นเมืองที่พระเจ้าเม็งรายมหาวิริยราชที่แห่งอาณาจักรล้านนาไทย ซึ่งเสวยราชสมบัติในนครเชียงใหม่ ได้ยกเมืองเชียงดาวให้เป็นบำเหน็จความชอบในราชการสงครามแก่เจ้าไชยสงคราม ราชโอรสองค์ที่ 2 เมื่อประมาณ 600 ปีเศษมาแล้วว่า พระเจ้าเม็งรายทราบข่าวจากคนสอดแนมที่สอดแนมเมืองหริภุญชัยว่า พญาเบิกยกทัพจากเขลางค์นครเพื่อตีเมืองหริภุญชัย และเมืองกุมกาม พระเจ้าเม็งรายจึงรับสั่งให้มีการสมโภชพระราชโอรส 7 วัน และสถาปนาเป็นเจ้าไชยสงคราม พระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภค อย่างมหาอุปราชให้ไปครองเมืองเชียงราย และยกเมืองเชียงดาวให้เป็นบำเหน็จอีกเมืองหนึ่ง และ “เจ้าไชยสงครามกับขุนเมืองทั้งหลายต่างทูลเจ้าพระยาเม็งรายกลับคืนไปรักษาเมืองแห่งตน ครั้นเจ้าไชยสงครามกลับไปถึงเมืองเชียงรายแล้ว จึงแต่งขุนช้างทั้งหลายมาแผ้วถางเมืองเชียงดาว สร้างคุ่มวังที่ประทับพร้อมด้วย โรงพล โรงช้าง โรงม้า นางข้าวง นางเลือบบริบูรณ์ทุกอัน ครั้นรุ่งปีก็เสด็จมาประทับอยู่เมืองเชียงดาว ตั้งแต่เดือนห้าจนถึงเดือนแปด จึงกลับไปเมืองเชียงรายเสมอทุกปี ยามเองเจ้าไชยสงครามมาพักในเมืองเชียงดาวคราวใด ก็เสด็จไปเฝ้าพระราชบิดายังนครพิงค์เชียงใหม่ ปีละครั้งทุกปี”

ในระยะตั้งแต่เดือน 9 ถึงเดือน 4 เจ้าไชยสงครามไปพักอยู่เมืองเชียงราย ทางเมืองเชียงดาว ก็ได้มอบให้ภรรยาคนหนึ่งอยู่ควบคุมดูแลแทน ซึ่งในเวลาต่อมา ภรรยาผู้นี้ของพระเจ้าไชยสงครามได้มี

เรื่องกับขุนเครื่องราชโอรสองค์ที่ 3 ของเจ้าพระยาเม็กราช เจ้าพระยา เม็กราชจึงเนรเทศไปไว้ที่แคว้น
ไทยใหญ่ ส่วนทางด้านพวกราชไทยใหญ่ก็สร้างเมืองถวายเป็นประทับเรียกว่า "เมืองนาย"

พงศาวดารกล่าวถึง เมืองเชียงดาวอีกว่า ในสมัยพระเจ้าบุเรงนองกษัตริย์พม่ายกกองทัพเข้ามา
ตั้งอยู่ใน เชียงดาว รบพทุดจากพระเจ้ามกุฎกษัตริย์ผู้ครองนครเชียงใหม่ ที่ส่งไปเจรจาความเมืองกัน
ซึ่งผลสุดท้ายพม่าก็เข้าปกครองอาณาจักรล้านนาไทย ซึ่งเป็นเหตุการณ์ในปี พ.ศ. 2109 และจากนั้นก็
กล่าวถึงเมืองเชียงดาวอีกในคราวที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ได้กรีธาทัพมาชุมนุมพลที่เมือง
เชียงใหม่แล้วเดินทัพจากเมืองเชียงใหม่เข้าตีเมืองอังวะ ก่อนออกจากราชอาณาเขตได้ทรงยังทัพที่บ้าน
เมืองงาย อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อแบ่งทัพออกเป็น 2 ทัพ คือ ทัพหลวงทรงคุมพลด้วย
องค์เอง ออกไปตั้งที่เมืองหางแล้วทรงเสด็จสวรรคตที่เมืองหาง อีกทัพทรงโปรดเกล้าให้สมเด็จพระ
เจ้าเอกาทศรถคุมทัพไปทางเมืองฝางเข้าสู่เขตไทยใหญ่

ในพงศาวดารกล่าวถึงเมืองเชียงดาวเป็นครั้งคราวแต่ระยะเวลาห่างกันมาก ในช่วงระยะเวลาที่
ห่างกันมาก ๆ นี้ทำให้เราไม่สามารถทราบได้ว่ามีใครมาเป็นเจ้าเมืองเชียงดาวบ้างต่อจากเจ้าไชย
สงคราม แต่ในตำนานถ้ำหลวงเชียงดาวกล่าวว่า ผู้ครองเมืองเชียงดาวมีนามว่า อนันทราชา เป็นผู้
มีความเคารพเลื่อมใสถ้ำหลวงอันศักดิ์สิทธิ์เป็นคนแรก แต่ไม่ได้ก่อสร้างบูรณปฏิสังขรณ์ใด ๆ ไว้จึงทำให้
ไม่มีหลักฐานว่า อนันทราชาผู้ครองเมืองเชียงดาว ในปี พ.ศ. ไใด

จากเรื่องราวที่พอจะสืบค้นได้นี้เราพอสรุปได้ว่า เมืองเชียงดาวเป็นเมืองเก่าแก่โบราณเมืองหนึ่ง
มีอายุอย่างน้อยที่สุด ประมาณ 706 ปี นับถึง พ.ศ. 2546 นี้ และในช่วงเวลาดังกล่าวนับร้อย ๆ ปีนี้
เมืองเชียงดาวก็คงประสบภัยสงคราม ทำให้เป็นเมืองร้างไปหลายครั้งและอาจก่อตั้งขึ้นมาอีกเป็น
หลายครั้ง เหมือนกับเมืองเชียงใหม่ และหัวเมืองอื่น ๆ จนกระทั่งประมาณ 100 ปี มานี้เอง ซึ่งตรง
กับราชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในสมัยนั้นเป็นสมัยปฏิรูปการปกครองหัวเมือง
ทั้งฝ่ายเหนือ ฝ่ายใต้ โดยทรงจัดให้มีการปกครองในหัวเมืองรอบนอกแบบมณฑลเทศาภิบาล ซึ่ง
ประมาณ พ.ศ. 2442 - 2476 ส่วนกลางมีแบบการปกครองตามอย่างอารยะประเทศ คือตั้งเป็น
กระทรวงกลาโหม โดยเลิกล้มสมุหนายก สมุหกลาโหมเสีย หัวเมืองรอบนอกหลาย ๆ เมืองจัดตั้ง
เป็นมณฑล เมืองเชียงใหม่อยู่ในมณฑลพายัพ แต่ตำแหน่งเจ้าเมืองโดยสืบตระกูลกันมา แต่เจ้าผู้
ครองนครแต่เดิมนั้นยังมีอยู่ แต่ถูกลดอำนาจบทบาทการปกครองไป โดยทางรัฐบาลกลางส่งข้าหลวง
ประจำเมืองมาดูแลปกครอง มีข้าราชการตำแหน่งต่าง ๆ มาเป็นผู้ช่วยข้าหลวง ซึ่งเรียกว่า คณะ
กรรมการการเมืองและได้รับพระราชทานเงินเดือนจากป่าไม้ การค้าขายกึ่งดีไป แต่มีการเก็บภาษีส่ง
กระทรวงที่กรุงเทพฯ และรัฐบาลก็จัดให้มีเงินเดือน เช่น ข้าราชการแทน “ ครั้นต่อมาจนสมัยรัชกาลที่ 7
ตั้งแต่ พ.ศ. 2469 เป็นต้นมาตำแหน่งเจ้าเมืองใดว่างลงก็ไม่ทรงโปรดเกล้าแต่งตั้งอีกเจ้าเมืองใดยังมี
ชีวิตอยู่ก็โปรดพระราชทานเงินเดือนเลี้ยงชีพต่อไป”

ครั้งหลัง ปี พ.ศ. 2475 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการปฏิรูปการปกครอง หัวเมืองขึ้นโดยมีเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตย การจัดการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลก็เลิกไป แต่จัดให้มีการบริหารราชการส่วนภูมิภาคแบ่งเป็น จังหวัด อำเภอ ตำแหน่งผู้ปกครองอำเภอแต่เดิมเป็นตำแหน่งนายแขวง ก็เปลี่ยนมาเป็นตำแหน่งนายอำเภอ เมืองเชียงดาวอยู่ในมณฑลพายัพนายแขวงของอำเภอเชียงดาวซึ่งเป็นนายอำเภอคนแรกในปี พ.ศ. 2452 ก็คือ เจ้าราชบุตร ณ เชียงใหม่ (คือบุตรคนโตของเจ้าเมืองเชียงดาวคนก่อน ไม่ใช่เจ้าราชบุตรเมืองเชียงใหม่) ในสมัยที่เมืองต่าง ๆ มีเจ้าเมืองปกครอง บุตรชายคนโตมักได้ตำแหน่งเจ้าราชบุตร นอกนั้นจะมีตำแหน่งเจ้าราชวงศ์, เจ้าราชสัมพันธ, เจ้าภาคิไนย ถ้าเป็นเมืองใหญ่ อันเป็นราชธานีของอาณาจักร ซึ่งพระยามหากษัตริย์ปกครองนั้น ผู้จะสืบต่อราชสมบัติมักจะได้เป็นเจ้าอุปราช เมืองเชียงดาวตั้งอยู่ที่ใด ยังไม่มีใครกล้ายืนยันได้ว่า บริเวณเมืองเก่าเชียงดาวตั้งอยู่ที่ใด เพราะไม่มีใครสนใจศึกษาค้นคว้ามาก่อนทั้งนี้เพราะเมืองเชียงดาวเป็นหัวเมืองเล็ก ขึ้นต่อเมืองเชียงใหม่ ไม่ใช่เป็นเมืองราชธานีแห่งแคว้นอย่างใดก็ตาม มีซากเมืองเก่าอยู่แห่งหนึ่งในท้องที่ตำบลเชียงดาวปัจจุบัน นั่นคือ บริเวณที่เรียกว่า คือสองชั้น (คูสองชั้น) อยู่ทางทิศตะวันตกของถนนโชตนา สายฝาง-เชียงใหม่ ติดกับหมู่บ้านดงเทวีปัจจุบันนี้ พื้นที่ซากเวียงเก่านี้ ชาวบ้านก่อน ๆ เรียกกันว่า เวียงฮ่อ ความจริงแล้วในอาณาจักรคนไทยย่อมไม่มีชนชาติอื่นใดมาตั้งบ้านเมืองเป็นอิสระเอกเทศได้ และอีกประการหนึ่ง เวียงเก่าที่ เรียกว่า เวียงฮ่อ มีอยู่หลายที่เช่นที่อำเภอแม่ฮาด และในท้องที่จังหวัดเชียงราย และถ้าชื่อเวียงฮ่อ นี่เป็นชื่อที่ถูกต้อง ก็ต้องเป็นชื่อเรียกตามเหตุการณ์เกิดสงครามเช่นเดียวกับคำว่า เวียงสุทโธ ในท้องที่อำเภอฝาง คือ ค่ายพักทหารพม่า คราวพระเจ้าสุทโธธรรมราชา กษัตริย์พม่ายกทัพมาตีเมืองฝาง และเมืองเชียงใหม่ประมาณปี พ.ศ. 2175 เนินที่ตั้งหน่วยงานทัพพม่านั้นผู้คนเลยเรียก เวียงสุทโธ มาจนทุกวันนี้ ความจริงแล้วไม่มีลักษณะเป็นซากเวียงเก่าเลย ไม่มีคูเหมือนซากเวียงเก่า หมู่บ้านดงเทวีเลย ตรงกันข้ามซากเวียงเก่าหมู่บ้านดงเทวีนี้ เป็นลักษณะของตัวเวียงหรือเมืองเก่าจริง ๆ เพราะมีคูเมืองแบบเมืองเชียงใหม่ ดังนั้น ตรงบริเวณนี้น่าจะเป็นเมืองเชียงดาวเก่ามากกว่า

ที่หมู่บ้านดงเทวี มีวัดร้างที่ได้รับการปฏิสังขรณ์ใหม่ที่ชื่อ “ วัดใจ (ดงเทวี) ” เป็นวัดเก่าแก่โบราณก่อนอิฐที่ใช้ก่อกำแพงวัดโต และหนามากแข็งแรงกว่าอิฐดินเผาในปัจจุบัน ซากเจดีย์มีลักษณะเป็นพูนดินทรงกลม โดยเฉพาะปล้องไฉนยอดเจดีย์ที่หักลงมามีลวดลายปูนปั้นพองเห็นได้เป็นกลีบบัว มีลักษณะคล้ายเจดีย์ร้างหลายแห่งที่มีอายุประมาณ 600 – 700 ปี แต่วัดร้างนี้อยู่นอกคูเมืองออกมา

เหตุใดผู้บูรณปฏิสังขรณ์จึงให้ชื่อ “ วัดใจ (ดงเทวี) ” เข้าใจว่าท่านผู้นี้ต้องมีความรู้ในเรื่องเมืองเชียงดาวเก่าพอสมควร ถ้าหากว่าเป็นการตั้งชื่อโดยอาศัยชื่อพระยาไชยสงครามผู้มาปกครองเมือง

เชียงดาว ดังกล่าวแล้ว ก็น่าจะเขียน “ วัดไชย ” ไม่ใช่ “ วัดใจ ” จึงจะต้องและเป็นการถวายพระเกียรติแก่พระยาไชยสงคราม หรือมีฉะนั้นอาจด้วยเหตุผลอื่นที่ถูกต้องกว่าการสันนิษฐานนี้

ลักษณะเวียงสองชั้น (คูน้ำสองชั้น) แห่งนี้มีลักษณะพื้นที่ราบกว้างขวางประมาณ 4 ตารางกิโลเมตร ถ้าเรายืนอยู่ในเวียงเก่านี้จะมองเห็นดอยหลวงสูงเด่นตระหง่านชัดเจน ด้านหลังเวียงถ้ามองด้านตะวันออกจะเห็นพื้นที่ลาดเอียงลงไปกว้างขวาง และวัดเก่าที่เรียกว่าวัดใจ(ดงเทวี) ที่ตั้งอยู่นอกเมือง มีกำแพงเมืองลักษณะคันดินพูนขึ้นสูงเป็นสองชั้นรอบตัวเมือง โดยคันดินที่เป็นกำแพงชั้นในสูงกว่าชั้นนอก คูระหว่างกำแพงลึกกว่าคูที่ตั้งอยู่หน้ากำแพง มูลดินชั้นนอก แต่เท่าที่ได้ไปเดินดูโดยไม่ละเอียดนักเป็นกำแพงมูลดินสูงชัน ไม่มีซากอิฐผสม จึงเป็นลักษณะตัวเมืองเก่าแก่โบราณที่เป็นเมืองเล็กไม่ใช่เมืองใหญ่ตัวเมืองลักษณะสี่เหลี่ยม แต่แปลกที่ไม่มีประตูเมืองทางคนเดิน เข้าออกตัวเมืองเก่าในปัจจุบันนี้เป็นทางที่ชาวบ้านเข้าไปบุกเบิกทำไร่ ทำสวน โดยขุดเจาะกำแพงดินเข้าไปเองในไม่กี่ปีนี้ อย่างไรก็ตามกำแพงดินสองชั้นนี้ มีที่เจ้าออกตรงมุมเมือง และมีลักษณะเป็นกำแพงดินยื่นทำเป็นปีกกาขยายออกมา

จากการได้พบเศษวัตถุโบราณ เช่น พระเครื่องดินเผา มีลักษณะเนื้อดินหยาบแกร่ง ไม่ละเอียดเหมือนสกุลลำพูน แต่ลักษณะหยาบแกร่งคล้ายพระกรุวัดดอยคำเชียงใหม่ จากการพบเห็นแจกันและคนโทดินเผาเนื้อดินเคลือบหยาบ พออนุมานได้ว่าเป็นยุคเชียงใหม่ โดยเฉพาะพระพุทธรูปที่พบที่บ้านโป่งอาจ เป็นศิลปะเชียงใหม่ ศิลปะสุโขทัย จึงทำให้มั่นใจว่าอย่างน้อยที่สุดเมืองเก่าต่าง ๆ ในอำเภอเชียงดาวต้องเป็นเมืองสร้างขึ้นในสมัย 600 – 700 ปี เพราะสมัยนั้นพระเจ้าเม็งรายตีหัวเมืองต่าง ๆ ในพม่า และไทยใหญ่ มาเป็นเมืองขึ้นมากมายหลายเมือง เข้าใจว่าพระองค์คงจะสร้างเมืองต่าง ๆ ตามชายแดนแคว้นล้านนาไว้เพื่อป้องกันข้าศึกต่างชาติมากกว่า และอีกประการหนึ่งเป็นการสร้างแบ่งเมืองให้ผู้คนขยายกันเข้าอยู่อาศัยให้เป็นอาณาจักรใหญ่ขึ้น ซึ่งพงศาวดารกล่าวถึงเมืองคองและเมืองเชียงดาวไว้ในสมัยพระเจ้าแสนภู พระราชโอรสเจ้าพระยาไชยสงครามว่า เมืองคองขึ้นกับแคว้นเมือง เชียงแสน ซึ่งในขณะนั้นเมืองเล็กเมืองน้อยขึ้นกับเมืองเชียงแสนถึง 65 หัวเมือง รวมทั้งเมืองเชียงดาวด้วย

ที่ตั้งของเวียงเก่าที่ชาวบ้านเรียกกันว่า คูสองชั้น เป็นตัวเวียงตั้งบนที่ราบ และสูงกว่าพื้นที่โดยรอบ ๆ เมื่อยืนอยู่ในตัวเวียงเก่านี้ สามารถมองเห็นที่ราบลุ่มโดยรอบได้ถนัด เป็นชัยภูมิที่ดีมากในการตั้งเมืองทางด้านหน้าห่างจากกำแพงเมืองภายในออกไปประมาณ 1 กม. จะมีวัดเก่าสร้างไว้กว้างขวางมาก ได้ไปเดินดูแนวกำแพงวัดยาวเหยียด บริเวณวัดกินเนื้อที่ประมาณ 2 ไร่เศษ สอบถามชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณนั้นได้ความเป็นวัดร้างเก่าแก่ และกว้างขวางมาก ก่อน ๆ มาไม่มีใครกล้าทำอะไร เช่น ทำไร่ ทำสวน แต่เดี๋ยวนี้ได้รับการปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่เป็นสำนักปฏิบัติวิปัสสนา กัมมัฏฐาน ฝ่ายธรรมยุติกาย บริเวณในตัวเวียงเก่า มีผู้คนจับจองทำไร่ทำสวนกันหมดแล้ว กำแพงถูกเจาะขุด

เอาดินไปขายหลายแห่ง อย่างไรก็ตาม น่าจะรักษาแนวกำแพงไว้ให้ดีเพื่อเป็นหลักฐาน ที่จะศึกษาค้นคว้าและเป็นหลักฐานประวัติศาสตร์ต่อไป

ที่ตั้ง / ลักษณะทางภูมิศาสตร์

พื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอเชียงดาวเป็นภูเขา มีพื้นที่ราบสำหรับใช้เป็นที่ทำกินอยู่ระหว่างภูเขา ประมาณ 20,625 ไร่ นอกนั้นมีสภาพเป็นป่าเขา สภาพป่าส่วนใหญ่เป็นป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง และป่าสัก โดยมีความสูงเฉลี่ยสูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 400 เมตร มีภูเขาสูง เช่น ดอยหลวงเชียงดาว ซึ่งมีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 2,175 เมตร สภาพภูมิอากาศ ท้องที่อำเภอเชียงดาว มีฤดูกาล 3 ฤดู เช่นเดียวกับท้องที่อื่น ๆ ในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงกันยายน เป็นช่วงที่มีฝนตกชุกที่สุดอุณหภูมิประมาณ 27 องศาเซลเซียส ฤดูร้อนแห้งแล้งมากในเดือนมีนาคมถึงเมษายน อุณหภูมิประมาณ 32 องศาเซลเซียส ฤดูหนาวจะมีช่วงระยะเวลาไม่นานมาก คือ ประมาณ ตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนมกราคม มีอากาศหนาวจัด อุณหภูมิประมาณ 15 องศาเซลเซียส

ที่ตั้ง

ที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอเชียงดาว ที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดเชียงใหม่ ถนนเชียงใหม่ – ฝาง หมู่ที่ 6 ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ตอนบนของจังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ 72 กิโลเมตร พิกัด MB 964413

พื้นที่

พื้นที่ประมาณ 2,052 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 1,361,875 ไร่

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่ออำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ และชายแดนด้านเมืองจัต เมืองหลวงของราชอาณาจักรพม่า
ทิศใต้	ติดต่ออำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันออก	ติดต่ออำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันตก	ติดต่ออำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ลำน้ำสำคัญ

1. แม่น้ำปิง ต้นกำเนิดจากบริเวณดอยถั่ว ชายแดนไทย-พม่า ท้องที่ตำบลเมืองนะ ไหลผ่านตำบลเมืองนะ เพิ่มตำบลทุ่งข้าวพวง ตำบลเมืองงาย ตำบลปิงโค้ง และตำบลแม่นะ แล้วไหลไปสู่อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ รวมความยาวที่ไหลผ่านพื้นที่อำเภอเชียงดาวประมาณ 97 กิโลเมตร
2. แม่น้ำแม่แตง ต้นกำเนิดจากบริเวณดอยถ้ำป่อง และดอยหลักแตงชายแดนไทย-พม่า ในท้องที่ตำบล เปียงหลวง กิ่งอำเภอเวียงแหง อำเภอเชียงดาว ไหลผ่านตำบลเมืองคอง แล้วไหลสู่เขตอำเภอแม่แตง รวมความยาวที่ไหลผ่านตำบลเมืองคองอำเภอเชียงดาว ประมาณ 35 กิโลเมตร
3. ห้วยแม่กะ ต้นกำเนิดในท้องที่ตำบลเชียงดาว แล้วไหลสู่แม่น้ำปิง พื้นที่ได้รับประโยชน์ในการเพาะปลูก มีหมู่ที่ 4 , 5 , 6 , 7 , 8 และหมู่ที่ 1 ตำบลแม่นะ
4. ห้วยแม่งาย ต้นกำเนิดในท้องที่ตำบลเมืองงาย แล้วไหลสู่แม่น้ำปิง พื้นที่ได้รับประโยชน์หมู่ที่ 5 , 6 , 7 ตำบลเมืองงาย
5. ห้วยแม่เมะ ต้นกำเนิดในท้องที่ตำบลแม่นะ แล้วไหลสู่แม่น้ำปิง พื้นที่ได้รับประโยชน์หมู่ที่ 1, 2 , 3 , 4 , 5 , 6 ตำบลแม่นะ
6. ห้วยน้ำซุ้ม ต้นกำเนิดในท้องที่ตำบลเมืองนะ แล้วไหลสู่แม่น้ำปิง พื้นที่ได้รับประโยชน์หมู่ที่ 3 , 4 และหมู่ที่ 7 ตำบลเมืองนะ

ทรัพยากรธรรมชาติ

ป่าไม้สักและป่าไม้เบญจพรรณมีอยู่ทั่วไปเป็นจำนวนมาก ส่วนไม้สักมีมากในท้องที่ตำบลเมืองคอง ตำบลปิงโค้ง ตำบลเมืองนะ ซึ่งมีการทำไม้สัก และไม่กระยาเลยมากที่สุด

ประชากร

ประชากรทั้งหมด 76,028 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 31 สิงหาคม 2546)

การคมนาคม

การคมนาคมระหว่างอำเภอจังหวัดใช้ได้ทั้ง 3 ทางคือ ทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ

1. ทางบก ติดต่อกับจังหวัดเชียงใหม่ ใช้ถนนสายเชียงใหม่ - ฝางเป็นถนนลาดยางแอสฟัลท์ ผ่านเขตอำเภอแม่แตง และอำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ระยะทาง 72 กิโลเมตร
2. ทางน้ำ ติดต่อกับจังหวัดเชียงใหม่ใช้ลำน้ำปิง แต่ภาคเหนือเราไม่นิยม ใช้เพราะน้ำไหลเชี่ยวและลำน้ำแคบเคี้ยววกกลับ อันตราย ช้าเสียเวลา น้ำแล้ง น้ำแห้ง

3. ทางอากาศ ติดต่อกับจังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้เฮลิคอปเตอร์เป็นพาหนะอย่างเดียว เพราะไม่มี สนามบินที่เครื่องบินอย่างอื่นจะขึ้นและลงได้ การคมนาคมสะดวกและรวดเร็วที่สุด ใช้พาหนะรถยนต์

การคมนาคมภายในอำเภอระหว่างอำเภอกับตำบลเมืองนะใช้ได้ทุกฤดูกาล 1 สาย ซึ่งจัดสร้าง ทางโดยหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 24 เชียงใหม่ กรป.กลาง ตั้งแต่แยกจากถนนสายเชียงใหม่ - ฝาง ผ่านตำบลเมืองงาย ถึงตำบลเมืองนะ ระยะทางประมาณ 35 กิโลเมตร สภาพถนนลาดยาง

การคมนาคมระหว่างอำเภอกับอำเภอเวียงแหง ใช้ถนนสายเมืองงาย - เมืองแหง จัดสร้างโดย หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 24 เชียงใหม่ กรป.กลาง ตั้งแต่แยกจากถนนสายเมืองงายถึงเมืองนะ เป็น ระยะทางยาวประมาณ 52 กิโลเมตร สภาพถนนเป็นถนนราดยางใช้ได้ดีทุกฤดูกาล

การคมนาคมระหว่างอำเภอกับตำบลเมืองคอง สำหรับตำบลเมืองคอง มีถนนเป็นถนน คอนกรีตเสริมเหล็ก ตามแบบมาตรฐานกรมโยธาธิการ ใช้ได้ดีในทุกฤดูกาล ระยะทางประมาณ 43 กิโลเมตร

การคมนาคมระหว่างอำเภอกับตำบลปิงโค้ง ใช้ถนนสายเชียงใหม่-ฝาง และเชียงดาว-พร้าว โดยแยกจากถนนใหญ่ เชียงใหม่ - ฝาง ตรง กม.82 หมู่ที่ 2 ต.ปิงโค้ง ไปทางทิศตะวันออก ผ่านบ้าน หมู่ที่ 3 , 4 ตำบลปิงโค้งถึงเส้นแบ่งเขต ระหว่างอำเภอเชียงดาว กับอำเภอพร้าว ประมาณ 15 กิโลเมตร ถึงอำเภอพร้าว ประมาณ 32 กิโลเมตร ถนนสายนี้เป็นทางหลวงแผ่นดินสภาพเป็นถนน ราดยาง ใช้ได้ดีทุกฤดูกาล

การปกครอง

การปกครองตามพระราชบัญญัติปกครองท้องที่ แบ่งการปกครองออกเป็น 7 ตำบล ดังนี้

1. ตำบลเชียงดาว
2. ตำบลแม่นะ
3. ตำบลปิงโค้ง
4. ตำบลเมืองงาย
5. ตำบลทุ่งข้าวพวง
6. ตำบลเมืองนะ
7. ตำบลเมืองคอง

การบริหารราชการตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2540 มีการจัดตั้ง เทศบาลตำบล 2 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 7 แห่งประกอบด้วย

1. เทศบาลตำบลเชียงดาว
2. เทศบาลตำบลเมืองงาย
3. องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงดาว

4. องค์การบริหารส่วนตำบลแม่่นะ
5. องค์การบริหารส่วนตำบลปิงโค้ง
6. องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองยาง
7. องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งข้าวพวง
8. องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองนะ
9. องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองคอง

การเกษตร

อำเภอเชียงดาวมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 1,361,875 ไร่ เป็นพื้นที่ทำการเกษตรประมาณ 70,855 ไร่ หรือประมาณร้อยละ 6 ประชากรภาคเกษตรกรรมมี 11,968 ครอบครัว หรือร้อยละ 91 ของครอบครัวประชากรทั้งหมด อัตราเฉลี่ยพื้นที่ทำการเกษตรต่อครัวเรือน ๗ ไร่ ประชากรมีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเอง 10,038 ครัวเรือน หรือร้อยละ 85 ของประชากรที่ทำการเกษตรทั้งสิ้น รายได้ของประชากรส่วนใหญ่ได้จากการปลูกพืชไร่ พืชผัก และแรงงานภาคเกษตรกรรม ส่วนการทำนาและปลูกข้าวไร่ นั้น เกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกไว้เพื่อบริโภค จะมีการซื้อขายในท้องถิ่นเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เกษตรกรในพื้นที่อำเภอเชียงดาวมีการเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพเสริม เช่น ช้าง , ม้า , โค , กระบือ , แพะ , แกะ , สุกร , ไก่ และห่าน

ประเพณีสำคัญ

1. ประเพณีรดน้ำดำหัว ซึ่งจะมีในเทศกาลสงกรานต์ ระหว่างวันที่ 13 – 15 เมษายนของทุกปี เป็นประเพณีอันดีงามที่ชาวเหนือได้ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา จะมีการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ หรือผู้ที่ตนเคารพนับถือและกระทั้งคนทั่ว ๆ ไป โดยเฉพาะหนุ่มสาว จะรดน้ำกันอย่างสนุกสนาน และการรดน้ำดำหัว เป็นการขอโทษขอภัยซึ่งกันและกัน ซึ่งในปีเก่าที่ล่วงพ้นมา อาจได้ล่วงเกิน ด้วยกาย วาจา ใจ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทั้งที่จงใจ และไม่ได้จงใจ ประเพณีนี้บางทีก็เรียกว่า ประเพณีปีใหม่เมือง

2. ประเพณีดำหัวพระศุภเจติย์พระนเรศวรมหาราช ณ พระศุภเจติย์พระนเรศวรมหาราช หมู่ที่ 2 ตำบลเมืองยาง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ในวันที่ 17 เมษายน ของทุกปี โดยส่วนงานราชการและหน่วยงานต่าง ๆ จะร่วมกันเดินขบวนและดำหัวพระศุภฯ

3. ประเพณีเดือนยี่เป็ง หรือประเพณีลอยกระทง ซึ่งตรงกับวันเพ็ญเดือนสิบสองของทุกปี ประชาชนเกือบทุกคนจะทำบุญตักบาตรฟังเทศน์ในตอนเช้า และเวลากลางคืนจะมีการลอยกระทงตามแม่น้ำหรือในสระน้ำ ใกล้บ้านของตน และบางครั้งชาวบ้านจะรวมกลุ่มกันจัดทำเป็นกระทงใหญ่ประดับประดาอย่างสวยงาม แห่ประกวดกันแล้วนำไปลอยตามแม่น้ำ

4. ประเพณีเปรดพลี (เป็ดะพลี) หรือประเพณีเดือน 12 เหนือ ซึ่งตรง กับวันเพ็ญเดือน 10 ของทุกปี โดยประชาชนที่มีญาติพี่น้องของตนที่เสียชีวิตไป จะทำบุญถวายอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติของตน โดยจะทำบุญถวายเครื่องไทยทาน และฟั่งเทศน์ 1 ถิ่นท์ ชื่อว่า “ถิ่นท์เปรดพลี” ซึ่งมีจุดประสงค์ว่า ในช่วงเดือนเพ็ญเดือน 10 พระเจ้าจะเปิดโลกทั้งสามให้สัตว์โลกทั้งหลายได้ใช้ชีวิตของตนตามอัธยาศัย ฉะนั้นญาติพี่น้องของผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว รำลึกถึงและทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้

5. บวงสรวงดวงวิญญาณสมเด็จพระนเรศวรมหาราช จัดขึ้นในวันที่ 25 เมษายน ของทุกปี ณ พระสถูปเจดีย์พระนเรศวรมหาราช หมู่ที่ 2 ตำบลเมืองงาย อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นที่เก็บอัฐิของสมเด็จพระนเรศวร มีการจัดพิธีบวงสรวงแบบพราหมณ์และมีการแสดงของส่วนราชการ และหน่วยงานต่าง ๆ

6. สลากภัตร

7. ปอยหลวง

8. ปอยสง่าลงในตำบลเมืองนะ

วัฒนธรรม

วัฒนธรรม ชาวอำเภอเชียงดาวได้รักษาประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของทางภาคเหนือไว้ เช่นเดียวกันกับชาวอำเภออื่น ๆ ของจังหวัดเชียงใหม่ เช่น รับประทานข้าวเหนียว การพูดภาษาพื้นเมืองหรือภาษาเหนือ (คำเมือง) และตัวอักษรพื้นเมืองก็ยังมีใช้อยู่ มีการเคารพนับถือผู้สูงอายุอย่างเคร่งครัด ผู้ชายที่สูงอายุทุกคนจะเรียกว่า “พ่อ” ผู้หญิงสูงอายุทุกคนจะเรียกว่า “แม่” สรรพนามเรียกปู่ , ย่า , ตา , ยาย ว่า “อู๋ย” ความเป็นอยู่ต่าง ๆ ก็ยังเป็นลักษณะของชาวพื้นเมืองทั่ว ๆ ไป และมีเครื่องดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

ความเชื่อถือ

ความเชื่อถือ ประชาชนส่วนมากจะนับถือศาสนาพุทธ แต่ก็ยังมีการนับถือผีสงเทวดา และเจ้าทรงกันอยู่ ทั้งนี้เพราะคนบางกลุ่มก็ถือว่าสมัญญ่า ยา ตา ยาย ของตนนับถือมาอย่างไร ก็ต้องถือตามอายุ เชื่อว่าหากได้ถือผีสง เทวดา เจ้าทรง ตามบุญ ยา ตา ยาย แล้วจะทำให้อยู่สุขสบายไม่มีโรคภัยไข้เจ็บชีวิตประสบแต่ความเจริญรุ่งเรือง

ศาสนา

ส่วนด้านศาสนา ประชากรส่วนใหญ่ก็นับถือศาสนาพุทธ , คริสต์ , อิสลาม และนับถือผีตามลำดับ

ตำบล เชียงดาว

มีจำนวน 16 หมู่บ้านดังนี้คือ

1. หมู่ที่ 1 บ้านทุ่งละคร
2. หมู่ที่ 2 บ้านดอน
3. หมู่ที่ 3 บ้านม่วงฮ้าง
4. หมู่ที่ 4 บ้านวังจ้อม
5. หมู่ที่ 5 บ้านถ้ำ
6. หมู่ที่ 6 บ้านเชียงดาว
7. หมู่ที่ 7 บ้างดง
8. หมู่ที่ 8 บ้านแม่กะ
9. หมู่ที่ 9 บ้านทุ่งหลุก
10. หมู่ที่ 10 บ้านนาเลา
11. หมู่ที่ 11 บ้านแม่เตาะ
12. หมู่ที่ 12 บ้านโรงวัว
13. หมู่ที่ 13 บ้านชาววัง
14. หมู่ที่ 14 บ้านหัวทุ่ง
15. หมู่ที่ 15 บ้านศรีสะอาด
16. หมู่ที่ 16 บ้านผาตาย

การปกครองท้องถิ่น (รายชื่อ อบต.) ข้อมูล ณ ปี พ.ศ.2548

1. นายวีระชัย	ศรีสมบัติ	ประธานสภาฯ	
2. นายถวิล	ศรีเงิน	รองประธานสภาฯ	
3. นายสมพงษ์	แซ่ลี	เลขานุการสภาฯ	
4. นายนิวัฒน์	จำปี	นายก อบต.	
5. นายประจักษ์	บุญเรือง	รองนายก อบต.	
6. นายสุริยา	ยอดประทุม	รองนายก อบต.	
7. นายบุญเลิศ	คำจุน	สมาชิกสภาฯ	หมู่ที่ 1
8. นางน้อยวิไล	เย็นง	สมาชิกสภาฯ	หมู่ที่ 1
9. นางอำพร	ใหม่เงิน	สมาชิกสภาฯ	หมู่ที่ 2
10. นายคำสุข	หน่อคำ	สมาชิกสภาฯ	หมู่ที่ 3
11. นายถนอมขวัญ	แก้ววิจิตร	สมาชิกสภาฯ	หมู่ที่ 4

12. นายคนองเนตร	ชัยปัญญา	สมาชิกสภาฯ	หมู่ที่ 4
13. นายปรีชา	จักรุ	สมาชิกสภาฯ	หมู่ที่ 5
14. นายเมฆ	เงินตัน	สมาชิกสภาฯ	หมู่ที่ 5
15. นายสมพงษ์	แซ่ลี้	สมาชิกสภาฯ	หมู่ที่ 6
16. นายชัยเดช	เย็นมาก	สมาชิกสภาฯ	หมู่ที่ 6
17. นายดวงจันทร์	แก้วดาว	สมาชิกสภาฯ	หมู่ที่ 7
18. นายทวี	การแข็ง	สมาชิกสภาฯ	หมู่ที่ 8
19. นายจรรยา	ชุ่มใจ	สมาชิกสภาฯ	หมู่ที่ 8
20. นายนิมนต์	จินดา	สมาชิกสภาฯ	หมู่ที่ 9
21. นายสมศักดิ์	วงศ์สุข	สมาชิกสภาฯ	หมู่ที่ 10
22. นายประจวบ	ศรีวิชัย	สมาชิกสภาฯ	หมู่ที่ 11
23. นายพิทักษ์	ศิลาอาสน์	สมาชิกสภาฯ	หมู่ที่ 11
24. นางสุกัญญา	บันต๊ิบ	สมาชิกสภาฯ	หมู่ที่ 12
25. นายอนันต์	ชั้นคำ	สมาชิกสภาฯ	หมู่ที่ 13
26. นายโชคชัย	ภินานนท์ชัย	สมาชิกสภาฯ	หมู่ที่ 13
27. นายทองหล่อ	บุญป้อ	สมาชิกสภาฯ	หมู่ที่ 14
28. นายถวิล	ศรีเงิน	สมาชิกสภาฯ	หมู่ที่ 14
29. นายสนั่น	นวลแสง	สมาชิกสภาฯ	หมู่ที่ 15
30. มานิต	ยาสิทธิ์	สมาชิกสภาฯ	หมู่ที่ 15
31. นายชัยพร	พงศ์ทวีชัย	สมาชิกสภาฯ	หมู่ที่ 16
32. นายวิชาติ	หุ่ยเฉอภู	สมาชิกสภาฯ	หมู่ที่ 16

การคมนาคม(การเดินทางสู่ตำบล)

- มีถนนคอนกรีต	14 สาย	ระยะทางประมาณ	17.286	กิโลเมตร
- มีลาดยาง	10 สาย	ระยะทางประมาณ	29.098	กิโลเมตร
- มีถนนดินลูกรัง	14 สาย	ระยะทางประมาณ	34.207	กิโลเมตร

การไฟฟ้า

- มีไฟฟ้าใช้	11 หมู่บ้าน	
- มีไฟฟ้าโซล่าเซลล์ใช้	2 หมู่บ้าน ได้แก่	
หมู่ที่	10	บ้านนาเลา

หมู่ที่ 16 บ้านผาลาย

แหล่งน้ำธรรมชาติ

- ลำน้ำ,ลำห้วย 15 สาย

หมู่ที่ 1 (ลำน้ำแม่ลู่ , ลำเหมืองใน , ลำเหมืองนอก)

หมู่ที่ 2 (น้ำแม่ปิง)

หมู่ที่ 3 (น้ำแม่ปิง)

หมู่ที่ 4 (น้ำแม่ปิง , น้ำแม่ลู่)

หมู่ที่ 5 (ห้วยกีด)

หมู่ที่ 6 (น้ำแม่กะ)

หมู่ที่ 7 (น้ำแม่ปิง)

หมู่ที่ 8 (ห้วยป่าบง , ห้วยป่าไร่ , น้ำแม่กะ)

หมู่ที่ 9 (ลำน้ำแม่เตาะ,ลำน้ำแม่ปิง)

หมู่ที่ 10 (ห้วยแห้ง)

หมู่ที่ 11 (ลำน้ำแม่ปิง,ลำน้ำแม่จร)

หมู่ที่ 12 (น้ำแม่กะ)

หมู่ที่ 13 (น้ำแม่กะ , ห้วยกีด)

หมู่ที่ 14 (ลำน้ำแม่ลู่)

หมู่ที่ 15 (ลำน้ำแม่ลู่)

หมู่ที่ 16 (ห้วยต้นยาง,ห้วยธันวา,ห้วยโก๋,ห้วยแม่พริก)

- ปิง,หนองและอื่นๆ 15 แห่ง

แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

- ฝาย 3 แห่ง

ได้แก่ 1. ฝายกั้นน้ำวังไฮ (หมู่ที่ 3)

2. ฝายน้ำล้นบ้านถ้ำ (หมู่ที่ 5)

3. ฝายน้ำล้นบ้านแม่เตาะ (หมู่ที่ 11)

- บ่อน้ำตื้น 3,267 แห่ง

- บ่อโยก 13 แห่ง

- ประปาหมู่บ้าน 5 แห่ง

หมู่ที่ 3 จำนวน 1 แห่ง

หมู่ที่ 9 จำนวน 2 แห่ง

หมู่ที่ 11 จำนวน 1 แห่ง

หมู่ที่ 12 จำนวน 1 แห่ง
 - ประปาภูเขา 6 แห่ง

สาธารณสุข

- โรงพยาบาลของรัฐขนาด 60 เตียง 1 แห่ง
 - สถานีอนามัยประจำตำบล/หมู่บ้าน 5 แห่ง
 - สถานพยาบาลเอกชน 1 แห่ง
 - ร้านขายยาแผนปัจจุบัน 7 แห่ง
 - อัตราการมีและใช้ส้วมราดน้ำ ร้อยละ 95

ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

- สถานีตำรวจ 1 แห่ง (อยู่ในเขตเทศบาล)
 - สถานีดับเพลิง 1 แห่ง (ของเทศบาลตำบลเชียงดาว)
 - มูลนิธิกู้ภัย 1 แห่ง (อยู่ในเขตเทศบาลเชียงดาว)

ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในอำเภอเชียงดาว

ชื่อสถานที่ท่องเที่ยว : ดอยหลวงเชียงดาว และวัดถ้ำเชียงดาว

รายละเอียด : ไกลออกไปจนสุดลูกตาทางทิศตะวันตกของตัวอำเภอเชียงดาว จะเห็นเทือกเขายาวเหยียดสลับซับซ้อน ตั้งตระหง่านอยู่เรียงรายกันตั้งแต่เหนือจรดใต้ มีรูปร่างลักษณะต่าง ๆ และสูงต่ำไม่เท่ากัน แต่มีขุนเขาอยู่ลูกหนึ่ง ตั้งตระหง่านสูงโดดเด่นประหนึ่งจะเสียดยอดแทงทะลุฟ้า ชั่วเวลาปี จะช่อนยอดอยู่ในบุษเมฆสีขาวสะอาดตา นั่นคือ ดอยหลวงเชียงดาว ซึ่งนักธรณีวิทยาได้ทำการสำรวจและวัดจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 2,180 เมตร ตามหลักฐานในแผนที่ประเทศไทย และภายใต้ภูเขา ลูกนี้เอง มีถ้ำใหญ่น้อยซ่อนเร้นอยู่จำนวนมาก และมีถ้ำหนึ่งใหญ่โตรโหฐาน มีประวัติอันแสนมหัศจรรย์ ด้วยตำนานรักอันเลื่องลือของ “เจ้าหลวงคำแดง” ราชันย์แห่งอสุรเทพ ทางเข้าไปสู่ถ้ำหลวงเชียงดาวอยู่ทางทิศเหนือของตัวอำเภอรอบทางกิโหลเมตรที่ 71 – 72 ถนนสายเชียงใหม่-ฝาง มีป้ายบอกไว้ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ จากปากทางแห่งนี้เป็นทางลาดด้วยแอสฟัลต์ยาวประมาณ 5 กม. ก็ถึงบริเวณลานกว้างหน้าถ้ำ ซึ่งปัจจุบันนี้เป็นที่ตั้งวัดถ้ำประมาณ 5 กม. ก็ถึงบริเวณลานกว้างหน้าถ้ำและโรงเรียนบ้านถ้ำ มีประชาชนอาศัยอยู่เป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก ภูเขาลูกนี้แต่ก่อน ๆ มาเรียกว่าดอยหลวงเปียงดาว หรือดอยหลวงเพียงดาว เพราะถือว่าสูงเยี่ยมเทียบดวงดาวในท้องฟ้า ปัจจุบันเรียกตามนามอำเภอว่า ดอยหลวงเชียงดาว

ดอยหลวงเชียงดาวเป็นภูเขาที่สูง ลักษณะของยอดเป็นยอดตัดไม่แหลมเหมือนภูเขาทั่วไป ดูไปคล้ายเป็นภูเขาสูงยอดหักทะลายลงมา มีความสวยงามและมีสีสันเขียวขจีด้วยหมูปฤษณานานาพันธุ์ขึ้นเขียวชอุ่มตลอดปี แม้บริเวณถ้ำก็ร่มรื่นเยือกเย็น ป่าในเทือกเขานี้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าต่าง ๆ นานาชนิด เป็นดอยที่มีสัญลักษณ์ของอำเภอเชียงดาวก็ว่าได้ ดอยอีกลูกหนึ่งติดต่อไปทางทิศเหนือสูงรองลงมาจากดอยหลวงเชียงดาวเรียกว่า ดอยนาง ซึ่งมีประวัติเรื่องราวเกี่ยวข้องกับดอยหลวงเชียงดาว จากลักษณะของยอดดอยแหลมที่คล้ายกับถูกตัดจึงเกิดแอ่งกว้างใหญ่บนยอดดอย จึงเรียกว่า อ่างสรง และเรียกดอยหลวงเชียงดาวว่า ดอยอ่างสรง อีกชื่อหนึ่ง ลักษณะอ่างหรือที่ลุ่มบนยอดเขาลูกนี้เป็นคล้ายกันกะทะที่มีความลึกประมาณ 50 เมตร กินอาณาบริเวณกว้างใหญ่มีเนื้อที่ถึง 5 – 6 ไร่ ตั้งอยู่บนด้านซ้ายทิศตะวันตกของสันเขาบริเวณ



อ่างเต็มไปด้วยพืชตระกูลหวาย และปาล์มชนิดหนึ่ง ภูเขาเมืองเหนือ เรียก เขือง มีลักษณะคล้ายต้นหมากที่เล็ก ๆ อยู่ ชาวบ้านนิยมเอาน้ำอ่อนของยอดเขือง มาประกอบอาหารรับประทานมีรสขมนิด ๆ และมีอ่างเล็ก ๆ อีกอ่างหนึ่งตั้งอยู่ด้านซ้ายทิศตะวันตกของสันเขาลูกนี้ห่างจากอ่างเล็ก ๆ อีกอ่างหนึ่งตั้งอยู่ด้านซ้ายทิศตะวันตกของสันเขาลูกนี้ห่างจากอ่างใหญ่ประมาณ 1 กม.เศษ มีเนื้อที่ประมาณ 2 ไร่รอบ ๆ ขอบอ่างทั้งสองแห่งมีไผ่หินใหญ่หน่อยไหลเรียงรายรอบ ๆ ขอบอ่างเหมือนเจดีย์หินเรียงรายไว้โดยรอบงดงามมาก บริเวณที่ราบเชิงเขาหน้าถ้ำมีแม่น้ำไหลออกมาจากใต้ภูเขาภายในถ้ำ ทะลุออกบริเวณหน้าถ้ำแล้วไหลเป็นลำธารผ่านหมู่บ้านไปสู่ลำน้ำปิงทางทิศตะวันออก เป็นลำธารน้ำใสไหลเย็น

มีปลาแหวกว่ายเป็นฝูง ๆ โดยเฉพาะสระหน้าถ้ำมีอยู่เป็นจำนวนมาก เรียกว่า “ถ้ำหลวงเชียงดาว” เป็นที่สร้างเสนาสนะสงฆ์ปฏิบัติสมณกิจ และปลูกสร้างศาลาไว้หลายหลังสำหรับประชาชนที่มาเที่ยว และเป็นที่พักผ่อนสันทนาการ

การเดินทาง : เดินทางโดยใช้เส้นทางไปสู่อำเภอเมืองคอง เข้าไปเส้นทางเดียวกับถ้ำเชียงดาว

ที่ตั้ง : ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ลักษณะเด่น : สำหรับผู้ที่ชอบการเดินทางแบบเส้นทางป่า สัมผัสกับบรรยากาศธรรมชาติอย่างแท้จริง เมื่อถึงยอดดอยจะพบกับอากาศที่เย็นสบาย และบริสุทธิ์ ในตอนกลางวันจะมองเห็นทะเลหมอกได้อย่างชัดเจน และในบางวันที่อุณหภูมิต่ำจะมีเมฆหมอกลอยปกคลุมทั่วไปหมด นอกจากนี้ในช่วงพระอาทิตย์ตกยังเป็นบรรยากาศที่สวยงามยากจะบรรยายได้ ช่วงกลางคืนอากาศจะหนาวเย็นประมาณ 5 – 10 องศาเซลเซียส ต้องก่อกองไฟเพื่อให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย ตอนเช้าจะมีหมอกเกาะอยู่ตามใบไม้ใบหญ้าสวยงามราวหิมะตก



ชื่อสถานที่ท่องเที่ยว : ถ้ำเชียงดาว

รายละเอียด : ผู้ค้นพบสิ่งก่อสร้างและวัตถุโบราณในถ้ำเชียงดาวครั้งแรกประมาณ พ.ศ. 2178 หรือประมาณ 366 ปีมาแล้ว หลังจากนั้นบ้านเมืองร้างไป ต่อมามีการค้นพบในครั้งหลัง ๆ อีกหลายครั้ง เมื่อประมาณ 300 ปีก่อน มีพระภิกษุองค์หนึ่งกับฆราวาสอีกคนหนึ่ง มีความปรารถนาและศรัทธาแรงกล้าในพระบรมพุทธานุภาพจึงได้พากันไปสร้างพระพุทธรูปไว้สำหรับให้ผู้คนทั่วไปกราบไหว้บูชาในถ้ำแห่งนี้ และก็ได้เป็นพระพุทธรูปไว้สำหรับให้ผู้คนทั่วไปกราบไหว้บูชาในถ้ำแห่งนี้ และได้เป็นพุทธรูปเก่าแก่ที่มีประชาชนทุกสารทิศหลั่งไหลกันมาสักการบูชาตราบเท่าทุกวันนี้ พระพุทธรูปขนาดหน้าตักกว้าง 3 ศอกเศษ สูง 4 ศอก และระฆังทองเหลืองขนาดย่อมอีก 1 ใบ สลักชื่อไว้ว่า “พระครูบาประธรรมปัญโญและพ่อแสนปีระตานาน” อักษรที่จารึกเป็นอักษรขอม ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2468 มีพระภิกษุ 2 รูป มาจากจังหวัดเชียงใหม่ คือ พระครูสังฆมาจาจากวัดเจติยหลวง และพระยาหมื่น มาจากสำนักวัดหอยทอม ได้มาเที่ยวที่ถ้ำเชียงดาว ได้พบพระพุทธรูปและระฆังได้อ่านจารึกก็ทราบเรื่องพระครูบาประธรรมปัญโญกับพ่อแสนปีระตานานได้มาสร้างและค้นพบถ้ำนี้เป็นครั้งแรก

ครั้นประมาณ พ.ศ. 2430 พระยาอินท๊ะภิบาล กำนันตำบลแม่นะคนแรกเป็นผู้มาค้นพบถ้ำแห่งนี้เป็นครั้งที่ 2 พระยาอินท๊ะภิบาล ได้ไปกางป่าทำไร่บริเวณหน้าถ้ำแห่งนี้ และต่อมาอพยพครอบครัวไปปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย ณ ที่นั้น ต่อมาได้มีประชาชนในตำบลแม่นะ อีกหลายครัวเรือนอพยพตามไปอยู่ด้วย นับตั้งแต่นั้นมาบริเวณแห่งนั้นก็กลายเป็นหมู่บ้านใหม่และตั้งชื่อว่าบ้านถ้ำ ราษฎรในหมู่บ้านพร้อมใจกันยกเอาพระยาอินท๊ะภิบาลเป็นหัวหน้าหมู่บ้าน พระยาอินท๊ะภิบาลได้ปกครองลูกบ้านด้วยความเมตตาและให้การอบรมสั่งสอนด้านศีลธรรม ประพฤติปฏิบัติตามศีลธรรม จึงเป็นหมู่บ้านที่ร่มเย็นเป็นสุข ราษฎรในหมู่บ้านให้ความเคารพเพราะเป็นผู้ที่มีศีลธรรมและมีสติปัญญาเฉลียวฉลาดรอบรู้ในสรรพธรรมอันลึกซึ้งตลอดจนวิชาการอื่น ๆ หลายประการ แม้ประชาชนในหมู่บ้านอื่น ๆ ไกลใกล้ก็พลอยเคารพนับถือพระยาอินท๊ะภิบาลด้วย เมื่อท่านคิดจะบูรณะปฏิสังขรณ์หรือก่อสร้างถาวรวัตถุสิ่งหนึ่งสิ่งใด เพื่อไว้ในพระพุทธศาสนา ราษฎรทั้งปวงก็ให้ความเชื่อ

การเดินทาง : ห่างจากที่ว่าการอำเภอเชียงดาวประมาณ 5 กิโลเมตรเข้าไปทางหมู่บ้านบ้านถ้ำ ทางเข้าอยู่บริเวณข้างโรงแรมเชียงดาวอินน์ จากปากทางจะผ่านวัดด้านซ้ายมือ และโรงเรียนบ้านถ้ำ เดินทางโดยรถส่วนตัวหรือรถประจำทาง (รถเหลือง) โดยสามารถเช่าเหมาได้ที่ท่ารถ บริเวณหน้าสำนักงานประถมศึกษาอำเภอเชียงดาว ค่าบริการประมาณ 100 บาท

ที่ตั้ง : บ้านถ้ำ หมู่ที่ 5 ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

บทที่ 4

ผลการดำเนินงานวิจัย

4.1 ข้อมูล องค์ความรู้ ด้านพรรณพืช พันธุ์สัตว์ที่สำคัญของดอยหลวงเชียงดาว

- ข้อมูลด้านพรรณพืช พบทั้งหมด 1,722 ชนิด (species) 173 วงศ์ (families) แยกเป็น
 - พืชมีดอก (Angiosperms) 1,569 ชนิด แยกเป็นพืชใบเลี้ยงคู่ (Dicots) 1,206 ชนิด (species) 128 วงศ์ (families) พืชใบเลี้ยงเดี่ยว (Monocots) 363 ชนิด (species) 20 วงศ์ (families)
 - พืชไม่มีดอก (Gymnosperms) 6 ชนิด (species) 4 วงศ์ (families)
 - เฟิร์น (Ferns Allies & Ferns) 147 ชนิด (species) 21 วงศ์ (families)



พันธุ์พืชเด่น

ป่าเต็งรัง ป่าแดง ป่าแพะหรือป่าโคก (Dry Dipterocarp Forest) มีพื้นที่ร้อยละ 48.09 ของพื้นที่ทั้งหมดของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว พบที่ระดับความสูงจากน้ำทะเล ประมาณ 550 เมตร พรรณไม้เด่นประกอบด้วย เต็ง (*Shorea obtuse*) รัง (*S. Siamensis*) เหียง (*Dipterocarpus obtusifolius*) พลวง (*D. tuberculatus*) กรวด (*Bauhinia glauca*) มะค่าแต้ (*Sindora siamensis*) รกฟ้า (*Terminalia alata*) ฯลฯ

ป่าดงดิบเขา (Hill Evergreen Forest) พบที่ระดับความสูงจากน้ำทะเล 1,000 เมตรขึ้นไป พรรณไม้เด่นประกอบด้วย วงศ์ไม้ก่อ (*Fagaceae*) กำลังเสือโคร่ง (*Betula alnoides*) มะขามป้อมแดง (*Cephalotex griffithii*) พญาไม้ (*Podocarpus niriifolius*) และต้นสน (*Pine Forest*) ขึ้นปะปนอยู่

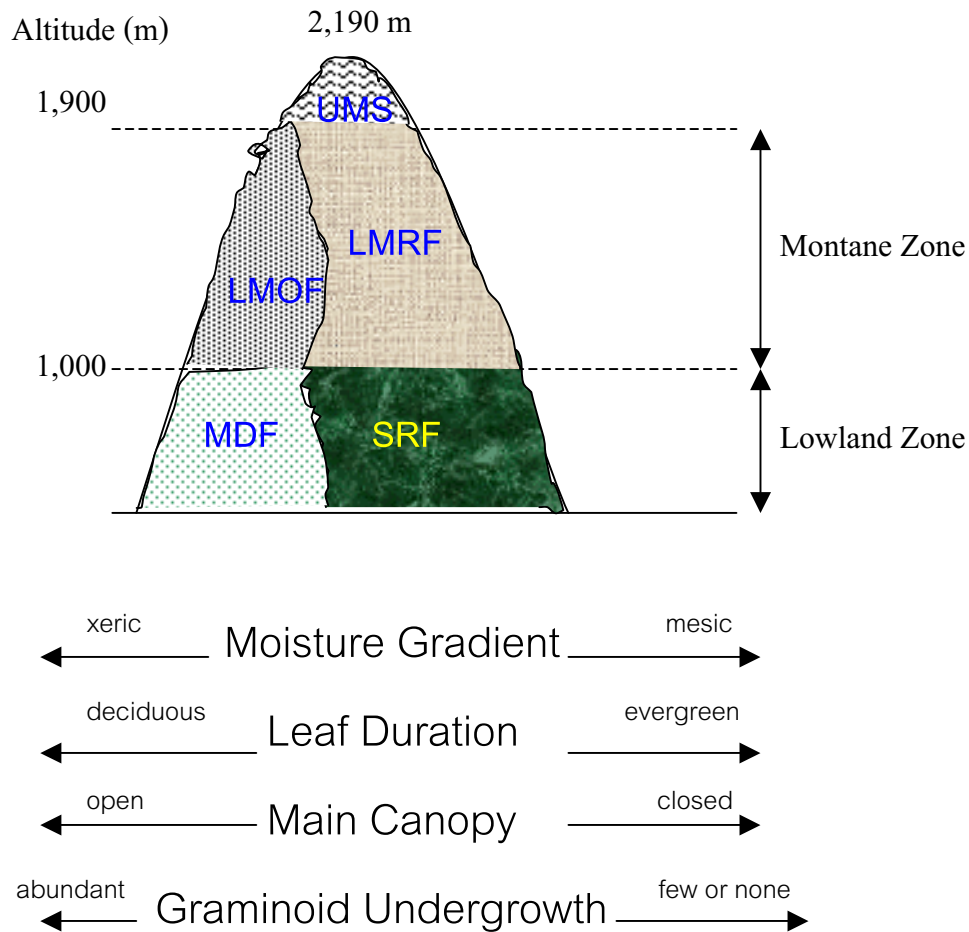
ป่าสนเขา (*Pine Forest*) พบที่ระดับความสูงจากน้ำทะเล 700 เมตรขึ้นไป ประกอบด้วย สนสองใบ (*Pinus merkusii*) สนสามใบ (*P. Kesiya*) และไม้ก่อกวนชนิดต่างๆ เช่น ก่อแอบ (*Quercus vestita*) ก่อเสียด (*Q. poilanci*) เป็นต้น

ป่าเบญจพรรณ (*Mixed Deciduous Forest*) มีเนื้อที่ร้อยละ 3.37 ของพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว มักพบที่ระดับความสูงจากน้ำทะเล 600 – 700 เมตร ไม้เด่นได้แก่ ไม้สัก (*Tectona grandis*) ประดู่ (*Pterocarpus macrocarpus*) แดง (*X. yliakerrii*) มะค่าโมง (*Azelia x. ylocarpa*) ส้าน (*Dillemia Ovata*) นอกจากนี้ยังมีไม้อีกหลายชนิด เช่น ไม้ซาง (*Dendrocalamus strictus*) ไม้ไร่ (*Gigantochloa albociliata*) ไม้ป่า (*Bambusa arundinace*) ฯลฯ

สภาพพรรณพฤษชาติบริเวณยอดเขา (*summit vegetation*) ที่ระดับสูงบริเวณระดับ 1,900 เมตรขึ้นไป สังคมพืชบริเวณยอดเขาของดอยหลวงเชียงดาว ไม่เป็นลักษณะคล้ายป่าประเภทใดแต่เป็นที่โล่งกว้างไปตามสันดอย หรือผาชัน มีหุบหินทั่วไป มีไม้พุ่มขนาดเล็ก พืชล้มลุก และพืชวงศ์กก-หญ้า เป็นหลัก ตัวอย่างพืชบางชนิดที่พบในยอดดอยได้แก่ ฟองหินเหลือง *Sedumsusanae* , กุหลาบพันปีเชียงดาว *Rhododendron ludwigianum* , ฟ้าคราม *Ceratostigma stapfianum* , แสดแดง *Colquhounia coccinea* var. *mollis* , เหยื่อจิง *Impatiens kerriae* และ ขาวบ้าน *Scabiosa siamensis*

ลักษณะของพืชบริเวณนี้ เป็นลักษณะของ **สังคมพืชกึ่งอัลไพน์** คือเป็นสังคมพืชที่ขึ้นอยู่เหนือแนวเขตป่าไม้ มีลักษณะเป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก หรือพืชล้มลุก แต่มีไม้ยืนต้นขึ้นปะปนอยู่ เช่น ค้อเชียงดาว

และกุหลาบพันปีเชียงใหม่ แต่ถ้าเป็นสังคมพืชที่ขึ้นอยู่เหนือแนวเขตป่าไม้ ที่ประกอบด้วยไม้พุ่มขนาดเล็ก หรือพืชล้มลุก เท่านั้น เรียกว่า **สังคมพืชอัลไพน์**



A two –dimensional diagram of Doi Chiangdao limestone massif (400-2,190 m elevation) showing the interrelations between the vegetation types in the horizontal (SRF & MDF) and vertical or altitudinal (including LMRF, LMOF and UMS) distribution along the moisture gradient. Certain physiognomic characters of vegetation (evergreen/deciduous, nature of main canopy, and presence of graminoid undergrowth) are variable in accordance with the moisture condition parameter. Two marked ecological zones, lowland and montane, are divided by the 1,000 m altitudinal line, LNOF: lower montane oak forest; LMRF: lower montane rain forest; MDF: mixed deciduous forest; SRF: seasonal rain forest; UMS: upper montane scrub.

● ข้อมูลด้านสัตว์ป่า

สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม (Mammal)	160	ชนิด
สัตว์เลื้อยคลาน (Reptile)	78	ชนิด
สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก (Amphibian)	43	ชนิด
ผีเสื้อ (Batterfly)	105	ชนิด
นก (Fowl)	203	ชนิด
ปลา (Aquatic)	36	ชนิด

ชนิดนกในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาว ตามรายงาน Brockelman 1978 ทั้งที่คาดว่า และยืนยันข้อมูล (confirmed/expected) มีจำนวนทั้งสิ้น 444 ชนิด สำหรับผลที่ได้จากการสำรวจนี้ในช่วง เดือน พฤศจิกายน 2538 ถึง เดือนเมษายน 2539 พบเห็นนก ในส่วนการยืนยันข้อมูล (confirmed) จำนวนทั้งสิ้น 203 ชนิด แยกเป็น 4 กลุ่ม

1. นกที่พบเห็นได้ทั่วไป (common resident) มีการกระจายพันธุ์อยู่ทั่วไปเห็นง่ายในทุกพื้นที่ของเขตรักษาพันธุ์ฯ ในระดับสูง 400-2000 เมตร มีจำนวนทั้งสิ้น 184 ชนิด อาทิ นกในวงศ์นกปรอด (bulbuls, Family Pycnonotidae) วงศ์นกเขา และนกพิราบ (dove and pigeon, Family Columbidae) และนกกินแมลงชนิดต่างๆ

2. นกที่พบเห็นได้เฉพาะพื้นที่ (locally common resident) มีเสมอในบางส่วนของพื้นที่เขตรักษาพันธุ์ฯ บริเวณอ่างสลุง และบริเวณที่เป็นส่วนสูงสุดของยอดเขา ที่ระดับตั้งแต่ 1,800-2,175 เมตร พบนก 4 ชนิด ได้แก่ crested finchbill *Spizios canifrons*, white-headed bulbul *Hypsipetes yhomsoni*, black-headed sibia *Heterophasia melanoleuca*, spectacles barwing *Actinodura ramsayi* บริเวณป่าสนเขา หน่วยพิทักษ์ป่าขุนแม่กอก มักจะพบนก giant nuthatch *Sitta magna*

3. นกที่หาพบได้ยาก และอยู่ในสถานะเป็นอันตราย (rare and endangered) มีจำนวนลดลง อาจสูญพันธุ์ไปจากพื้นที่ ได้แก่ kalij pheasant *Lophura leucomelana*, silver pheasant *Lophura nycthemera*, great hornbill *Buceros bicornis*, grey-winged blackbird *Turdus boulboul* นกทั้ง 4 ชนิด พบได้ที่ระดับสูง ตั้งแต่ 1,200-1,500 เมตร เท่านั้น และพบเฉพาะบริเวณพื้นที่ด้านทิศใต้ของดอยหลวงเชียงดาว สำหรับ hume's pheasant (*Syrmaticus humiae*) จากการสอบถามข้อมูลในพื้นที่ มีรายงานว่า ยังคงมีอยู่ แต่ผู้สำรวจไม่พบเห็นจึงไม่มีการยืนยันข้อมูล (uncertain)

4. นกที่พบเห็นเพิ่ม (additions) ไม่มีใน Brokelmann 1978 จำนวน 10 ชนิด *besra* *Accipeter virgatus*, northern harrier *Circus cyaneus*, common snipe *Gallinago gallinago*, white-billied pigeon *Treron sieboldii*, rufus treepie *Dendrocitta vagabunda*, greated tit *Parus major*, red-tailed laughingthrush *Garrulax milnei*, whiskered yuhina *Yuhina*

flavicollis, black-backed forktail *Enicurus immaculatus*, chestnut-tailed starling *Stuenus malabalicus*

4.2 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

• การจัดการท่องเที่ยวบนดอยหลวงเชียงดาวในอดีต

ความเป็นมา

ดอยหลวงเชียงดาว เดิมเป็นพื้นที่ ที่ชาวเขา ใช้เป็นที่ปลูกพืชเกษตรหมุนเวียน และผืน จนกระทั่งนักพฤกษศาสตร์ จากสวนพฤกษศาสตร์สิริกิติ์ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ทำการสำรวจ พืชพรรณบริเวณดอยหลวงเชียงดาว และได้นำผลการศึกษา เผยแพร่ จนเป็นที่รู้จักกันว่าดอยหลวง เชียงดาว เป็นพื้นที่ ที่มี ต้นไม้ที่สวยงาม และมีพรรณไม้กึ่งอัลไพน์ ที่ไม่มีที่อื่นในประเทศไทย ซึ่งข้อมูล ที่เผยแพร่ นั้น ได้แสดงให้เห็นถึงความสวยงาม ของต้นไม้ และ พืชพรรณกึ่งอัลไพน์ จนทำให้นักท่องเที่ยวที่อยากดูต้นไม้ ก็จะขึ้นไปบนดอยหลวง หรือนักท่องเที่ยวที่จะชมความสวยงามของพืชกึ่งอัลไพน์ ก็จะขึ้นไปบนดอยหลวงเชียงดาว และประกอบกับ ดอยหลวงเชียงดาว เป็นภูเขาที่สูงเป็นอันดับสาม ของประเทศ จึงเป็นแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวขึ้นไปท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว

รูปแบบการท่องเที่ยวในสมัยก่อน มีลักษณะคล้ายกับ ในปัจจุบัน คือมีการจ้างลูกหาบ และผู้นำทางจากชาวบ้านถ้ำ การท่องเที่ยว ในช่วงแรก ประมาณ ปี พ.ศ. 2516 เป็นการนำเที่ยว แก่ชาวต่างชาติ และ นักศึกษาไทย โดยลุงป้อม (เสียชีวิตแล้ว) และ ลุงควาย (ยังมีชีวิตอยู่) เป็นผู้นำทางหลัก โดยเดินขึ้นทางบ้านถ้ำ ถึงบริเวณ ป่าดุกป่าห้วย พักแรมคืน และเดินทางต่อถึงกิ่วลม และอ่างสลุง พักแรมบริเวณอ่างสลุง หรือ อีกเส้นทางหนึ่งคือ เริ่มต้นเดินทาง จากบ้านแม้วเด่นหญ้าขัด (ปัจจุบัน คือ หน่วยพิทักษ์ป่าขุนห้วยแม่กอก) เดินไปตามเส้นทางผ่าน บ้านตูปแม้ว (ปัจจุบัน คือบริเวณดงท้อ ไม่มีหมู่บ้านแล้ว) ซึ่งมีอยู่ 3 หย่อมบ้าน จากนั้นเดินทางต่อ ถึง กิ่วป่าคา ดงเย็น อ่างสลุง และ พักแรม บริเวณอ่างสลุง ทางแยกไปกิ่วลม โดยได้ค่าจ้างประมาณ วันละ 100.00 บาท ต่อคน สำหรับผู้นำทาง ส่วนลูกหาบ วันละ 50.00 บาท ต่อคนผู้นำทางในสมัยนั้น เป็นพรานล่าสัตว์ สามารถรู้เส้นทางเดินป่าบริเวณดอยหลวงเชียงดาวได้ดี หลังจากนั้น ก็มีการขึ้นไปท่องเที่ยว กันอย่างต่อเนื่อง แต่ไม่มากนัก



ลุงควาย ดาจันทร์
ผู้นำทาง ช่วงปี พ.ศ.2516

จนกระทั่ง ปี พ.ศ.2523 นักท่องเที่ยวเริ่มมากขึ้น ผู้นำทางจึงเริ่มมีเพิ่มขึ้น เช่น คุณโกเมน บ้านถ้ำเป็นผู้นำหลัก ปัจจุบันย้ายไปอยู่บ้านโรงวัว ซึ่งเส้นทางท่องเที่ยว ก็ยังคงเหมือนเดิม แต่เริ่มมีการเดินขึ้นทาง บ้านนาเลา เพิ่มขึ้นอีกหนึ่งเส้นทาง

(ทวนทอง สัสดี : ผู้สืบค้นข้อมูล)



**พ่อ เป็นพาหนะแบกสัมภาระขึ้นดอยหลวงเชียงดาว
ในช่วงแรก (รูปโดย สุจริต จามรمان:2535)**

ช่วงต่อมา หลังจากตั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว แล้ว การท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว ยังมีอยู่อย่างต่อเนื่อง โดย นายดำรงค์ อนันตะ ซึ่งเป็นลูกหาบในสมัยนั้น ช่วงปี พ.ศ.2530 เล่าให้ฟังว่า ได้ค่าจ้างสำหรับเป็นลูกหาบเพียง 100.00 บาท ส่วนผู้นำทาง ได้ค่าจ้าง 150.00บาท ต่อวัน ต่อคน เส้นทางท่องเที่ยว จะเริ่มต้นที่ บ้านถ้ำ ซึ่งเป็นจุดที่ติดต่อผู้นำทาง และ ลูกหาบ เดินขึ้นดอยหลวงตามเส้นทางเหมือนช่วงแรก คือมี 3 เส้นทาง คือ หน้าถ้ำ บ้านแม่เด่นหญ้าขัด และบ้านนาเลาโดยมีล่อชนสัมภาระ แต่ในระยะหลัง ล่อ ไม่สะดวกจึงใช้คนเป็นลูกหาบ นักท่องเที่ยวในช่วงนั้นไปดูต้นฝิ่น และเพื่อพิชิตความสูงอันดับสามของประเทศ ยังไม่รู้จักพรรณพืชกิ่งอัลไพน์มากนัก แต่เมื่อมีการนำผลการศึกษาพรรณพืชบริเวณดอยหลวงเชียงดาวไปเผยแพร่แล้ว ยิ่งทำให้มีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากยิ่งขึ้น จนมีผู้นำเที่ยว และลูกหาบ ซึ่งอาศัยอยู่ที่บ้านถ้ำ เพิ่มขึ้น โดยมีรายได้ ในปี พ.ศ.2545 ในอัตราค่าบริการสำหรับ ผู้นำเที่ยว 300.- บาท ต่อวัน ต่อคน และลูกหาบ อัตรา 250.- บาท ต่อวัน ต่อคน ปัจจุบัน ผู้นำทาง อัตรา 500.-บาท และลูกหาบ 300.-บาท จำนวน ผู้นำและลูกหาบ ที่ลงทะเบียน ถึง 123 คน จนการท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว เป็นแหล่งรายได้เสริมให้กับชุมชนได้อย่างดี

สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นกับดอยหลวงเชียงดาวในปัจจุบัน

จากการศึกษาทางพฤกษศาสตร์และนิเวศวิทยา จากในอดีตที่ผ่านมา ทำให้ทราบว่า จำนวนชนิด และปริมาณของพรรณพืชต่าง ๆ บนดอยหลวงเชียงดาว มีจำนวนลดลงอย่างมาก เนื่องจากการคุกคามของมนุษย์ ซึ่งแยกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1.ชุมชนท้องถิ่น : บนดอยหลวงเชียงดาว คือบริเวณ กิ่วป่าคา และ อ่างสลุง ที่ระดับความสูง 1,700 ถึง 2,100 เมตร จากระดับน้ำทะเล ไม่มีชาวเขาอาศัยอยู่อย่างถาวร เนื่องจากไม่มีแหล่งน้ำที่ถาวร เป็นเพียงการไปปลูกเพิงพัก เพื่อทำไร่ไถนา ในช่วงฤดูฝน ถึง ฤดูหนาว โดยการตัดไม้ และเผาพื้นที่ จึงทำให้ พรรณไม้สำคัญบริเวณดอยหลวงเชียงดาว ลดลงอย่างมาก นอกจากนี้แล้ว ผลจากการตัดไม้ และเผาพื้นที่ ทำให้พื้นที่นี้มี อุณหภูมิสูงขึ้น ซึ่งมีผลยับยั้งการออกดอก และการติดเมล็ดของพืชหลายชนิดอีกด้วย ซึ่ง สุรจิต จามรมาร (2535) กล่าวในหนังสือ คนเดินทาง ถึงบริเวณหุบเขาดอยหลวงเชียงดาว ตอนหนึ่ง ว่า “ไม่ใช่เรื่องแปลก ที่ในหุบเขาแห่งนี้จะเต็มไปด้วยแปลงไผ่ที่พวกม้งขึ้นมาปลูกไว้เต็มไปหมด ซึ่งบ้างก็สะพรั่งบานไปด้วยดอกสีสวยตระการตา จนแทบไม่น่าเชื่อว่ามันคือ มหันตภัย อันยิ่งใหญ่และน่าสะพรึงกลัวของมวลมนุษยชาติ แต่ในปัจจุบัน ปัญหานี้เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว ได้ดำเนินการแก้ไข จนบริเวณนี้ไม่มีใครขึ้นไปทำไร่ไถนา อีก

นอกจากการขึ้นไปทำไร่ไถนาแล้วในช่วงก่อน ยังมีการขึ้นไปล่าสัตว์ เช่น กวางผา (*Nemorhaedus goral*) ฝิ่น และพืชสมุนไพร ซึ่งมีถิ่นอาศัยอยู่บริเวณนี้ จากชาวเมือง ที่อาศัยอยู่โดยรอบดอยหลวงเชียงดาว แต่ในปัจจุบัน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว ได้ควบคุม ป้องกัน และดูแลพื้นที่ รับผิดชอบอย่างต่อเนื่อง จนปัญหาเหล่านี้ลดลงอย่างมาก โดยสังเกตจากการพบเห็นตัวกวางผา บ่อยครั้งและร่องรอยการหากิน ยังมีการกระจายอยู่ในบริเวณนี้อย่างต่อเนื่อง



(ไร่ฝิ่น ถ่ายก่อนปี พ.ศ.2540
โดยปิยเกษตร สุขสถาน)



(อาสาสมัครขึ้นไปเก็บขยะ ปี พ.ศ.2545)

2.นักท่องเที่ยว : ในแต่ละปีมีนักท่องเที่ยวจำนวนไม่น้อย เดินทางไปดอยหลวงเชียงดาว เพื่อท่องเที่ยว เฉลี่ย ปีละประมาณ 1,534 คน(ปี พ.ศ.2545) ทำให้พื้นที่ที่นักท่องเที่ยวเดินผ่าน หรือพักแรม ถูกเหยียบย่ำเสียหาย มีขยะกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ นอกจากนี้ พรรณไม้ที่สำคัญยังถูกเก็บนำไป หรือตัดทำอุปกรณ์การพักแรม หรือทำฟืน จนบริเวณที่พักแรม มีสภาพเสื่อมโทรม ในปี พ.ศ.2545 ได้มีอาสาสมัคร และ เจ้าหน้าที่ของเขต ฯ เชียงดาว ขึ้นไปเก็บขยะบริเวณดอยหลวง เชียงดาว สามารถเก็บขยะได้ถึง 120 กิโลกรัม เศษขยะเหล่านี้ มีผลกระทบโดยตรง ต่อระบบนิเวศ และพรรณพืช โดยเฉพาะสัตว์ป่าที่อาศัยในบริเวณนี้ โดยจากการสำรวจสัตว์ป่าของสถานีวิจัยสัตว์ป่าเชียงดาว พบมูลของกวางผา มีเศษถุงพลาสติกปนอยู่ แสดงว่าสัตว์ป่าในพื้นที่ได้ลงมาหากินอาหารจากเศษขยะ ซึ่งถ้าเป็น เศษขยะที่เป็นพิษ หรือที่ย่อยสลายยาก ก็จะเป็นอันตรายต่อสัตว์ป่าโดยตรง



ขยะที่เก็บรวบรวมได้ในปี 2545



การลักลอบก่อไฟโดยใช้ไม้ในป่า
เป็นเชื้อเพลิง

3. สถานการณ์ไฟป่าในช่วงฤดูแล้ง

ไฟป่าที่เกิดขึ้นอันมีสาเหตุมาจากการแผ้วถางเพื่อทำไร่ของชุมชนบนพื้นที่สูงที่อยู่รายรอบดอยหลวงเชียงดาว ทำให้เกิดการลุกลามขึ้นไปสู่ยอดดอย ก่อให้เกิดการทำลายระบบการก่อกองหรือการผสมพันธุ์ของพืชเฉพาะถิ่นบางชนิดที่ต้องสูญไป นอกจากนี้ยังมีสาเหตุมาจากการล่าสัตว์ของกลุ่มคนที่มุ่งหาผลประโยชน์ทางการค้า ทั้งนี้เนื่องจากสัตว์ป่าบางชนิดต้องจุดไฟเผาเพื่อไล่ลงมาจากต้นไม้ จึงจะสามารถจับตัวมาได้ รวมทั้งการทิ้งเศษไฟที่มาจากก้นบุหรี่ ทำให้เกิดการลุกลามไปทั่วบริเวณป่ารอบดอยหลวงเชียงดาว

- รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมและมีส่วนร่วมจากชุมชนรอบดอยหลวงเชียงดาวในปัจจุบัน

การท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาวในปัจจุบัน

ภายหลังจากการประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามการประกาศของกรมป่าไม้ พร้อมทั้งได้มีการกำหนดอัตราค่าบริการ หรือค่าตอบแทนในการที่พนักงานหรือเจ้าหน้าที่ให้บริการหรือให้ความสะดวกในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขตห้ามล่าสัตว์ป่าจำนวน 23 แห่ง โดยเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาวเป็นหนึ่งในการประกาศดังกล่าว ณ วันที่ 28 สิงหาคม 2545

จากการประกาศพื้นที่ป่าอนุรักษ์ให้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวดังกล่าว ทำให้มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากในแต่ละปี จากข้อมูลเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ประจำปี 2546 สามารถสรุปสถิตินักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว ดังนี้

ปี พ.ศ.	จำนวนนักท่องเที่ยว	ชาวไทย	ชาวต่างชาติ
2543	3,378 คน	1,545 คน	1,833 คน
2544	3,836 คน	1,644 คน	2,192 คน
2545	5,510 คน	1,534 คน	3,976 คน
2546	5,252 คน	1,631 คน	3,621 คน
2547	7,412 คน	2,301 คน	5,011 คน
2548	6,199 คน	2,294 คน	3,950 คน

และคาดว่าในปี 2549 นี้จำนวนนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติจะมากขึ้นกว่าทุกปีที่ผ่านมา เมื่อการท่องเที่ยวได้พัฒนาขึ้นมาพร้อมๆ กับการเปิดให้มีการท่องเที่ยวตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ถึง เดือนมีนาคมของทุกปี ทำให้รูปแบบการท่องเที่ยว รวมทั้งกฎกติกา หรือระเบียบของการท่องเที่ยวทั้งที่กำหนดขึ้นโดยกระทรวงฯ และการกำหนดร่วมกันระหว่างเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวงเชียงดาว ชาวบ้านที่เป็นคนนำทางและลูกหาบในพื้นที่ ในการจัดการท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาวร่วมกัน

กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยว

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ทางเขต ฯ เชียงดาว จึงได้ร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว ประชุมหาแนวทาง แก้ไข โดยกำหนดให้เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว ซึ่งดอยหลวงเชียงดาว มีลักษณะเด่นทางธรรมชาติ ทั้งในเรื่องของพรรณพืชที่มีแห่งเดียวในประเทศไทย เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าสงวน 2 ชนิด ใน 15 ชนิดของไทย และมีทิวทัศน์ที่สวยงาม มีความสูงเป็นอันดับสามของประเทศ และเป็นภูเขาหินปูนที่สูงเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ มีลักษณะสูงชันของหน้าผา ตั้งแต่ 45 – 70 องศา ในช่วงระดับความสูง 1,900 เมตร ขึ้นไป ประกอบกับการเดินทางเข้าถึง ต้องใช้วิธีเดินเท้าเท่านั้น ไม่มีถนนสำหรับรถยนต์เข้าถึง รูปแบบการท่องเที่ยวจึงเป็นลักษณะที่สอดคล้องกับระบบนิเวศน์ ดังนี้

1. ผจญภัย กับสภาพป่า ระยะทาง และความชันของพื้นที่
2. เดินทางโดยเดินเท้าเท่านั้น ระยะทางประมาณ 11 กิโลเมตร ทั้งสองเส้นทางใช้เวลาเดินทางขึ้น ประมาณ 5 – 6 ชั่วโมง และเดินลงประมาณ 3 – 4 ชั่วโมง

3. ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวก และแหล่งน้ำบริเวณที่พัก จึงต้องนำน้ำและสิ่งของที่จำเป็นติดตัวขึ้นไป
4. เดินทางท่องเที่ยวตามเส้นทาง และพื้นที่ที่กำหนดให้เท่านั้น
5. ตลอดการเดินทาง และการพักแรม ห้ามรบกวน หรือทำอันตรายต่อสภาพธรรมชาติ นักท่องเที่ยว ต้องคำนึงอยู่เสมอว่าต้องอนุรักษ์สิ่งเหล่านี้
6. ต้องมีผู้นำทางหรือลูกหาบ ที่ได้รับการอบรมจาก เขต ฯ เชียงดาว เดินทางไปด้วยทุกครั้ง ซึ่งนอกจากนำทางและแบกสัมภาระแล้ว ยังทำหน้าที่แทนพนักงานเจ้าหน้าที่ ในการกำกับดูแลในเบื้องต้น และยังเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนในท้องถิ่น

การเดินทางสูดอยเชียงดาว

ดอยเชียงดาวตั้งอยู่ในเขต อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่สามารถเดินทางได้โดยทางรถยนต์ตามทางหลายเลข 107 เชียงใหม่ – ฝาง มีรถประจำทางวิ่งตลอดทั้งวัน ซึ่งจะจอดอยู่ตรงคิวรถประจำทางเผือก รถจะออกประมาณ ครึ่งชั่วโมงต่อคัน ซึ่งรถจะวิ่งผ่าน อ.แมริม – แม่แตง – เชียงดาว ส่วนจากเชียงดาวนั้นขึ้นเด่นภูเขานั้นต้องเหมารถกระบะขึ้นไปส่วนราคาประมาณ 1,000 – 1,200 บาทต่อคัน แล้วแต่จะตกลงกัน ส่วนลูกหาบที่ช่วยแบกสัมภาระวันละ 300 บาท ต่อวัน คนนำทาง 500 บาท ต่อวัน อาหารการกินของลูกหาบและคนนำทางจะกินในหมู่คณะ

เส้นทางขึ้นดอยหลวงเชียงดาว

สำหรับเส้นทางขึ้นพิชิตดอยเชียงดาวนั้นมี 2 เส้นทางด้วยกันคือ

1. เส้นทางสายบ้านลีซอนาเลา
2. เส้นทางสายบ้านแม่นะ

1. เส้นทางสายบ้านลีซอนาเลา

เป็นเส้นทางที่เลยจากบ้านถ้าไปตามเส้นทางคอนกรีตเสริมเหล็กสู่ตำบลเมืองคอง ซึ่งรถโดยสารจะวิ่งมาส่งที่จุดเดินเท้าปางวักก่อนที่จะถึงหมู่บ้านลีซอนาเลาระยะประมาณ 14 กิโลเมตรจากนั้นใช้ทางเดินตัดหุบไร่ลีซอนแล้วต่อไปตามทางเล็กๆ ที่ลัดเลาะไปถึงอ่างสะหลุงแล้วค่อยเดินไปพิชิตยอดดอย

2. เส้นทางบ้านแม่นะ

เส้นทางบ้านแม่นะเป็นทางสะดวกที่สุดที่นิยมใช้เป็นเส้นทางขึ้นดอยเชียงดาวเริ่มจากทางหลวงสายเชียงใหม่-ฝางบริเวณ ก.ม. 70 จะมีทางเลี้ยวแยกเข้าบ้านแม่นะ (จอมคีรี) ผ่านบ้านปางไฮ่ ปางฮ้างขึ้นไปตามเทือกเขาที่สูงชันและคดเคี้ยวจนกระทั่งถึงทางแยกด้าน (เด่นหญ้าขัด) แล้วเริ่มเดินเท้าจากจุดนี้ผ่านป่าสนเกียะ) ดอยสามพี่น้อง อ่างสลุงและถึงยอดดอยหลวงเชียงดาว พักชมบรรยากาศทิวทัศน์อันสวยงาม และวิ่งไล่จับก้อนเมฆยอดดอยกลับลงมาบ้านถ้าทางกั้วปากอ่าง

รูปแบบการจัดการในการท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว

1. การเตรียมบุคลากรในการขึ้นดอยหลวง

1. การจัดลำดับขึ้นดอยหลวงไม่สมดุล
2. การลักลอบขึ้นดอยหลวงของนักท่องเที่ยวบางกลุ่ม
3. น้ำหนักของสัมภาระไม่มีมาตรฐานที่แน่นอน

ข้อเสนอแนะ : สถานที่ซึ่งน้ำหนักควรมี 2 แห่ง คือ 1) ปางวัว 2) เด่นหญ้าขัด

4. การเก็บค่าหัวคิวของรถขึ้นดอยหลวงไม่มีข้อกำหนดที่แน่นอน

ข้อเสนอแนะ : 1) คิวรถปางวัว ขอเพิ่มเป็น 600 บาท/เที่ยว 2) คิวรถเด่นหญ้าขัด ขอเพิ่มเป็น 1,200 บาท/เที่ยว

5. ทางเขตฯ ควรมีข้อบังคับให้นักท่องเที่ยวทุกกลุ่มต้องมีคนนำทาง
6. การสร้างข้อกำหนดในการขนส่งสัมภาระให้ชัดเจน
7. การวางเงินมัดจำจากนักท่องเที่ยว 300บาท/คน
8. คนที่ผ่านการอบรมผู้สื่อความหมายฯ มีสิทธิในการกำหนดการรับนักท่องเที่ยว รวมถึงการจัดลำดับขึ้นดอยเองได้
9. ควรมีการเก็บค่าประกันขยะ ทั้งจากคนนำทางและจากคณะนักท่องเที่ยว โดยเก็บจากคนนำทางคนละ 100 บาท และจากนักท่องเที่ยวคณะละ 100 บาท รวม 200 บาท
10. ทางเขตฯ ขอจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวรวมทั้งลูกหาบไม่ให้เกินวันละ 200 คน/วัน
11. ขาดศูนย์ประสานงานนักท่องเที่ยวในชุมชน ควรมีการให้ความรู้นักท่องเที่ยวและสร้างความเข้าใจร่วมกัน
12. ทางเขตฯ ของดการขึ้นลงดอยหลวงบริเวณหน้าถ้ำ เพื่อข้อเสนอแนะ :
 - 1) ลดปัญหาขยะ
 - 2) เพิ่มรายได้ในส่วนของการรับส่งนักท่องเที่ยว
 - 3) ลดการรบกวนสัตว์ป่า

2. การปฏิบัติระหว่างเดินทางและพักอยู่บนดอยหลวงเชียงดาว

1. ปัญหานักท่องเที่ยวจะละเมิดข้อตกลง เช่น ส่งเสียงดังรบกวนนักท่องเที่ยวคนอื่น จึงควรบังคับใช้ระเบียบอย่างเคร่งครัด
2. การขาดคนรับผิดชอบของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่ม

3. บทบาทของชาวบ้าน ลูกหาบ ไกด์นำทาง กับการท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว

1. ชาวบ้าน ลูกหาบ ไกด์นำทาง ควรมีการจัดการประชุมเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันในการจัดการการท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว
2. ควรมีการประสานงานระหว่าง ชาวบ้าน ลูกหาบ ไกด์นำทาง ผู้ประกอบการ กับกลุ่ม องค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างระเบียบและความเข้าใจร่วมกัน
3. ชาวบ้าน ลูกหาบ ไกด์นำทาง มีความเห็นว่าควรมีการจัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาวเพื่อเป็นศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวของดอยหลวงเชียงดาว และมีข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวในอำเภอเชียงดาว และบริเวณใกล้เคียง
4. ควรให้โอกาสชาวบ้าน ลูกหาบ ไกด์นำทาง เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวมากกว่าที่เป็นอยู่



ข้อตกลงร่วม กติกาและข้อปฏิบัติสำหรับผู้เดินทางท่องเที่ยวดอยหลวง เชียงดาว

หมวดที่ 1 การขออนุญาต

1. ให้ขออนุญาต (แจ้งความประสงค์) ในการเดินทางเข้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาว ก่อนวันเดินทาง 15 วัน
2. การขออนุญาตเข้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาว ได้ 2 แห่ง ได้แก่
 - 2.1 สำนักงานอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช เขตจตุจักร กรุงเทพฯ
 - 2.2 สำนักงานเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
3. ก่อนเข้าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาว ให้ยื่นหนังสือขออนุญาตและเสียค่าบริการ หรือค่าตอบแทนที่สำนักงานเขตเชียงดาวก่อน เพียงแห่งเดียวเท่านั้น

หมวดที่ 2 สถานที่และเส้นทางที่อนุญาตให้ท่องเที่ยว

1. ให้ท่องเที่ยวบนดอยหลวงเชียงดาว (ยอดดอยสูงสุด) แห่งเดียวเท่านั้น ดอยกิ่วลม
2. เส้นทางขึ้น – ลง อนุญาต 2 เส้นทาง ดังนี้
 - 2.1 เส้นทางที่ 1 เส้นทางเด่นหญ้าชัด (หน่วยพิทักษ์ป่าขุนห้วยกอก)
 - 2.2 เส้นทางที่ 2 บ้านนาเลาใหม่
3. สถานที่อนุญาตให้พักแรม
 - 3.1 บริเวณหน่วยพิทักษ์ป่าขุนห้วยกอก (เด่นหญ้าชัด)
 - 3.2 ดงท้อ
 - 3.3 อ่างสลุง
 - 3.4 ดงไม้หก

หมวดที่ 3 ระยะเวลาการท่องเที่ยว

1. เข้าเขตฯ ได้เฉพาะช่วงระหว่างเดือนพฤศจิกายน ถึง มีนาคม (รวมระยะเวลา 5 เดือน)
2. ระยะเวลาขึ้นดอยหลวงเชียงดาว
 - เส้นทางเด่นหญ้าชัด บ้านนาเลาใหม่ ห้ามขึ้นหลังเวลา 16:00 น.

หมวดที่ 4 ข้อห้าม

1. ไม่นำเครื่องมือล่าสัตว์หรืออาวุธใดๆ เข้าเขตฯ เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่เขตฯ เท่านั้น

2. ไม่นำวัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง ประทัด ยาพิษ ยาเบื่อเมา หรือสิ่งอื่นที่เป็นอันตรายแก่สัตว์ป่า ห้ามนำเข้าไปในพื้นที่โดยเด็ดขาด
3. ไม่นำยานพาหนะ สัตว์พาหนะ สัตว์เลี้ยงเข้าเขตฯ เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่เขตฯ เท่านั้น
4. ไม่นำอุปกรณ์ที่ทำเสียงดัง อีกรุกเข้าเขตฯ
5. ห้ามนำภาชนะ ขวดแก้ว เข้าเขตฯ เว้นสิ่งของที่จำเป็นต้องบรรจุอยู่ในภาชนะขวดแก้วเท่านั้น ซึ่งเมื่อใช้เสร็จแล้วกลับติดตัวมาด้วย ห้ามทิ้งไว้ในพื้นที่
6. ห้ามนำภาชนะที่บรรจุสิ่งของที่ทำด้วยโฟมเข้าเขตฯ

หมวดที่ 5 ข้อควรปฏิบัติระหว่างเข้าเขตฯ

1. เดินตามเส้นทางที่กำหนด
2. พักแรมในบริเวณที่กำหนด
3. ห้ามทิ้งขยะตามเส้นทางเดิน
4. ให้มีการกำจัดขยะให้หมดสิ้นก่อนโดยการเผาในบริเวณที่กำหนดให้
5. ขยะที่กำจัดโดยวิธีเผาไม่ได้ หรือที่เป็นพิษให้นำกลับออกมาด้วย (ไม่ควรมีการเผา)
6. การถ่ายภาพให้ใช้ระบบ ชูต ถ่าย กลบ ในบริเวณที่พักรแรมหรือตามเส้นทางได้ในกรณีที่เป็น
7. ห้ามใช้ไม้ทุกชนิดในเขตฯ เป็นเชื้อเพลิง
8. ไม่ทำการใดๆ ที่เป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เช่น เก็บพันธุ์พืชบางอย่างออกไป ซีดเขียนหรือทำสัญลักษณ์ใดๆ ตามต้นไม้ หรือโขดหิน หรือการทำให้เกิดไฟป่า
9. ไม่ทำการใดๆ ที่ทำให้เกิดเสียงอึดทึก หรือกระทำการใดๆ ที่เป็นการรบกวนสัตว์ป่าให้ตื่นตกใจ

นอกจากข้อห้ามและข้อปฏิบัติของผู้เดินทางขึ้นดอยหลวงเชียงดาวแล้วนั้น ยังมีข้อควรปฏิบัติสำหรับผู้นำทางและลูกหาบขึ้นดอยหลวงเชียงดาว ดังนี้

คุณสมบัติของลูกหาบและคนนำทาง

1. ต้องได้รับการรับรองความประพฤติจากผู้ใหญ่บ้าน
2. ผู้นำทางและลูกหาบต้องลงทะเบียนและประวัติไว้ที่เขตฯ เชียงดาว ทุกคน
3. ต้องผ่านการอบรมประจำปีของลูกหาบและคนนำทางท้องถิ่น

ข้อปฏิบัติของลูกหาบและคนนำทาง

1. ให้นำทางได้เฉพาะผู้ที่ได้รับอนุญาตให้เข้าเขตฯ เชียงดาวเท่านั้น
2. ต้องปฏิบัติตามกฎ ระเบียบการนำทาง
3. รู้ข้อมูลและเข้าใจขั้นตอน วิธีการเข้าเขตฯ ให้เข้าใจก่อนการเดินทางและระหว่างการเดินทาง
4. ให้นำทางตามเส้นทาง และพักแรมบริเวณที่กำหนดให้
5. ให้ความปลอดภัยและความเรียบร้อยระหว่างการเดินทาง
6. ให้ช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดในพื้นที่เขตฯ เชียงดาว
7. ให้ช่วยสอดส่องดูแลนักท่องเที่ยวที่จะกระทำการใดๆ ที่ขัดต่อระเบียบของเขตฯ
8. ปฏิบัติตัวสุภาพในการนำทาง
9. ให้มีบัตรประจำตัวผู้นำทางและลูกหาบ แสดงไว้ให้เห็นชัดเจนตลอดการเดินทาง

มาตรการ

1. ผู้ที่เข้าเขตฯ จะต้องนำสิ่งของ สัมภาระ ที่จะนำเข้าไปเจ้าหน้าที่ตรวจสอบที่จุดตรวจหรือด่านตรวจของเขตฯ ทุกครั้ง
2. หากผู้นำทางหรือลูกหาบใดผู้ใด ไม่ปฏิบัติตามหรือฝ่าฝืนกฎระเบียบ จนก่อให้เกิดความเสียหายจะต้องได้รับการพิจารณาตามตัวบทกฎหมายจากเขตฯ เชียงดาวและจะไม่อนุญาตให้เป็นผู้นำทางหรือลูกหาบต่อไป (รวมทั้งนักท่องเที่ยวด้วย)
3. ผู้เดินขึ้นดอยหลวงเชียงดาวทุกกลุ่ม ต้องให้เจ้าหน้าที่เขตฯ ร่วมเดินทางไปด้วย

จากข้อห้ามและข้อปฏิบัติของผู้เดินทางขึ้นดอยหลวงเชียงดาว และข้อควรปฏิบัติสำหรับผู้นำทางและลูกหาบ ในการเดินทางขึ้นดอยหลวงเชียงดาว ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ทั้งที่ได้มีการปรับปรุงแก้ไขระหว่างเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว กับผู้นำทาง ลูกหาบ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ และความเหมาะสมของการท่องเที่ยวไปแล้วหลายครั้งก็ตาม แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว ยังคงเกิดขึ้นและพบเห็นอยู่อย่างต่อเนื่อง แนวทางการแก้ไขไม่ได้ขึ้นอยู่กับรูปแบบการท่องเที่ยว เส้นทางท่องเที่ยว แต่สิ่งสำคัญของการท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว ภายหลังจากที่ได้มีการพูดคุยกับผู้นำชุมชน ผู้นำทาง และลูกหาบ รวมไปถึงเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว คือความเข้าใจในคุณค่า ความสำคัญของดอยหลวงเชียงดาวทั้งระบบนิเวศ วิถีชีวิตคนท้องถิ่น การอยู่อาศัยของสัตว์ป่า รวมไปถึงการตระหนักในการที่จะร่วมกันปกป้อง คุ้มครองดอยหลวงเชียงดาวให้คงอยู่อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนต่อไป

กลไก โครงสร้างในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนรอบดอยหลวงเชียงดาวนั้น จากงานวิจัยที่ผ่านมาได้เริ่มทำงานกับกลุ่มชุมชนบ้านถ้ำก่อน เนื่องจากเป็นชุมชนเป้าหมายที่อยู่ในพื้นที่การท่องเที่ยวและมีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ดอยหลวงเชียงดาวมาตลอด จากงานวิจัยที่ผ่านมาทำให้เกิดการรวมกลุ่มขึ้นเพื่อพยายามที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว โดยมีกลไก โครงสร้าง บุคลากร ในการรวมกลุ่มกันในนาม “กลุ่มรักษาดอยหลวง” และได้ร่วมกันจัดตั้งศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ขึ้นเพื่อการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวระหว่างชุมชน องค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ และเยาวชนในพื้นที่ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ดอยหลวงเชียงดาว การกำหนดข้อตกลงในการท่องเที่ยว ดอยหลวงร่วมกัน นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์ให้ข้อมูลที่ถูกต้องในการท่องเที่ยวของอำเภอเชียงดาวและสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจในบริเวณใกล้เคียงอีกด้วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกให้กับชุมชนรอบดอยหลวงเชียงดาว โดยใช้กิจกรรมการท่องเที่ยว ดอยหลวงเชียงดาว เป็นตัวประสาน
2. เพื่อสร้างศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยว ในการให้ข้อมูลและการบริการ แก่นักท่องเที่ยว
3. เพื่อลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ดอยหลวงเชียงดาว
4. เพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน องค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยว ดอยหลวงเชียงดาว
5. เพื่อให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับความสำคัญของดอยหลวงเชียงดาวในมิติต่างๆ โดยการจัดนิทรรศการในศูนย์บริการการท่องเที่ยว
6. เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ดอยหลวงเชียงดาว
7. เพื่อสร้างภาคีความร่วมมือในการอนุรักษ์ดอยหลวงเชียงดาวของหมู่บ้านรอบดอยหลวงเชียงดาว

กลุ่มเป้าหมาย

1. ชุมชน 22 หมู่บ้านรอบดอยหลวงเชียงดาว
2. เยาวชนในพื้นที่ คือ เยาวชนบ้านถ้ำ บ้านแม่นะ บ้านโรงวัว บ้านนาเลา และ 22 ชุมชนรอบดอยหลวงเชียงดาว
3. นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมดอยหลวงและสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ ในเขต อ.เชียงดาว

4. หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่มีความเกี่ยวข้องหรือสนใจ

สถานที่

บริเวณที่จัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยว คือ บริเวณลานจอดรถหน้าวัดบ้านถ้ำ

การดำเนินงานของศูนย์บริการการท่องเที่ยว

1. จัดประชุมภายในชุมชนเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันในการจัดตั้งศูนย์บริการการท่องเที่ยว
2. นำเสนอโครงการต่อหน่วยงานที่ขอรับการสนับสนุน
3. ประสานงานกับกลุ่ม หน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ความเข้าใจเบื้องต้น
4. จัดการประชุมระหว่างชุมชนกับกลุ่ม หน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้าใจและกำหนดข้อตกลงร่วมกัน
5. จัดอบรมผู้ปฏิบัติงานในศูนย์บริการการท่องเที่ยว
6. จัดสร้างอาคารศูนย์บริการการท่องเที่ยวแบบกึ่งถาวร โดยความร่วมมือของชาวบ้านตามงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุน
7. จัดทำข้อมูล บอร์ด นิทรรศการ ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับความสำคัญของดอยหลวงเชียงดาว รวมทั้งข้อมูลที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว

องค์กรร่วมจัด

1. มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์ (ภาคเหนือ)
2. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาว
3. โครงการจัดการลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน
4. ชมรมไกด์นำทาง ลูกหาบ ดอยหลวงเชียงดาว
5. ผู้ประกอบการการท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว
6. ชมรมเพื่อนดอยหลวง
7. กลุ่มรักษ์ดอยหลวง
8. โครงการวิจัยศึกษา รูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมบนดอยหลวงเชียงดาว

9. โครงการพัฒนาแห่งองค์การสหประชาชาติ (United Nation Developments Program: UNDP)

งบประมาณ

ได้รับการสนับสนุนจากโครงการพัฒนาแห่งองค์การสหประชาชาติ (United Nation Developments Program: UNDP)

คณะกรรมการศูนย์บริการการท่องเที่ยว

1. นายคมศักดิ์ วงศ์สุข ส.อบต.บ้านนาเลา หมู่ที่ 10
2. นายอาวุธ ยี่ป่า ผช.ผอ.บ.นาเลา
3. นายสมพงษ์ แซ่ลี้ ส.อบต.บ้านยางปู่โต๊ะ หมู่ที่ 6
4. นางพรณี ส.อบต.บ้านโรงวัว หมู่ที่ 12
5. นายกล้าภัย เมตตันตคุปต์
6. นายศรีเวช จันทร์สวัสดิ์
7. นายโสภณ บัวเขียว
8. นายจรรยา วงศ์งาม

ผู้ประสานงานศูนย์บริการการท่องเที่ยว

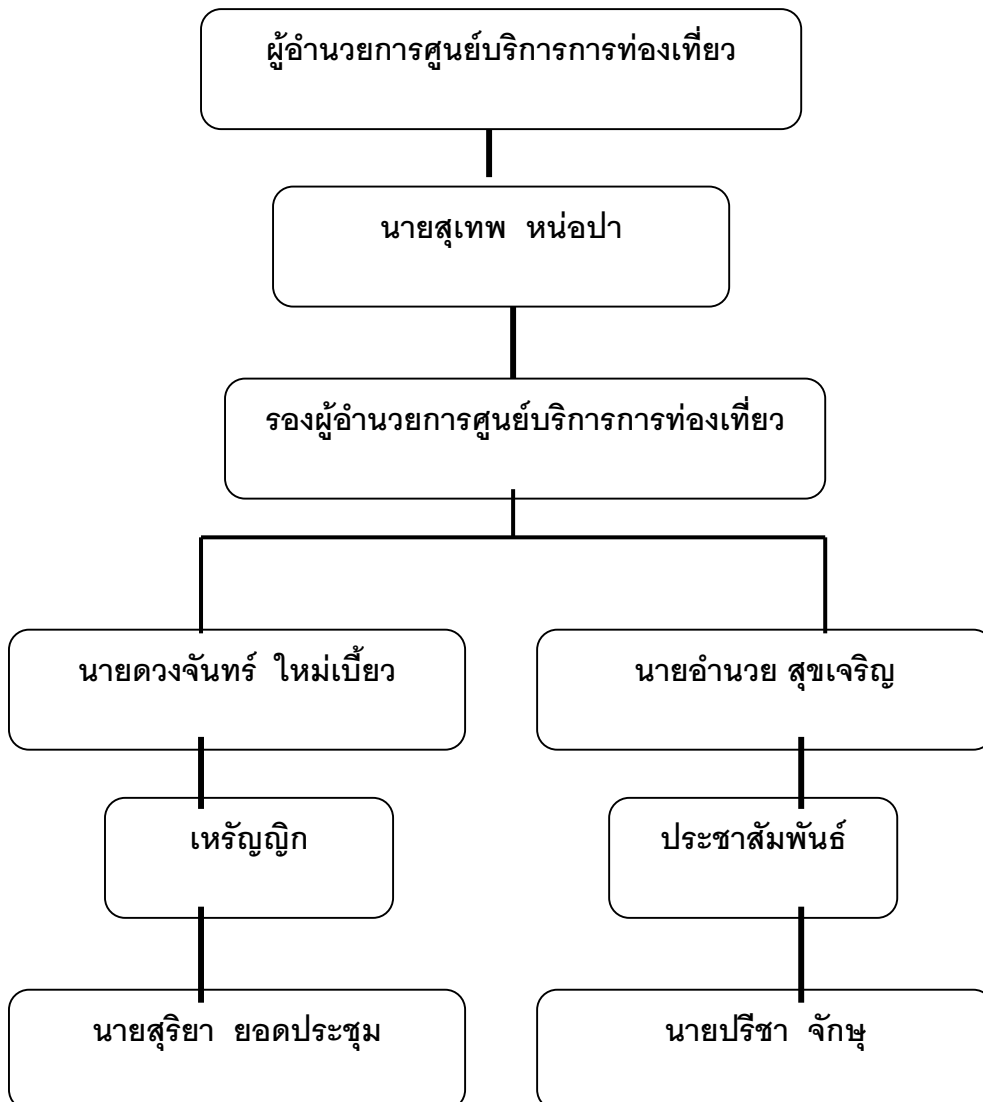
นายอรุณ อุทัย

หัวหน้าโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สกว.ภาค)

ที่ปรึกษา

1. คุณพิษณุ อยู่สุวรรณ หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว
2. คุณนิคม พุทธา ผู้ประสานงานมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์ (ภาคเหนือ)

โครงสร้างคณะกรรมการในศูนย์บริการการท่องเที่ยว



4.3 การสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว

- เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาว

การประสานความร่วมมือกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาวนั้นทางโครงการวิจัยได้มีการประสานความร่วมมือกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาว ตั้งแต่การประสานเข้ามาร่วมกิจกรรมเป็นระยะๆ แจ้งความเคลื่อนไหวและคุยกับหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาว เป็นระยะๆ รวมทั้งการจัดฝึกอบรมประจำปีให้กับคนนำทางและลูกหาบ ในการเตรียมความพร้อมบุคลากรด้านการท่องเที่ยว และที่สำคัญได้มีการจัดทำข้อมูลกฎ กติกาและข้อตกลงร่วมในการปฏิบัติตัวในการท่องเที่ยวโดยหลวงเชียงดาว และการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกันทั้งสามฝ่าย ได้แก่ ชาวบ้านที่มียุทธศาสตร์และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาว ตามที่ได้นำเสนอข้างต้น

- วัดถ้ำเชียงดาว

การประสานความร่วมมือกับวัดถ้ำเชียงดาวนั้น เริ่มตั้งแต่การประสานบุคลากรที่เป็นคณะกรรมการวัดถ้ำเชียงดาว เข้าร่วมเป็นทีมวิจัย เนื่องจากวัดถ้ำเชียงดาวนับได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของดอยหลวงเชียงดาว นอกจากนั้นยังได้มีการประสานความร่วมมือในการจัดตั้งศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยหลวงเชียงดาว

- โครงการจัดการลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน

ในการประสานความร่วมมือกับโครงการจัดการลุ่มน้ำปิงนั้น ตั้งแต่เริ่มต้นดำเนินการวิจัยได้มีการประสานความร่วมมือกันมาโดยตลอด โดยมีการประสานทั้งในแง่ของข้อมูล ความรู้ บุคลากร ในการดำเนินงานของโครงการวิจัย รวมทั้งสถานที่ในการจัดประชุม นอกจากนั้นยังเป็นพี่เลี้ยงในการประสานงานกับแหล่งทุนอื่นๆ เข้ามาเสริมกระบวนการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งนับได้ว่าเป็นหน่วยงานประสานการจัดฝึกอบรมและข้อมูลความรู้ในเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับดอยหลวงเชียงดาว และยังช่วยพัฒนาศักยภาพบุคลากรในทีมวิจัยเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินงานวิจัย

- โครงการพัฒนาแห่งองค์การสหประชาชาติ (United Nations Development Program: UNDP)

โครงการพัฒนาแห่งองค์การสหประชาชาติ (UNDP) ได้ให้งบประมาณในการดำเนินการจัดตั้งศูนย์บริการการท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาวซึ่งเป็นกิจกรรมที่ผสมผสาน และประสานงานร่วมกับโครงการพัฒนาศักยภาพชาวบ้าน 22 หมู่บ้านรอบดอยหลวงเชียงดาว ในการที่จะช่วยกันดูแล ปกป้องคุ้มครองดอยหลวงเชียงดาว และการถอดองค์ความรู้ของชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติดอยหลวงเชียงดาว

- เยาวชนในโรงเรียนเชียงดาววิทยาคม

ในช่วงระยะที่ 3 ของโครงการวิจัย ทีมวิจัยได้มีโอกาสนำเสนอข้อมูล องค์ความรู้ เกี่ยวกับคุณค่า ความสำคัญของดอยหลวงเชียงดาว และจัดทำเป็นนิทรรศการเพื่อให้ความรู้กับเยาวชนในโรงเรียน รวมทั้งได้ให้ข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้ในระยะที่ 1 ของโครงการวิจัยในการจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับดอยหลวงเชียงดาว นอกจากนั้นยังได้มีการร่วมกันอบรมยุวมัคคุเทศก์ เพื่อฝึกเยาวชนให้สามารถเป็นผู้นำเที่ยวบริเวณดอยหลวงเชียงดาว ซึ่งเยาวชนจะได้ทั้งการปลูกฝังเรื่องของท้องถิ่น และยังได้รายได้เสริมจากนักท่องเที่ยวในช่วงวันหยุดอีกด้วย

- อบต. เชียงดาว และ อบต.แม่่นะ

ในส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นได้มีการเชื่อมประสานในแง่ของการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของตำบลร่วมกัน ทั้ง อบต.เชียงดาว และ อบต.แม่่นะ แต่ที่ผ่านมายังเป็นเพียงการนำเสนอข้อมูลที่ได้จากงานวิจัย และในระยะที่ 3 ของโครงการวิจัยนั้นได้มีการกำลังดำเนินการจัดทำแผนงานร่วมกันเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

- ชุมชนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

สัมพันธ์ด้วยมี 3 ชุมชน ได้แก่ บ้านโรงวัว บ้านถ้ำ และบ้านนาเลา มีการจัดทำข้อตกลงร่วมกันตั้ง 3 ชุมชนและได้ยื่นเสนอต่อเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ในการกำหนดเป็นระเบียบ ข้อปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งต้องยึดถือปฏิบัติร่วมกันในการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสม และสอดคล้องกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

- หน่วยงานอื่นๆ ที่ไปร่วมเป็นวิทยากรให้ความรู้ ได้แก่ WWF กลุ่มเยาวชนคริสเตียน กลุ่มจาก สกว.สำนักงานภาค สกว. จังหวัดสมุทรสงคราม และหน่วยงานที่ได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรอีกหลากหลายหน่วยงาน

บทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

บทบาทของชุมชน และบทบาทของหน่วยงานในพื้นที่ต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

- บทบาทของชุมชน
 - เป็นแหล่งท่องเที่ยว
 - บริการที่พัก
 - เป็นแหล่งข้อมูล
 - คมนาคม ลูกหาบ
 - ขายของ ร้านค้า
 - ให้ความรู้กับนักท่องเที่ยว
 - เอื้ออำนวยในการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว
 - ศูนย์ประสานงาน
 - บริการเรื่องการเดินทาง คมนาคม
 - พัฒนา ดูแล รักษา จัดการแหล่งท่องเที่ยว
- บทบาทของหน่วยงาน
 - สนับสนุนวิทยากรให้ความรู้
 - สนับสนุนการจัดทำคู่มือการท่องเที่ยว
 - เป็นพี่เลี้ยงในการทำงานวิจัย
 - สนับสนุนงบประมาณ
 - เอื้ออำนวยสถานที่ในการจัดกิจกรรม
 - สนับสนุนป้ายบอกทาง สื่อต่างๆ ในการประชาสัมพันธ์
 - ให้ข้อมูล
 - นำเข้าไปบรรจุในแผนการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
 - สร้างกฎ ระเบียบ มาตรฐานร่วมกัน
 - ดูแลความเรียบร้อย ห้องน้ำ และบริการต่างๆ ในกิจกรรมการท่องเที่ยว
 - ให้ความรู้นักท่องเที่ยวก่อนขึ้นดอยหลวง

- สนับสนุนการจัดทำหนังสือประวัติถ้ำเชียงดาว
- วิธีการ/กระบวนการในการประสานหน่วยงานต่างๆ ทั้งในและนอกพื้นที่ให้เข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างไร
 - เดินเข้าไปหา พูดคุยรายบุคคล
 - ไปร่วมกิจกรรมของหน่วยงานนั้นๆ
 - จัดนิทรรศการที่ปางวัว
 - เจรจาร่วม จัดกฎระเบียบ กำหนดข้อตกลงร่วม
 - มีพื้นที่ เวทีให้พูดคุยกัน
 - ผ่านการทำกิจกรรมร่วมกัน
 - ผ่านการเล่นกีฬาร่วมกันระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่หน่วยงาน
 - ใช้โทรศัพท์ การสื่อสารสองทาง
 - ในวงสนทนา การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ
 - การเข้าไปขอใช้สถานที่ของหน่วยงานนั้น และดึงเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานนั้นๆ เข้ามาร่วมประชุมด้วย
 - ให้คนของเรา (ทีมวิจัย) เข้าไปเป็นสมาชิก อบต. และเสนอในวาระการประชุมของ อบต.
 - มีผู้นำเป็นศูนย์กลาง
 - มีคนกลางมาช่วยเจรจา ประสานงาน
 - เชิญเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

4.4 การจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม ของชุมชนในพื้นที่ดอยหลวงเชียงดาว

ในการจัดทำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่เป้าหมาย 3 แห่ง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงดาว เทศบาลตำบลเชียงดาว และองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ณะ ซึ่งในการเริ่มดำเนินการด้านนี้ทางทีมวิจัยได้มีการศึกษา ทบทวนข้อมูล วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ และแนวทางการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประสานคนโดยใช้โอกาสเข้าร่วมประชุมในการประชุมของ อบต. เพื่อนำเสนอและแลกเปลี่ยนแนวความคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกับบุคลากรในองค์กรนั้นๆ จากการศึกษาข้อ

มูลนั้น สามารถสรุปรายละเอียดของ แผนงาน วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์รวมทั้งแนวทางในการพัฒนาของพื้นที่นั้นๆ ดังนี้

**วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา
ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเชียงดาว
พ.ศ.2548 - 2552**

องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงดาว

วิสัยทัศน์

เชียงดาวน่าอยู่ ควบคู่วัฒนธรรม

ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา

1. การพัฒนาด้านสังคม
 - 1.1 ก่อสร้าง ปรับปรุง ซ่อมแซม ถนน สะพาน ทางระบายน้ำและขยายเขตเสาไฟฟ้า
2. การพัฒนาแหล่งน้ำ
 - 2.1 พัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร
 - 2.2 พัฒนา ปรับปรุงน้ำเพื่ออุปโภค และบริโภค
3. การสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น
 - 3.1 สืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น
 - 3.2 กิจกรรมวันสำคัญของทางราชการ
4. การส่งเสริมอาชีพ
 - 4.1 พัฒนาและส่งเสริมอาชีพ
5. การพัฒนาคุณภาพชีวิต
 - 5.1 ชุมชนน่าอยู่
 - 5.2 ส่งเสริมสุขภาพ
 - 5.3 สังคมสงเคราะห์
 - 5.4 ข้อมูลข่าวสาร
6. การป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด
 - 6.1 ป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด
7. การสนับสนุนนโยบายแก้ไขปัญหาคาความยากจน
 - 7.1 สนับสนุนการจัดทำแผนชุมชน

8. การพัฒนาบุคลากรขององค์กร

เทศบาลตำบลเชียงดาว

วิสัยทัศน์

เทศบาลตำบลเชียงดาวน่าอยู่ ประตูลู่สายแดน ชุมชนเข้มแข็ง ร่วมแรงพัฒนา

ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา

1. การพัฒนาด้านบ้านเมืองน่าอยู่
2. การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การค้า และการลงทุน
3. การพัฒนาด้านการท่องเที่ยว
 - 3.1 สนับสนุนและส่งเสริมการประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทุกรูปแบบ
 - 3.2 สนับสนุนให้มีการลงทุนบริการสาธารณะในเขตเมืองเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาใช้
 - 3.3 จัดให้มีการร่วมมือร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ในการร่วมมือกันสร้างหลักเกณฑ์และระเบียบต่างๆ เพื่อให้เกิดมาตรฐานทางด้านการบริการให้กับนักท่องเที่ยว
 - 3.4 ส่งเสริมอนุรักษ์และพัฒนาศาสนสถานและสถาปัตยกรรมของท้องถิ่นเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวในเขตเมือง
 - 3.5 สนับสนุนและส่งเสริมมาตรการในการสอดส่องดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวโดยให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม
4. การพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

องค์การบริหารส่วนตำบลแม่่นะ

วิสัยทัศน์

รักษาผืนป่า ส่งเสริมการศึกษา พัฒนาคุณภาพชีวิต

ยุทธศาสตร์และแนวทางในการพัฒนา

1. การพัฒนาด้านทรัพยากรมนุษย์ สังคมและการศึกษา
2. การพัฒนาด้านการศึกษา ศาสนา ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. การพัฒนาด้านการเมืองและการบริหาร
4. การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ

5. การพัฒนาด้านสาธารณสุข
6. การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค
7. การพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ ป่า และอากาศ
 - 7.1 การป้องกันปัญหาขยะ
 - 7.2 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และป่าไม้
 - 7.3 การป้องกันผลกระทบจากการใช้สารเคมี
 - 7.4 การพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว

การประสานความร่วมมือในการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนร่วมกับ องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่นั้น เป็นการดำเนินการสอดคล้องกับกิจกรรมต่างๆ ของ อบต. และ เทศบาลทั้ง 3 แห่ง ตลอดระยะเวลาการวิจัย โดยคาดหวังว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นจะมี กระบวนการจัดทำแผนโดยใช้ผลจากงานวิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนการพัฒนาดังกล่าว แต่จากข้อมูล ยุทธศาสตร์ นโยบายและแผนดังกล่าวนั้นมีเพียงเทศบาลเชียงดาวเท่านั้นที่มีแผนในการ พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน ในส่วนของ อบต. อีก 2 แห่งนั้น ยังดูว่าเป็นเพียงแผนรองเท่านั้นใน การพัฒนาพื้นที่ ซึ่งทีมวิจัยต้องใช้ความพยายามในการประสาน โดยให้ทีมวิจัยคนหนึ่งที่เป็นสมาชิก องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงดาวเป็นตัวต่อในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้าใจ พัฒนา แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนร่วมกัน ซึ่งคาดว่าหากมีความรู้ ความเข้าใจที่ตรงกันแล้วจะสามารถ พัฒนา กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลเชียงดาว และตำบลแม่นะได้เป็น อย่างดี

บทที่ 5

สรุป วิเคราะห์ผลงานวิจัย

5.1 สถานการณ์การท่องเที่ยว

ในด้านการทำวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่เหมาะสม เพื่อที่จะเป็นรูปแบบที่ดีกับประชาชนที่อยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว ซึ่งเมื่อก่อนท่องเที่ยวไม่ได้เป็นรูปแบบที่ดีการจะไปท่องเที่ยวนั้นก็ต้องขออนุญาตจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ทางเขตก็อนุญาตโดยการทำเรื่องขอเข้าไปในเขตการท่องเที่ยวก็ต่างคนต่างทำ ใครจะไปตัดฟัน จะเก็บดอกไม้ จะจับแมลงมันมีหลากหลายโดยไม่ได้ตระหนักถึงคุณค่าที่มีอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า อาจเนื่องมาจากไม่ได้เข้าใจดีพอว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้นท่องเที่ยวกันแบบไหนเพราะปัจจัยหนึ่งที่เราเข้าไปก็คือการว่าจ้าง จากนักทัศนจร บางคนเข้าไปแล้วก็ไม่รู้จักราคาของทรัพยากรเข้าไปแล้วตัดไม้ เก็บดอกไม้ บางครั้งก็นำดอกไม้ลงมาเพื่อการจำหน่าย จนกระทั่งมีการตระหนักว่าถ้ามีการท่องเที่ยวแบบนี้แล้วมันจะเหลืออะไรบนดอยเชียงดาว รู้ว่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า นี่เป็นเขตของราชการ โดยการมาของราชการกับชาวบ้านจะมีช่องว่างค่อนข้างมาก ส่วนมากเขียนว่าสถานที่ราชการมันก็ไม่สามารถเข้าไปดูแลได้เต็มตัว จนกระทั่งมีการนำรูปแบบมาคิดกัน ก็เลยมาช่วยกันคิดว่าน่าจะทำการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการท่องเที่ยวบนดอยเชียงดาวที่เหมาะสมก็มีการจัดอบรมทำความเข้าใจให้กับชาวบ้านบางส่วนที่สนใจ อยากจะเข้าร่วมกับโครงการวิจัย ในการทำวิจัยสิ่งหนึ่งที่ต้องมีก็คืองบประมาณ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการประชุม ค่าอาหาร เป็นค่าพาหนะสำหรับพี่น้องบางคนที่อยู่ห่าง 10-20 กิโลเมตร ซึ่งผลของการพูดคุยกันนี้ก็ได้อะไรที่พอใจระดับหนึ่ง สิ่งที่ได้เห็นได้ชัดก็คือตอนนั้นบนดอยเชียงดาว ผู้ประกอบการก็ดี ลูกหาบก็ดี ที่เป็นคนพื้นที่โดยตรงได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรบนดอยเชียงดาว ซึ่งมีการขายให้กับนักทัศนจรที่เข้าไปในพื้นที่ เพราะว่าพวกนี้มีกำลังของการว่าจ้าง สิ่งนี้ถ้าหากหมดไปแล้วเราจะขายอะไรเพราะนั้นก็มีการอนุรักษ์โดยเข้าไป ไม่ตัดฟันมาหุงอาหารซึ่งตอนนี้มีระบบของการใช้ถ่านหรือว่าการใช้เตาแก๊ส แล้วก็เรื่องขยะซึ่งเมื่อก่อนนี้เยอะมาก ไม่ได้พูดเรื่องนี้ตอนนี้ก็มีการเก็บแล้วนำลงมาข้างล่าง สิ่งต่างๆ เหล่านี้ชาวบ้านได้ทำความเข้าใจ ก็มีหน่วยงาน องค์กรให้ความร่วมมือทำให้ชาวบ้านได้รู้ระเบียบในการจะเข้าไปในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าถ้าไม่มีการทำวิจัยชาวบ้านก็จะอยู่กันแบบหลักลอย ยังไม่เข้าใจการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่ามีการอนุรักษ์อะไรบ้าง ไม่ใช่แค่เก็บขยะ ไม่ตัดไม้ทั้งต้นไม้ ต้นน้ำลำธาร สัตว์ป่า ในแบบที่ชาวบ้านเข้าใจ

ในมุมมองของทีมาวิจัยในฐานะที่เป็นคนท้องถิ่นก็ต้องทำความเข้าใจต่อไปเพื่อให้ชาวบ้านได้เข้าใจถึงสภาพของการอนุรักษ์มากขึ้นกว่านี้ เพราะว่าช่วงนี้คนที่เข้ามาประชุมเป็นคนบ้านถ้ำ ซึ่งมีอยู่

กว่า 283 ครัวเรือน มีประชากร 1,000 กว่าคนโดยเฉพาะบ้านรอบ ๆ เช่นบ้านนาเลาเป็นชาวเขาเผ่าลีซอ บ้านแม่ละซึ่งเป็นกลุ่มหลักที่เข้ามาร่วม ซึ่งตอนนี้เป็นภาคแรกที่คนในท้องถิ่น ที่ได้เข้าไปจัดสรรนี้โดยตรง

เนื่องจากโครงการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ซึ่งคิดว่าคิดว่ายังไม่สิ้นสุดระยะแรกแล้วผลมันออกมาเท่านี้ ต่อไปโครงการฯ จะพัฒนาขึ้นไปเรื่อย ๆ ยิ่งทำไปก็มีการลองผิดลองถูกตลอดเวลา บางครั้งก็เอาข้อมูลมาเสริมมาปรับกันเรื่อย ๆ เวลาทำงานไม่ระบุเจาะจงมากนัก บางครั้งก็ต้องแล้วแต่ชาวบ้าน ต้องปล่อยให้มันเป็นไปตามธรรมชาติถ้าผลจะออกมาอย่างไรก็ต้องแล้วแต่ชาวบ้าน นักวิจัยเป็นเพียงแค่คนอำนวยความสะดวก เปิดโอกาสให้หลายฝ่ายได้มาพูดคุย และกำหนดกฎ กติการ่วมกันในการจัดการกับปัญหานั้นๆ

การพูดถึงแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ อันนี้เป็นสิ่งที่อยากจะเอาไปพูดคุยกับชาวบ้านซึ่งตรงนี้ชาวบ้านค่อนข้างจะงงว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมันคืออะไร ยังไม่เข้าใจแนวเพราะฉะนั้นต้องเอาประเด็นมาทบทวนและพูดกัน

เนื่องจากโดยเฉพาะดอยเชียงดาวเป็นภูเขาที่ไม่มีแนวติดต่อ ทางด้านตะวันออกจะติดหมู่บ้านถ้าหมู่บ้านเชียงดาว ทางด้านทิศตะวันตกจะติดหมู่บ้านชุมชนเมืองคองแล้วทางทิศใต้จะเป็นของตำบลแม่ละซึ่งมีบ้านปางโง้ง ปางฮ้าง บ้านแม่ละ ด้านทิศเหนือจะติดหมู่บ้านของชาวลีซอซึ่งชาวบ้านที่เข้าไปหาผลประโยชน์จริง ๆ แล้วก็จะมีบ้านถ้าเชียงดาว หมู่ 5 บ้านนาเลา หมู่ 10 ต.แม่ละ บ้านปางโง้ง ปางฮ้าง บ้านเมืองคองไม่ค่อยมาเท่าไรเพราะว่าอยู่ไกลแล้วก็บ้านลีซอ บ้านฟ้าสวย บ้านนาเลา

วิธีการดำเนินงานนั้น มีการเก็บข้อมูลของกลุ่มลูกหาบเพราะว่าก่อนหน้านี้มีการจัดการมาบ้างแล้ว เพราะมีการท่องเที่ยวมีมานานแล้วแต่เป็นแบบต่างคนต่างทำ คือไม่ได้มีการมารวมตัวกัน มิติที่ผ่านมาในช่วง 3-4 เดือนว่าชุมชนรอบเชียงดาวมีการประสานงานกัน ซึ่งที่ผ่านมาก็เป็นเพียงการจัดรูปแบบของการสัมมนาแล้วก็จะมีการบอก มีหนังสือออกไปขอให้ชุมชนต่าง ๆ มีส่วนร่วมซึ่งจริง ๆ แล้วจะเป็นชุมชนหมู่ 5 และชุมชนนาเลาที่ให้บริการนักท่องเที่ยวส่วนทางบ้านแม่น้านั้นยังไม่ชัดเจนเพราะการติดต่อที่จะมาขึ้นดอยเชียงดาวนี้ ติดต่อยาก หมู่บ้านอยู่ไกลเพราะเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่านี้อยู่บริเวณถ้าเชียงดาวเลย จะต้องไปขออนุญาตจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าก่อนแล้วถึงจะเข้าไปในเขตได้ เพราะฉะนั้นเวลานักทัศนศึกษาพวกนี้ไปก็ต้องไปติดต่อลูกหาบที่หมู่ 5 บ้านถ้าแล้วทางขึ้นไปทางบ้านนาเลาก็จะต้องไปติดต่อลูกหาบบ้านนาเลาใหม่และที่บ้านฟ้าสวย ในมุมมองของทีมวิจัยมีหมู่บ้าน 2

หมู่บ้านนี้ต่างหากที่เข้าไปร่วมจัดทำผลประโยชน์กับดอยหลวงเชียงดาวมากกว่าหมู่บ้านอื่นๆ อาจจะเป็นสิ่งหนึ่งที่บ้านแม่นะ บ้านปางโฮ้ง ปางฮ้างอาจจะด้อยโอกาสเพราะไกลจากที่ทำการอนุรักษ์สัตว์ป่า

การจัดการท่องเที่ยว ที่ผ่านมา ข้อมูลจากการศึกษาพบพบว่า มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยอาจารย์พูนผล ขึ้นไปประมาณปี พ.ศ. 2515 ททท.ขึ้นประมาณปี พ.ศ. 2518 แต่ตอนนั้นยังไม่เป็นรูปของการท่องเที่ยวเพียงแต่เป็นกลุ่มเล็กๆ ที่ขึ้นไปสำรวจภูมิทัศน์ การท่องเที่ยวที่เริ่มมีรูปร่างที่เป็นหลักฐานปี พ.ศ. 2524 เมื่อหนังสือ สื่อเพื่อนเดินทางขึ้นไป เพราะดอยหลวงเชียงดาวเป็นที่สูงอันดับสามของประเทศ หนังสือเพื่อนเดินทางก็ไปเจาะว่าดอยหลวงเชียงดาวเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้หรือเปล่า โดยทั่วไปไม่เฉพาะของท้องถิ่น เมื่อปี พ.ศ. 2524 สโมสรเพื่อนเดินทางก็ได้ขึ้นไปสำรวจเพื่อนำข้อมูลมาให้หนังสือเพื่อนเดินทาง ปลายปี พ.ศ. 2524 ต้นปี พ.ศ. 2525 กลุ่มของสโมสรเพื่อนเดินทางก็ได้ขึ้นไปเป็นทัวร์แรกของการท่องเที่ยวระดับประเทศ เพราะว่าหนังสือเพื่อนเดินทางเป็นที่รู้จักทั่วประเทศเลย หลังจากนั้นก็มีทัวร์ตามขึ้นมาอีกเยอะ มีของชัยทัวร์ มีของหนุ่มสาวทัวร์ ช่วงนั้นเป็นช่วงที่ดอยหลวงเชียงดาวได้รับความนิยมที่สุด แต่การจัดการสมัยนั้นไม่เหมือนสมัยนี้ สมัยนั้นเป็นการจัดการควบคุมนักท่องเที่ยวให้มีสภาพที่เป็นธรรมชาติมากที่สุด ซึ่งตรงข้ามกับปัจจุบันที่ไม่สามารถควบคุมนักท่องเที่ยวได้ ปัญหาต่างๆ จึงตามมา ไม่ว่าจะเป็น ขยะ ผลกระทบจากนักท่องเที่ยว เป็นต้น

พอปี พ.ศ. 2530 ทางอำเภอเชียงดาวโดยคุณสมศักดิ์ บุญเปลื้อง นายอำเภอเชียงดาวขณะนั้น ก็จัดทัวร์ดอยหลวงเชียงดาวจัดการวานขึ้นไปประมาณ 1,000 กว่าคน ทำให้ดอยหลวงเชียงดาวช่วงนั้นควบคุมความสะอาดไม่ได้ ก็มีกระแสจากสื่อเข้าไปว่าทำให้ดอยหลวงเชียงดาวมีสิ่งปฏิกูลเยอะ ก็มีการเดินขึ้นดอยเพื่อสำรวจการเก็บขยะ หลังจากนั้นประมาณ 2 – 3 ปีต่อมาก็เริ่มมีการจัดการดอยหลวงเชียงดาวให้มีระบบความสะอาดจนกระทั่งทีมวิจัยของโครงการฯ ขึ้นไป วิจัยการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้เป็นรูปแบบขึ้นมา การจัดการการท่องเที่ยวก็เป็นระบบขึ้นมาเรื่อยๆ จนกระทั่งทุกวันนี้เป็นระบบขึ้นมามากที่สุด สำหรับพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ต่างๆ เป็นการวิจัยหลังปี พ.ศ. 2536 ทางศูนย์พฤกษศาสตร์ สิริกิตต์ฯ ได้ขึ้นไปวิจัยเรื่องพันธุ์พืชที่หายากบนดอยหลวงเชียงดาว ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ดอยหลวงเชียงดาวมีคุณค่ามากมาย ส่งผลทำให้ชาวบ้านพยายามจะอนุรักษ์เรื่องนี้ไว้ ถึงได้จัดการการท่องเที่ยวให้เป็นระบบขึ้นมา

ในช่วง 3 – 5 ปีแรกก่อนโครงการวิจัยฯ เข้ามานี้สัตว์ป่าเจอน้อยเพราะว่าช่วงนั้นยังไม่มีการวางระบบอะไรมากมาย ตามข้อมูลที่ได้มาก็คือว่าสัตว์ป่ามันหนีจากดอยหลวงไปยังยอดดอยปิรามิด ยิ่งคนขึ้นไปมากเท่าไรมันก็ยิ่งหนี จนกระทั่งเมื่อ 1-2 ปีที่มีการวางรูปแบบการท่องเที่ยวจะพบสัตว์กลับมา ตอนนี้อย่างเดินที่มีแก๊งเดินตัดหน้า กวางผาก็เจอเยอะขึ้น ถ้าถามว่าสัตว์ป่ามีเยอะอยู่ไหม ใช้คำ

ว่ามันพอมี ที่ว่าเยอะหรือเปล่าในปัจจุบันนี้ก็ยังไม่มีใครรู้ข้อมูลแน่นอน แม้กระทั่งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า คำก็ยังตอบไม่ได้ ปัญหาตอนนี้ก็คือมีคนไปล่า ไปเผาป่าเพื่อจะได้เห็นสัตว์หาย ขณะนี้มีการจัดวางระบบขึ้นมีการจัดวางรูปแบบขึ้นก็มีสัตว์ป่ากลับมาให้เห็นก็เป็นจุดขายจุดหนึ่งให้กับท้องถิ่นได้ อีกส่วนหนึ่งก็เป็นบ้านป่าเกี๊ยะซึ่งเป็นบ้านม้ง มองว่ามันน่าจะเป็นโครงการที่อยู่ในระยะที่ 2 ตอนนี้ในระยะแรกโครงการฯ ต้องการเริ่มจากจุดที่สามารถจับต้องได้ทันทีอย่างกรณีของบ้านถ้ำ บ้านแม่ณะซึ่งอยู่ใกล้ที่สุด ตามแผนที่วางไว้ถ้าหากเริ่มได้ดีโครงการฯ ก็จะขยายเพื่อให้มีการครอบคลุมไปทุกพื้นที่ อาจจะรวมเรื่องของถ้ำเชียงดาว ตอนนี้กำลังจะเอาลงในด้านล่างแล้วแผ่ให้รอบๆ แทนที่จะเอาลงมาอยู่ข้างล่าง คิดว่ามันน่าจะอยู่ช่วงที่ 2 อยากให้มองอย่างหนึ่งว่าในกลุ่มของนักท่องเที่ยวที่เป็นชาวต่างชาติ ส่วนหนึ่งที่เข้าไปทางบ้านแม่ณะ ไปบางโฮ่ง ไปปางห้าง ไปบ้านป่าเกี๊ยะแล้วก็ไปออกทางแม่ตะมาน อันนี้เป็นกลุ่มหนึ่งแต่ละกลุ่มนี้ไม่ได้ขึ้นไปข้างบนมากนัก อีกกลุ่มหนึ่งเข้ามาทางเขี้ยวดาวแล้วก็ไปลองแพ ก็ไม่ค่อยขึ้นและจะมีกลุ่มที่เดินอยู่แถวๆ หน้าถ้ำ

ประเด็นการท่องเที่ยวโครงการก็เข้าใจกันดี บางครั้งเข้าใจว่าท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอย่างไร ดอยหลวงเชียงดาวมันมีอะไรเป็นของดี ในระหว่างที่ทำเวทีหรือเก็บข้อมูล ได้ให้ความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับชุมชนไปด้วยเพราะว่าบางทีก็ต้องเอาแนวคิดเหล่านี้ใส่เข้าไปด้วย บางครั้งชาวบ้านอาจจะไม่มีความรู้ ในเมื่อเวลาเปลี่ยนไปชาวบ้านอาจไม่รู้ทั้งหมด ชาวบ้านอาจจะรู้แค่ชุมชนพื้นที่เป้าหมาย อีกประเด็นหนึ่งก็เป็นเรื่องของข้อมูล พบว่าในระยะช่วงแรกจะเป็นการเก็บข้อมูล ข้อมูลดอยหลวงเชียงดาวนี้มีอยู่ ซึ่งถ้ามีการท่องเที่ยวแบบใหม่โดยอาจจะมีการเช่า เมื่อมีข้อมูลของการท่องเที่ยวแบบนี้จะมีผลดีต่อความยั่งยืนของธรรมชาติแบบไหนหรือว่ามันอาจจะมียุทธศาสตร์ต่อธรรมชาติ คนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้โดยตรงก็คือลูกหาบและคนในท้องถิ่น ตอนนี้โครงการฯ ได้จัดฝึกอบรมไปแล้ว ซึ่งได้มีการ เชิญนักวิชาการมาให้ข้อมูลกับกลุ่มที่ทำอยู่แล้ว อีกส่วนหนึ่งก็คือกลุ่มชาวบ้านทั่วไป ตอนนี้มีการทำแต่ยังไม่มีความชัดเจนคือมีการพูดคุยกันมากกว่าเราจะรักษาดอยหลวงเชียงดาวกันอย่างไร ถ้าเป็นการท่องเที่ยวจะทำอย่างไร เราถอดแบบของกฎการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้ลงมาเป็นส่วนของการปฏิบัติจริง ซึ่งก็มีการทำไปแล้วโดยการประชุมทุกครั้งก็แทรกเรื่องนี้เข้าไปในการพูดคุย เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจไปในตัวด้วย

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้มีภาครัฐเข้าไปดำเนินการบ้างแล้วเพียงแต่ว่าชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วม ไม่มากนัก โดยจริงๆ แล้วภาครัฐเองก็คือเขตรักษาพันธุ์ป่า ได้กล่าวกับโครงการฯ ตรงๆ ว่าไม่เคยมีนโยบายส่งเสริมเรื่องการท่องเที่ยวเลย เพราะว่ากรอบงานจริงๆ ก็คือการอนุรักษ์ แต่ด้วยที่มันเป็นนโยบายก็อำนวยความสะดวกตามสมควร เมื่อมีคนต้องการจะขึ้นก็มารอกในเอกสาร สป.7 เสร็จแล้วมารับ สป. 8 มา จะเดินทางไปอย่างไรก็แล้วแต่ เมื่อไปถึงด่านก็ยื่นใบให้ดูแล้วก็ปล่อยขึ้นไป ถือเป็น

เอกสารการขออนุญาตเพื่อเดินทางขึ้นไปยังดอยหลวงเชียงดาว สถานที่ที่อยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ที่เป็นพื้นที่เฉพาะ ต้องมีการขออนุญาตทุกครั้ง ซึ่งที่ผ่านมาได้มีการดำเนินการลักษณะนี้มาเป็นระยะเวลา กว่า 10 ปี คือเป็นอย่างนี้มาตลอด พอถึงช่วงประมาณ ปี พ.ศ. 2545 มีนโยบายจากทางกระทรวงคือให้ เปิดพื้นที่ได้ ทางเขตฯ ก็เริ่มจะมามองกรอบว่าจุดไหนที่ไปได้ จุดไหนที่ไปไม่ได้ จากนั้นก็เริ่มมีการขาย บัตร คนไทยหัวละ 20 บาท ฝรั่งหัวละ 200 บาท ถ้าจะนอนก็เดินทึ่หลังละ 20 ค่ารถอีกคันละ 30 และ และก็ต้องทำเอกสารเหมือนเดิม แต่กำหนดยอดที่จะไปได้คือดอยหลวงและกิ่วลมแต่จะนอนตรงไหนก็ได้ก็ยังปล่อยอยู่ จนกระทั่งมีโครงการวิจัยนี้เข้ามาเราเริ่มประชุมกันก่อนเดือนตุลาคม พอมีคำสั่งก็เปิด ได้เดือนตุลาคม ปิดเดือนเมษายน เมื่อมีการคุยกันก็มีการกำหนดเวลา กำหนดโซน มาเปิดได้ตอน เดือนพฤศจิกายน แล้วปิดสิ้นเดือนมีนาคมนี้ยังเป็นระเบียบถึงปัจจุบันแต่ว่าเป็นระเบียบที่ทางเขตของความร่วมมือ ทางเขต ก็เป็นคนกำหนดว่าต้องเอาไหนะ ทางโครงการก็ไปต่อรองว่าเอาแบบนี้ได้ไหม ขอให้เปิดช่องตรงนี้ได้ไหม ขอนอนตรงนี้ได้ ทำกิจกรรมอะไรได้บ้าง ชาวบ้านจะรู้ว่าดอกเทียนนกแก้ว มันจะออกช่วงไหนซึ่งอยากจะขอเอามาเป็นจุดขายซึ่งอยากจะขอช่วงนี้แล้วมีการกำหนดโซนว่าจะไป อยู่ตรงนี้ คนจะไปอยู่ตรงนี้ มันยังเป็นการพบกันครึ่งทางอยู่ ในส่วนของหน่วยงานอื่นยังไม่มีส่วนเข้ามา เกี่ยวข้อง ททท. เองก็ยังมีปัญหากับทางหน่วยงานเอง พื้นที่นี้ก็ยังเป็นของเขตอยู่

จากโครงการดำเนินการมาถึงระยะที่หนึ่งซึ่งเป็นระยะที่หนึ่งมีการเก็บข้อมูลบริบทชุมชน ใน ส่วนของการเขียนรายงานครั้งแรก คิดว่าโครงการน่าสนใจมากถ้านำมิติของเวลาเข้าไปจับ เท่าที่ฟังมา จะเห็นชัดมากกว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันเราจะเห็นว่าผู้เกี่ยวข้องและเข้ามาช่วย ในส่วนของการจัดการเป็นหน่วยงานของรัฐในช่วงแรกแล้วก็รูปแบบการจัดการในแต่ละยุคก็จะต่างกัน ผลที่เกิดจากการจัดการก็จะต่างกันด้วย ตรงจุดนี้จุดที่น่าสนใจอยู่ที่การทำให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่าแต่ละหน่วยแต่ละรูปแบบของหน่วยหรือองค์กรเข้ามาจับเรื่องการท่องเที่ยว ให้ความหมายเรื่อง ของการท่องเที่ยว จนกระทั่งปัจจุบันที่รัฐเข้ามา เริ่มที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมให้ชุมชนเข้ามาจัด การ ยุคนี้มันมีความต่างจากเมื่อก่อนเพราะฉะนั้นผลของความแตกต่างและมีผลต่อชุมชน คิดว่าถ้า นำ มิติของแต่ละช่วงแต่ละยุค จะทำให้โครงการวิจัยมีความเด่นชัดขึ้น

จากการวิเคราะห์กระบวนการทำงานของทีมวิจัยที่ผ่านมาในระยะที่ 1 และ 2 ของโครงการ วิจัยที่มีพี่เลี้ยงจากภายนอกเข้าร่วมกระบวนการและเป็นแกนนำในการดำเนินการของโครงการวิจัยนั้นก็ เป็นผลส่วนหนึ่งของการฝึกและพัฒนาศักยภาพของคนในพื้นที่ให้มีประสบการณ์และสามารถนำ กระบวนการวิจัยมาปรับใช้ได้ในการจัดการกับปัญหาอื่นๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งจากการพูดคุยกันของทีม วิจัยนั้นสามารถวิเคราะห์และระบุปัญหาที่ผ่านมาจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการในการค้นหา)แบบการ จัดการท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาวได้ดังต่อไปนี้

ปัญหาที่ผ่านมาของการท่องเที่ยวบนดอยหลวงเชียงดาว

1. ยังมีกลุ่มคนที่ยังไม่เข้าใจว่างานวิจัยเข้ามาทำอะไร เนื่องจากสถานการณ์กระเช้าเข้ามาบดบังในการทำงานวิจัยในครั้งนี้
2. ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว เนื่องจากที่เข้ามาแต่ก่อนต้องทำตามกฎเกณฑ์ที่ทางเขตฯ กำหนดไว้
3. ปัญหาการจัดการขยะ
4. การจัดการยังไม่เป็นระบบ (จัดคิว)
5. กฎระเบียบของเขตฯ ที่กำหนดชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว เนื่องจากที่เข้ามาแต่ก่อนต้องทำตามกฎเกณฑ์ที่ทางเขตฯ กำหนดไว้
6. ปัญหาการจัดการขยะ
7. การจัดการยังไม่เป็นระบบ (จัดคิว)
8. กฎระเบียบของเขตฯ ที่กำหนด

จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นนั้นทางทีมวิจัยได้ใช้กระบวนการวิจัยเข้าไปสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการระบบการท่องเที่ยวของเชียงดาว ให้เป็นระบบมากขึ้น ทีมวิจัยพยายามใช้กระบวนการวิจัยเข้าไปสลายข้อจำกัดในพื้นที่ เพื่อสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้น และชุมชนสามารถจัดการท่องเที่ยวได้ด้วยรูปแบบที่เป็นระบบมากขึ้น และมีการกระจายผลประโยชน์กันอย่างเป็นธรรมและที่สำคัญ ต้องลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวบนดอยหลวงเชียงดาวอีกด้วย

5.2 การสัมภาษณ์ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว

การสัมภาษณ์ความพึงพอใจ ของผู้เดินทางท่องเที่ยวเชิงศึกษาธรรมชาติ บริเวณดอยหลวงเชียงดาว เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 52 กลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มให้คะแนนได้ทั้ง พอใจ และไม่พอใจ หรือเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง ในข้อเดียวกันได้

การสัมภาษณ์ ครอบคลุมเนื้อหา ดังนี้

1. การเดินทางเข้าถึง
 - จากจังหวัดเชียงใหม่ ถึง อำเภอเชียงดาว
 - จากอำเภอเชียงดาว ถึง สำนักงานเขต ฯ เชียงดาว
 - จากสำนักงานเขต ฯ เชียงดาว ถึงจุดเริ่มต้นเดินเท้า
2. การติดต่อขอใบอนุญาต และจ่ายค่าธรรมเนียมการเข้าเขต ฯ
3. เส้นทางเดินเท้าศึกษาธรรมชาติดอยหลวงเชียงดาว

- 4.บริเวณพักแรม
- 5.ป้ายสื่อความหมาย
- 6.สุขา
- 7.ผู้นำทาง
- 8.ลูกหาบ

ผลการสัมภาษณ์ ความพึงพอใจ พบว่า

1.การเดินทางเข้าถึง

- จากจังหวัดเชียงใหม่ ถึง อำเภอเชียงดาว พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ คือ 48 **กลุ่มพอใจ** โดยให้เหตุผลว่า สะดวก สภาพสองข้างทางสวย มีเพียง ส่วนน้อย คือ 4 **กลุ่มเท่านั้นที่ไม่พอใจ** เนื่องจาก หารถยาก และค่ารถแพง

- จากอำเภอเชียงดาว ถึง สำนักงานเขต ๙ เชียงดาว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ คือจำนวน 32 **กลุ่มพอใจ** โดยให้เหตุผลว่าเดินทางสะดวก สองข้างทางเป็นธรรมชาติสวยดี และชาวบ้านมีน้ำใจ ส่วนจำนวนใกล้เคียงกัน คือ 22 **กลุ่มไม่พอใจ** เนื่องจาก ค่ารถแพง และถ้าขับรถไปเอง ขับยากเพราะ ไม่มีป้ายบอกทาง และเส้นทางแคบ

- จากสำนักงานเขต ๙ เชียงดาว ถึง จุดเริ่มต้นเดิน ส่วนใหญ่ คือจำนวน 34 **กลุ่มพอใจ** เนื่องจากธรรมชาติสวย และนกกมาก ส่วนอีก 18 **กลุ่มไม่พอใจ** โดยเห็นว่า ค่ารถแพง ติดต่อยาก เส้นทางชันเกินไป ไม่มีที่ฝากรถที่บริเวณปางวัว และไม่มีป้ายบอกทาง

2.การติดต่อขอใบอนุญาตและจ่ายค่าธรรมเนียม พบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ **พอใจ** จำนวน 41 **กลุ่ม** เพราะ สะดวก เจ้าหน้าที่ให้ข้อมูลดี และค่าธรรมเนียมเหมาะสม ส่วนอีก 11 **กลุ่มไม่พอใจ** เนื่องจาก เห็นว่ายังไม่สะดวก ช้า ต้องมีการติดต่อล่วงหน้า พนักงานไม่พร้อมเรื่องเงินทอง ทำให้ช้า และจุดที่ให้ใบอนุญาตควรกระจายไปตามด่าน หรือหน่วยต้นทางเดิน

3.เส้นทางศึกษาธรรมชาติดอยหลวงเชียงดาว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ คือจำนวน 48 **กลุ่มพอใจ** โดยให้เหตุผลว่าได้ผจญภัย และธรรมชาติสวยงาม ส่วนอีกจำนวน 28 **กลุ่มไม่พอใจ** เนื่องจาก เส้นทางชัน ห้วยลึก ไกล อันตราย ไม่มีห้องน้ำ และไม่มีแหล่งน้ำ ตามเส้นทางไม่มีป้ายบอกทาง หรือชื่อต้นไม้ นอกจากนั้นยังพบเศษขยะตามเส้นทาง ต้นไม้บางต้นถูกทำลาย เช่นต้นสน นักท่องเที่ยวบางกลุ่มส่งเสียงดัง รบกวนทั้งสัตว์ป่าและนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่น

4.บริเวณที่พักแรม นักท่องเที่ยวจำนวน 44 **กลุ่ม พอใจ** เพราะ อากาศดี วิวสวย สามารถพบน้ำค้างแข็ง บริเวณที่พักสะดวกเนื่องจากอยู่ใกล้ยอดดอยหลวงเชียงดาว และเป็นสัดส่วน เจ้าหน้าที่ที่ดูแลอยู่ให้ความดูแลเอาใจใส่ดี ส่วนอีกจำนวน 26 **กลุ่ม ไม่พอใจ** โดยเห็นว่า พื้นที่ยังไม่เรียบร้อย ไม่มีแหล่งน้ำ และห้องน้ำน้อยไป เมื่อมีคนมาก ๆ โดยเฉพาะห้องน้ำผู้หญิงไม่มี ชะยะทิ้งไม่เป็นที่ บางกลุ่มที่ไม่พอใจเพราะเห็นว่าบริเวณที่พักแรมไม่สามารถเล่นดนตรีได้ และไม่สามารถพักแรมบริเวณกิวลมได้

5.ป้ายสื่อความหมาย นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ คือจำนวน 36 **กลุ่ม ไม่พอใจ** เนื่องจาก มีน้อยเกินไป ไม่จุใจ สื่อความหมายไม่ชัดเจน ไม่ตรงความจริง ไม่มีป้ายบอกทาง และไม่มีป้ายบอกชื่อต้นไม้ ส่วนอีกจำนวน 12 **กลุ่ม พอใจ** เพราะเห็นว่า เป็นสื่อที่เข้าใจง่าย สวย และสามารถให้ความรู้เรื่องพรรณไม้บริเวณจุดพักแรมได้ดี

6.สุขา นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ คือจำนวน 39 **กลุ่ม ไม่พอใจ** โดยให้เหตุผลว่า มีน้อย ใกล้มากแล้ว ไม่สะดวก มีกลิ่นเหม็น ไม่มีที่ดับกลิ่น ไม่มีน้ำ ไม่มีถังน้ำ ชำรุดไม่เป็นระเบียบ และควรมีห้องน้ำผู้หญิง เพราะเวลาใช้ห้องน้ำแล้วรู้สึกว้าวหวี ส่วนอีกจำนวน 26 **กลุ่ม พอใจ** โดยเห็นว่า เหม็นแต่สะดวกดี เป็นธรรมชาติเหมาะสมกับพื้นที่ และเห็นว่าถึงจะไม่มีน้ำ แต่เจ้าหน้าที่ยังพยายามทำให้ใช้ได้ และมี 1 กลุ่มที่พอใจ โดยให้เหตุผลที่เข้าใจยาก ว่า “ยังไงก็ต้องใช้ “

7.ผู้นำทาง นักท่องเที่ยวจำนวน 37 **กลุ่ม พอใจ** โดยสรุปว่าผู้นำทาง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีเป็นกันเอง มีมารยาท เก่งสามารถให้ข้อมูลได้ และยังสามารถบอกชื่อพรรณไม้ได้ ส่วนอีก 2 **กลุ่ม ไม่พอใจ** โดย สรุปว่า ผู้นำทางไม่ให้ความร่วมมือ และถ้านักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ ควรมีผู้นำทางกระจายไปตามกลุ่มย่อย เนื่องจากเวลาเดินไม่สามารถเดินตามเป็นกลุ่มเดียวได้

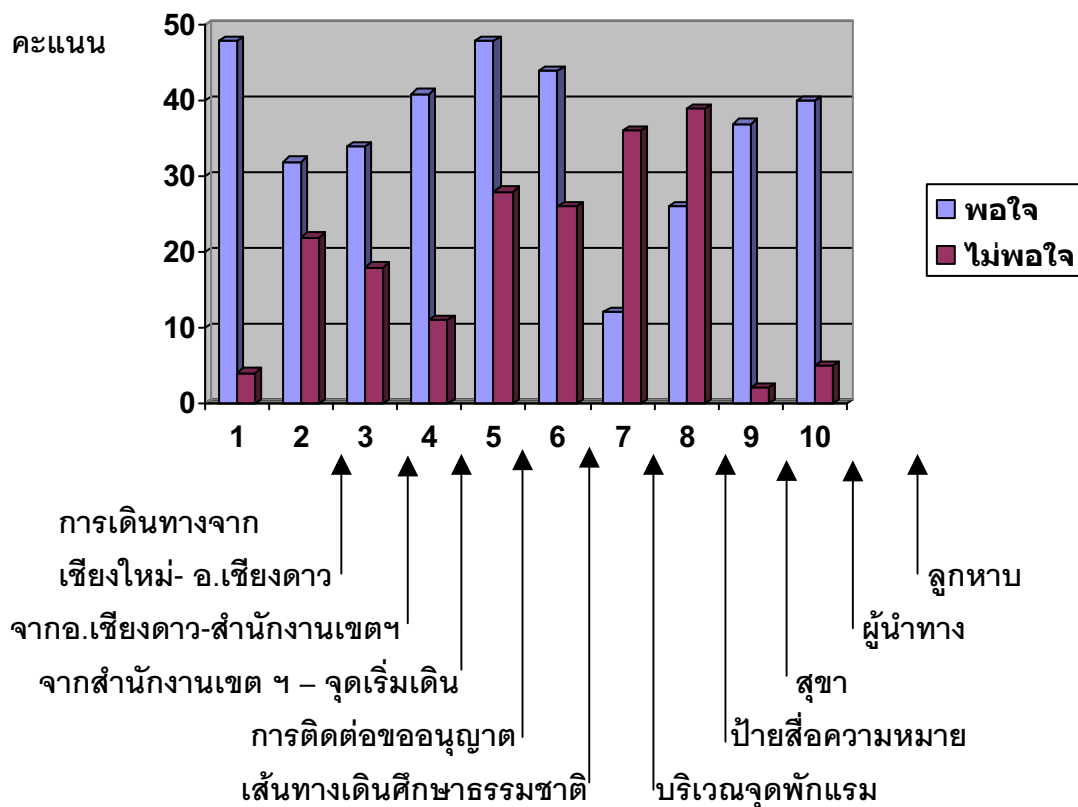
8.ลูกหาบ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ คือ 40 **กลุ่ม พอใจ** โดยสรุปว่า ลูกหาบ มารยาทดี ใจดี บริการดี แบกของได้มา และบางคนคุ้ยเก่ง ส่วนอีกจำนวน 5 **กลุ่ม ไม่พอใจ** เนื่องจาก เห็นว่าลูกหาบเดินช้า มีน้อย และยังส่งเสียงดัง และที่สำคัญ ราคาแพง

เมื่อถามถึงการรู้จักดอยหลวงเชียงดาว ปรากฏว่า รู้ จากอินเทอร์เน็ตมากที่สุด คือ 16 กลุ่ม จากหนังสือท่องเที่ยว 14 กลุ่ม จากวารสาร 8 กลุ่ม จากเพื่อนแนะนำ 8 กลุ่ม จากนิตยสาร ททท. 5 กลุ่ม จากนิตยสาร Unseen Thailand 4 กลุ่ม จากโทรทัศน์ 2 กลุ่ม จากคู่มือท่องเที่ยวในปั้มน้ำมัน 2 กลุ่ม และจากแผ่นพับ 1 กลุ่ม

ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเพิ่มเติม

- 1.อยากให้รักษาความเป็นธรรมชาติต่อไป ไม่อย่างให้มีกระเช้า
- 2.ตามเส้นทางเดิน มีจุดท่องเที่ยวน้อยไป
- 3.ตามเส้นทางเดิน บริเวณที่ลาดชันมาก ควรมีราวจับยึด
- 4.อาจมีการทุจริตได้ ถ้านักท่องเที่ยวจ่ายเงินที่ด้านตรวจ
- 5.ควรมีข้อมูลการเดินทางบริการ ที่ชุมชนในอำเภอเชียงดาว
- 6.นักท่องเที่ยวมีมากไป
- 7.ค่ารถแพง

กราฟแสดงระดับความพอใจและไม่พอใจจากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยว 52 กลุ่ม



สรุปข้อคิดเห็นจากนักท่องเที่ยว

จากผลการสัมภาษณ์ ข้อมูลที่ได้ เป็นข้อมูลที่นักท่องเที่ยวได้สัมผัสด้วยตัวเอง จนสามารถตัดสินใจเลือก ความพอใจ หรือความไม่พอใจได้ ซึ่งเป็นความพอใจ ของแต่ละกลุ่มหรือแต่ละบุคคล ถึงแม้

ว่าตัวเลขที่ปรากฏ จะสามารถแบ่งแยกความพอใจ และไม่พอใจ ได้อย่างชัดเจน แต่ความพอใจ หรือไม่พอใจ นี้ เขต ฯ เชียงดาว ควรนำมาพิจารณาภายใต้กรอบของการท่องเที่ยวเชิงศึกษาธรรมชาติ ร่วมกับเป้าหมายของการดำเนินกิจกรรมของเขต ฯ เชียงดาว เพื่อใช้ในการตัดสินใจปรับปรุง แก้ไข รูปแบบการจัดการ การท่องเที่ยว ดอยหลวงเชียงดาว ที่ได้ดำเนินการไปแล้ว เพื่อให้เกิดความเหมาะสมที่สุด

5.3 การจัดการรูปแบบท่องเที่ยวในปัจจุบัน

1. กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยว

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ทางเขต ฯ เชียงดาว จึงได้ร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ดอยหลวงเชียงดาว ประชุมหาแนวทาง แก้ไข โดยกำหนดให้เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยว ดอยหลวงเชียงดาว



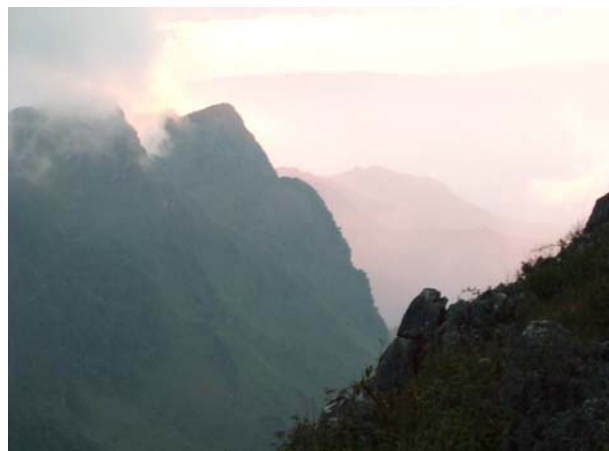
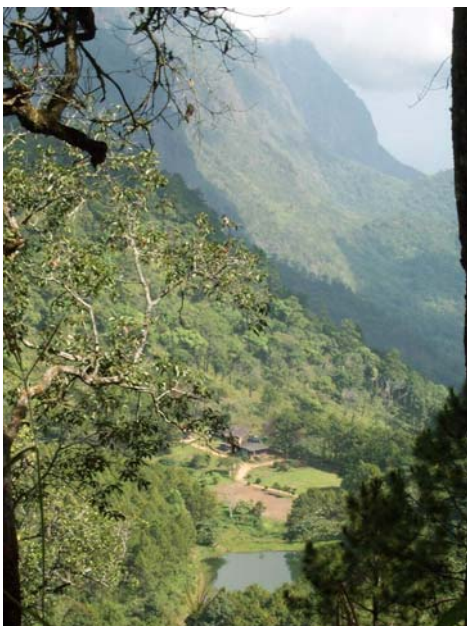
การระดมความคิดจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
ดอยหลวงเชียงดาว ในการกำหนดรูปแบบการจัดการ
การท่องเที่ยว

ดอยหลวงเชียงดาว มีลักษณะเด่นทางธรรมชาติ ทั้งในเรื่องของพรรณพืชที่มีแห่งเดียวในประเทศไทย เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าสงวน 2 ชนิด ใน 15 ชนิดของไทย และมีทิวทัศน์ที่สวยงาม มีความสูงเป็นอันดับสามของประเทศ และเป็นภูเขาหินปูนที่สูงเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ มีลักษณะสูงชันของหน้าผา ตั้งแต่ 45 – 70 องศา ในช่วงระดับความสูง 1,900 เมตร ขึ้นไป ประกอบกับการเดินทางเข้าถึง ต้องใช้วิธีเดินเท้าเท่านั้น ไม่มีถนนสำหรับรถยนต์เข้าถึง รูปแบบการท่องเที่ยวจึงเป็นลักษณะที่สอดคล้องกับระบบนิเวศน์ ดังนี้

1. ผนวกภัยกับสภาพป่า ระยะทาง และความชันของพื้นที่
2. เดินทางโดยเดินเท้าเท่านั้น ระยะทางประมาณ 11 กิโลเมตร ทั้งสองเส้นทางใช้เวลาเดินทางขึ้น ประมาณ 5 – 6 ชั่วโมง และเดินลงประมาณ 3 – 4 ชั่วโมง
3. ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวก และแหล่งน้ำบริเวณที่พัก จึงต้องนำน้ำและสิ่งของที่จำเป็นติดตัวขึ้นไป
4. เดินทางท่องเที่ยวตามเส้นทาง และพื้นที่ที่กำหนดให้เท่านั้น
5. ตลอดการเดินทาง และการพักแรม ห้ามรบกวน หรือทำอันตรายต่อสภาพธรรมชาติ นักท่องเที่ยว ต้องคำนึงอยู่เสมอว่าต้องอนุรักษ์สิ่งเหล่านี้
6. ต้องมีผู้นำทางหรือลูกหาบ ที่ได้รับการอบรมจาก เขต ฯ เชียงดาว เดินทางไปด้วยทุกครั้ง ซึ่งนอกจากนำทางและแบกสัมภาระแล้ว ยังทำหน้าที่แทนพนักงานเจ้าหน้าที่ ในการกำกับดูแลในเบื้องต้น และยังเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนในท้องถิ่น



สภาพของการเดินทางที่ต้องแบกสัมภาระติดตัวไป และการพักแรมในพื้นที่



สภาพความลาดชันของพื้นที่

ก่อนการเดินทางมีการตรวจสอบ
สัมภาระ เพื่อป้องกันการนำ
สิ่งของต้องห้ามติดตัวไป



การจัดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนรอบดอยหลวงเชียงดาวนั้น ได้มีการกำหนดขึ้นโดยยึดกรอบแนวคิดทางการวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งทีมวิจัยได้มีการพิจารณาประกอบกับความเหมาะสมและสถานการณ์ของพื้นที่ 4 ด้าน ได้แก่

- **ด้านพื้นที่ คน**

เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลัก มีธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงมีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ ซึ่งเชียงดาวยังคงความเป็นเอกลักษณ์ในด้านการท่องเที่ยวที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและพืชพันธุ์ที่หายากบนดอยหลวงเชียงดาวที่เป็นเสน่ห์และจุดดึงดูดของการท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว

- **ด้านการจัดการท่องเที่ยว**

เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม และจะต้องไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืน ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ ควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน ซึ่งการจัดการท่องเที่ยวของดอยหลวงเชียงดาวนั้นจัดการผ่านกลไก การบริหารของ “กลุ่มรักษ์ดอยหลวง” ซึ่งมีการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ในการจัดการท่องเที่ยวตามความถนัดและความสนใจของคณะกรรมการและทีมงานในการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวบริเวณดอยหลวงเชียงดาวโดยคนท้องถิ่น

- **ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว**

เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ ให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบ

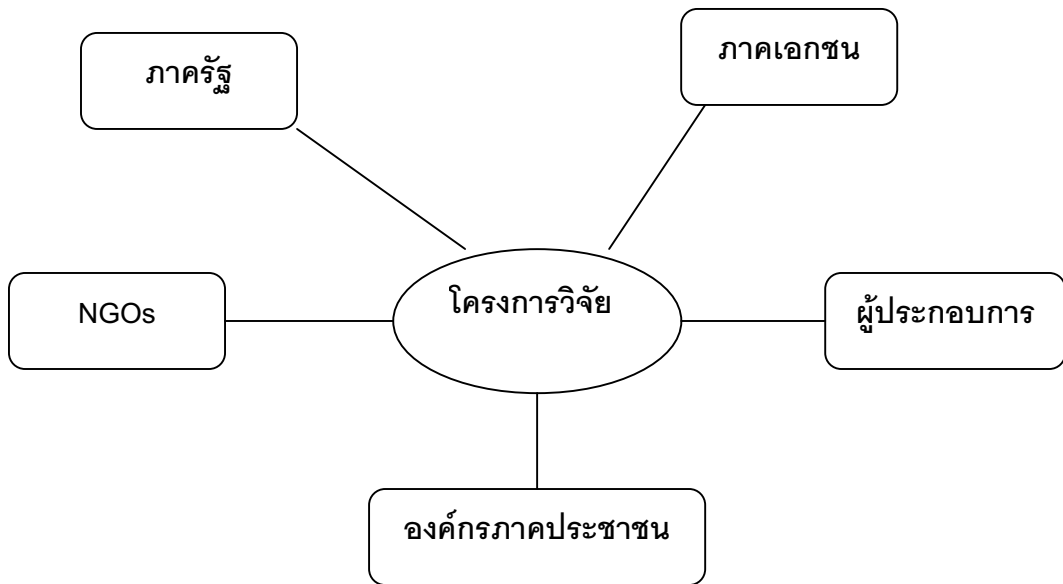
นิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ สร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้อง ทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง อาจกล่าวได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา นับว่าเป็นหัวใจของการท่องเที่ยวโดยหลวงเชียงดาว ที่เน้นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยว

ด้านการมีส่วนร่วม

เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมเกือบตลอดกระบวนการ ก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น ทั้งการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต การได้รับผลตอบแทนกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยท้องถิ่นเข้ามามีส่วนในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี่เริ่มต้นจากระดับรากหญ้าจนถึงองค์กรปกครองท้องถิ่น รวมทั้งการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้เสีย เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวและการดำเนินงานตั้งแต่แรกของโครงการ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน การบริหารจัดการ และการพัฒนาในด้านต่างๆ โดยมีคณะกรรมการที่มาจากคนในท้องถิ่นเข้ามาร่วมกำหนดทิศทางและดำเนินการร่วมกัน

5.4 การสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว

การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่นั้น การดำเนินงานของทีมีวิจัยได้สังเกตเห็นถึงบทบาทหน้าที่นี้มาโดยตลอด โดยเฉพาะการทำงานในพื้นที่อำเภอเชียงดาว ที่เป็นพื้นที่ที่มีหน่วยงาน องค์กรต่างๆ เข้ามาทำงานร่วมกับภาคประชาชนเป็นจำนวนมาก ดังนั้นบทบาทหน้าที่ในการประสานความร่วมมือร่วมกับ บุคคล หน่วยงาน องค์กร ต่างๆ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง



หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกพื้นที่ในการประสานงาน

- มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์ (ภาคเหนือ)
- เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาว
- โครงการจัดการลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน
- วัดบ้านถ้ำ
- ชมรมไกด์นำทาง ลูกหาบ ดอยหลวงเชียงดาว
- ผู้ประกอบการการท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว
- ชมรมเพื่อนดอยหลวง
- กลุ่มรักษ์ดอยหลวง
- โครงการพัฒนาแห่งองค์การสหประชาชาติ (United Nation Developments Program: UNDP)
- โรงเรียนเชียงดาววิทยาคม
- องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.เชียงดาว / อบต.แม่ระ และเทศบาลเชียงดาว)
- ชุมชนอื่นๆ ในพื้นที่ใกล้เคียง

ในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ นั้น ทางโครงการวิจัย สามารถสรุปบทเรียนจากการประสานความร่วมมือทั้งกับบุคคล หน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ ได้ดังนี้

1. การเข้าใจและเข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร กล่าวคืออันดับแรกเราจะต้องรู้ก่อนว่ามีใคร เข้ามาทำอะไรในพื้นที่บ้าง อาจจะคัดกรองเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการทำงานด้านการท่องเที่ยว และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น
2. การวางแผนในเชิงยุทธศาสตร์และทักษะในการวิเคราะห์ ว่าเราจะสามารถไปเชื่อมประสานกับบุคคลหรือหน่วยงานนั้นๆ ในด้านใดและจะมีวิธีการอย่างไร ซึ่งมีด้วยกันหลากหลายเทคนิควิธีการ ทั้งการเข้าไปพูดคุยเป็นการส่วนตัว การเข้าไปร่วมในกิจกรรมของหน่วยงานหรือองค์กรนั้น หรือแม้กระทั่งการชักชวนบุคลากรของหน่วยงานนั้นเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัยของโครงการวิจัย
3. ทีมวิจัยต้องมีทักษะในการสื่อสารและการเจรจา เพื่อชักชวน โน้มน้าว หาแนวร่วมในการทำงานร่วมกัน
4. ภาวะความมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน ต้องร่วมทั้งงานของเราและงานของเขา ให้ความสำคัญเท่าๆ กัน ซึ่งไม่หวังประโยชน์กับงานของตัวเองเท่านั้น
5. ทักษะในการสร้างเครือข่าย และการผลักดันให้เกิดการทำงานร่วมกัน คือต้องมีบุคลิกในการประสานงานสิบทิศ ต้องประสานและปรับตัวให้เข้ากับบุคคลในหลากหลายระดับละหลากหลายบุคลิกภาพ
6. การประสานความร่วมมือนั้นมีในหลายระดับและหลายรูปแบบ เช่น การประสานด้านข้อมูล องค์กรความรู้ บุคลากร สถานที่ อุปกรณ์ ข้าวของเครื่องใช้ หรือแม้กระทั่งงบประมาณ
7. ที่สำคัญที่สุดคือ ความจริงใจในการทำงานร่วมกัน

บทบาทของ “ทีมวิจัย” ในการขับเคลื่อนขบวนการดังกล่าว สามารถสรุปประสบการณ์ได้ดังนี้

1. ผู้เชื่อมประสานให้เกิดกระบวนการ (Facilitator) กระบวนการที่ว่าคือกระบวนการเรียนรู้ไปสู่กระบวนการพัฒนา
2. ผู้เชื่อมประสานให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Catalyst) การเปลี่ยนแปลงที่สร้างสรรค์สิ่งใหม่ทางสังคมให้เกิดขึ้นในชุมชนที่เรียกว่า นวัตกรรม หรือการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของบุคคลในชุมชน สังคม หรือหน่วยงานนั้นๆ
3. ผู้เชื่อมประสานให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือในการทำงานร่วมกัน (Network) ทั้งเครือข่ายชุมชนและเครือข่ายเฝ้าทางกว้างคือการประสานความร่วมมือในเชิงเครือข่ายการทำงานที่เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันร่วมกับภาคอื่นๆ ที่มีเป้าหมายในการทำงานที่สอดคล้องและมีทิศทางไปในทางเดียวกัน

นอกจาก การประสานความร่วมมือเพื่อสร้างให้เกิดประโยชน์ซึ่งกันและกันแล้วนั้น การประสานความร่วมมือกับภาคีในแง่ของการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ เช่นกัน ซึ่งจากงานวิจัยที่ผ่านมา นั้น องค์ความรู้ที่รวบรวมได้ สามารถพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้เป็นวิทยากรชุมชนในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องทั้งกับในแง่ขององค์ความรู้ คุณค่า ความสำคัญของดอยหลวงเชียงดาว และในแง่ขององค์ความรู้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวท่ามกลางความขัดแย้งได้แล้วนั้น ตัวอย่างเช่น ในกรณีที่ทีมวิจัยสามารถพัฒนาตัวเองให้เป็นวิทยากรท้องถิ่น และสามารถบรรยาย แลกเปลี่ยน ให้ความรู้และประสบการณ์ร่วมกับชุมชนอื่นๆ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก ซึ่งในช่วงต่อไป ทีมวิจัยคาดว่าจะพัฒนาไปสู่การจัดทำศูนย์การเรียนรู้ได้ในอนาคต เพราะในอนาคตดอยหลวงเชียงดาวอาจจะไม่ใช่สถานที่ท่องเที่ยวเชิงผจญภัยอย่างเดียว แต่องค์ความรู้และกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นอาจจะกลายเป็นศูนย์การเรียนรู้ให้กับบุคคล ชุมชน และหน่วยงานอื่นๆ ที่สนใจได้ในที่สุด

5.5 การจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม ของชุมชนในพื้นที่ดอยหลวงเชียงดาว

ในการจัดทำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่เป้าหมาย 3 แห่ง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงดาว เทศบาลตำบลเชียงดาว และองค์การบริหารส่วนตำบลแม่นะ ซึ่งในการเริ่มดำเนินการด้านนี้ทางทีมวิจัยได้มีการศึกษา ทบทวนข้อมูล วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ และแนวทางการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประสานคนโดยใช้โอกาสเข้าร่วมประชุมในการประชุมของ อบต. เพื่อนำเสนอและแลกเปลี่ยนแนวความคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกับบุคลากรในองค์กรนั้นๆ จากการศึกษาข้อมูลนั้น พบว่าหน่วยงานในพื้นที่เองมีเพียงบางหน่วยงานที่มียุทธศาสตร์ในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว บางหน่วยงานก็ยังไม่ให้ความสำคัญในการจัดทำแผนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวน้อยอยู่ ทีมวิจัยพยายามเข้าไปเชื่อมประสาน สร้างกระบวนการเรียนรู้ และความเข้าใจที่ตรงกันในแนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนร่วมกับบุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น

การประสานความร่วมมือในการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่นั้น เป็นการดำเนินการสอดคล้องกับกิจกรรมต่างๆ ของ อบต. และเทศบาลทั้ง 3 แห่ง ตลอดระยะเวลาการวิจัย โดยคาดหวังว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นจะมีกระบวนการจัดทำแผนโดยใช้ผลจากงานวิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนการพัฒนาดังกล่าว แต่จากข้อมูลยุทธศาสตร์ นโยบายและแผนดังกล่าวนี้มีเพียงเทศบาลเชียงดาวเท่านั้นที่มีแผนในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน ในส่วนของ อบต. อีก 2 แห่งนั้น ยังดูว่าเป็นเพียงแผนรองเท่านั้นในการพัฒนา

พื้นที่ ซึ่งทีมวิจัยต้องใช้ความพยายามในการประสาน โดยให้ทีมวิจัยคนหนึ่งที่เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเชียงดาวเป็นตัวต่อนในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้าใจ พัฒนาแนวคิด การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนร่วมกัน ซึ่งคาดว่าหากมีความรู้ ความเข้าใจที่ตรงกันแล้วจะสามารถพัฒนา กระบวนการจัดทำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลเชียงดาว และตำบลแม่ะได้เป็นอย่างดี

แต่จากการสรุปบทเรียนการทำงานของทีมงานของทีมวิจัยที่ผ่านมา นั้น สามารถเชื่อมประสานและขยาย แนวคิดเข้าไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้น้อยอยู่ เนื่องจากนโยบายและยุทธศาสตร์การทำงานของแต่ละพื้นที่นั้นมีความแตกต่างกัน ความสนใจ ตั้งใจและกะตือรือร้นของบุคลากรก็มีความแตกต่างกัน ซึ่งนับได้ว่าที่ผ่านมาทีมวิจัยสามารถประสานความร่วมมือได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งคิดว่าต้องมีการประสานงานกันอย่างต่อเนื่อง เพราะหลังจากปิดโครงการวิจัยแล้วนั้นน่าจะได้มีการถ่ายโอนงานให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวมากขึ้นทั้งนี้เพื่อความยั่งยืนในการจัดการท่องเที่ยวร่วมกันต่อไปในอนาคต

5.6 วิเคราะห์กระบวนการทำงานของทีมวิจัย

โครงการที่ทำอยู่นี้ก็ยังอยู่ในระยะแรก กิจกรรมหลัก ๆ ก็ทำงานเกี่ยวกับการรวบรวมต้นทุน มา รวบรวมว่ามีต้นทุนอะไรบ้าง มีอะไรที่พอจะถือได้ว่าเป็นของดีของคนในท้องถิ่นที่พอจะเอามาใช้ได้บ้าง พื้นที่โดยส่วนใหญ่ของอำเภอเชียงดาวเป็นภูเขาหินปูน ถือว่าเป็นภูเขาหินปูนที่สูงที่สุดของประเทศ ในแง่ความสูงมีความสูงอยู่ในระดับ 3 มีความหลากหลายค่อนข้างเยอะและคนในท้องถิ่นได้ใช้ประโยชน์ ค่อนข้างเยอะ ในแง่ของเป็นภูเขาศักดิ์สิทธิ์ เป็นแหล่งหาพืชสมุนไพร เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยรูปแบบ ของการท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นการไปศึกษาธรรมชาติหรือว่าเชิงผจญภัย บางคนขึ้นไปดูวิวทิวทัศน์ที่ สวยงาม มีสภาพป่าที่มีความหลากหลาย ทั้งป่าดิบเขา ป่าในเขตอุทยาน งานที่ทีมวิจัยได้เข้าไปทำใน ช่วงแรก ๆ ก็คือในพื้นที่มีการจัดการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง ส่วนหนึ่งก็เข้าไปร่วมกับทางเขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่าซึ่งเป็นเจ้าของสถานที่ ร่วมกันช่วยกันออกแบบ ความจริงแล้วก่อนที่จะทำงานวิจัยชาวบ้านได้ เข้าร่วมจัดฝึกอบรมผู้นำทางและลูกหาบประมาณ 137 คนก็ได้มีการทำคู่มือแต่นั้นหมายถึงว่ามันยังไม่ใช่ของชาวบ้านจริงแต่นั้นก็เป็นการรับนโยบายมาทำมากกว่า ส่วนใหญ่รูปแบบที่ไปจะเป็นแบบกึ่ง ผจญภัยคือ การท่องเที่ยวแบบแบกเป้เดินป่า จะว่าเป็นเรื่องเฉพาะกิจก็ได้เพราะว่าเรื่องการท่องเที่ยว บนดอยหลวงเชียงดาวนั้น มีการทำมานานแต่ว่าโดยส่วนใหญ่ชาวบ้านจะอยู่ภายใต้ความอนุเคราะห์ ของภาครัฐมากกว่า ทางเราจะปล่อยให้ขึ้นไปอย่างก็ต้องขอจะจัดอบรมก็ต้องขออย่างเดียว

บางครั้งแผนและนโยบายก็จะเป็นทางการเป็นคนกำหนด ทางชาวบ้านเองก็เป็นเพียงคนที่รับเรื่องมา บางครั้งชาวบ้านจะพานักท่องเที่ยวไปเที่ยวก็ต้องอนุญาตทางการก่อนแต่จริง ๆ แล้วตัวภูมิปัญญาของชาวบ้านมีอยู่แล้ว เมื่อมีแนวคิดอย่างนี้แล้วก็มีแนวคิดที่จะสร้างกระแสไฟฟ้าขึ้นมา ชาวบ้านก็เริ่มมีการตื่นตัวและก็นึกว่ามันน่าจะมีทางออก ตัวของการท่องเที่ยวต้องการส่งเสริมเรื่องการท่องเที่ยวบนดอยหลวงด้วยประกอบกับชาวบ้านเองก็มีแนวคิดว่ามันน่าจะเป็นงานของชาวบ้านเองเพราะจริง ๆ แล้วคนนำการท่องเที่ยวเองก็คือชาวบ้านเองก็มีแนวคิดว่ามันน่าจะเป็นงานของชาวบ้านเองเพราะจริง ๆ แล้วคนนำการท่องเที่ยวเองก็คือชาวบ้านก็เกิดการรวมตัวกันขึ้น มีการพูดคุยกันมาจนกระทั่งทีมวิจัยได้งบประมาณจากทาง สกว. มา จริงแล้วมีการจัดเวทีชาวบ้านประมาณ 6 ครั้ง ตั้งแต่ได้รับทุนจาก สกว. ประมาณ 5 ครั้ง

การจัดเวทีครั้งแรกที่เครือข่ายลำน้ำปิงฯ ของคุณนิคม พุทธา ก็มีหลายฝ่ายมาร่วมกับทีมวิจัยทั้ง อบต. ทั้งกลุ่มชาวบ้าน สุดท้ายก็ช่วยกันร่างโครงการนี้ออกมา ทีมวิจัยใช้เวลาอยู่ช่วงหนึ่งแล้วก็ส่งให้ สกว. จากนั้นก็เริ่มทำ เวทีในครั้งที่สองก็ยังใช้พื้นที่ของคุณนิคมอยู่เพราะนั้นก็ยังอยู่ในขั้นตอนของการทำความเข้าใจแรงผลดีและผลเสีย แต่มันก็ยังไม่ได้ผลเพราะเป็นการทำเฉพาะในกลุ่มของทีมวิจัย ชาวบ้านก็ยังไม่รู้อะไรมากนักแต่ในแง่ของการทำหนังสือเชิญก็ยังทำอยู่ แต่ครั้งที่สามมีการย้ายที่ไปทำที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาวซึ่งก็ใกล้ชุมชนนี้ขึ้นมาน้อย ก็เริ่มมีคนเข้าร่วมมีประมาณ 22 คน ตอนแรกคิดว่าจะจะเป็นเวทีทำความเข้าใจ ทำหนังสือเชิญไปเยอะมากจะไว้ประมาณ 60 คนแต่มีคนมาจริง ๆ 22 คนตอนนั้นก็เริ่มจะไม่แน่ใจแล้วว่าจะทำอย่างไร แต่ก็โชคดีอย่างหนึ่งว่ามีคณะอาจารย์จากกลุ่มโรงเรียนเชียงดาวมาเข้าร่วม มีคนจากบ้านแม่ระซึ่งอยู่ในพื้นที่เป้าหมายของโครงการเหมือนกัน ตรงจุดนั้นโครงการก็กำหนดเลยว่าจะมีเวทีต่อไปอย่างไร เริ่มมาเห็นผลก็ประมาณเวทีที่ 4 มีกลุ่มของชาวบ้านสนใจ เค้ามามีเข้าร่วมกันโครงการมากขึ้น มานั่งฟังคือจริง ๆ แล้วชาวบ้านอยากรู้ 2 เรื่องว่าหนึ่งโครงการมาทำอะไร อันที่สองคือเริ่มจะสืบสนเรื่องข้อมูลการสร้างกระแสไฟฟ้าที่เริ่มจะเข้ามาในพื้นที่ ก็มีคนมาเข้าร่วมประมาณ 50 คนเพราะนั้นก็เกือบจะครบเรื่องประเด็นการประชุมไม่ได้เพราะเรื่องกระแสไฟฟ้าขึ้นดอยหลวงค่อนข้างแรงมาก และค่อนข้างมีผลกระทบต่อโครงการนี้มากเลย ชาวบ้านอยากรู้ว่ามันเป็นมาอย่างไร ส่วนทีมวิจัยเองก็นึกว่าเวทีงานวิจัยมันเป็นเพียงเวทีการพบปะ ตัวโครงการ เป็นเหมือนผู้ประสานงานมากกว่าเพราะฉะนั้นถ้าคนในพื้นที่มีความสนใจเกี่ยวกับเรื่องอะไรโครงการ เองก็ยอมรับแล้วนำเข้าสู่วิธีประชุมได้ ลองคุยกันก่อน จากนั้นจึงค่อยปรับ

การประชุมครั้งสุดท้ายที่ผ่านมา ในระยะที่ 1 ของโครงการวิจัยนั้น มีคนร่วมประชุมประมาณ 60 คน แต่ก็มีเรื่องของกระแสเข้ามาอีก เรื่องของกระแสยังมีผลต่อการวิจัยมาก เท่าที่นั่งคุยกันในกลุ่มของทีมวิจัยเอง มองว่าเรื่องของกระแสมีผลต่องานวิจัยมาก ที่ช่วยกันวางระบบว่าเรื่องของเส้น

ทางการเดิน เรื่องของตำนาน มันจะลึ้มไปทันทีเมื่อมีกระเช้าเข้ามา พุดง่าย ๆ เมื่อมีเรื่องของกระเช้าเข้ามาลูกหาบก็ไม่ต้องใช้ เรื่องของเส้นทางมันก็ไม่ต้องใช้ ก็มีการคุยกันในลักษณะนี้ก็ให้ชาวบ้านลองไปคุยกัน ว่ากระเช้ามันคืออะไร ไม่ใช่อะไร โครงการฯเองก็พยายามจะดึงกลับมาในส่วนงานด้วย ก็พยายามจะไปตามแนวทางที่ศึกษาว่าชาวบ้านมีอะไรดี มีต้นทุนอะไรบ้างที่จะเอามากำหนดรูปแบบโดยขณะเดียวกันโครงการฯก็มีกิจกรรมเสริม ก็ประเมินจากกิจกรรมท่องเที่ยวที่ถูกกำหนดมาจากภาครัฐที่เป็นของเดิมแล้วลองมาเปรียบเทียบกับสิ่งที่มีอยู่ แต่ก็มีปัญหาเรื่องแนวคิดในการสกัดกั้นกระเช้า จนถึงตอนนี้คิดว่ารูปแบบของการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกำลังจะเป็นเรื่องของกระเช้าไปหรือเปล่า

จะพบว่ากิจกรรมในระยะที่ 1 และ 2 ของโครงการวิจัยนั้นจะเน้นและให้ความสำคัญกับเรื่องของการทำความเข้าใจกับชุมชน เนื่องจากสถานการณ์ในช่วงนั้นเป็นช่วงเวลาที่มึนแวมความขัดแย้งในการจัดสร้างกระเช้าไฟฟ้าเพื่อขึ้นดอยหลวง ทำให้โครงการวิจัยถูกมองว่าเป็นโครงการที่เข้ามาสนับสนุนโครงการจัดสร้างกระเช้าไฟฟ้า ทำให้ชาวบ้านบางคน บางกลุ่มไม่เข้าใจ สาเหตุส่วนหนึ่งอาจจะเป็นเพราะหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นพี่เลี้ยงนักวิจัยที่เป็นคนนอกชุมชน ดังนั้นเมื่อเข้าสู่ระยะที่ 3 ของโครงการวิจัยจึงมีการปรับแผนการดำเนินงานและกระบวนการในการทำงานใหม่ ให้การทำวิจัยนั้นเป็นงานหน้ามือ และชาวบ้านรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของงานวิจัยนี้มากขึ้น จึงมีการปรับบทบาทหน้าที่ของพี่เลี้ยงที่เป็นคนนอกชุมชนนั้นให้เป็นที่ปรึกษาโครงการวิจัย และมีการดึงเอาคนในชุมชนที่มีความสามารถในการประสานความร่วมมือกับทุกกลุ่ม ทุกฝ่ายได้เข้ามาเป็นหัวหน้าโครงการ จึงได้มีการปรับเปลี่ยนหัวหน้าโครงการจากคุณวรินทร์ วรินทร์เวช มาเป็นคุณอรุณ อุลัย รวมทั้งทีมงานบางคน เพื่อให้การทำงานสามารถเดินไปได้คล่องตัวมากขึ้น ในช่วงเปลี่ยนผ่านของระยะที่ 2 ต่อกับระยะที่ 3 ของโครงการวิจัยจึงมีการดำเนินงานที่ล่าช้า เนื่องจากต้องมีการถ่ายโอนงาน การจัดสรร แบ่งบทบาทหน้าที่ให้เหมาะสมกับคนมากขึ้น การทำความเข้าใจร่วมกับคนในชุมชนจึงน้อยลง ชาวบ้านเริ่มเข้าใจมากขึ้น ดึงแกนนำสำคัญของชุมชนและคนที่ไม่เข้าใจเข้ามาร่วมเป็นทีมวิจัย และร่วมในกระบวนการทุกขั้นตอนของการวิจัยไปด้วยกัน

ดังนั้นการดำเนินงานในระยะสุดท้ายส่วนใหญ่จึงเป็นกิจกรรมในเชิงปฏิบัติการ ทดลองทำ ทดลองรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม และกิจกรรมในเชิงการขยายผลไปสู่ ชุมชน และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง มีการประสานภาคีความร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาวมากยิ่งขึ้น แต่ทั้งนี้การทำงานนั้นก็ต้องมีการพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ต้องเปิดใจกว้างยอมรับฟังเหตุผลของทีมวิจัยผู้อื่น และต้องสามารถทำไปปรับไปได้ตามสถานการณ์ ความเป็นจริงของพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการตามที่ตั้งใจและกำหนดเป้าหมายไว้ร่วมกัน

บทเรียนที่ได้จากงานวิจัย สะท้อนจากมุมมองของทีมวิจัยชาวบ้าน

- การสร้างคน สร้างทีม และการทำความเข้าใจเป็นกิจกรรมแรกที่จะดำเนินการให้ชัดเจน ก่อนเริ่มดำเนินการ
- การจัดแบ่งบทบาท หน้าที่ให้เหมาะสมกับคนกับงาน ก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้งานเดินต่อไปได้อย่างราบรื่นและคล่องตัว
- งานวิจัยทำให้ได้คุยกันมากขึ้น จากคนที่รู้จักกันน้อยก็รู้จักและเข้าใจกันมากขึ้น
- ได้ความรู้เพิ่มมากขึ้นจากงานวิจัย
- การทำงานวิจัยนั้น ทักษะในการประสานงานเป็นสิ่งสำคัญ ต้องรู้จักการวางบทบาทและประสานงานสิบทิศ ต้องเข้ากับทุกกลุ่มได้ และวางตัวเป็นกลาง
- การทำงานที่ผ่านมานั้น ได้ใจกันมากขึ้น มากกว่างานที่ได้
- ได้มีการรวบรวม เรียบเรียง ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับดอยหลวง เชียงดาวมากขึ้น และมีการจัดเก็บที่เป็นระบบ สามารถนำมาเผยแพร่และใช้ประโยชน์ต่อได้
- มีการนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมมาใช้ประโยชน์ในการนำเที่ยวมากขึ้น เป็นวิทยากรให้กับหน่วยงานต่างๆ
- ได้แลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่นๆ ที่มาศึกษาดูงานมากขึ้น ได้ประสบการณ์ใหม่ๆ
- ได้เรียนรู้ถึงการเสียสละ การทำงานเพื่อส่วนรวม การทำประโยชน์ให้กับชุมชนมากกว่า ไม่เห็นแก่ตัว
- ได้เรียนรู้เพื่อนบ้าน รู้จักกันมากขึ้น พุดคุยกันมากขึ้น
- รู้จัก และเรียนรู้การทำงานเป็นทีม มีการทำงานอย่างจริงจัง
- เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับระบบการท่องเที่ยว จากที่ไม่เป็นระบบก็เป็นระบบมากขึ้น
- ลูกหาบ คนนำทางได้ความรู้มากขึ้น
- ได้เรียนรู้เพิ่มมากขึ้น มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร ได้พุดคุยกันมากขึ้น
- มีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ โดยเฉพาะเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาว

ความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องที่มีต่องานวิจัย

นายเมฆ เงินตัน สมาชิกอบต. หมู่ที่ 5 บ้านถ้ำ มีความคิดเห็นถึงเปลี่ยนแปลงที่มีต่อดอยหลวงเชียงดาว ดังนี้ ตั้งแต่มีงานวิจัยเข้ามาพบว่าปัญหาความขัดแย้งได้ถูกคลี่คลายลงจากเมื่อก่อนในกลุ่มของผู้ประกอบการ ลูกหาบ และคนนำทาง รวมทั้งหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีการประสานความร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวมากขึ้น ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปิดเวทีของเสวนาของโครงการวิจัยทำให้ทุกกลุ่มสามารถแสดงความคิดเห็น ข้อข้องใจ ปัญหา ความต้องการ เปิดใจคุยกัน เมื่อมีการหันหน้ามาพูดคุยกันมากขึ้น มีคนกลางมาคอยประสานงาน จัดการให้เกิดเวทีแลกเปลี่ยน ความขัดแย้งก็ลดลง เพราะในเวทีแลกเปลี่ยนทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเปิดเผยกว้าง และมีการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นบนฐานประนีประนอมเพื่อให้เกิดการยอมรับของทุกภาคส่วนและเกิดเป็นข้อตกลงร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

นายทวน ดวงจันทร์ คนนำทางขึ้นดอยหลวงเชียงดาว กล่าวว่า จากที่เคยเป็นลูกหาบในปี พ.ศ.2535 ได้เห็นความเปลี่ยนแปลงตั้งแต่สภาพป่าไปจนถึงลักษณะของการท่องเที่ยวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พัฒนาการของคนนำทางและลูกหาบ ซึ่งเมื่อก่อนต่างคนต่างทำตามความคิดของตนเองเป็นหลัก ไม่มีกฎกติการ่วม เช่นการพัก การจัดการขยะ และอื่นๆ แต่เมื่อมีการศึกษาวิจัยแล้วนั้น ได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเป็นส่วนหนึ่งของผู้ที่ร่วมกันร่างกฎ กติกาในการนำทางท่องเที่ยวบนดอยหลวงเชียงดาว มีการศึกษาข้อมูลที่ต้อง มีการอบรมให้ความรู้คนนำทางและลูกหาบ รวมถึงมีการจัดทำทะเบียนคนนำทาง และลูกหาบรวมทั้งการจัดทำกฎ กติการ่วมระหว่างชาวบ้านและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาว ชาวบ้านที่เป็นลูกหาบ คนนำทางยอมรับการตรวจสอบและระบบการจัดการที่เหมาะสม ปัญหาต่างๆ ถูกจัดการอย่างเป็นระบบมากขึ้น เช่น เรื่องของการจัดการขยะ นอกจากนั้นสภาพป่าก็ยังมีการฟื้น สมบูรณ์ขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากไม่มีการตัดไม้ทำฟันของคนนำทาง และลูกหาบลดน้อยลง มีการพบกวางผามากขึ้น เนื่องมาจากการกำหนดจุดพักแรมที่ไม่ไปรบกวนสัตว์ป่า สิ่งเหล่านี้คือความเปลี่ยนแปลงที่เห็นจากสิ่งที่เกิดขึ้นในพื้นที่

นายศิรินทร์ แสงอ่อน นักท่องเที่ยว กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากงานวิจัยว่า จากที่เคยเดินขึ้นดอยหลวงเชียงดาวมาแล้ว 4 ครั้ง ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2541 -2549 จากที่เมื่อก่อนการขึ้นดอยหลวงเชียงดาว ไม่มีกฎเกณฑ์อะไร นักท่องเที่ยวอยากทำอะไรก็ทำ อยากเสียดังก็ได้ แต่ปัจจุบันการเดินขึ้นดอยหลวงเชียงดาวนั้นมีกฎเกณฑ์การปฏิบัติตัวที่เป็นระบบมากขึ้น รวมทั้งยังเห็นภาพของการให้ความรู้และการบอกข้อควรปฏิบัติให้กับนักท่องเที่ยวจากทั้งคนนำทางและลูกหาบ เมื่อก่อนลูกหาบจะไม่กล้าพูดคุยกับนักท่องเที่ยว แต่ปัจจุบันลูกหาบกลายเป็นผู้ให้ข้อมูลความรู้กับนักท่องเที่ยวรวมทั้ง

สร้างความตระหนักในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติบนดอยหลวงเชียงดาวร่วมกัน ซึ่งหลังจากที่ถามจากลูกหาบแล้วนั้นพบว่า ลูกหาบมีการเปลี่ยนแปลงนี้มาจากการงานวิจัยที่ได้มีการพูดคุย และจัดฝึกอบรม การเตรียมตัวก่อนเดินขึ้นดอยหลวงเชียงดาว และนำไปสู่การกำหนดเป็นกฎ ระเบียบข้อตกลงที่เป็นข้อตกลงร่วมระหว่างชาวบ้านและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวงเชียงดาว ซึ่งนับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เห็นเป็นรูปธรรมจากการศึกษาวิจัยนี้เห็นได้ชัด

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่

- ไฟป่ามีจำนวนลดลง อย่างเห็นได้ชัด น่าจะเกิดจากการที่ลูกหาบ คนนำทาง และชาวบ้านมีความรู้เรื่องการจัดการทรัพยากรมากขึ้น ทำให้ไม่มีการจุดไฟเผาป่า เพราะมีการให้ความรู้กันอย่างต่อเนื่อง
- ปัญหาขยะลดลง เนื่องจากมีระบบการประกันขยะ เมื่อนำลงมาทิ้งจะได้รับเงินประกันคืน รวมทั้งคนนำทางสามารถตรวจสอบตนเองได้ ซึ่งต่างจากเมื่อก่อนที่ต่างคนต่างทำไม่มีการตรวจสอบซึ่งกันและกัน

แผนการดำเนินงานต่อเนื่อง หลังจากปิดโครงการวิจัย

- การจัดทำศูนย์ข้อมูล
- ดำเนินการเรื่องศูนย์บริการการท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาวให้เป็นรูปธรรม
- จัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยว การกำหนดวิสัยทัศน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาวระยะ 5 ปี
- มีการศึกษาเรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว รวมทั้งปัจจัยคุกคามที่มีต่อการท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว
- เวทีนำเสนอผลงานวิจัยเพื่อเผยแพร่และการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย
- ร่วมดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกับ อบต.เชียงดาวและ อบต.แม่่นะ
- เวทีนำเสนอผลงานวิจัยร่วมกับภาคี หน่วยงานและชุมชน (เวทีใหญ่ก่อนปิดโครงการ)

ประวัติทีมวิจัย

1. นายอรุณ อุลัย หัวหน้าโครงการวิจัย
 ที่อยู่ปัจจุบัน เลขที่ 110 หมู่ที่ 5 ต.เชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่
 โทรศัพท์ 01 – 748-4871
 อาชีพ ผู้ช่วยนักวิจัย เจ้าหน้าที่สถานีวิจัยสัตว์ป่าดอยเชียงดาว
 ผู้ช่วยนักวิจัย ศูนย์วิจัยต้นน้ำที่ 1 (ภาคเหนือ)
 ประธาน SML หมู่ที่ 5 บ้านถ้ำเชียงดาว
 ผู้นำทางท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว
2. นายปรีชา จักษุ นักวิจัยชุมชน
 ที่อยู่ปัจจุบัน เลขที่ 171 หมู่ที่ 5 ต.เชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่
 โทรศัพท์ 01-993-8397
 อาชีพ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเชียงดาว
 และผู้นำทางท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว
3. นาย คมศักดิ์ วงษ์สุข นักวิจัยชุมชน
 ที่อยู่ปัจจุบัน เลขที่ 55 หมู่ที่ 10 ต.เชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่
 โทรศัพท์ 09-431-6504
 อาชีพ สมาชิก อบต. หมู่ที่ 10 บ้านนาเลาใหม่
 ผู้จัดการ การท่องเที่ยว โฮมสเตย์บ้านนาเลาใหม่
4. นายแสงเมือง เมืองจางสว่าง นักวิจัยชุมชน
 ที่อยู่ปัจจุบัน เลขที่ 71/12 บ้านโรงวัว ต.เชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่
 โทรศัพท์ 06-190-0180
 อาชีพ ผู้นำทางท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว
5. นายกัลป์กีร์ เมฆตันตะคุป นักวิจัยชุมชน
 ที่อยู่ปัจจุบัน เลขที่ 105/1 หมู่ที่ 5 ต.เชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่

- | | | |
|--|----------|-----------------------------------|
| | โทรศัพท์ | 01-179-6782 |
| | อาชีพ | ผู้นำทางท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว |
6. นายสมพงษ์ แซ่ลี้ นักวิจัยชุมชน
- | | | |
|--|-----------------|---|
| | ที่อยู่ปัจจุบัน | เลขที่ 10 หมู่ที่ 6 ต.เชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ |
| | โทรศัพท์ | 09-951-8823 |
| | อาชีพ | สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเชียงดาว |
-
7. นายอำนาจ สุขเจริญ นักวิจัยชุมชน
- | | | |
|--|-----------------|--|
| | ที่อยู่ปัจจุบัน | เลขที่ 5/5 หมู่ที่ 5 ต.เชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ |
| | โทรศัพท์ | 09-951-8823 |
| | อาชีพ | ผู้ช่วย ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 5 บ้านถ้ำเชียงดาว |
-
8. นายสุเทพ หน่อปา นักวิจัยชุมชน
- | | | |
|--|-----------------|---|
| | ที่อยู่ปัจจุบัน | เลขที่ 65/1 หมู่ที่ 5 ต.เชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ |
| | โทรศัพท์ | 053-456-444 |
| | อาชีพ | ผู้ใหญ่บ้าน บ้านถ้ำเชียงดาว |

ภาคผนวก

1. ผลกระทบจากการท่องเที่ยว ต่อความอยู่รอดของสังคมพืช ดอยเชียงดาว

สังคมพืชบนดอยเชียงดาว สามารถเรียกได้ว่าเป็นป่าอัลไพน์ ซึ่งสังคมพืช อัลไพน์ แท้จริงแล้วเราจะพบในเขตหนาวหรือเขตอบอุ่น ในประเทศจีน ยุโรป ในเขตเหนือเส้น 60 องศาเหนือและ 60 องศาใต้ ยากมากที่เราจะพบสังคมพืชอัลไพน์ในเขตร้อนนอกจากภูเขาที่สูงจริง ๆ ยิ่งใกล้ศูนย์สูตรเราก็ยิ่งพบสังคมพืชอัลไพน์ได้น้อยลง สำหรับภูเขาหินแกรนิต เราสามารถพบสังคมพืชอัลไพน์ได้ แต่ต้องเป็นภูเขาที่สูงมาก เช่นในประเทศไทยได้มีการคำนวณไว้ว่าประเทศไทยจะพบสังคมพืชอัลไพน์ในภูเขาหินแกรนิตได้ต้องเป็นภูเขาที่มีความสูงถึง 3500 เมตร ซึ่งดอยอินทนนท์มีความสูงเพียงแค่ 2500 กว่าเมตรเท่านั้น สังคมพืชอัลไพน์เราพบได้อีกที่หนึ่ง ในเอเชียใต้ ที่ภูเขาคินาบาลู ในหมู่เกาะบอร์เนียวซึ่งมีความสูงถึง 1400 เมตร ถึงจะพบสังคมพืชนี้ได้ ดังนั้นโอกาสเกิดสังคมพืชอัลไพน์ในประเทศไทยแทบจะไม่มีเลย แต่ดอยเชียงดาว แม้เป็นภูเขาหินปูนล้วน ๆ ลักษณะความเป็นหินปูน ทำให้การกัดกร่อน ชะล้างพังทลายสูงมาก บริเวณยอดดอยมีลักษณะคล้ายสวนหินธรรมชาติ สภาพข้างบนมีความวิกฤติสูง เกินกว่าที่สังคมพืชป่าดิบเขา จะพัฒนาตัวเองขึ้นไปได้ ทำให้พันธุ์ไม้หลายชนิดที่กระจายพันธุ์ในแถบหิมาลัย ก็กระจายพันธุ์ลงมาที่ดอยเชียงดาวด้วย ซึ่งบางชนิดก็เป็นชนิดเดียวกับเทือกเขาหิมาลัย ส่วนบางชนิด มีการกระจายพันธุ์ลงมาอาจจะหลายหมื่นปี ปรับเปลี่ยนลักษณะทางสายพันธุ์เกิดเป็นพันธุ์พืชชนิดใหม่ ๆ ขึ้นมา ลักษณะนี้ ถือว่ายากมากที่เกิดสังคมพืชแบบนี้ในประเทศไทย ถือเป็นความประจวบเหมาะทั้งทางด้านภูมิศาสตร์และภูมิอากาศ และพบเพียงแห่งเดียวในประเทศไทย

สังคมพืชอัลไพน์นั้นนอกจากดอยเชียงดาวและ คินาบาลูแล้ว ในเอเชียใต้ ยังไม่ปรากฏสังคมพืชแบบนี้อีกเลย จนกระทั่งถึงประเทศจีนตอนใต้ และประเทศพม่า ซึ่งมีภูเขาสูงอยู่มาก บางลูกสูงถึง 5000 เมตร ดังนั้น ถือเป็นลักษณะพิเศษมากทางด้านพฤกษศาสตร์ แหล่งพันธุ์ไม้เขตอบอุ่นประจำถิ่นมากมาย จากการสำรวจของศาสตราจารย์ เต็ม สมมตินันท์และดร.ธวัชชัย สันติสุข มีการพบว่า มีพรรณพืชมากกว่า 50 ชนิด ซึ่งพบได้ในดอยเชียงดาวที่เดียวในโลก

ปัจจัยหลักที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง

1. มีการตัดโค่นไม้ในพื้นที่ป่าดิบเขา ทั้งหมู่บ้านและชาวเขาในพื้นที่ ทำให้สภาพบริเวณนิเวศน์วิทยาเปลี่ยนแปลง มีการตัดโค่นไม้ในบริเวณดงเย็นใกล้กับอ่างสรง ซึ่งการตัดไม้จะทำให้ความชื้นในป่าลดลง แสงเพิ่มขึ้น พืชเช่น มอส เฟิร์น ไม่สามารถขึ้นได้ เพราะพืชมีการแบ่งพื้นที่กัน พืชส่วนหนึ่งขึ้นได้ในที่ร่ม ส่วนหนึ่งขึ้นในที่สว่าง ในการเผาบุกเบิกพื้นที่

2. การเผาบุกเบิกพื้นที่ การเผาทำให้เป็นการเพิ่มอุณหภูมิมากขึ้น ซึ่งมีผลอย่างยิ่งต่อพืชในพื้นที่ ผลคือจะมีวัชพืชไปขึ้นแทนที่พืชพื้นถิ่น ซึ่งได้แก่ หญ้าสาบหมา เป็นพืชที่มีถิ่นกำเนิดใน Mexico อาจมีการติดจากคนและสัตว์ในการเดินทางกระจายมาเรื่อย ๆ วัชพืชนี้ชอบขึ้นในพื้นที่เปิด ในป่าดิบจะไม่พบ นอกจากมีการถางป่า บริเวณอ่างสลุย ยอดดอยเชียงดาว เป็นพื้นที่เปิดแต่ในอดีต มีป่าดิบเขาเป็นแนวเดียวกันในลักษณะกันชนตามธรรมชาติ หญ้าสาบหมาจึงไม่สามารถขึ้นไปแพร่พันธุ์ได้ แต่การทำไร่ผืน เป็นการเปิดพื้นที่จากระดับต่ำขึ้นมา 1000 เมตร ขึ้นมา สาบหมาจึงขยับแพร่ขึ้นไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งเจอพื้นที่เปิดบนยอดดอยเชียงดาว ด้วยเหตุที่วัชพืชพวกนี้มีความสามารถในการปรับตัวได้ดีกว่าพืชดั้งเดิม ดังนั้นจึงขึ้นตามหน้าผา ตามก้อนหิน และบดบังแสง แย่งอาหาร ทำให้พืชพื้นถิ่นไม่สามารถอยู่ได้
3. นักท่องเที่ยว การเหยียบย่ำทำลายพันธุ์ไม้โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ของนักท่องเที่ยวโดยทั่วไปที่มีเป้าหมายที่จะพิชิตยอดดอยสูงอันดับ 3 ของประเทศ โดยขาดความรู้เกี่ยวกับพรรณพืช และการปฏิบัติตนในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า นักท่องเที่ยวมีปริมาณมากแต่พื้นที่รองรับไม่เพียงพอและไม่เหมาะสมซึ่งพรรณไม้หายากเหล่านี้ มักขึ้นตามยอดดอย สันดอยซึ่งเป็นพื้นที่แคบ ๆ
4. ครันไฟจากการก่อไฟของนักท่องเที่ยว ครันไฟที่ก่อในป่าดงดิบ ครันไฟจะทำลายมอส และเฟิร์น พืชที่ทนไฟ ก๊าซคาร์บอน รวมตัวกับน้ำ เกิดเป็นกรดคาร์บอนิก
5. ขยะ/เฟิงที่ปัก เป็นกระทบจากการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวอาจจะไม่ได้ทำ แต่ว่า คนนำทาง ลูกหาบ เป็นผู้กระทำ บางกลุ่มได้มีการ “กานไม้” ทั้งไว้ก่อน เพื่อให้ต้นไม้แห้งตาย แล้วรอให้ถึงปีหน้า ก็จะได้พื้นที่ให้ลูกค้า

การอนุรักษ์ที่น่าจะดำเนินการเป็นรูปธรรมได้แก่

1. เข้มงวดกับชาวเขาในการทำไร่เลื่อนลอย
2. ควบคุมไฟป่าจากการบุกเบิกพื้นที่ และการหาของป่าของชาวบ้านพื้นราบ
3. ควรจะมีการปลูกป่าเสริมเพื่อเป็นแนวกันชนธรรมชาติ เพื่อให้พืชดั้งเดิมของดอยเชียงดาว มีการพัฒนาตัวเองขึ้น และเพื่อเพิ่มความชื้นให้กับอากาศ
4. ควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับพื้นที่

5. กำหนดพื้นที่พักแรม เส้นทางเดิน และกฎระเบียบให้ชัดเจน เช่น การนำฟืนขึ้น ต้องมีคนนำทางในลักษณะวิทยากรศึกษาธรรมชาติหรือเป็นเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว เพื่อป้องกันการทำลายพันธุ์พืช และขโมยทรัพยากรธรรมชาติ
6. ให้ความรู้กับเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ลูกหาบต่าง ๆ ให้ทราบถึงความสำคัญ การปฏิบัติตนบนดอยเชียงดาว พื้นที่ใดควรนำนักท่องเที่ยวเข้าไป พื้นที่ใดไม่ควรเข้าไป และขึ้นไปแล้วและขึ้นไปแล้ว นำขยะไปเผาใด และนำกลับมาด้วยเป็นต้น

แนวคิดและทฤษฎีทางจิตวิทยาสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง

การเรียนรู้ (Perception) เป็นกระบวนการอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นอยู่ระหว่างการที่มีสิ่งเร้าเข้าไปในร่างกายแล้ว ทำให้เราเกิดการตอบสนองต่อสิ่งเร้า จากแนวคิดกลุ่ม Gestalt เน้นบทบาทพฤติกรรมทางจิตกับสิ่งเร้าภายนอก มีอิทธิพลต่อการรับรู้ ในขณะที่ Ehgon Brunstnik ได้พัฒนาจากแนวคิดของ Gestalt วิเคราะห์การรับรู้ สภาพแวดล้อมของคนว่า การที่คนเรียนรู้ความน่าจะเป็น โดยเลือกรับรู้ข่าวสารมาเป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์ ส่วนแนวคิดในการรับรู้สภาพแวดล้อมของ Gibson (1966) นั้นเน้นความสมบูรณ์ของข่าวสารที่เร้า ดังนั้นเมื่อสรุปอิทธิพลต่อการรับรู้สภาพแวดล้อมของมนุษย์ออกมา จะพบว่า “สภาพแวดล้อมจะอยู่ในฐานะที่เป็นข่าวสารของการรับรู้ ร่วมกับประสบการณ์ในอดีตของบุคคล และความไวใจ การให้คุณค่าทั้งหมดนี้จะนำไปสู่พฤติกรรมการแสดงออก

กรณีของดอยเชียงดาวก็เช่นกัน การเปิดโอกาสให้มีการท่องเที่ยวอย่างอิสระโดยการเน้นปริมาณมากกว่าคุณภาพ โดยขาดความรู้ความเข้าใจในระบบความหลากหลายทางระบบนิเวศ ลักษณะพิเศษของพื้นที่ โดยตั้งเป้าหมายการเดินทางเพียงแค่พิชิตยอดดอยอันดับ 3 ของประเทศ ย่อมได้มาซึ่งความสูญเสียอันยากจะได้คืนมาของระบบสังคมพืชพิเศษนี้

การเดินทางในแง่ของการเดินทางเพื่อการศึกษาธรรมชาติอย่างแท้จริงย่อมจะนำมาซึ่งความยั่งยืนของระบบนิเวศในพื้นที่ได้ในระดับหนึ่ง มองในเชิงจิตวิทยาได้ว่า หากนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่ได้เข้าไป เกิดความรู้ว่า พืชชนิดนี้กินได้ มีประโยชน์เป็นยา มีกลิ่นหอม ฯลฯ ก็จะทำให้เกิดความคิดว่าไม่ควรเด็ดไม่ควรหัก เหยียบย่ำทำลาย เมื่อไม่ทำลายก็อยากเก็บเอาไว้ จิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์จึงเกิด เพราะเป็นการเรียนรู้ในเชิงจิตวิทยา เป็นการเลือกการรับรู้ถึงความสำคัญของพื้นที่ ว่ามีอะไรบ้าง ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในตัวของคนท่องเที่ยวเอง และแนวทางการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่วางไว้ก็สามารถบรรลุผล สิ่งที่สำคัญกระบวนการเหล่านี้ควรถูกวางไว้เป็นแนวปฏิบัติสำหรับผู้เข้าไปในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการ ลูกหาบ เจ้าหน้าที่ของรัฐ และนักท่องเที่ยวเองด้วย ปัญหาของกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก็น่าจะบรรเทาเบาบางลง จนอยู่ในระดับที่ระบบสังคมพืชอัลไพน์บนดอยเชียงดาวสามารถดำรงอยู่ได้เองในที่สุด

2. เอกสารเผยแพร่คุณค่าความสำคัญของดอยหลวงเชียงดาวและความคิดเห็นต่อกรณีโครงการกระเช้าไฟฟ้าฯ

ดอยหลวงเชียงดาว ชวนเขาแห่งความศักดิ์สิทธิ์“เจ้าหลวงคำแดง” แหล่งรวมความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งพืชและสัตว์ที่หายากเฉพาะถิ่น ต้นกำเนิดสายน้ำแม่ปิง

เชียงดาวเป็นส่วนหนึ่งอาณาจักรล้านนา ตั้งอยู่ที่ราบลุ่มแอ่งน้ำแม่ปิง มีดอยหลวงสูงเปียงดาวตั้งตระหง่านอยู่ทางทิศตะวันตก ตำนานเจ้าหลวงคำแดงดุจเทพเจ้าแห่งดอยหลวงและแม่นางอินเหลาแห่งดอยนาง เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงเรื่องราวประวัติศาสตร์ของผู้คน ที่อาศัยอยู่ในผืนแผ่นดินนี้มาก่อนนพบุรีศรีนครพิงค์ (เชียงใหม่)

ตนบุญแห่งผืนแผ่นดินล้านนาครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้เคยบอกเล่าถึงเรื่องราวของเจ้าหลวงคำแดงแม่นางอินเหลา ที่เกี่ยวข้องกับดอยหลวง ถ้ำหลวงและอ่างสลุงว่า เป็นที่สิงสถิตย์ของดวงวิญญาณของเทพเจ้า และเป็นเจ้าประธานแห่งผีทั้งหลายในอาณาจักรบริเวณนี้

ดอยหลวงจึงเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ โดยเฉพาะน้ำที่อ่างสลุงถือได้ว่าเป็นน้ำบริสุทธิ์ ที่เชื่อกันว่ามาจากปากฟ้า...สรวงสวรรค์ เมื่อใดก็ตามที่มีการประกอบพิธีกรรมอันสำคัญ ก็จะมีการนำน้ำดังกล่าวมาประกอบพิธีด้วยทุกครั้งไป

ดอยหลวงเชียงดาว จึงเป็นสถานที่ที่ไม่ควรให้ใครไปเหยียบย่ำทำลายสร้างเสียหายได้ หากผู้ใดไม่เชื่อกระทำการอันหนึ่งอันใดที่เป็นการลบหลู่ดูหมิ่น ด้วยกริยาวาจหรือพฤติกรรมอันเป็นเหตุที่จะก่อให้เกิดความเสื่อมเสียต่อดอยหลวงเชียงดาวได้ คนโบราณในท้องถิ่นเชื่อกันว่าเป็นการ“ขีด”

คำว่า“ขีด”ได้เคยเกิดขึ้นแล้วกับเมืองเชียงใหม่ เมื่อครั้งหนึ่งที่มีผู้ว่าราชการจังหวัดได้สั่งการให้มีการสร้างกำแพงปิดประตูเมือง(ท่าแพ)

แม้เวลาจะผ่านไป จิตและดวงวิญญาณแห่งเจ้าหลวงคำแดง และมีแห่งบรรพบุรุษทั้งหลายในอาณาจักรแห่งผืนแผ่นดินนี้ ยังคงมีอยู่และยังคงทำหน้าที่ปกป้องรักษา คุ้มครองดอยหลวงเชียงดาวตราบนานเท่านาน

สาเหตุที่ทำให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี คุณปลอดประสพ สุรัสวดี ปลัดกระทรวงทรัพยากรฯ ผลักดันให้เกิดโครงการกระเช้าไฟฟ้าขึ้นดอยหลวงเชียงดาวนี้อาจจะเป็นเพราะว่า ท่านยังไม่มีโอกาสได้รับรู้ถึงคุณค่าความสำคัญทางด้านระบบนิเวศน์ที่มีอยู่เฉพาะถิ่น คุณค่าความสำคัญทางด้านสังคมวัฒนธรรมของคนท้องถิ่น และความยั่งยืนของการท่องเที่ยวที่มีอิทธิพลต่อความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น

2.1 ลักษณะทั่วไปของดอยหลวงเชียงดาว

ดอยหลวงเชียงดาวครอบคลุมพื้นที่ ต.แม่นะ ต.เมืองคองและ ต.เชียงดาว ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของสายน้ำแม่ปิง ในปี พ.ศ. 2521 ได้รับการประกาศให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเนื้อที่ 325,625 ไร่

มีลักษณะเด่นเป็นเทือกเขาหินปูนที่มีรูปทรงสันฐานคล้ายดั่งปิรามิด พื้นที่รายรอบปกคลุมด้วยผืนป่าเบญจพรรณและป่าเต็งรัง ไปจนถึงป่าสน ป่าดิบเขา พุ่มหญ้าและป่าพืชกึ่งอัลไพน์บนยอดดอยสูงสุด 2,275 เมตรจากระดับน้ำทะเล

มีการสำรวจพบพรรณพืชรวม 1,722 ชนิด 173 วงศ์ แยกเป็นพืชมีดอก (Angiosperms) 1,569 ชนิด แยกเป็นพืชใบเลี้ยงคู่ (Dicots) 1,206 ชนิด 128 วงศ์ พืชใบเลี้ยงเดี่ยว (Monocots) 363 ชนิด 20 วงศ์ พืชไม่มีดอก (Gymnosperms) 6 ชนิด 4 วงศ์ เฟิร์น(Ferns Allies & Ferns) 147 ชนิด 21 วงศ์ พืชพันธุ์ไม้ที่หายากเฉพาะถิ่น เช่น ค้อดอยเชียงดาว (*Trachycarpus excelsa* Chaing Dao) กุหลาบดอยเชียงดาว(*Rhododendron Ludwigianum* Chaing Dao)

เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าไม่น้อยกว่า 340 ชนิดจาก 223 สกุลใน 97 วงศ์ แยกเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมพบ 42 ชนิด 34 สกุล 18 วงศ์ สัตว์จำพวกนกพบ 69 ชนิด 56 สกุล 32 วงศ์ สัตว์เลื้อยคลานพบ 35 ชนิดจาก 29 สกุลใน 12 วงศ์ ปลาและสัตว์น้ำอื่นๆพบ 57 ชนิด 36 สกุลใน 19 วงศ์ ฯลฯ

สัตว์ป่าที่หายากเฉพาะถิ่น เช่น กวางผา(*Naemorhedus goral*) ไก่ฟ้าหางลายขวาง (*Syrmaticus humiae*)และผีเสื้อสมิงเชียงดาว

2.2 คุณค่าความสำคัญของดอยหลวงเชียงดาว อย่างเช่น

1) เป็นพื้นที่ระบบนิเวศน์เทือกเขาหินปูน ที่มีอายุหลายล้านปีมีการสำรวจพบฟอสซิลของสัตว์น้ำหลายชนิด นักวิชาการทางด้านธรณีวิทยาสันนิษฐานว่าเคยเป็นพื้นที่น้ำทะเลมาก่อน เป็นแหล่งโบราณสถานโบราณวัตถุที่มักจะพบอยู่ตามพื้นที่ราบ หุบเขาและในถ้ำ

2) เป็นแหล่งรวมความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งพืชและสัตว์เฉพาะถิ่นที่หายาก ซึ่งหมายถึงพืชและสัตว์ที่พบบริเวณดอยหลวงเชียงดาวนี้ หลายชนิดไม่พบที่ใดในประเทศไทยแม้กระทั่งในโลก ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพนี้ จะมีบทบาทสำคัญต่อความมั่นคงทางด้านพันธุกรรม ระบบนิเวศน์ และสามารถใช้ประโยชน์ได้ในระยะยาว เช่น การพัฒนาอาหารและยา เป็นต้น

3) พื้นที่ดอยหลวงเชียงดาวดังที่ได้กล่าวไว้ เป็นระบบนิเวศน์วิทยาเทือกเขาหินปูน มีความหลากหลายทางชีวภาพทั้งพืชและสัตว์เฉพาะถิ่น ที่เป็นฐานทรัพยากรที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อการวิจัยการศึกษาค้นคว้า โดยเฉพาะทางด้านธรรมชาติวิทยา ซึ่งปัจจุบันมีสถาบันด้านวิชาการ เช่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ องค์การสวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้า กำลังทำการศึกษาอยู่

4) ผืนป่าตั้งแต่บนภูเขาสูง“ดอยหลวง ดอยนาง ดอยแม่ตะมาน” และพื้นที่ป่าที่อยู่รายรอบบริเวณนี้นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่ง ที่ทำให้เกิดฝนตก รักษาความชื้นในอากาศและมีความสามารถในการกักเก็บน้ำ ดังนั้น ผืนป่าดังกล่าวนี้จึงเป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำลำห้วยต่างๆหลายสายที่ไหลสู่สายน้ำแม่ปิง แม่แตง หล่อเลี้ยงผู้คนในพื้นที่ราบ ตั้งแต่เชียงดาว แม่แตง แมริม เชียงใหม่ ไปจนถึงที่ราบลุ่มภาคกลางและลงสู่ทะเลที่อ่าวไทย

5) เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สำคัญในลำดับต้นๆของประเทศ ซึ่งทุกๆปีจะมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติมาเที่ยวราว 3,000 คน เช่น กลุ่มที่มาดูสัตว์ป่าที่หายาก ได้แก่ นกชนิดต่างๆ ผีเสื้อและแมลง เป็นต้น รวมไปถึงนักท่องเที่ยวที่ต้องการดูพันธุ์พืชที่หายากเฉพาะถิ่นด้วย ที่มักจะออกดอกในช่วงฤดูหนาว และดอยหลวงเชียงดาวเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวไพร่ด้วยการเดินเท้า ซึ่งการเดินเท้าขึ้นดอยหลวงนี้เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ทำหาย และสอดคล้องกับความต้องการของการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ ซึ่งมุ่งเน้นที่จะก่อให้เกิดความยั่งยืน และอีกทั้งยังก่อให้เกิดกระจายรายได้สู่คนท้องถิ่น ในการเป็นผู้นำทาง ลูกรหาบ และจากการบริการอาหาร ที่พักและอื่นๆอีกมาก

6) ในมุมมองของคนท้องถิ่นที่ราบลุ่มน้ำแม่ปิงและผืนแผ่นดินไทยแห่งล้านนา ได้ให้คุณค่าความสำคัญของดอยหลวงเชียงดาวว่าเป็นภูเขาแห่งความศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีตำนานแต่เก่าก่อนว่า เป็นที่สิงสถิตย์ดวงวิญญาณของ“เจ้าหลวงคำแดง” ซึ่งได้รับการยกย่องเชิดชูให้เป็นก๊ว (ประธาน)ของผีทั้งหลาย ในปัจจุบันยังมีผู้คนจำนวนมากให้การเคารพนับถือ สังเกตได้จากงานประเพณีพิธีกรรมต่างๆ จะมีการบวงสรวง เช่นไหว้ บอนบานสานกล่าวดวงวิญญาณของเจ้าหลวงคำแดงอยู่เสมอ โดยเฉพาะผู้นำพิธีกรรมไม่ว่าจะอยู่ในพื้นที่ใดก็ตาม ในขณะที่ทำพิธีต้องหันหน้ามาทางดอยหลวงทุกครั้งไป

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ก็เพื่อที่จะชี้ให้เห็นถึงคุณค่าความสำคัญของดอยหลวงเชียงดาว ทั้งในมิติทางด้านระบบนิเวศน์ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของดอยหลวงเชียงดาว ซึ่งพวกเราทุกคนควรที่จะร่วมกันดูแลรักษาไว้ เพื่อเป็นมรดกของลูกหลานเราต่อไป

2.3 ความเป็นมาของโครงการกระเช้าไฟฟ้า

ราวต้นปี 2546 จังหวัดเชียงใหม่ร่วมกับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยนายปลอดประสพ สุรัสวดีและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดเชียงใหม่ พรรคไทยรักไทย ออกมาให้ข่าวต่อสื่อมวลชนว่า ทางรัฐบาลจะมีโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาวด้วยการสร้างกระเช้าไฟฟ้าขึ้น โดยอ้างว่าเป็นความประสงค์ของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี เพื่อต้องการที่จะขยายเศรษฐกิจเพิ่มรายได้ จากกิจการการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ และข่าวดังกล่าวยังบอกอีกว่าโครงการกระเช้าไฟฟ้านี้ จะมีภาคเอกชนทั้งในและต่างประเทศมาร่วมลงทุน ซึ่งต้องใช้ทุนประมาณ 2,000 ล้านบาท และสามารถที่จะนำนักท่องเที่ยวขึ้นลงดอยหลวงเชียงดาวได้นับแสนนับ

ล้านคนต่อปี โดยหวังว่าจะก่อให้เกิดรายได้มหาศาลจากการบริการนักท่องเที่ยว ทั้งกระแสไฟฟ้า อาคารบ้านพัก ร้านอาหาร สนามกอล์ฟและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆหลายล้านบาทต่อปี

ในช่วงปีที่ผ่านมา นายปลอดประสพ สุรัสวดี ปลัดกระทรวงทรัพยากรฯ ได้ตั้งทีมสำรวจและศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการกระแสไฟฟ้านี้ โดยใช้ทั้งเฮลิคอปเตอร์และเดินเท้าสำรวจ

แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้องกับโครงการกระแสไฟฟ้านี้ไม่เป็นที่เปิดเผย หน่วยงานที่รับผิดชอบที่รับผิดชอบคือกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช ในกระทรวงทรัพยากรฯ ยังคงปกปิดข้อมูลอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับจังหวัด กรมและกระทรวงที่รับผิดชอบอยู่ ไม่เคยได้มาชี้แจงให้กับภาคประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่อย่างเป็นทางการ ต่อมาเมื่อมีกระแสความเคลื่อนไหว จากภาคประชาชนในพื้นที่และเครือข่ายองค์กร ที่ทำงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งภูมิภาคและส่วนกลางรวมถึงหน่วยงานระหว่างประเทศ ได้ออกมาเรียกร้องให้เจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่รับผิดชอบเปิดเผยข้อมูล และขอให้ตัวแทนของภาคประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วม ในกระบวนการสำรวจ การศึกษาความเป็นไปได้ในเบื้องต้นจนกระทั่งการร่วมในการตัดสินใจ

จังหวัดเชียงใหม่ในฐานะผู้ว่าราชการจังหวัด CEO จึงมีความจำเป็นต้องตั้งคณะกรรมการโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาวอย่างยั่งยืนขึ้น ซึ่งประกอบด้วยนายปริญญา ปานทอง รองผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน และมีส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค สำนักงานทรัพยากรฯและสิ่งแวดล้อมจังหวัด สำนักบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 16 องค์การสวนพฤกษศาสตร์ สถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ และตัวแทนของภาคประชาชนในอำเภอเชียงดาวเป็นคณะกรรมการร่วมอยู่ด้วย

ซึ่งจากการร่วมประชุมปรึกษาหารือกับคณะกรรมการโครงการดังกล่าว ส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับโครงการกระแสไฟฟ้า แต่เพื่อให้เกิดความรอบคอบและเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย คณะกรรมการดังกล่าวจึงได้ตั้งคณะทำงานขึ้นมา 6 ชุด ประกอบด้วย

- 1) ความสำคัญทางด้านกายภาพ
- 2) ความหลากหลายทางชีวภาพด้านพันธุ์พืช
- 3) ความหลากหลายทางชีวภาพด้านสัตว์ป่า
- 4) ระบบนิเวศน์ของพื้นที่ป่าต้นน้ำ
- 5) การพัฒนารูปแบบของการท่องเที่ยวที่เหมาะสม
- 6) คุณค่า ความสำคัญด้านจิตวิญญาณของชุมชนท้องถิ่น
- 7) การรณรงค์เพื่อปกป้องคุ้มครองดอยหลวงเชียงดาว

ซึ่งผลของการระดมความคิดเห็นจากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ที่มีอยู่เกี่ยวกับดอยหลวงเชียงดาวนี้คณะกรรมการโดยเสียงส่วนใหญ่เห็นว่า ควรจะมีทางเลือกในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

หลวงเชียงดาวในรูปแบบที่เหมาะสม เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีเป้าหมายของการท่องเที่ยวที่จะก่อให้เกิดความยั่งยืน และเนื่องจากคุณค่าความสำคัญของดอยหลวงเชียงดาวนั้นมีมากมายมหาศาล จึงเห็นสมควรที่จะเสนอให้ดอยหลวงเชียงดาวเป็นมรดกทางธรรมชาติของโลก(World Natural Heritage Site)

ในขณะที่คณะกรรมการพัฒนาท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว ของจังหวัดเชียงใหม่กำลังทำการศึกษาอยู่นี้ ปรากฏว่าทีมคณะทำงานของคุณปลอดประสพ สุรัสวดีก็ได้มีการศึกษาด้วยเช่นกัน แต่เป็นการศึกษาที่มีเป้าหมายเพื่อจะสร้างกระแสไฟฟ้าขึ้นดอยหลวงเชียงดาวเป็นหลัก เช่น การศึกษาความเป็นไปได้ในเชิงวิศวกรรมและมูลค่าตอบแทนทางด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น เพื่อที่จะรวบรวมรายงานผลการศึกษาเสนอต่อคณะรัฐมนตรีในราวเดือนมีนาคม 2547 นี้

ซึ่งเรื่องนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า ทีมคณะทำงานของคุณปลอดประสพ สุรัสวดีนั้น ไม่ได้ยอมรับกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน และอำนาจการตัดสินใจของผู้ว่าฯ CEO จังหวัดเชียงใหม่

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้ทันต่อสถานการณ์ความคืบหน้า ของการผลักดันโครงการกระแสไฟฟ้าขึ้นดอยหลวงเชียงดาวนี้ นายปริญญา ปานทอง รองผู้ว่าฯ ประธานคณะกรรมการพัฒนาดอยหลวงฯ จึงได้ปรับแผนการดำเนินงานของคณะกรรมการ ให้เร็วมากขึ้นโดยตั้งคณะทำงานขึ้นมาอีก 3 ชุด ประกอบด้วย

- 1) ชุดรวบรวมข้อมูลทางด้านวิชาการทุกเรื่อง ที่เกี่ยวกับดอยหลวงเชียงดาวและการท่องเที่ยว
- 2) ชุดประมวลความคิดเห็นทุกส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาชนในพื้นที่อำเภอเชียงดาว และพื้นที่อื่นๆ รวมทั้งนักท่องเที่ยวด้วยการใช้แบบสำรวจความคิดเห็น
- 3) ชุดจัดเวทีสาธารณะเพื่อรับฟังความคิดเห็นของทุกส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน

โดยกำหนดว่าจะมีการจัดเวทีสาธารณะนี้ที่อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่หนึ่งครั้ง และที่อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่อีกหนึ่งครั้ง โดยมอบหมายให้สำนักงานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่ เป็นผู้จัดทำแผนปฏิบัติการเสนอของบประมาณ ไปที่กระทรวงทรัพยากรฯและสำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

เป็นที่น่าสังเกตว่าจนกระทั่งขณะนี้ คณะกรรมการโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว ทั้ง 6 ชุดและคณะกรรมการที่ตั้งมาใหม่อีก 3 ชุดทำงานด้วยความยากลำบาก เนื่องจากขาดการประสานงานที่ดีและขาดงบประมาณในการดำเนินการ

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าโครงการกระแสไฟฟ้านี้ หน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินการมีเจตนาจงใจที่จะปกปิดข้อมูล ซึ่งทำให้ภาคประชาชนอย่างพวกเรานั้น ไม่สามารถที่จะรับรู้ข้อมูลต่างๆเกี่ยวกับโครงการนี้มากนัก อย่างไรก็ตามมีข้อมูลเบื้องต้นเท่าที่ทราบ ว่า โครงการกระแสไฟฟ้านี้จะสร้างขึ้นบริเวณหมู่บ้านบ้านถ้ำ หมู่ที่ 5 ต.เชียงดาว ซึ่งเป็นพื้นราบหน้าถ้ำหลวงทางทิศตะวันออกของดอยหลวงเชียงดาว ที่มีความสูงประมาณ 500 เมตรจากระดับน้ำทะเล แล้วมีการติดตั้งเสาเหล็ก/ซีเมนต์ขนาด

ใหญ่ปักกันเป็นระยะๆไป ระดับความสูงขึ้นไปจนถึงบริเวณกิ่วลมและลงสู่อ่างสูง ก่อนที่จะนำนักท่องเที่ยวขึ้นไปสู่ยอดดอยหลวง ที่มีความสูง 2,275 เมตรจากระดับน้ำทะเล

ซึ่งนอกจากจะมีการขุดเจาะภูเขาเพื่อปักเสาเชื่อมโยงสายเคเบิล(Cable Car) จะต้องมีการเคลียร์พื้นที่ป่าเป็นจุดเป็นระยะ รวมทั้งการเปิดพื้นที่บริเวณกิ่วลม อ่างสูง บนยอดดอย และการเตรียมพื้นที่จุดที่จะต้องสถานีหน้าถ้ำหลวง ซึ่งบริเวณนี้จะมีทั้งโรงไฟฟ้าแรงสูง อาคารบ้านพัก ร้านค้า ร้านอาหาร โรงจอดรถ และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวนี้ส่วนหนึ่งเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าเชียงดาว และอีกส่วนหนึ่งเป็นพื้นที่ของนายทุนที่มีการเตรียมซื้อขายให้กับโครงการฯอยู่แล้ว

3.4 โครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาวด้วยการสร้างกระแสไฟฟ้านี้ คาดว่าจะก่อให้เกิดผลกระทบในด้านต่างๆ ดังนี้

1) ผลกระทบทางด้านระบบนิเวศน์ ซึ่งคาดว่าจะเกิดขึ้นทั้งในระหว่างที่ทำการก่อสร้าง และช่วงที่เปิดให้นักท่องเที่ยวใช้บริการกระแสไฟฟ้า ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่านอกจากการขุดเจาะภูเขาเพื่อวางเสาเคเบิลไฟฟ้าแล้ว ยังจะต้องมีการก่อสร้างอาคารและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆตามมาอีกมากมาย ซึ่งจะมีทั้งการระเบิดภูเขา เปิดป่าเคลียร์พื้นที่ การสร้างเขื่อนกักเก็บน้ำ ฯลฯ รวมไปถึงผลกระทบเมื่อเปิดให้นักท่องเที่ยวจำนวนมาก ขึ้นไปบนดอยหลวงเชียงดาวตั้งแต่บริเวณกิ่วลม อ่างสูงและยอดดอยหลวง ซึ่งบริเวณพื้นที่ดังกล่าวนี้เป็นที่กระจายตัวของพันธุ์พืชและสัตว์ป่าที่หายากเฉพาะถิ่น และเป็นบริเวณที่ไม่มีพื้นราบ ไม่มีน้ำ มีแต่โขดหินที่เป็นหินปูนสูงต่ำสลับซับซ้อน ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาเกิณกำลังความสามารถของพื้นที่ที่จะรองรับนักท่องเที่ยวจำนวนมาก(Carry Capacity) รวมทั้งปัญหาอื่นๆ เช่น การเหยียบย่ำทำลาย การทิ้งขยะ การลักลอบจัดเก็บพืชพันธุ์ไม้ที่หายาก และเป็นการรบกวนระบบนิเวศน์ของสัตว์ป่าที่หายากด้วยเช่นกัน เป็นต้น

2) ผลกระทบทางด้านสังคม วัฒนธรรม ดังที่ได้เคยกล่าวมาแล้วว่าดอยหลวงเชียงดาวนี้ เป็นสถานที่ที่คนท้องถิ่นให้ความเคารพนับถือว่า เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นที่สถิตแห่งดวงวิญญาณของเจ้าหลวงคำแดง และบริเวณหน้าถ้ำหลวงเป็นวัดที่ครูบาศรีวิชัยนักบุญแห่งล้านนาร่วมก่อสร้างศาสนวัตถุ แต่เมื่อโครงการกระแสไฟฟ้าที่จะมีการก่อสร้างขึ้นบริเวณหน้าถ้ำหลวงนี้ข้ามหัวไป ถือว่าเป็นกระทำที่ลบหลู่ดูหมิ่นซึ่งคนท้องถิ่นเรียกว่า“ซิด” นอกจากผู้กระทำหรือผู้ที่ฝ่าฝืนจะต้องมีอันเป็นไปแล้ว คนท้องถิ่นก็ต้องมีการทำพิธีสาปแช่งโทษคนชั่วที่ทำได้ดอยหลวงเชียงดาวเสื่อมเสีย ซึ่งความเชื่อดังกล่าว ยังคงสืบทอดจากบรรพบุรุษถึงคนปัจจุบัน และเป็นมรดกตกทอดไปสู่ลูกหลานในอนาคต

3) ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ ชุมชนท้องถิ่น ถึงแม้ว่าหน่วยงานที่เป็นเจ้าของโครงการที่จะทำการสร้างกระแสไฟฟ้านี้ จะอ้างว่าโครงการดังกล่าวจะก่อให้เกิดอาชีพและรายได้ให้กับคนท้องถิ่น แต่เมื่อมองลึกลงไปวิเคราะห์กันให้ดีแล้วก็จะเห็นว่า ผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจนั้นจะตกอยู่กับ

เฉพาะผู้ประกอบการนักลงทุนรายใหญ่(เชื่อว่าชาวต่างชาติจะมาลงทุน)เท่านั้น ซึ่งผู้ประกอบการจะควบคุมงานบริการตั้งแต่ที่พัก อาหารของที่ระลึกและงานอื่นๆไว้ในกิจการของตนเองทั้งหมด และจะทำให้กิจการหรืองานบริการที่ทำโดยคนท้องถิ่น เช่น การเป็นไกด์นำทาง ลูกหาบ ร้านอาหาร บ้านพัก และอื่นๆ ถูกช่วงชิงโอกาสทำให้เกิดความเสียหายไปด้วย

หากรัฐบาลมีความประสงค์ต้องการที่จะพัฒนาอาชีพและรายได้ ของชุมชนท้องถิ่นที่ได้จากการกิจกรรมของการท่องเที่ยวแล้ว กระเช้าไฟฟ้าจึงไม่ใช่คำตอบที่ดีนักสำหรับชาวบ้าน เพราะอย่างเช่นปัจจุบันมีชาวบ้านวัยแรงงานที่อยู่หมู่บ้านใกล้เคียงกับดอยหลวง มาขึ้นทะเบียนเป็นลูกหาบ และมีรายได้จากการท่องเที่ยวถึง 128 คน มีรายได้โดยเฉลี่ยคนละ 4,000-6,000 บาทต่อปี ซึ่งหมายถึงว่ารายได้ดังกล่าวนี้นำไปเลี้ยงสมาชิกในครอบครัวของเขาอีก

4) ผลกระทบที่มีต่อความยั่งยืนของการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ เป็นที่แน่นอนว่าโครงการกระเช้าไฟฟ้าที่จะนำเอานักท่องเที่ยวจำนวนมากขึ้นไปบนดอยหลวงเชียงดาวนี้ เท่ากับว่าเป็นตัวเร่งที่จะทำให้เกิดภาวะความเสื่อมโทรมระบบนิเวศน์ คุณค่า ความสำคัญของดอยหลวงเชียงดาวที่เป็นปัจจัยสำหรับการท่องเที่ยวให้เสื่อมเสียหายเร็วมากขึ้น เพราะฉะนั้นถ้าเป้าหมายของการท่องเที่ยวอยู่ที่ความยั่งยืนแล้ว จึงจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาอย่างละเอียดรอบคอบว่า รูปแบบการท่องเที่ยวในลักษณะใดที่เหมาะสมสำหรับดอยหลวงเชียงดาว

ซึ่งถ้าหากดอยหลวงเชียงดาว ถูกกิจกรรมการท่องเที่ยวของโครงการกระเช้าไฟฟ้าทำลายจนเสียหาย คำถามง่าย ๆ ก็คือว่า “แล้วใครจะมาเที่ยว” เมื่อไม่มีใครมาเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว ก็จะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่นในระยะยาวต่อไป

3.5 10 เหตุผล ที่ไม่เห็นด้วย ที่จะให้มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาว ด้วยการสร้างกระเช้าไฟฟ้า

1) ดอยหลวงเชียงดาวเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ มีสถานภาพเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภายใต้พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการสงวนและคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ป่าไม้และสัตว์ป่า เพื่อประโยชน์ในการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศน์และเพื่อการศึกษาด้านวิชาการ ซึ่งพื้นที่ป่าที่กำหนดให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่านั้น ตามหลักการของการจัดการป่าอนุรักษ์แล้วจะไม่มุ่งเน้นที่จะส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยว ซึ่งต่างจากการจัดการพื้นที่ป่าในลักษณะของอุทยานแห่งชาติ

2) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวงเชียงดาวครอบคลุมพื้นที่ 325,625 ไร่ ได้รับการประกาศตามพระราชกฤษฎีกาให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเมื่อปีพ.ศ. 2521 พื้นที่ส่วนใหญ่ครอบคลุมเทือกเขาหินปูนทั้งหมดของดอยหลวงเชียงดาว โดยมียอดดอยสูงสุดประมาณ 2,275 เมตรจากระดับน้ำทะเล ดอยหลวงเชียงดาวจึงมีลักษณะเด่นที่เรียกว่าระบบนิเวศวิทยาเฉพาะถิ่น คือเป็นระบบนิเวศวิทยาของ

เทือกเขาหินปูนที่มีสัตว์ป่าหายากอาศัยอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสัตว์ป่าสงวน ได้แก่ กวางผา เลียงผา และไก่ฟ้าหางลายขวาง ที่พบเฉพาะพื้นที่ป่าดอยหลวงเชียงดาวเท่านั้นรวมทั้งสัตว์ชนิดอื่นๆ

3) ดอยหลวงเชียงดาวเป็นสังคมพืชกึ่งอัลไพน์(Subalpine Vegetation) ซึ่งหมายถึงพันธุ์พืชชนิดต่างๆที่ขึ้นแถบเทือกเขาหิมาลัย พืชกึ่งอัลไพน์นี้พบอยู่จำนวนมากที่ดอยหลวงเชียงดาว และนอกจากนี้ ยังมีพืชเฉพาะถิ่นที่ไม่พบแห่งใดในประเทศไทย จะมีเฉพาะที่ดอยหลวงเชียงดาวเท่านั้น เช่น กุหลาบดอยเชียงดาว (Rhododendron Ludwigianum Chaing Dao) ค้อดอยเชียงดาว(Trachycarpus excelsa Chaing Dao) ฯลฯ หากมีโครงการกระเช้าไฟฟ้าขึ้นดอยหลวงเชียงดาวจริง ไม่ว่าจะเป็นอาคารสิ่งปลูกสร้าง สิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ทั้งร้านอาหาร บ้านพัก อาคารสำนักงาน และจำนวนนักท่องเที่ยวที่ขึ้นไปกับกระเช้าไฟฟ้า จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศของดอยหลวงเชียงดาวเป็นอย่างมาก

4) บนดอยหลวงเชียงดาวซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเทือกเขาหินปูน ไม่มีพื้นที่ราบที่กว้างมากนักจะมีเฉพาะหุบเขา ซอกภูเขา เช่น บริเวณอ่างสรง ซึ่งบริเวณอ่างสรงนี้เป็นสังคมพืชป่าดิบเขาลักษณะเดียวกันกับป่าดิบเขาที่พบยอดดอยอินทนนท์ ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นยอดภูเขาหรือที่ราบระหว่างหุบเขาก็ตาม จึงไม่สมควรที่จะเปิดพื้นที่ป่าหรือมีอาคารสิ่งปลูกสร้างใดๆ เพราะถ้าหากสภาพป่าถูกทำลายไปแล้วยากนักที่จะฟื้นกลับมาคืนมาได้

5) ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว บนยอดดอยหลวงเชียงดาวนั้นมีลักษณะเป็นเทือกเขาหินปูน โดยธรรมชาติแล้วฝนจะตกเฉพาะในช่วงฤดูฝน โดยประมาณตั้งแต่เดือนพฤษภาคม-เดือนพฤศจิกายนของทุกปี น้ำฝนที่ตกลงมาก็จะไหลแทรกซึมไปในดินและบริเวณซอกเขาหินปูน โดยสภาพพื้นที่ทั่วไปแล้วบนดอยหลวงเชียงดาวจึงไม่สามารถกักเก็บน้ำได้

ดังนั้น บนดอยหลวงเชียงดาวจึงไม่ใช่พื้นที่ที่จะให้บริการกับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะการกักเก็บน้ำ การใช้น้ำเพื่ออาคารบ้านพัก ร้านอาหารและห้องน้ำ เป็นต้น

6) ในปัจจุบัน ถึงแม้ว่าดอยหลวงเชียงดาวจะถูกกำหนดให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า แต่ก็มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ได้เข้าไปเที่ยวชมความสวยงามของธรรมชาติ ประมาณ 50,000 คนต่อปี ในจำนวนนี้มีนักท่องเที่ยวประมาณ 2,000 คนที่ขึ้นไปสัมผัสบนยอดดอยหลวงเชียงดาว ซึ่งปัญหาที่เกิดจากนักท่องเที่ยวตั้งแต่การควบคุมปริมาณโดยเฉลี่ย 200 คนต่อวัน การทิ้งขยะของเสีย การเก็บกล้วยไม้ พันธุ์ไม้ป่า การตัดไม้มาทำฟืนและใช้สอยในระหว่างพักแรม การก่อไฟที่เสี่ยงต่อการลุกลามเป็นไฟป่า การก่อให้เกิดเสียงอึกทึกคึกโครม สิ่งเหล่านี้ ได้สร้างปัญหาให้กับระบบนิเวศของดอยหลวงเชียงดาวเป็นอย่างยิ่ง และเป็นสิ่งที่ยากลำบากที่ทางเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าจะควบคุมได้อย่างทั่วถึง

7) ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ปัจจุบันการท่องเที่ยวบนดอยหลวงเชียงดาวนั้นมีอยู่แล้ว นักท่องเที่ยวสามารถที่จะใช้เส้นทางระหว่างตำบลแม่นะไปจนถึงหน่วยพิทักษ์ป่าดอยขุนกอก(เด่นหญ้าขัด) ระยะ

ทางประมาณ 40 กิโลเมตรเป็นทางลูกรังชั้นดี จะยากลำบากก็เฉพาะในช่วงฤดูฝนเท่านั้น นักท่องเที่ยวจำนวนมากนิยมที่จะเดินทางโดยรถยนต์ตามเส้นทางนี้ และต่อจากนั้นจึงเดินเท้าเข้าไปบริเวณอ่างสรงและบนยอดดอยหลวงเชียงดาวอีก 5-6 ชั่วโมง โดยพักแรมที่บริเวณอ่างสรงและขากลับใช้เส้นทางเดินลงมาจากภูเข่า ผ่านจุดที่เรียกว่า“กั้วลม”ลงมาทางหมู่บ้านหน้าถ้ำเชียงดาว ขออภัยว่านักท่องเที่ยวจำนวนมากนิยมที่จะท่องเที่ยว ในลักษณะของการผจญภัยและพึงพอใจกับการท่องเที่ยวในลักษณะนี้

8) ดอยหลวงเชียงดาว อ่างสรง ถ้ำหลวงเชียงดาว ล้วนแล้วแต่มีความสำคัญต่อวัฒนธรรมจารีต ประเพณี ความเชื่อ ความศรัทธาและคุณค่าทางจิตใจของคนท้องถิ่นเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะผู้คนในอำเภอเชียงดาวและอำเภอใกล้เคียง จะเห็นได้ว่าทุกๆปีจะมีพิธีกรรมและการทำบุญของคนท้องถิ่น โดยเฉพาะไม่ว่าจะเป็นที่วัดถ้ำเชียงดาว วัดถ้ำปากเปียงของหลวงปู่ฉิม พุทธาจารย์และวัดถ้ำผาปล่อง เป็นต้น การมีกระแสไฟฟ้าขึ้นดอยหลวงเชียงดาวจึงเปรียบเสมือนการลบหลู่ดูหมิ่น ข้ามของสูงเหยียบย่ำสิ่งที่คนท้องถิ่นเคารพบูชา

9) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวงเชียงดาวเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ตามพระราชบัญญัติสงเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 เจ้าของผู้เสนอโครงการต้องทำรายงานศึกษาผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม และรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมากำหนดให้ประชาชนโดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ตั้งแต่การร่วมรับรู้ข่าวสารข้อมูล ร่วมพิจารณา ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ของโครงการและร่วมศึกษาผลกระทบด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งร่วมรับฟังข้อคิดเห็นในลักษณะของการจัดเวทีประชาพิจารณ์ ซึ่งแน่นอนว่าโครงการกระแสไฟฟ้าดอยหลวงเชียงดาวนี้ จะต้องผ่านการเห็นชอบของชุมชนท้องถิ่นเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลและเครือข่ายองค์กรชาวบ้าน เป็นต้น

10) โครงการกระแสไฟฟ้าขึ้นดอยหลวงเชียงดาว เป็นโครงการขนาดใหญ่ที่จะต้องใช้งบลงทุนไม่ต่ำกว่า 2,000 ล้านบาท ถ้ามหาวิทยาลัยไทยจะเอาเงินมาจากไหนและถ้าให้บริษัทต่างชาติมาลงทุนแล้ว ประโยชน์ที่ได้รับก็จะตกอยู่กับผู้ลงทุนและรัฐบาลไทยอาจจะมีรายได้ที่ไม่มากนัก ถ้าเทียบกับค่าใช้จ่ายในการแก้ไขปัญหาต่างๆที่จะตามมา ไม่ว่าจะเป็นความปลอดภัยชีวิตและทรัพย์สินที่เกิดขึ้นในระหว่างการท่องเที่ยว ผลกระทบด้านสังคม ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม และที่สำคัญประโยชน์ในแง่ของเศรษฐกิจ(เม็ดเงิน)นั้นก็ตกถึงชาวบ้านได้ไม่มากนัก

3.6 บทสรุป

โครงการกระเช้าไฟฟ้าขึ้นดอยหลวงเชียงดาว มาถึงขณะนี้คงสรุปได้แล้วว่าประชาชนส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย เพราะนอกจากจะเป็นโครงการที่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะเด่นเฉพาะถิ่นแล้ว ยังส่งผลกระทบถึงสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าโครงการกระเช้าไฟฟ้าขึ้นดอยหลวงเชียงดาวนี้ เป็นรูปแบบของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่เหมาะสมสำหรับดอยหลวงเชียงดาว กล่าวคือเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดความยั่งยืนนั่นเอง อย่างไรก็ตาม หากกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยสำนักงานปลัดกระทรวงฯ (คุณปลอดประสพ สุรัสวดี) มีความประสงค์ที่จะผลักดันโครงการกระเช้าไฟฟ้าขึ้นนี้ให้ได้แล้ว ก็ควรที่จะคำนึงถึงหลักการของความถูกต้อง อย่างเช่น

1) ควรจะมีการเปิดเผยข้อมูล โดยเฉพาะการนำเสนอแนวความคิดเบื้องต้นเชิงหลักการของโครงการต่อสาธารณะชน อย่างเช่น ชาวบ้านในพื้นที่อำเภอเชียงดาว ตลอดจนผู้สนใจทั่วไป รวมทั้งกลุ่มนักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

2) เมื่อมีการนำเสนอแนวความคิดเบื้องต้นของโครงการดังกล่าวต่อสาธารณะแล้ว ก็ควรจะมีการตั้งคณะทำงานขึ้นอย่างน้อย 2 ชุด ที่มีองค์ประกอบของนักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชนและตัวแทนของชาวบ้านในพื้นที่ เช่น ชุดที่ศึกษาความเหมาะสมของโครงการฯ ชุดที่ศึกษาผลกระทบของโครงการฯ ทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม ทางด้านสังคม ทางด้านวัฒนธรรม ทางด้านเศรษฐกิจชุมชนและอื่นๆ เป็นต้น และควรมีคณะทำงานอีกชุดหนึ่งที่มีองค์ประกอบต่างๆดังที่กล่าวมาแล้ว ทำหน้าที่ในการกำกับดูแล ติดตามและตรวจสอบ และประเมินผลผลของการศึกษากลุ่มที่ 1

3) แล้วนำผลของการศึกษาดังกล่าวของคณะทำงานทั้ง 2 ชุดมาจัดเวทีสาธารณะ เพื่อชี้แจงตอบคำถาม ข้อสงสัย และรับฟังข้อคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องและประชาชนทั่วไป เพื่อให้เกิดการรับรู้ รับฟังกันอย่างกว้างขวาง และประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

4) คงต้องยอมรับว่าสิทธิของชุมชนท้องถิ่นกับการเข้าไปมีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาตินั้นได้รับรองไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 46 ดังนั้น ถ้าเสียงส่วนใหญ่ของประชาชนโดยเฉพาะคนในพื้นที่ออกมาว่าอย่างไร หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการฯ จำเป็นที่จะต้องยอมรับ

5) เป็นที่น่าสังเกตว่า โครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาวด้วยโครงการกระเช้าไฟฟ้านี้ เป็นโครงการที่เกิดขึ้นโดยขาดฐานข้อมูลทางด้านวิชาการและขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ดังนั้น หากหน่วยงานที่รับผิดชอบต้องการที่จะผลักดันโครงการนี้จริงๆแล้ว ควรจะให้ความสำคัญหน่วยงานที่เป็นกลางเข้ามาทำการศึกษาวิจัย ถึงความเหมาะสมและผลกระทบของโครงการอย่างน้อยใช้ระยะเวลา 2 ปี แล้วนำเสนอผลการศึกษาให้ประชาชนร่วมกันตัดสินใจ

7. ตัวอย่างความคิดเห็นของชุมชนท้องถิ่นและผู้ที่เกี่ยวข้องกับดอยหลวงเชียงดาว

“ผมไม่ใช่คนในพื้นที่แต่เมื่อได้มาอยู่ที่บ้านถ้ำ มีอาชีพนำเที่ยวดอยหลวงเชียงดาวมา 20 กว่าปี โครงการกระเช้าไฟฟ้าที่ว่่านี่ คงจะเป็นการเร่งรัดให้มีการทำลายดอยหลวงมากยิ่งขึ้น ในปีที่ผ่านมานักท่องเที่ยวจำนวนมากที่ผมได้สัมผัส ส่วนใหญ่เกือบร้อยเปอร์เซ็นต์ไม่เห็นด้วย”

นายบริชา จักขุ ประธานชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ดอยหลวงเชียงดาว

“เชียงดาวมีเอกลักษณ์ที่เด่นๆอยู่ 2-3 เรื่อง อย่างเช่น ดอยหลวงเชียงดาวและสายน้ำแม่ปิง โดยเฉพาะดอยหลวงเชียงดาวนั้น คนเชียงดาวถือว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่สิ่งสถิตยดวงวิญญาณของเจ้าหลวงคำแดง ที่พวกเราเคารพนับถือสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน”

นายทองคำ ตนพยอม ประธานชมรมผู้สูงอายุ อ.เชียงดาว

“เท่าที่ผมได้ขึ้นไปสัมผัสมา ทั้งความงดงามความเป็นอมตะของดอยหลวงเชียงดาวนั้น ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง ใครที่คิดจะทำโครงการกระเช้าไฟฟ้านั้น ต้องคิดให้ดีๆไตร่ตรองพิจารณาอย่างรอบครอบ เพราะธรรมชาติเมื่อถูกทำลายไปแล้ว เงินจำนวนมหาศาลก็ไม่สามารถทำให้ความสมดุลย์ของระบบนิเวศน์ฟื้นกลับคืนมาได้”

นายสมเกียรติ ม่วงผล อดีตนายอำเภอเชียงดาว

“ฝรั่งนักท่องเที่ยวที่มาพักเกสเฮ้าท์ เมื่อรู้ข่าวว่ารัฐบาลไทยกำลังจะสร้างโครงการกระเช้าไฟฟ้าขึ้นดอยหลวงเชียงดาว ต่างร้องเป็นเสียงเดียวกันว่า NO NO NO... Very Bad Idea ดิฉันก็คิดว่าการท่องเที่ยวนั้นควรจะพัฒนาอย่างอื่น เช่น การให้ข้อมูลข่าวสาร การสร้างการตระหนัก และการเสริมสร้างความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยว เป็นต้น”

คุณมาลี กิริติวิสุข เจ้าของมาลีเกสเฮ้าท์ ที่ตั้งอยู่เชิงเขาดอยหลวงเชียงดาว

“สังคมพืชและสัตว์บนดอยหลวงเชียงดาวนั้น ต้องยอมรับว่านอกจากจะมีความหลากหลายทางชีวภาพแล้ว พืชและสัตว์ที่พบถือได้ว่าเป็นชนิดที่หาได้ยากในประเทศไทยแม้กระทั่งในโลกนี้ กว่า 30 ปีที่ผ่านมานักวิชาการอย่างพวกเรายังทำการสำรวจไม่ทั่วถึง ผมคิดว่ายังมีพันธุ์พืชและสัตว์อีกจำนวนมากที่เรายังไม่ได้ทำการศึกษา และน่าเสียดายเป็นอย่างยิ่งหากสิ่งเหล่านี้จะต้องถูกทำลายไป”

ดร.วีระชัย ณ นคร ผู้อำนวยการองค์การสวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ

3. เรื่อง “ลักษณะพันธุ์พืชที่สำคัญ บริเวณดอยหลวงเชียงดาว”

โดย คุณปิยเกษตร สุขสถาน

สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์

ดอยเชียงดาว เป็นภูเขาหินปูนที่สูงที่สุดในประเทศ โดยมีลักษณะของภูเขาแตกต่างกันทางภาคเหนือที่บางภูเขามีต้นกำเนิดมาจากหินแกรนิต ลักษณะภูเขาเป็นลักษณะมนๆ มีความแกร่ง พุกร่อนยาก มีลักษณะโค้งมน เกิดจากการดันตัวของหินโหนด เกิดจากการพัดพาทับถมตะกอนที่เกิดจากแม่น้ำเก่า ถ้าหากหินชั้นด้านบนมีลักษณะคล้ายกับโต๊ะ เช่น ภูหลวง ภูกระดึง ภูหินร่องกล้า ภูเขาหินปูน เกิดจากการทับถมตัวของตะกอนทะเล – ซากตะกอนทะเล กัดกร่อนได้ง่าย เช่น ที่ดอยเชียงดาว หรือทางไชยปราการ ลักษณะจะเป็นหยักๆ

ทั้งนี้ สังคมพืช ที่พบแต่ละแบบแตกต่างกันไปอย่างสิ้นเชิง ดอยอินทนนท์ สูงเป็นอันดับ 1 ของประเทศ รองลงมา ดอยผ้าห่มปก ซึ่งเป็นหินแกรนิต มีระดับความสูง พรรณไม้ลักษณะคล้ายคลึงกัน มีบางอย่างแตกต่างกันไม่มากนัก

ฉะนั้นหากดอยอินทนนท์ ถูกทำลายไปก็ยังคงมีดอยผ้าห่มปกเหลืออยู่ในขณะที่เขาหินทรายทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีสังคมพืชคล้ายๆ กันอยู่ สามารถแทนกันได้ แต่ดอยเชียงดาว เป็นภูเขาหินปูน ถ้าสังคมพืชถูกทำลายไป ไม่มีที่อื่น ทดแทนไม่ได้แล้ว และพบที่ดอยเชียงดาวเท่านั้น

สังคมพืช อัลไพน์ หรือกึ่งอัลไพน์ ปกติอัลไพน์ พลแนวเขตป่าไม้ กำหนดเส้นสมมติขึ้นมาตามภูเขาสูงให้เป็นเขตแนวเขตป่าไม้ เนื่องจากเส้นสมมติ สภาพอากาศ หินดิน ไม้ยืนต้น ไม่สามารถเจริญเติบโตขึ้นไปได้

นักพฤกษศาสตร์ จำลองพบบริเวณเทือกเขาแอลป์ จึงเรียกตามชื่อเทือกเขาว่า สังคมพืช อัลไพน์ ไม่พบต้นไม้ใหญ่ขึ้นอยู่ เช่น ไม้พุ่ม ไม้ล้มลุกที่มีอายุหลายปี และมีลักษณะของพืชที่ใช้เหง้าในการสะสมอาหาร

สังคมพืชกึ่งอัลไพน์ ในประเทศไทย สามารถเกิดขึ้นบนหินแกรนิตได้ หรือหินทรายได้ แต่ต้องมีความสูงระดับ 3,500 เมตร ดอยอินทนนท์ที่สูงเป็นอันดับหนึ่งของประเทศยังสูงเพียง 2,500 เมตร แต่ดอยเชียงดาว มีหินต้นกำเนิดเข้ามาเกี่ยวข้อง มีการกัดกร่อนพังทลายสูง มีอากาศหนาวเย็น สภาพอากาศแปรปรวน ไม่สามารถขึ้นอยู่ตามสันยอดดอยได้

- 1) ไม่เหมือนพืชอัลไพน์ที่แท้จริง เนื่องจากยังมีไม้ยืนต้น เช่น ก่อ หรือค้อดอยอยู่
- 2) มีความสำคัญ ของพืชระดับล่าง หุบเขาลงมา สันหรือยอดดอย มีแนวป่าไม้ด้านล่างปกคลุมอยู่

พืชต่างๆ ที่มีไม้ยืนต้นไม่สามารถขึ้นอยู่ได้เพราะอินทรีย์วัตถุไม่เพียงพอ เพราะฉะนั้นไม่ขึ้นอยู่ตามสันยอดดอยเชียงดาว แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม

- 1) พืชล้มลุก ผลิตเมล็ดปีต่อปีในช่วงฤดูหนาวและออกตัวฤดูแล้ง มีความล่อแหลมต่อการสูญพันธุ์
- 2) พืชปรับตัวให้สามารถทนอยู่ได้ในฤดูแล้ง มีการพักตัว คงเหลือ ตัว เหง้า ต้นยังอยู่ เช่น เทียนนาง คา เขียวจาง

สภาพดอยหลวงเชียงดาว เป็นรูปเกือกม้า จึงพบพรรณพืช พันธุ์ไม้หลายชนิดดังนี้

ค้อดอย พบ 2 ชนิด ชนิดที่พบดอยเชียงดาว เป็นพืชเฉพาะถิ่น (พืชที่สำรวจพบเฉพาะดอยเชียงดาวไม่พบในส่วนอื่นๆ ของโลก) สังคมพืชกึ่งอัลไพน์ ชอบแสงแดด อากาศหนาวเย็น มีการออกดอกพร้อมเพรียงและมาก

หางกระรอกน้อย พบบริเวณโชดหิน เพื่อดอยสูง

ไม้ดาวดิน พวงทอง มีการตั้งชื่อ 7 – 9 ปี พบเฉพาะเขาหินปูน (เป็นพืชวงเข็ม)

บั้งม่วงเชียงดาว พืชเฉพาะถิ่นเชียงดาว เป็นดอกสีขาว

หนาดดอย มี 2 – 3 ชนิด พบเป็นกลุ่ม

หนาดคำ พบบริเวณทางขึ้นกิ่วลม ขึ้นมาน้อยไม่เท่ากัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริเวณและการรบกวน

หญ้านางจอย เป็นพืชวงศ์เบญจมาศ

อุณหलग มี 2 ชนิด วงศ์ทานตะวัน ไม้ต้นขนาดเล็ก บริเวณที่เรียกว่า ดงเย็น มีกลิ่นหอม คล้ายน้ำผึ้งประเทศจีนใช้เป็นตัวยาทำสมุนไพร

ราชวดีหลวง เชียงดาวมี 2 ชนิด ชนิดพบทั่วไป บริเวณที่ราบต่ำ ดอกสีขาว ช่อยาว บริเวณดอยเชียงดาว เหลือพบไม่มากนัก นักท่องเที่ยว มีการกางเต็นท์กางไม้ต่างๆ ออกไป

คำปองหลวง ลักษณะเป็นขนฟู แต่ไม่มีกลิ่น

พืชในกลุ่มวงศ์เดียวกับคำปองหลวง ขึ้นอยู่ตามเฉพาะโชดหิน ยอดดอย เช่น คำปองน้อย ขึ้นตามชอกหิน หรือบางคนเรียกคำปองหิน

พิมพ์สาย พืชตระกูลเดียวกันพบ 3 ชนิด ชนิดที่ดอยอินทนนท์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและดอยเชียงดาว ขึ้นตามชอกหินระดับสูง

เจอร์ราเนียม ต่างประเทศมีหลายชนิด ที่ดอยเชียงดาว พบทีเดียว ขึ้นตามสันยอดดอย

พองหินเหลือง วงศ์ตระกูลคว่ำตายหงาย เป็น งอกตามหิน มีปริมาณค่อนข้างมาก

ดินเปิดเชียงดาว พบอยู่ประมาณ 2 – 3 กอ ตามสันกิ่วลม ทางด้านที่ต่อเนื่องจากยอดสูงสุด เป็นไม้พุ่ม ทรงพุ่มประมาณ 2 – 3 เมตร ประเทศ พบที่ดอยเชียงดาวเท่านั้น เสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ นักท่องเที่ยวมักจะตัดฟันเพื่อเป็นทางเดิน และบางฤดูมีไฟไหม้ขึ้นไป

บัวคำสยาม หรือบัวคำ เชียงดาว เป็นพืชเฉพาะถิ่น พบตามสัน แอ่งของดอยเชียงดาว บัวคำ มี 2 ชนิด ชนิดที่มีการกระจายพันธุ์มาจากเนปาล ทิเบต และอีกชนิดที่พบที่เชียงดาว จากการสำรวจประชากรไม่มากนัก บริเวณดงเย็นทางขวามือ บนยอดดอยเป็นบัวคำเนปาล

วงศ์ผักชี พบเฉพาะยอดเชียงดาว เรียกว่า ผักชีเปา ในจีนใช้ไม้สกุลนี้เป็นสมุนไพรที่แพร่หลาย

กุหลาบศรีจันทร์ อดีตพบต้นใหญ่ พบตามป่าดิบ ในที่ต่ำลงมา บริเวณหุบเขา ปัจจุบันถูกตัดฟันไปมาก เหลืออยู่เป็นพุ่มเล็กๆ ตามสันและยอดดอย อยู่ในตระกูลกุหลาบ พบที่ดอยเชียงดาว บริเวณทางลงหน้าถ้ำ ไม้เถาเลื้อย



กลุ่มม้าแม่ก่า ประเทศจีนใช้เป็นยา ฉะนั้นบนดอยเชียงดาว มีกลุ่มยาสมุนไพรหลายชนิด
ชักชีฟ้าก่า ขึ้นอยู่ตามซอกหินระดับสูง อยู่ทีเดียว ที่ดอยเชียงดาว
ดอยเชียงดาว มีลักษณะพิเศษ พืชอะไรที่มีอยู่ในประเทศจีน จะพบที่ดอยเชียงดาว ถือว่ามีคุณค่า

สุวรรณภา พวกทานตะวัน พบบริเวณหน้าผา ช่วงฤดูแล้ว พัฒนาเป็นไม้ดอกไม้ประดับ ส่งมาขายบ้านเรา บ้านเรานำมาซื้อสินค้าจากต่างประเทศที่สูง เป็นแหล่งพันธุ์กรรมที่สำคัญในการปรับปรุงพืชพรรณ

คำหิน เป็นไม้ขนาดเล็ก ที่ขึ้นอยู่ตามซอกหิน พบหลายที่ ตามดอยที่มีลักษณะเป็นโขดหิน
พืชกลุ่มถั่ว อภิชาติ ขึ้นอยู่ในพื้นที่ระดับต่ำ จากระดับป่าเกียะขึ้นมา เป็นเถาเลื้อย
วนารมย์ เป็นถั่วชนิดหนึ่ง พบตามสันและยอดดอย พบชนิดถั่วมาก บางชนิดเป็นพุ่ม บางชนิดเป็นเถาเลื้อย

ครามป่า หรือครามดอย ขึ้นตามก่อนถึงยอดสูงสุด ดอยมีสีชมพูสวยงาม

กลุ่มวงศ์ดอกหรีด เป็นเถาเลื้อย

หรีดเชียงดาว ขึ้นปกคลุมหิน สีม่วง พบที่เชียงดาว ที่เดียวในโลก

กลุ่มหญ้าดอกกลาย มีชนิดที่ใกล้ๆ กัน 2 ชนิด ชนิดหนึ่งพบที่ดอยเชียงดาว ดอกกว้างกว่าและดอยอินทนนท์

ศรีเชียงดาว เป็นพืชค้นพบใหม่ พบบริเวณยอดดอยสูงสุด เสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ ช่วนักท่องเที่ยวขึ้นเป็นช่วงออกดอก ติดผลไปแล้ว เป็นพืชล้มลุก ออกปีต่อปี ไม่มีหัวอยู่ ช่วงติดดอก ติดเมล็ด หากมีนักท่องเที่ยวรบกวน จะเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์

สะเทาะลม ขึ้นอยู่ตามต้นไม้ โชดหิน เป็นหลอดๆ เป็นแหล่งอาหารของนกกินปรี

คำขาวเชียงดาว หรือ “กุหลาบพันปี” ที่พบเฉพาะตามสันยอดดอยเชียงดาว มีดอกขนาดใหญ่ มีสีส้มสวยงาม ไม้จำพวกนี้ไม่ทนทานต่อไฟ เผาไหม้ หลายต้นตาย ยากต่อการฟื้นคืนมาใหม่ อายุอาจถึง 100 ปีบางต้น ข้างบนอากาศหนาวเย็น เจริญเติบโตช้า เช่น เหี่ยวหวง นางคา ใช้เวลาหลายปี เมื่อถูกไฟก็จะตายไปและใช้เวลาหลายปี

หญ้าหนวดแมวหลวง พบครั้งเดียว และไม่พบอีก ระดับ 1,800 เมตร เป็นถาวรยาว



กลุ่มเทียน เทียนนกแก้ว ขึ้นหุบเขาเย็นชื้น มีร่มเงา บริเวณอ่างสรง และพบจุดกางเต็นท์ที่มีการถางเทียนนกแก้ว เมล็ดไม้สามารถหล่นและงอกขึ้นมาได้ และพบว่ามีการนำมาขายหน้าถ้า พืชชนิดนี้ปลูกแล้วก็ตาม

นางคา เป็นสมัยต้นๆ ที่มีการสำรวจทางพฤกษศาสตร์ ตั้งชื่อตามภรรยา หมอคา เป็นเกียรติให้ภริยาหมอคา ซึ่งเป็นนักพฤกษศาสตร์ เป็นไม้ขนาดเล็ก อายุหลายปี เกิดขึ้นในช่วงฤดูฝน ฤดูหนาว พับตัว นักท่องเที่ยวขึ้นไปเป็นไม้ที่ตาย หักมาทำฟืน หรือหักทิ้ง ลำต้นอวบ เปราะ แต่วั้นว แต่วะคืบ ใช้เวลาหลายปี

เทียนเชียงดาว มีลักษณะเทียนดอย ดอกสีชมพู เห็นกลีบเป็นเดือด มีขนแข็งๆ มีความยาว พบเฉพาะดอยเชียงดาว เทียนดอยพบปนๆ และพบหลายที่

เทียนคำน้อย พบอยู่ไม่มาก ทางเขาดงเย็น และบนดอยสามพี่น้อง และปัจจุบันกำลังสูญพันธุ์จากดอยเชียงดาว มีเดือยงๆ ออกมา (เป็นพืชกลุ่มเทียน) เมื่อดึงยาวต่อการแตกตรงปลาย

หญ้ามวนฟ้า For get me not มีศักยภาพพัฒนาเป็นไม้ประดับ

ชมพูพาน ขึ้นอยู่ตามต้นไม้อื่น ขึ้นอยู่ตามลำต้นของตัวเอง มีความแปรผันขนาดต้น ทั้ง 2 เมตรหรือสูง 10 เมตร ออกช่วงหน้าหนาว

ไซริน พบบริเวณทางออกของประเทศพม่า ประเทศไทยพบดอยเชียงดาว

กลุ่มชิงช้า ตาเหินคำ พบตามหิมะอาจารย์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ทำการศึกษาพืชกลุ่มนี้ของประเทศไทย พบหลายตัวอย่าง เป็นพรรณพืชชนิดใหม่ และทำการตั้งชื่ออยู่ และตีพิมพ์วารสารต่างๆ พบตามกิ่วลม ออกดอกในหน้าฝน

กล้วยไม้ เอื้องหางปลา ชนิดหายาก ตัวดอก อยู่ในหลุมของช่อดอก เป็นเหมือนหางกระรอก

เอื้องเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร พบปีที่แล้ว เป็นพรรณพืชสกุลใหม่ เมืองไทยมี 3 ชนิดพบเฉพาะที่ดอยเชียงดาว ขึ้นอยู่ตามหน้าผาทิศตะวันออกและทิศใต้ ใบมีลักษณะลายๆ ออกดอกเดือนพ.ค.มิ.ย.

สิงโต พบขึ้นตามพุ่มไม้ขนาดเล็ก สิงห์โตกาบขาว

เอื้องข้าวตอกหิน มี 5 ชนิดในโลก 4 ชนิด พบที่ประเทศจีนประเทศดอยเชียงดาว พบหน้าผาหินระดับ 1,800 เมตร ขึ้นไป ออกดอกฤดูฝน

สิงห์โตขนตาขาว พบทางลงบ้านถ้าไม่พบที่อื่นๆ

เอื้องน้ำตันเขียว พบตามสัน ยอดดอย พื้นที่เปิด

ชบาโคง เป็นไม้รายงานค้นพบใหม่ ยังได้ได้รับการตีพิมพ์ อาจารย์ดร.รีนา กำลังศึกษาพืชกลุ่มนี้อยู่พบเฉพาะบริเวณดอยเชียงดาว ในประเทศจีน เป็นไม้หายากชนิดหนึ่ง ขึ้นอยู่ต้นหญ้าคาไม่สูงมากนัก มีผลกระทบมาก จากการทำงานสภาพแวดล้อม แฉ่วถาง ทำไร่ เป็นต้น

ฮ่อมดอย ซึ่งสามารถพบอยู่โขดหิน สันยอดดอยปิรามิด มีอยู่ด้วยกันหลายชนิดที่พบเห็นทั่วไป 2 ชนิด ฮ่อมเชียงดาว ลักษณะดอกคล้ายกัน บริเวณกลีบมีต่อม และผลิตน้ำเหนียวๆ ออกมา พบเฉพาะดอยเชียงดาวในโลก

ชมพูเชียงดาว ขึ้นตามสันและยอดดอย ชมพูเชียงดาวเผือก ชมพูเชียงดาวสีขาวพบน้อยมาก แปรผันทางพันธุกรรม ทางพฤกษศาสตร์ถือว่ามีค่ามาก ในการพัฒนาเป็นไม้ดอกไม้ประดับ หรือสายพันธุ์กรรมพืชหรือสายพันธุ์ทางเศรษฐกิจ

ชมพูพิมพีใจ ขึ้นตามสันและยอดดอย มีกลิ่นหอม พืชมีศักยภาพมากในการพัฒนาเป็นไม้ดอกไม้ประดับต่อไป

เทพอักษร ขึ้นตามซอกหิน มีลักษณะใบคล้ายใบตำลึง เป็นชนยักเง้ามากกว่า ขึ้นตามสันยอดดอย

ชาวบ้าน ประเทศไทยพบ 2 ชนิด พบที่ตากและดอยเชียงดาว พืชเฉพาะถิ่น มีอายุหลายปี ใช้เวลามากในการงอกฟื้นกลับมาได้

แสงแดด วงศ์เดียวกับกะเพรา โหระพา พบตามสันและยอดดอย

หุบดินอุ้งช้าง พืชเฉพาะถิ่น

รังแตน ลักษณะช่อดอก ที่มีรูปกลม พบขึ้นอยู่บริเวณอ่างสูง หญ้าคา เป็นไม้หายาก พบที่สูง

คำหยาด ออกดอกหน้าฝน ขึ้นบนโขดหิน ดงเย็น สภาพดงเย็นพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก อดีตมีมอส เฟิร์น ขึ้นอยู่จำนวนมาก ต้นไม้หลายต้นถูกโค่นไป เพื่อนำไปทำฟืน สิ่งเหล่านี้ไม่สามารถฟื้นธรรมชาติหรือสภาพนิเวศน์กลับฟื้นคืนมาได้ ระดับต่ำไม้ขนาดใหญ่ สภาพด้านล่างเปลี่ยนสภาพไป เช่น วัชพืชขึ้นแทน ทำให้พืชพรรณบางชนิดไม่สามารถขึ้นได้

ฟ้าคราม ขึ้นตามสันและยอดดอย

และนอกจากนี้ยังมีพืชที่ขึ้นหินปูน ปกคลุมอยู่ในป่าดิบเขา มีความเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ ทำให้ปริมาณแสดงเพิ่มขึ้น จะทำให้มีวัชพืชปกคลุมแทน

ค้อดอย มีปริมาณมาก แต่บางครั้งนักท่องเที่ยวไม่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ตัดฟันมาเป็นฟืนได้ พบเฉพาะถิ่นที่ดอยเชียงดาว ชอบขึ้นอยู่กับเมฆ บางท่านเรียก ปาล์มรักเมฆ

พวงหรีดเชียงดาว พบที่ดอยเชียงดาวที่เดียว

กลุ่มพญาไม้ พบบริเวณทางลงหน้าถ้ำ พบในกลุ่มสน ในเมืองไทยพบไม่กี่แห่ง เป็นต้นกล้าขนาดเล็ก

กระโปรงสีดา ขึ้นอยู่บนโขดหิน ทางลงบ้านถ้ำ ระดับ 1,600 – 1,700 เมตร ถ้ามีการเปิดโขดหินให้แสงผ่านมาก พืชชนิดนี้ไม่สามารถขึ้นอยู่ได้

ในอดีต สภาพป่า ต้นก่อขึ้นอยู่บริเวณกิ่วลม ปกคลุมไปด้วยมอสและเฟิร์น บริเวณดงเย็นปัจจุบันเริ่มหายไป เนื่องจากสภาพอากาศโลกเปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้เนื่องจากกิจกรรมของมนุษย์เริ่มสูญหาย สูญพันธุ์ไป ปัจจุบันพบน้อย

การปลูกผืน เป็นหย่อมเล็กๆ บางท่านใช้เป็นจุดขายนักท่องเที่ยว ผลกระทบ การที่มีการถางทำไร่ผืน การเผาจุดไฟในหน้าแล้ง ไปถึงยอดดอย กินพื้นที่เข้าไปในป่าดิบ เช่น พบแต่โขดหินปูนเดิมอยู่ มีการเผาทำลาย ตัดไม้ทีละเล็ก ละน้อย การทำลายระบบนิเวศวิทยาเฉพาะ ทำให้ความชุ่มชื้นเปลี่ยนแปลงไป

บริเวณหุบเขา ถูกบุกรุกจากการทำไร่ผืน เป็นหย่อมๆ หากไม่มีการควบคุมจริงจัง ต้นไม้ที่ขึ้นอยู่ ทีละเล็กละน้อย เมื่อมีลมพายุเข้ามาพายุไม้ขนาดใหญ่ล้มตัวเองลงเรื่อยๆ ต่อไป อาจจะมีการปลูกป่าเสริม หรือนำแผนที่เก่ามาดูกัน การใช้พรรณไม้ เก็บจากเมล็ดข้างในแล้วนำมาเพาะ ไม่ใช่ นำไม้จากที่อื่น หรือไม้โตเร็วมาปลูกหลังจากการปลูกผืน พรรณไม้ที่เป็นพรรณไม้ดั้งเดิม จะไม่ขึ้น ไม้ที่พบคือ สาลี่ หมา พบเดิมในทวีปแอฟริกาได้ เข้ามาในประเทศไทยเมื่อมีการติดต่อค้าขายสินค้า เมล็ดติดเสื้อ

กระเป๋ ใช้ต้นทำให้กระจายลูกกลมไปตามยอดดอยต่างๆ แต่เพิ่มไม่มีรัชพีชรบกวน อดีตมีสภาพป่าที่เป็นแรงกันชนที่ไม่ให้มีการเปิดพื้นที่เข้าไปถึงพันธุ์พืชบนยอดดอย

ข้อเสนอ การถอนทำลายสาปหมา เพื่อฟื้นฟูสภาพดอยเชียงดาว กลับคืนมา เพื่อไม่ให้พืชเหล่านี้ขึ้นแย่งน้ำ และแสงแดดที่ขึ้นอยู่ตามโขดหิน มีพรรณพืชอยู่ จะไม่สามารถขึ้นได้ และอนาคตอาจจะไม่มีพรรณพืชให้เห็น คงจะเหลือแต่หญ้าสาปหมาที่จะมีให้เห็นเท่านั้น

การกางเต็นท์ หรือในพื้นที่ที่ไม่ได้กำหนดไว้ การขึ้นไปโดยไม่ผ่านการขออนุญาตจากเขตฯ หรือมีลูกหาบไม่ทราบว่าจะตั้งเต็นท์บริเวณจุดไหน บริเวณยอดดอย ซึ่งไม่เหมาะ ทั้งนี้จะต้องกางพรรณพืชออกไป น้ำหายาก พื้นหายาก และพยายามหาเศษไม้เพื่อมาทำพื้น ทำให้เป็นการทำลายพืชในบริเวณนั้น

กุหลาบขาว ปี 38 พบครั้งแรก บริเวณยอดดอย ซึ่งเป็นสภาพที่เราเห็นได้ว่า ปัจจุบันไม่มีอยู่แล้ว

ฉะนั้นขอฝากไว้ เราจะจัดการการท่องเที่ยวบริเวณยอดดอยเชียงดาว มีการจำกัดนักท่องเที่ยวจะต้องนำเอาพินขึ้นหรือไม่ การการตั้งแท่งกันน้ำหรือไม่ โดยการระดมความคิด เราจะพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้อย่างไร หลายอย่างมีคุณค่าทางตัวยา หลายอันมีคุณภาพที่จะพัฒนาเป็นไม้ประดับ บางอย่างสูญพันธุ์ ถ้าหากมีการศึกษาการใช้ประโยชน์ เราจะอนุรักษ์อย่างยั่งยืน แต่หากยังไม่มีการศึกษา เราก็ควรจะมีการอนุรักษ์ จนกว่า จะมีนักวิชาการมาศึกษาสิ่งต่างๆ เหล่านี้ เพื่อทำการอนุรักษ์สืบต่อลูกหลานของเราต่อไป

4. พันธุ์พืชที่น่าสนใจบนดอยเชียงดาว

เขตสังคมพืชระดับล่าง (Basal Zone) และ เขตสังคมพืชภูเขา (Moutane Zone) ทั้งสองเขตนี้เป็นสังคมพืชที่มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นปกคลุมเป็นป่าไม้ประเภทต่าง ๆ เช่น ป่าผลัดใบ ป่าไม่ผลัดใบ ฯลฯ ในระดับสูงที่สุดของเขตสังคมพืชภูเขาจะเป็นป่าดิบเขา โดยมีจุดสูงสุดอยู่ที่แนวเขตป่าไม้ (Timber Line) เป็นจุดสูงสุดที่สังคมไม้ยืนต้นจะเติบโตอยู่ได้

เขตสังคมพืชกึ่งอัลไพน์ (Subalpine Zone) จะอยู่เหนือแนวเขตป่าไม้มีไม้พุ่มภูเขา (Shrubs) ขึ้นร่วมกับพืชล้มลุก ไม้พุ่มภูเขาที่ได้พบได้แก่ พืชสกุลโรโดเดนดรอน

เขตสังคมพืชอัลไพน์ (Alpine Zone) จะอยู่เหนือกว่าระดับกึ่งอัลไพน์มีลักษณะเป็นทุ่งหญ้าภูเขา พืชที่ขึ้นอยู่ได้มีแต่เพียงพืชล้มลุก

ระดับหิมะและธารน้ำแข็ง (Snow Horizon) เหนือจากระดับอัลไพน์ขึ้นไปจะพบแนวน้ำแข็งถาวร (Snow Line) มีหิมะและธารน้ำแข็งปกคลุมตลอดปี

ในบริเวณอื่นของโลก สังคมพืชจะเปลี่ยนแปลงไปเมื่อแนวเส้นละติจูดสูงขึ้น ระดับความสูงของแนวเขตป่าไม้และแนวน้ำแข็งถาวรจะลดลง ในเขตอบอุ่นเช่นที่สวิตเซอร์แลนด์ (47 องศาเหนือ) แนวเขตป่าไม้จะอยู่ที่ระดับความสูง 2,000 เมตร และแนวน้ำแข็งถาวรจะอยู่ระดับความสูง 4,000 เมตร แต่ที่สวีเดน (60 องศาเหนือ) แนวเขตป่าไม้จะลดลงมาอยู่ที่ระดับความสูง 1,000 เมตร และแนวน้ำแข็งถาวรจะอยู่ที่ระดับความสูง 2,500 เมตรเท่านั้น

ภาคเหนือของไทยอยู่ในแนวเส้นละติจูดประมาณ 17 องศาเหนือขึ้นไปจะพบพืชเขต อบอุ่นกระจายพันธุ์และเติบโตอยู่ในเขตป่าดิบเขา ยอดเขาที่สูงที่สุดของไทย 3 อันดับแรก คือ ดอยอินทนนท์ (2,565 เมตร) ดอยผ้าห่มปก (2,285 เมตร) และดอยเชียงดาว (2,225 เมตร) จึงน่าจะอยู่ในแนวเขตป่าไม้ของสังคมพืชป่าดิบเขาทั้งหมด และโอกาสที่จะพบสังคมดิบเขาทั้งหมด และโอกาสที่จะพบสังคมพืชอัลไพน์ในภาคเหนือได้จะต้องเป็นยอดเขาที่มีความสูงประมาณ 3,000 – 4,000 เมตรขึ้นไป

แต่สังคมพืชยอดดอยเชียงดาวกลับเป็นข้อยกเว้น เพราะมีลักษณะที่แตกต่างออกไปจากที่อื่น ๆ นั่นคือบริเวณยอดดอยที่มีความสูงเกิน 1,900 เมตรขึ้นไป กลับมีพืชล้มลุกขึ้นสลับกับไม้พุ่มเตี้ยเหนือแนวเขตป่าไม้ คล้าย ๆ กับสังคมพืชกึ่งอัลไพน์ (sub – alpine)

ข้อสังเกต ดอยเชียงดาวมีองค์ประกอบอื่นที่ช่วยให้สังคมพืชกึ่งอัลไพน์ดำรงอยู่ได้ เช่น สภาพพื้นที่เป็นหินปูน ในบริเวณยอดเขามีดินอยู่น้อยและอากาศแปรปรวนตลอดปี ปัจจัยเหล่านี้เป็นปราการธรรมชาติที่คอยป้องกันไม่ให้สังคมพืชป่าดิบเขาเติบโตขยายอาณาเขตขึ้นมาสู่ยอดเขาได้ นอกจากนั้น ความสูงในระดับที่มีเมฆปกคลุมทำให้ได้รับความชุ่มชื้นอยู่เสมอ ความสูงชันของพื้นที่ก็ทำให้ชั่วโมงในการรับแสงแดดลดน้อยลง และมีร่วมเงาของภูเขาคอยปกป้อง ความร้อนจากดวงอาทิตย์ในฤดูแล้ง

ดังนั้นดอยเชียงดาวจึงเป็นเหมือนบ้านสำหรับพรรณพืชเขตอบอุ่นที่กระจายพันธุ์มาจากที่ต่าง ๆ ทั้งจากหิมาลัยตะวันออก จากตอนใต้ของจีน และจากมณฑลยูนนาน การกระจายพันธุ์มาบรรจบกันและสิ้นสุดที่ดอยเชียงดาวแห่งนี้ ในแนวเส้นละติจูดเดียวกัน ในพื้นที่อื่นของไทยหรือได้ลงไปจะไม่พบพืชเหล่านี้อีกเลย

การกระจายพันธุ์น่าจะเกิดขึ้นในครั้งที่ป่าไม้ยังคงอุดมสมบูรณ์อยู่ ผืนป่าแถบเทือกเขาหิมาลัยยังคงเชื่อมกับจีนตอนใต้ และเชื่อมต่อมาถึงผืนป่าในเมืองไทย เหมือนดั่งเป็นผ้าห่มสีเขียวขนาดมหึมาปกคลุมทั้งภูมิภาค เมล็ดพืชเดินทางมากับลมกับน้ำ หรือติดตัวมากับสัตว์ต่าง ๆ จากยอดเขาสูงที่ราบ และจากที่ราบสูงยอดเขาอีกลูกหนึ่งไปเรื่อย ๆ ที่ใดที่มีสิ่งแวดล้อมเหมาะสม เมล็ดพันธุ์ก็จะเจริญเติบโตและแพร่พันธุ์ เดินทางต่อไปอีก ในเวลาต่อมา จำนวนประชากรของมนุษย์เพิ่มมากขึ้น จำนวนประชากรของมนุษย์เพิ่มมากขึ้น จำเป็นต้องบุกเบิกป่าที่ราบเพื่อตั้งถิ่นฐานและทำการเกษตร ผ้าห่มสีเขียวผืนใหญ่จึงเริ่มเป็นรูโหว่ จากรูเล็ก ๆ หลาย ๆ รู จนว่าแหวกขึ้นเรื่อย ๆ ในที่สุดป่าที่ราบต่ำซึ่งเป็นเหมือนสะพานในการเชื่อมต่อก็ตกทำลายลงทำให้พืชเหล่านี้ถูกโดดเดี่ยว พืชบางชนิดที่สามารถปรับสภาพตัวเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของดอยเชียงดาวได้ดี ก็กลายพันธุ์กลายเป็นพืชเฉพาะถิ่น ซึ่งจะไม่พบในที่อื่นใดนอกจากดอยเชียงดาวเท่านั้น

นอกจากนี้นักภูมิศาสตร์ยังมีข้อสันนิษฐานว่า การกระจายพันธุ์พืชจากเทือกเขาหิมาลัยเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในยุคน้ำแข็งซึ่งเกิดเป็นช่วงหลายครั้งหลายหนระหว่าง 1 แสนถึง 10,000 ปีที่ผ่านมา ระดับน้ำทะเลลดต่ำกว่าปัจจุบันมาก เพราะน้ำในมหาสมุทรจับเป็นก้อนปริมาตรกว้างใหญ่มากกว่าน้ำแข็งขั้วโลกปัจจุบัน แผ่นน้ำแข็งครอบคลุมไปทั่วเขตอบอุ่น เมื่อระดับน้ำทะเลลดแผ่นดินบางส่วนก็โผล่พ้นน้ำ ในสมัยนั้นอ่าวไทยจึงเป็นดินแห้ง สามารถเดินไปได้จนถึงเกาะสุมาตรา เกาะชวา และเกาะบอร์เนียว ป่าพื้นล่างช่วงนั้นเชื่อมต่อถึงกัน ทำให้พรรณพืชเดินทางไปสู่ที่ต่าง ๆ ได้ ด้วยเหตุนี้พืชสกุลโรโดเดนดรอนจากเทือกเขาหิมาลัยจึงได้แพร่กระจายมาสู่คินนาบาลูนบนเกาะบอร์เนียว

พืชพรรณที่น่าสนใจ

ศาสตราจารย์เต็ม สมิตินันท์ นักพฤกษศาสตร์คนสำคัญของไทย ได้สำรวจพรรณไม้ดอยเชียงดาวมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2509 ทำให้เราได้รู้จักพรรณพืชต่าง ๆ ของดอยเชียงดาวมากมาย พรรณไม้ในสังคมพืชกึ่งอัลไพน์หลายชนิดมีชื่อไพเราะน่าฟัง ว่ากันว่าบางชื่ออาจจะมาจากชื่อบุคคลในคณะสำรวจยุคบุกเบิก ถ้าเป็นจริงคงต้องขอบคุณเจ้าของชื่อเหล่านั้นที่ทำให้เรามีชื่อดอกไม้อันไพเราะเรียกติดปากมาจนทุกวันนี้

พรรณไม้ที่เติบโตอยู่ได้ในสังคมพืชกึ่งอัลไพน์ มีทั้งไม้ยืนต้น ไม้แก่ ค้อดอย และชมพูพาน

ซึ่งขึ้นอยู่กระจัดกระจาย ส่วนไม้พุ่มที่พบ ได้แก่ กุหลาบขาวดอยเชียงดาว กุหลาบป่า และพิมพ์ใจ แต่ที่ถือว่าเป็นพรรณไม้ส่วนใหญ่ของสังคมพืชกึ่งอัลไพน์ คือ พืชล้มลุก ได้แก่ ชมพูเชียงดาว สุวรรณนภา คำปองหลวง เทียนหมอคาร์ หนาดคำ ดอกหรีดเชียงดาว เจอราเนียม ฯลฯ ขอยกตัวอย่างพรรณไม้บางชนิดที่น่าสนใจ ดังนี้

สุวรรณนภา (*Senecio craibianus*) พืชหายากในวงศ์ Compositae ออกดอก สีเหลืองสด ในเดือนธันวาคม - มีนาคม ขึ้นอยู่ตามซอกหินในระดับความสูง 1,500 – 2,100 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง

ดอกหิน (*Selaginella tamariscina*) พืชชั้นต่ำในวงศ์กนกนารีหรือพ้อคำดีเมีย มีลำต้นเทียม พบในไซบีเรีย แมนจูเรีย ตอนใต้ของจีน ตอนเหนือของญี่ปุ่น ฟิลิปปินส์ ในประเทศไทยมีรายงานพบเฉพาะดอยเชียงดาวเพียงแห่งเดียว ขึ้นอยู่ตามซอกหินในระดับความสูง 1,900 เมตรขึ้นไป เมื่ออากาศแห้งแล้งจะห่อตัวเองเป็นก้อนกลม และเมื่อมีความชื้นสูงสามารถกางออกคล้ายดอกไม้บาน

พิมพ์ใจ (*Luculia gratissimavar. glabra*) พืชเฉพาะถิ่นของดอยเชียงดาวในวงศ์ Rubiaceae กระจายพันธุ์มาจากเทือกเขาหิมาลัย เป็นไม้พุ่มที่มีความสูงประมาณ 1 – 2 เมตร ขึ้นอยู่ในระดับความสูง 1,700 – 2,100 เมตร ออกดอกเดือนธันวาคม – มกราคม ดอกเป็นช่อสีชมพูอ่อน มีกลิ่นหอมมาก

เทียนหมอคาร์ หรือเหยื่อเลี้ยงผา (*Impatiens kerriae*) เป็นพืชเฉพาะถิ่นของดอยเชียงดาว ในวงศ์ Balsamina ที่พบในระดับความสูง 1,800 เมตรขึ้นไป ต้นสูงประมาณ 30 เซนติเมตร ออกดอกในเดือนมกราคม – กุมภาพันธ์

คำปองหลวง (*Clematis wittii*) เป็นพืชเฉพาะถิ่นของดอยเชียงดาวในวงศ์ Ranunculaceae มีต้นทอดเลื้อยยาว กลีบดอกเมื่อถูกผสมจะหลุดร่วงหายไปจึงเห็นส่วนของผลคล้ายเกสรเพศเมียเหมือนพุทธรักษา ออกดอกเดือนมีนาคม

ชมพูเชียงดาว (*Pedicularis siamensis*) เป็นพืชเฉพาะถิ่นของดอยเชียงดาวในวงศ์ Scrophulariaceae ขึ้นกระจายอยู่ในระดับความสูง 1,900 เมตรขึ้นไป ดอกสีชมพูเข้ม ดอกเกิดเป็นชั้น ๆ เรียงไปตามส่วนยอด ลักษณะคล้ายแดร้งเล็ก ๆ ต้นสูงประมาณ 50 – 70 เซนติเมตร ออกดอกเดือนตุลาคม – ธันวาคม

ดอกหรีดเชียงดาว (*Gentiana laptoclada*) เป็นพืชเฉพาะถิ่นของดอยเชียงดาวในวงศ์ Gentianaceae ขึ้นตามซอกหินตั้งแต่ระดับ 1,500 – 2,100 เมตร ดอกสีม่วงอมน้ำเงิน ออกเดือนตุลาคม – ธันวาคม

เจอราเนียม (*Geranium lamberti* ssp. *siamensis*) เป็นพืชเฉพาะถิ่นของดอยเชียงดาวในวงศ์ Geraniaceae พบตามซอกหินในระดับ 1,900 – 2,175 เมตร ความสูงของต้นเฉลี่ย 2 – 4 เมตร ดอกมีรูปร่างคล้ายดอกชบาขนาดเล็กสีชมพู

Scarbiosa siamensis เป็นพืชเฉพาะถิ่นของดอยเชียงดาวที่เสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ จัดอยู่ในวงศ์ Dipsacaceae พบขึ้นตามซอกหินในระดับความสูง 2,000 เมตรขึ้นไป ความสูงจากลำต้นถึงช่อดอกประมาณ 20 เซนติเมตร ขอบใบเป็นซี่ฟัน เนื้อใบบางสีเขียวอมม่วง ดอกสีขาวปลายเกสรสีม่วง

Pertya hossei เป็นพืชในวงศ์ Compositae พบในระดับความสูง 1,650 – 2,100 เมตร ออกดอกเป็นพู่สีขาว สถานภาพปัจจุบันเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์

Saussurea venosa เป็นพืชในวงศ์ Compositae พบในระดับความสูง 2,100 เมตร ต้นสูงประมาณ 30 เซนติเมตร โคนใบใหญ่ หลังใบสีขาวเงิน ออกดอกเป็นพู่สีขาว สถานภาพปัจจุบันเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์

Circaea alpina เป็นพืชในวงศ์ Onagraceae เมื่อปี พ.ศ. 2509 ศาสตราจารย์เต็ม สมิติ นันท์ ได้บันทึกว่าพบที่ดอยเชียงดาวในระดับความสูง 2,100 เมตร แต่ปัจจุบันไม่มีรายงานพบอีก จึงคาดว่าเป็นพืชที่สูญพันธุ์ไปจากประเทศไทยแล้ว

ความเปลี่ยนแปลง

ดอยเชียงดาวถูกคุกคามอย่างหนักมานานกว่า 10 ปีแล้ว ผมขึ้นดอยเชียงดาวเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2529 ตลอดเส้นทางเดินเท้าเต็มไปด้วยไผ่ ในชวงนั้นทางอำเภอเชียงดาวได้จัดเทศกาลพิชิตยอดดอยหลวงเชียงดาวเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยนำนักท่องเที่ยว 400 – 500 คน เดินขึ้นไปเที่ยวดอยเชียงดาวพร้อม ๆ กัน ดอยเชียงดาวหลังเทศกาลจึงมีสภาพย่ำแย่ บริเวณที่ตั้งแคมป์และตลอดเส้นทางเดินเท้าดูเหี้ยนราบเป็นหน้ากลอง มีขยะกองใหญ่ไม้แห้งถูกใช้ทำฟืนจนหมด รวมทั้งไม้สดก็ถูกโค่นลงด้วยคิดว่ามันคงจะใช้ทำฟืนได้

นับว่ายังโชคดี ที่หลังจากนั้นไม่นานอำเภอเชียงดาวก็ยกเลิกเทศกาลดังกล่าว คงเห็นผลเสียที่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากขึ้นไปบนดอยเชียงดาวพร้อม ๆ กัน อีกทั้งสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดก็ได้ปราบปรามการปลูกฝิ่นในพื้นที่นี้อย่างเอาใจใส่ ทำให้พื้นที่ที่เคยราบเป็นหน้ากลองและไร่ไผ่เก่า ได้มีโอกาสฟื้นตัว

แต่ปัญหาใหม่ที่เกิดขึ้นในเวลาต่อมาก็คือ วัชพืชซึ่งสามารถแพร่พันธุ์ได้รวดเร็วกว่า เข้ามารุกรานสังคมพืชกึ่งอัลไพน์ที่ว่างที่เคยถูกทำลาย ถูกสังคมวัชพืชเข้ามาแทนที่

ปัจจุบันดูเหมือนว่าปัญหาเก่า ๆ ที่เคยเกิดขึ้นได้บรรเทาลง แต่ในความเป็นจริงแล้ว ปัญหากลับทวีความรุนแรงยิ่งไปกว่าเก่า ถึงแม้พื้นที่ปลูกฝิ่นจะลดน้อยลง แต่ก็ยังมีผู้ลักลอบปลูกฝิ่นอยู่จากสมัยก่อนที่ปลูกบริเวณความสูงประมาณ 1,200 – 1,700 เมตร ก็หลบหนีการตรวจตราของเจ้าหน้าที่ย้ายขึ้นไปปลูกในบริเวณความสูง 1,900 เมตรขึ้นไป อันเป็นพื้นที่ในเขตสังคมพืชกึ่งอัลไพน์โดย

ตรง มีการเผาไว้เพื่อเตรียมปลูกในช่วงก่อนเข้าฤดูหนาว ซึ่งเป็นเวลาเดียวกับที่พรรณไม้อัลไพน์กำลังบานสะพรั่ง ไฟจะทำลายพืชโดยตรง และในขณะเดียวกันจะเพิ่มอุณหภูมิให้สูงขึ้น จนความสมดุลของสังคมพืชกึ่งอัลไพน์เปลี่ยนแปลง ทำให้ไม่สามารถผลิดอกออกเมล็ดได้ และหน้าดินที่ถูกเปิดก็จะถูกน้ำและลมชะได้ง่าย

และถึงแม้จะได้ยกเลิกเทศกาลพิชิตยอดดอยหลวงเชียงดาวไปแล้ว แต่นักท่องเที่ยวยังคงหลงใหลมาเที่ยวดอยเชียงดาวมากมายเหมือนเดิม เพียงแต่ไม่ได้ขึ้นมาพร้อมกันคราวละมาก ๆ ดังแต่ก่อน ความสวยงามของดอยเชียงดาวกลายเป็นดาบสองคมที่หันกลับมาทำร้ายตัวเอง เมื่อนักท่องเที่ยวจำนวนมากเดินทางมา กลุ่มพรรณไม้อัลไพน์ย่อมถูกรบกวนถูกเหยียบย่ำ การตั้งแคมป์ก็ต้องถากถางพื้นที่และก่อกองไฟเพื่อประกอบอาหารและให้ความอบอุ่น พื้นที่ นักท่องเที่ยวแต่ละคนใช้ ก็คือต้นไม้แต่ละต้นที่ถูกตัดโค่นไป แรก ๆ อาจเป็นต้นไม้แห้งที่ล้มตามธรรมชาติ แต่เมื่อการท่องเที่ยวเข้ามาเต็มรูปแบบ ลูกหาบจะโค่นไม้สดทิ้งไว้ เพื่อทิ้งให้เป็นไม้แห้งเตรียมไว้เป็นฟืนให้นักท่องเที่ยวกลุ่มต่อมา เมื่อต้นไม้ลดลงและมีการก่อไฟบริเวณยอดเขาอยู่เสมอ ย่อมทำให้อากาศร้อนขึ้น

ขณะที่นักท่องเที่ยวทิ้งไว้ก่อให้เกิดมลพิษแก่ดิน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้าง สมดุลของสังคมพืชกึ่งอัลไพน์ ดินที่มีอยู่น้อยตามซอกหิน และเป็นชั้นดินตื้น ๆ ตามยอดเขา ถูกขุดเพื่อฝังขยะ บ่อยเข้าจะเกิดอะไรขึ้น ความเข้มข้นของแร่ธาตุในดินที่เคยสมดุลสำหรับพืชจะเปลี่ยนไปอย่างไร ถ้า นักท่องเที่ยวอาศัยพื้นดินเป็นสุขาแล้วขี้เล้า ปรากฏการณ์แบบนี้เกิดขึ้นบริเวณกิ่วลมและอ่างสลุง ซึ่งเป็นจุดที่นักท่องเที่ยวแทบทุกกลุ่มใช้เป็นที่ตั้งแคมป์

ตราบไต่ที่ยังขาดการควบคุม กฎหมายเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ายังไม่ถูกนำมาใช้อย่างเต็มที่ อนาคตของสังคมพืชกึ่งอัลไพน์แห่งเดียวในประเทศไทยคงต้องเสี่ยงต่อการเสื่อมสลาย

สิ่งที่เหลือทิ้งไว้อาจเป็นเพียงพรรณไม้อบแห้ง ภาชนะ ภาชนะ หรือเรื่องเล่าขาน โอกาสที่พืชสายพันธุ์หนึ่งจะสูญพันธุ์ไปจากโลกเกิดขึ้นได้ไม่ยากเลย และที่สำคัญที่สุด เหตุการณ์นี้กำลังจะเกิดขึ้นในประเทศไทย

5. ดอยหลวงเชียงดาว

ปฏิมากรรมที่พระผู้เป็นเจ้าบรรจงสร้าง

นิยามความเชื่อความนับถือต่อป่าเขาดอยสูง

เจ้าหลวงคำแดงเทพเจ้าแห่งดอยหลวงเชียงดาว

แม่นางอินเหลาแห่งดอยนางที่ทอดยาวเคียงข้างทางทิศเหนือ

ความเชื่อศรัทธาของชาวบ้านในจังหวัดเชียงใหม่ทั่วไปส่วนมากโดยเฉพาะชาวอำเภอเชียงดาวเกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดงเทพเจ้าแห่งดอยเชียงดาวซึ่งสูงมีนเสียดฟ้ามองเห็นได้แต่ไกลเป็นเรื่องเล่าขานกันมานาน อาถรรพ์ของป่าบริเวณรอบๆ ดอยเชียงดาวในสมัยโบราณ 30 – 40 ปีก่อนนั้นในสมัยที่ปายังเป็นป่าดงดิบอยู่ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่รอบๆ ดอยเชียงดาว (เมื่อก่อนเรียกกันว่าดอยเพียงดาวหมายถึงดอยที่สูงเพียงดาวต่อมาจากคำว่าเพียงดาวได้เพี้ยนมาเป็นเชียงดาวซึ่งเรียกกันว่าดอยเชียงดาวตามชื่ออำเภอเชียงดาว

ดอยหลวงเชียงดาว ยอดเสียดฟ้าดุจทะเลเมฆ ยอดเขาสวยยะเยือก

สูงสุดดงเวียงแห่งดวงดาว งามทั้งในสายตามอง และในความรู้สึกสัมผัส

ดอยหลวงเชียงดาว ฤๅดังจะสูง เพียงดาว ดอยหลวงเชียงดาว

ยามเช้าแสงอาทิตย์ทาบทาที่ราบลุ่มน้ำแม่ปิง แอ่งที่ราบเชียงดาว ทางทิศตะวันออกของยอดดอยหลวงเชียงดาวยอดดอยสามพี่น้องทางทิศตะวันตกเฉียงใต้เป็นสีเขียวฉาบทอง เป็นความงดงามของแสงและเงา อินทนนท์ยอดดอยดอยม่อนสือคราม ลิบ ๆ ลงไปทางใต้ดอยนางทอดตัวนิ่งในสายหมอก ทางเหนือเกล็ดน้ำค้างพราวบนยอดหญ้า กุหลาบสีชมพูแซมหนามสีเข้ม กุหลาบแดง...สีเหลืองของดาวเรืองงดงาม ที่นี้ 2.275 เมตรจากระดับน้ำทะเล จุดสูงสุด ดอยหลวงเชียงดาว ยามเย็นลอยดวลลับขอบฟ้าเหนืออ่างสลุ ดอยสามพี่น้องยืนหมื่น ท้องฟ้าฉาบด้วยแสงสีอำพันที่ป็นลำนับ ดาวประกายพรึกขาวแวววาม...ฤๅจะสูงเพียงดาว

ปฏิมากรรมที่พระผู้เป็นเจ้าบรรจงสร้าง

ดอยหลวงเชียงดาว..ไม่ว่าจะเป็นมุมมองในเทือกดอยหลวงเอง หรือจะไกลออกไปเป็นรัศมีโดยรอบโดดเด่น..ตระหง่าน

ดอยหลวงเชียงดาว ผลจากการหักตัวของชั้นหิน การเคลื่อนตัวของเปลือกโลกอันเนื่องมาจากการอัดตัวของหินดินดานและหินอัคนีที่ปรากฏอยู่โดยรอบ อัดให้ดอยหลวงเชียงดาวแทงยอดตระหง่านยืนผงาดขึ้น

ลม ฝนและบรรยากาศบนพื้นโลกตัดเสริมแต่งจนเขียวเข้มเสียดฟ้าสีคราม เด่น สง่า และงดงามดอยหลวงเชียงดาว ประติมากรรมที่พระผู้เป็นเจ้าบรรจงสร้าง

ดอยหลวงเชียงดาวความสูงล้ำค่าฟ้าเป็นระดับที่ 3 ของยอดเขาสูงสุดในแผ่นดินไทยยังจะยืนท
มืนท่ามกลางความหนาวเหน็บ และผ่านความอุ่นร้อนของโลกต่อไปอีกนานนัก มีแต่ชีวิตผู้คนดำรงค์ชีพ
อยู่บนแผ่นดินของดอยหลวงเชียงดาวเท่านั้น ต้องล้มหายตายไปจากรุ่นหนึ่ง ไปสู่รุ่นต่อไปอีกหลายๆ
รุ่น

ความพยายามที่จะพิทักษ์รักษาความเป็นดอยหลวงเชียงดาวเอาไว้ ก็จะมีผู้สืบทอดเจตนา
มรณียไม่มีขาดตอนโดยง่ายอีกสักกี่ร้อยกี่พันคน ยังไม่อาจรู้

ผู้คนที่ยังมุ่งหน้าไปแสวงหาความหมายให้กับชีวิตที่ดอยหลวงเชียงดาว ก็ยังคงมุ่งหน้าต่อไป
เหมือนไม่มีวันสิ้นสุดจำนวนผู้คนซึ่งดาหน้าเข้าหาดอยหลวงเชียงดาวก็จะมากขึ้นเป็นทวีคูณ เพื่อการ
สรุปสุดท้ายได้ว่าดอยหลวงเชียงดาวแห่งนี้ยังคงหยั่งยืนโดยอาการเจ็บสงบ ไม่มีตีโพยตีพาย ไม่มี
ไวยวายเป็นไม่มีหัวเราะ ไม่มีร้องไห้

ภูผาหิน ไม่มีน้ำตา ไม่เคยมีน้ำตา

**ภูผาหิน ไม่มีโสกเศร้า ไม่มีเหงา ไม่มีว้าเหว ไม่มีดีใจ ไม่สุขใจ และ
ไม่เสียใจ ภูผาหิน อย่างดอยหลวงเชียงดาว ปราศจากความรู้สึกกระนั้นหรือ?**

เมฆหมอกผ่านมลายมฝนผ่านไป ฤดูกาลผันเปลี่ยน ต้นไม้ผลัดใบ ต้นเก่าตายไป ต้นใหม่งอกขึ้น
มาแทน ชีวิตทุกอย่างย่อมไม่อาจยืนยงคงรูป หากดอยหลวงเชียงดาวมีชีวิตของตัวเองดอยหลวงเชียงดาวคง
มีเรื่องราวที่ตัวเองจดจำเอาไว้มากมายมหาศาล เพราะวันเวลายาวนาน ล้วนผ่านไปพร้อมกับเรื่องราว
และเหตุการณ์ที่ปรากฏโดยซ้ำรูปแบบเดิม และที่ปรากฏในรูปแบบใหม่ไม่ขาดสาย

ดอยหลวงเชียงดาว อาจมีชีวิต และอาจไร้ชีวิต แต่สำหรับคนเดินทางไปสู่ดอยหลวงเชียงดาว
ขอให้นึกคิดและรู้สึกเหมือนดอยหลวงเชียงดาวเป็นสิ่งมีชีวิต ทุกๆ อย่างก้าว ทุกๆ การกระทำจึงเดิน
เยียบยำ และกระทำ อย่างรู้สำนึกถึงความเจ็บปวดของสิ่งมีชีวิตสิ่งหนึ่งในโลก.....

ในละแวกดอยหลวงเชียงดาวโดยรอบ มีเรื่องราวเก่าก่อนมากมายทำทนายนักท่องเที่ยวยุ
ปรารถนาจะศึกษาสรรพสิ่งในเส้นทางท่องเที่ยวอยู่เสมอมา นอกจากประวัติที่กล่าวถึงการเปลี่ยน
แปลงของโลก เมื่อนานเข้าหลายหมื่นหลายพันล้านปีมาแล้ว ที่บ่งว่าบริเวณเทือกเขาดอยหลวงเชียง
ดาวเคยเป็นท้องทะเลมาก่อนโดยอาศัยการตรวจหาร่องรอยของ ฟอสซิล สัตว์ชั้นต่ำ จำพวกจุลชีพและ
หอยทะเลซึ่งแทรกซ้อนอยู่ในเนื้อปูนแล้ว คำเล่าขานที่ว่าบริเวณซึ่งเป็นแนวสัน ดอยป่าเกี๋ย แม่ตะมาน
เป็นเส้นทางเดินทัพของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชในอดีตเมื่อปลายรัชกาลก่อนจะไปส้นพระชนม์ชีพที่
เมืองหาง ในบริเวณพรมแดนไทย – พม่า เรื่องราวนี้ยังไม่มีผู้ใดพิสูจน์ได้ว่าเท็จจริงประการใด

เจ้าหลวงคำแดง แม่นางอินเหลา

ความรักอมตะแห่งเมืองลับแล อ่างสลุง

ครั้งอดีตกาลยาวนานมาแล้ว มีเจ้าผู้ครองนครแห่งหนึ่งในละแวกอำเภอเชียงดาวนี้ ชื่อเจ้าหลวงคำแดง ซึ่งเล่าขานกันว่าเป็นเจ้าเมืองที่ขอบออกตะเวนป่าล่าสัตว์อยู่เนืองนิตย์

เรื่องราวที่เล่าขาน มิได้เอ่ยถึงพระราชประวัติในปกครองของเจ้าหลวงคำแดงว่าอยู่เย็นเป็นสุขประการใด มีแต่คำบอกเล่าที่ว่า วันหนึ่งเจ้าหลวงคำแดงนำบริวารใกล้ชิดไม่กี่คนออกเที่ยวไปในป่าดงพงไพร จนใกล้บริเวณปากถ้ำเชียงดาว เจ้าหลวงคำแดงได้พบเห็นนางกวางตัวหนึ่ง รูปร่างปราดเปรียวสวยงามผิวเนื้อดั่งสีทอง จึงมีความปรารถนาจะได้นางกวางตัวนั้นยิ่งนัก จึงได้ให้บริวารทั้งหลายแยกย้ายกันรายล้อมนางกวางนั้นไว้ แต่มีอาจสัดกันนางกวางไพร่ผิวสีทองให้อับจนหนทางอยู่ในวงล้อมได้ มีแต่เจ้าหลวงคำแดงผู้เดียวที่ติดตามร่องรอยของนางกวางจนหุดหิดจะได้ตัวอยู่หลายครั้งหายครา เจ้าหลวงคำแดงจึงติดตามต่อไป กระทั่งพลัดหลงจากกลุ่มบริวารที่ติดตามนางกวางไพร่ ได้เผลอหนีเข้าไปสู่ถ้ำเชียงดาว และเจ้าหลวงคำแดงได้ติดตามไปอย่างกระชั้นชิดแต่เพียงผู้เดียว ครั้นถึงที่สุดของถ้ำตอนหนึ่ง แทนที่เจ้าหลวงคำแดงจะได้พบเห็นนางกวางตัวนั้น กลับได้เจอสาวสวยนางหนึ่งแทนที่นางผู้นั้นกับเจ้าหลวงคำแดงจึงได้เกิดรักใคร่เสน่หากัน ถึงขนาดเจ้าหลวงคำแดงมีนิยมนกกลับคืนสู่บ้านเมืองของตน กลายเป็นผู้สาปสูญไปไว้ร่องรอยให้บริวารทั้งปวงติดตามได้เลย เล่ากันด้วยว่า หลังจากสุดท้ายปลายทางของถ้ำเชียงดาวเป็นบริเวณที่เรียกว่าอ่างสลุง และที่นั่นเป็นเมืองลับแลของแม่นางอินเหลาหรือสาวงามที่เจ้าหลวงคำแดงพบบนระหว่างติดตามนางกวางผิวสีทองตัวนั้นไป

นับแต่เจ้าหลวงคำแดงกับแม่นางอินเหลา รักใคร่สนิทสนมหาต่อกันก็ครองรักร่วมสุขสืบมา ณ เมืองลับแลที่อ่างสลุง ที่ดอยหลวงเชียงดาวจะจบสิ้นเพียงเท่านั้น แต่ภายหลังจากนั้นอีกนานมาก ได้มีผู้เผชิญกับปรากฏการณ์แปลกๆ ซึ่งกล่าวกันว่าเป็นด้วยฤทธิ์อำนาจของดวงวิญญาณเจ้าหลวงคำแดงทั้งสิ้นจึงได้มีชนรุ่นหลังตั้งศาลสถิตดวงวิญญาณเจ้าหลวงคำแดงขึ้นแห่งหนึ่งที่อำเภอเชียงดาวแม้กระทั่งทุกวันนี้ศาลของเจ้าหลวงคำแดงก็ยังปรากฏอยู่ และเป็นที่เคารพสักการะของชาวบ้านละแวกอำเภอเชียงดาวตลอดมา

มีเรื่องราวจากปากคำของผู้คนมากมาย ที่กล่าวขานถึงเจ้าหลวงคำแดงในฐานะเป็นเทพศักดิ์สิทธิ์ผู้ปกป้องคุ้มครองดอยหลวงเชียงดาวเวลานี้ ยังมีผู้บอกเล่าด้วยว่า ณ อ่างสลุงในบริเวณเทือกเขาดอยหลวงเชียงดาวเวลานี้ คือสถานสถิตของเทพเจ้าผู้ทรงคุณงามความดีมากมาย และประธานแห่งปวงเทพเจ้าที่อ่างสลุงคือ เจ้าพ่อหลวงคำแดง

เรื่องราวที่เกี่ยวกับเจ้าหลวงคำแดงและแม่นางอินเหลาและเมืองลับแลบริเวณอ่างสลุงในเทือกเขาดอยหลวงเชียงดาวเวลานี้ ได้เลื่อมซาไปตามกาลเวลาและอารยธรรมยุคใหม่ของโลกที่รุกไล่เข้าไปมากมายนัก และจนบัดนี้ ยังไม่มีใครบอกได้ว่าเรื่องราวของเจ้าหลวงคำแดงและแม่นางอินเหลาเป็น

เรื่องที่เคยเกิดขึ้นจริง หรือเป็นเพียงนิทานที่ผู้เฒ่าแก่เล่าให้หลานฟังในกองไฟในอดีตผู้รู้เรื่องปฐมนิเทศชาติขึ้นมาเอง

ถึงอย่างไรนักท่องเที่ยวยุคใหม่ในจรรยาบรรณของนักท่องเที่ยวก็ควรที่จะรับฟังไว้เพื่อตระหนักในความอบอุ่นถ่อมตน ไม่ถือเอาการหลบหลีกดูแลแก่ผู้เกิดก่อน ผู้มาก่อนผู้อยู่ก่อนในทุกถิ่นสถาน แม้ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่อย่างต่ำต้อยด้วยความรู้ในแต่ละท้องถิ่น ก็ควรที่นักท่องเที่ยวผู้มีจรรยาบรรณทั้งหลายจะได้ให้เกียรติยิ่งกว่าตนเองโดยเสมอหน้ากัน

ดอยหลวงเชียงดาว

ยอดเสียดฟ้า ดุจดังทะลุเมฆ

ยอดเขาสวยเยเยือก

สูงสุดดงเวียงแห่งดวงดาว

งามทั้งในสายตามอง และในความรู้สึกสัมผัส

เชียงดาวยอดดอยหลวง ดอยหลวงเชียงดาว

เราจะไม่ทิ้งอะไรไว้ นอกจากรอยเท้า

เราจะไม่นำอะไรไป นอกจากภาพถ่าย

เราจะไม่เก็บอะไรไว้ นอกจากความทรงจำ

6. ข้อมูลการจัดการท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาวภาคประชาชน ดอยหลวงเชียงดาวขุนเขาอันเป็นที่รัก

จากอดีตกาลราว 50 ล้านปีมาแล้วท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงผิวโลกได้ก่อกำเนิดภูเขาามลูกหนึ่งในนาม “ดอยเชียงดาว” เป็นยอดเขาอันสูงลิ่วที่ยังคงอนุรักษ์ความสวยงามของธรรมชาติเอาไว้ อย่างมากมายยอดเขาแห่งนี้ยืนยงท้าทายสายลม...สายฝน...แสงแดด ครองความสูงเป็นอันดับ 3 ของเมืองไทย สูง 2,225 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ด้วยฐานของเทือกเขาเป็นรูปเกือกม้า ที่มีหน้าผาชันโดยรอบ สำหรับทางธรณีวิทยาแล้ว ดอยหลวงเชียงดาวนับได้ว่าเป็นภูเขาหินปูนที่สูงที่สุดในประเทศไทย เนื่องจากดอยอินทนนท์ และดอยผ้าห่มปก ซึ่งสูงอันดับ 1 และ 2 นั้น เป็นภูเขาหินแกรนิต ลักษณะทางธรณีวิทยาที่แตกต่างกันนี้มีผลอย่างมากต่อรูปแบบและความเป็นอยู่ของสรรพชีวิตที่อาศัยอยู่ หินแกรนิตมีความคงทนกว่าหินปูนเมื่อมีการทับถมกันของซากอินทรีย์วัตถุ ทำให้เกิดชั้นดินหนาเหมาะแก่การเจริญเติบโตของพันธุ์พืชป่าดิบเขา ขณะที่ดอยเชียงดาวเป็นภูเขาหินปูน เมื่อหินปูนซึ่งผุพังได้ง่ายถูกกัดเซาะจากลมและฝนจนมีความลาดชันมาก การชะล้างพังทลายของดินและอินทรีย์วัตถุ จึงเกิดขึ้นมากตามไปด้วย ทำให้สันดอยและยอดดอยเชียงดาวมีลักษณะเปิดโล่ง ไม่มีต้นไม้ใหญ่ มีเพียงแท่งหินปูนที่โผล่ระเกะระกะอยู่ทั่วไป จากสภาพดังกล่าวกอปรด้วยอากาศที่แปรปรวนตลอดปี ยังผลให้สังคมพืชป่าเขาไม่สามารถพัฒนาตัวขึ้นไปอยู่ได้ จะมีก็แต่ไม้ล้มลุกและไม้พุ่มเตี้ยขึ้นแซมตามซอกหินที่ยังพอมีดินอยู่ ลักษณะดังกล่าวคล้ายคลึงกับลักษณะสังคมของพืช อัลไพน์ (alpine vegetation) ในเขตหนาว แต่ตามสันเขายังมี **ค้อดอย** และไม้วงศ์ก่อ ซึ่งเป็นไม้ยืนต้นขึ้นอยู่ประปรายทำให้พื้นที่บริเวณ ยอดและสันดอยที่เปิดโล่งของดอยเชียงดาวแสดงลักษณะสังคมพืชกึ่งอัลไพน์ ปรากฏชัดเจนเพียงแห่งเดียวในประเทศ

(สังคมพืชอัลไพน์ เป็นสังคมพืชที่อยู่เหนือแนวเขตป่า (Timberline) ตามปกติจะพบเห็นได้ในเขตอบอุ่นของโลก เนื่องจากเป็นบริเวณที่ห่างจากเส้นศูนย์สูตรมาก ภูมิอากาศจึงมีความหนาวเย็นตลอดปี)

(ส่วนดอยที่สูงเป็นอันดับหนึ่ง 1 ของเมืองไทยคือ ดอยอินทนนท์ สูง 2,565 เมตร และสูงอันดับ 2 คือดอยผ้าห่มปกสูง 2,285 เมตร)

ดอยหลวงเชียงดาว นับเป็นขุนเขาที่ทำทลายความรู้สึกเล็กๆ ของนักเดินทางทั้งหลาย ด้วยเส้นทางพิชิตยอดดอยเชียงดาวต้องเดินเท้า ตามหนทางที่ชันและไม่มีน้ำบนยอดเขาเลย หากใครอยากขึ้นไปก็ต้องแบกน้ำจากข้างล่างขึ้นไปให้เพียงพอต่อวันเวลาที่พักแรมค้างคืน ซึ่งสิ่งเหล่านี้มิได้ทำให้นักเดินทางผู้ค้นหาทพิชิตแห่งชีวิตของตนเองเกิดความย่อท้อ กลับกลายเป็นพลังใจที่เดินทางมุ่งหน้ามาปายป็นขึ้นสู่ยอดดอยหลวงฯ ในช่วงฤดูหนาวของทุกปี เพียงเพื่อได้ประทับรอยเท้าและปักธงพิชิต แล้วเก็บความภาคภูมิใจเหนือขุนเขามหิมาที่สูงชัน ซึ่งอาจเปรียบเทียบความสูงได้ว่า

“ตั้งสูงเพียงดาวหรือ “สูงเปียงดาว” (ภาษาคำเมือง) นั้นเองซึ่งภายหลังได้เรียกเพี้ยนกลายมาเป็นคำว่า เชียงดาว ในที่สุดลมหนาวเดินทางมาถึงแล้ว อันเป็นสัญญาณบ่งบอกถึงฤดูกาลท่องเที่ยว ดินแดนแห่งขุนท่นเขา และทุ่งดอกไม้ทางภาคเหนือของเมืองไทย ซึ่งนักท่องเที่ยวทั้งหลายที่ต้องการดื่มด่ำธรรมชาติด้วยการนั่งผิงไฟ แล้วนับดาวยามค่ำคืนบนดอยหลวงเชียงดาวขุนเขาอันเป็นที่รักของนักชมธรรมชาติ และคนอื่นๆ อีกหลายคน หือม่วนหัวใจ ที่พวกนักท่องเที่ยว ต่างเคยขึ้นไปชุกอิงแอบในอ้อมกอดของขุนเขา ดอยลูกนี้มานับครั้งไม่ถ้วนแล้ว

ซึ่งบางคนที่เคยขึ้นไปสัมผัสมาแล้วอาจจะบอกว่า “ครั้งเดียวก็เกินพอ” แต่คงไม่มีใครล้าปฏิสหรอกว่าขุนเขาหินปูนลูกนี้ช่างงดงามที่สุดและโดยเฉพาะการเดินทางพิชิตยอดดอยหลวงเชียงดาวอันเป็นที่สุดของการเดินทางซึ่งจะประทับใจอย่างมิรู้ลืม เส้นทางเดินทางจากกรุงเทพฯ ถึงเชียงใหม่มีระยะทาง 696 กม. จากนั้นเดินทางด้วยรถกระบะมุ่งหน้าสู่เชียงดาวตามเส้นทางหมายเลข 107 สายเชียงใหม่ – ฝาง ระยะทาง 72 กม. บรรยากาศยามเช้าเช่นนี้ มีทิวทัศน์ที่สวยงามมองสายหมอกลอนอ้อยอิงอยู่ตามยอดไม้ เรือกสวนไร่ นา และบ้านเรือนทรงล้านนาของผู้คนทำให้เรากอดอยู่ในภวังค์ของความเพ้อฝันโดยไม่รู้ตัว ธรรมชาติสองข้างทางเขียวชะอุ่มได้ด้วยไร่ยาสูบ ถั่ว กระเทียม นาข้าว และอื่นๆ สลับกับทิวเขาสลับซับซ้อนที่ยาวเหยียด ก่อนถึงตัวอำเภอเชียงดาวเล็กน้อยทางด้านซ้ายมือเราจะมองเห็นดอยเชียงดาวตั้งตระหง่านดุจยักษ์ อย่างโดดเด่นอยู่กลางทุ่งนา โดยมีเมฆหมอกปกคลุมยอดเขาอยู่ตลอดเวลา มันช่างเป็นเหมือนดินแดนต้องห้ามที่ทำทายนักผจญภัยที่ผ่านไปมาอยู่ชั่วนาตาปี เพื่อกอดยเชียงดาวที่เรามองเห็นเป็นเพียงด้านเดียวแต่แท้จริงมันจะทอดตัวเป็นแนวการปรากฏรอบอ้อมหุบเขาไว้ภายใน มีแนวยาวต่อเนื่องกันเกือบจะบรรจบครบรอบเป็นวงรีตั้งแต่ทิศตะวันออกถึงทิศตะวันตก จากนั้นนั่งรถเลี้ยวซ้ายไปตามทางลาดยางแคบๆ สู่ถ้ำเชียงดาว ก่อนถึงถ้ำเชียงดาวราวๆ 5 กิโลเมตร

1. ดอนอินทนนท์สูง	2,565 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง
2. ดอยผ้าห่มปก	2,285 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง
3. ดอยเชียงดาว	2,225 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง

ดอยเชียงดาว

ดอยเชียงดาวเป็นที่ตั้งของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาวมีเนื้อที่ประมาณ 521 ตารางกิโลเมตร หรือ 325,625 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่รวม 4ตำบล คือ

1. ตำบลเชียงดาว 2. ตำบลแม่นะ 3. ตำบลเมืองคอง 4. ตำบลเมืองงาย ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เป็นภูเขาที่สูงอันดับ 1 และ 2 คือ ดอยอินทนนท์ และดอยผ้าห่มปกเป็นภูเขาที่ประกอบด้วยหินแกรนิต ส่วนดอยเชียงดาวเป็นภูเขาหินปูนที่สูงที่สุดในประเทศไทย ดอยเชียงดาวประกอบไปด้วยหินปูนยุคเพอร์เมียน (permian) ดอยเชียงดาวนี้เกิดจากการทับถมของ

ซากตะกอนทะเล และปะการัง หอย รวมถึง ซากสัตว์ทะเลชนิดอื่นๆ ที่ทับถมกันมานาน ตั้งแต่ยุคเพอร์เมียน (permain) บริเวณดอยเชียงดาวเคยเป็นท้องทะเลมาก่อนและได้เกิดการเคลื่อนตัวของเปลือกโลกอย่างรุนแรงจึงทำให้บริเวณพื้นที่ เกิดการยกตัวขึ้นกลายเป็น แผ่นดิน เป็นภูเขาเป็นแอ่ง เป็นอ่างเป็นที่ราบและหุบเขาต่างๆ มากมาย

การเดินทางสูงดอยเชียงดาว

ดอยเชียงดาวตั้งอยู่ในเขต อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่สามารถเดินทางได้โดยทางรถยนต์ตามทางหลายเลข 107 เชียงใหม่ – ฝาง มีรถประจำทางวิ่งตลอดทั้งวัน ซึ่งจะจอดอยู่ตรงคิวรถประจำทางเผือก รถจะออกประมาณ ครึ่งชั่วโมงต่อคัน ซึ่งรถจะวิ่งผ่าน อ.แมริม – แม่แตง – เชียงดาว ส่วนจากเชียงดาว นั้นขึ้นเด่นหญ้าขัดนั้นต้องเหมารถกระบะขึ้นไปส่วนราคาประมาณ 700 – 800 บาทต่อคัน ถ้าทางลำบากมาก 900 – 1,000 บาท แล้วแต่จะตกลงกัน ส่วนลูกหาบที่ช่วยแบกสัมภาระวันละ 200 – 300 บาท ต่อวัน คนนำทาง 300 – 500 บาท ต่อวัน อาหารการกินของลูกหาบและคนนำทางจะกินในหมู่คณะ (อาจไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับการตกลงกันเอง)

เส้นทางขึ้นดอยหลวงเชียงดาว

สำหรับเส้นทางขึ้นพิชิตดอยเชียงดาวนั้นมี 2 เส้นทางด้วยกันคือ

1. เส้นทางสายบ้านลีซอนาเลา
2. เส้นทางสายบ้านแม่นะ

1. เส้นทางสายบ้านลีซอนาเลา

เป็นเส้นทางที่เลยจากบ้านถ้าไปตามเส้นทางคอนกรีตเสริมเหล็กสู่ตำบลเมืองคอง ซึ่งรถโดยสารจะวิ่งมาส่งที่จุดเดินเท้าปางววก่อนที่จะถึงหมู่บ้านลีซอนาเลาระยะประมาณ 14 กิโลเมตรจากนั้นใช้ทางเดินตัดหุบไร่ลีซอนแล้วต่อไปตามทางเล็กๆ ที่ลัดเลาะไปถึงอ่างสะหลุงแล้วค่อยเดินไปพิชิตยอดดอย

2. เส้นทางบ้านแม่นะ

เส้นทางบ้านแม่นะเป็นทางสะดวกที่สุดที่นิยมใช้เป็นเส้นทางขึ้นดอยเชียงดาวเริ่มจากทางหลวงสายเชียงใหม่-ฝางบริเวณ ก.ม. 70 จะมีทางเล็กๆ แยกเข้าบ้านแม่นะ (จอมคีรี) ผ่านบ้านปางไธสง ปางช้างขึ้นไปตามเทือกเขาที่สูงชันและคดเคี้ยวจนกระทั่งถึงทางแยกด่าน (เด่นหญ้าขัด) แล้วเริ่มเดินเท้าจากจุดนี้ผ่านป่าสนเกียะ) ดอยสามพี่น้อง อ่างสะหลุงและถึงยอดดอยหลวงเชียงดาว พักชม

บรรยากาศทิวทัศน์อันสวยงาม และวังไต้จับก้อนเมฆยอดดอยในที่สุดกลับลงมาบ้านถ้ำทางกิ่วปาก
อ่าง

จุดเด่นของดอยเชียงดาว

1. น้อยคนที่จะพิชิตยอดดอยหลวงได้เนื่องจากมีสภาพที่ค่อนข้างลำบากและเป็นภูเขาหินปูนที่ไม่สามารถอุ้มน้ำได้ทำให้ผู้เดินทางต้องเตรียมน้ำขึ้นไปให้เพียงพอ
2. มีความสูงเป็นอันดับ 3 ของเมืองไทยทำให้มีอากาศที่ค่อนข้างหนาวเย็นเป็นอย่างมาก
3. เป็นจุดชมทัศนียภาพลงทะเลขนาดใหญ่ไกลสุดสายตานี้ยังเป็นจุดชมพระอาทิตย์ขึ้นและตกที่สวยงามรวมทั้งทะเลหมอกในยามเช้าที่จะเกิดขึ้นในกรณีที่ความชื้นในอากาศที่มีความอึดตัวสูง
4. เป็นแหล่งป่าไม้จำพวกอัลไพน์หรือพันธุ์ไม้อบอุ่นซึ่งปกติจะอยู่ในประเทศยุโรป แต่บางชนิดก็เป็นพันธุ์ไม้แปลกตามที่ทางพฤกษศาสตร์ก็ไม่สามารถบอกได้ว่าเป็นสกุลอะไรและชื่ออะไรจึงนับเป็นแหล่งพันธุ์ไม้ที่มีคุณค่าแก่การศึกษารวมทั้งเป็นแหล่งบางชนิดที่อพยพเข้ามาอาศัยในบริเวณนี้เท่านั้น

ทำไมถึงเรียกว่ากิ่ว

กึ่งมีลักษณะเป็นรูปตัวยูหรือหลังอานม้าซึ่งเกิดจากอิทธิพลของลม ฝน และกรดคาร์บอนิก ซึ่งจะกัดกร่อนนับเป็นเวลานานปี อย่างเช่น 1. กิ่วปากอ่าง 2. กิ่วปากคา 3. กิ่วผาม่วง (อยู่บนดอยเชียงดาว)

กึ่งอัลไพน์ กับ ทิมเบอร์ไลน์

มักได้ยินว่า “กึ่งอัลไพน์” (sub – alpine) อยู่บ่อยๆ เมื่อไปดอยหลวงเชียงดาว คำว่ากึ่งอัลไพน์ไม่ใช่ชื่อของชนิดพืช แต่เป็นการจำแนกเขตป่าไม้ขึ้นไป

คำว่าซับอัลไพน์ หรือ กึ่งอัลไพน์ เกี่ยวพันกับคำอีกสองคำ คือ “เขตอัลไพน์” และเส้นเขตป่าไม้ หรือ “ทิมเบอร์ไลน์” การจำแนกพื้นที่บนเทือกเขาสูงนักพฤกษศาสตร์ได้ลากเส้นสมมติไว้เส้นหนึ่ง เรียกว่า ทิมเบอร์ไลน์หรือเส้นป่าไม้ หมายถึงว่าพ้นจากเส้นนี้ไปแล้ว จะไม่มีไม้ขนาดใหญ่ขึ้นอยู่ได้ เนื่องจากความกดอากาศต่ำอากาศหนาวจัด (ทั้งนี้ทุกๆ ความสูง 180 เมตรจากระดับน้ำทะเล อุณหภูมิจะลดลง

1 องศา) พืชที่ขึ้นอยู่ได้เหนือทิมเบอร์ไลน์ จะมีแค่ไม้พุ่ม และพืชล้มลุกและยิ่งสูงขึ้นไปก็จะเหลือแต่พืชล้มลุก หากสูงขึ้นไปอีกไม่มีพืชขึ้นเลย พื้นที่จะปกคลุมด้วยหิมะ

ระดับทิมเบอร์ไลน์ แตกต่างกันไปตามความใกล้เคียงละติจูด ในเขตหนาวเช่นทางยุโรป ทิมเบอร์ไลน์ จะต่ำลงเหลือเพียง 1000 – 2000 เมตรเท่านั้น สำหรับในเขตร้อนแบบบ้านเรา ทิมเบอร์ไลน์ อยู่ในระดับความสูง 3000 – 4000 เมตร

พืชที่อยู่สูงเลยระดับ 3000 เมตรขึ้นไปจนถึงระดับ 4000 เมตร จะเป็นพืชล้มลุก แต่ยังมีไม้พุ่มจำพวกกุหลาบขาว หรือโรโดเดนดรอน ขึ้นคือมีแต่พืชล้มลุก

อย่างไรก็ตามในบ้านเราไม่มีภูเขาที่สูงเกินกว่าทิมเบอร์ไลน์ ยอดดอยที่สูงที่สุดของเราคือ ดอยอินทนนท์ สูงแค่ 2,565 เมตรดอยผ้าห่มปกก็แค่ 2,285 เมตร แม้แต่ดอยหลวงเชียงดาว ก็ 2,225 เมตร ซึ่งสังคมพืชบนความสูงระดับนี้ เป็นป่าดงดิบเขา แบบที่เรียกว่าป่าไผ่เสี้ยนนั่นเอง

แต่เหตุผลที่ยอดดอยหลวงเชียงดาว และดอยในกลุ่มนี้ มีสังคมพืชแบบกึ่งอัลไพน์ นั้นมาจากความพิเศษของพื้นที่เนื่องจากดอยหลวงเชียงดาวเป็นเขาหินปูน หน้าดินตื้น ไม่อุดมสมบูรณ์ เมฆหมอกปกคลุมตลอดปี ขึ้นจัด แต่แดดก็จัดในช่วงหน้าหนาวไปจนถึงหน้าแล้ง เรียกว่ามีความแปรปรวนของดินฟ้าอากาศ บนยอดจึงไม่มีไม้ใหญ่ขึ้นได้ แต่มีพืชล้มลุก และไม้พุ่มเขตหนาว ที่กระจายพันธุ์มาจากทางหิมาลัยตะวันออก ขึ้นอยู่ได้

การกระจายพันธุ์ที่วุ่นนี้ นักพฤกษศาสตร์ สันนิษฐานว่าดำเนินมานานับล้านปี ตั้งแต่ในยุคที่ป่าหิมาลัยทอดตัวเชื่อมมาถึงจีนตอนใต้ และบังเอิญดอยเชียงดาวของเราก็อยู่ทางเหนือเกือบสุดของไทยไม่ห่างจากตอนใต้ของจีนนัก เมล็ดพืชปลิวมากับลม ติดมากับสัตว์ที่อพยพไปมา เมื่อหล่นลงที่ไหนหากเหมาะสมก็เติบโตขึ้น หรือบางชนิดก็ปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมใหม่ๆ ที่ถูกตัดจากสภาพแวดล้อมเดิม เพื่อความอยู่รอด กลายเป็นพืชที่มีลักษณะเฉพาะที่เรียกว่าพืชเฉพาะถิ่น (endemic) ด้วยเหตุนี้ ยอดดอยหลวงเชียงดาว จึงมีพืชพันธุ์ที่มีลักษณะเฉพาะอยู่มากมาย

ฉะนั้นหากจะพูดถึงพืช กึ่งอัลไพน์ ที่ดอยหลวงเชียงดาว จึงต้องทำความเข้าใจใหม่ว่า มิใช่บริเวณที่สูงเกินกว่าเขตป่าไม้ และมีทั้งไม้พุ่ม และไม้ล้มลุกที่คนทั่วไปมักไม่สนใจไยดี เพียงแต่เป็นไม้ล้มลุกที่นี้สวยงาม และมีรูปแบบวิวัฒนาการที่น่าสนใจราวกับพระเจ้าแก๊ลัง

มหัศจรรย์พรรณไม้แห่งดอยเชียงดาว

นับเป็นโอกาสอันดี เมื่อเราได้เรียนรู้จากวิทยากรครูชาวบ้าน (ลุงเปี้ยก) ได้ให้ความรู้แก่พวกเราเพื่อการศึกษาเรื่องพรรณไม้แห่งดอยเชียงดาว เช่นพืชในกลุ่มเฟิร์นซึ่งขึ้นบริเวณเชียงดาว ซึ่งลุงเปี้ยกวิทยากรของเราได้มีโอกาสเดินทางขึ้นสำรวจดอยเชียงดาวหลายครั้งได้พบเห็นพรรณพืชที่สวยงามแปลกตามากมายหลายชนิดไม่สามารถพบเห็นได้ในที่อื่นๆ ซึ่งได้นำตัวอย่างพืชที่น่าสนใจบางชนิดมาบรรยาย ณ ที่นี้

กุหลาบขาวดอยเชียงดาว เป็นไม้ประจำถิ่นดอยเชียงดาวอยู่ในวงศ์ที่มักคุ้นเคยกันในชื่อของกุหลาบพันปี พบขึ้นตามสันและยอดเขาในระดับความสูง 2,100 เมตรขึ้นไป ดอกมีขนาดใหญ่สีขาว ออกดอกในช่วงเดือนมีนาคม

ชมพูเชียงดาว เป็นพืชล้มลุกประจำถิ่นดอยเชียงดาวในวงศ์ Scrophulariaceae พบขึ้นกระจายตั้งแต่ระดับความสูง 1,900 เมตรขึ้นไป ออกดอกตรงปลายยอดมีลักษณะเป็นหลอดกลีบด้านบนรวมเป็นจะงอย ขณะที่กลีบด้านล่างแผ่ออกดอกมีสีชมพูเข้ม ออกดอกในช่วงฤดูหนาว

คำหิน เป็นพืชล้มลุกขนาดเล็กในวงศ์ Scrophulariaceae มีความสูงเพียง 10 – 15 เซนติเมตร มักขึ้นบนก้อนหินที่มีมอสปกคลุมในที่โล่งแจ้งในระดับ 2,100 เมตร ดอกมีขนาดเล็กสีเหลืองสดออกดอกในช่วงฤดูหนาว

ดอกหรีดเชียงดาว เป็นพืชล้มลุกประจำถิ่นดอยเชียงดาวในวงศ์ Gentianaceae ที่มีลำต้นยืนยาวกว่าดอกหรีดชนิดอื่นๆ มักขึ้นตามซอกหินบริเวณสันเขาในระดับความสูง 2,100 เมตร โดยเฉพาะบริเวณยอดสูงสุด ออกดอกเดือนตุลาคม – ธันวาคม ดอกมีสีม่วงอมน้ำเงิน

เอื้องข้าวตอกหินเชียงดาว เป็นกล้วยไม้ชนิดใหม่ของโลกที่เพิ่งถูกค้นพบเมื่อไม่นานนี้ ต้นมีขนาดเล็กสูงประมาณ 5 เซนติเมตร มีหัวใต้ดิน ออกดอกเป็นช่อสีขาว มักพบตามซอกหินในระดับความสูง 1,900 เมตร ออกดอกในฤดูฝน

หญ้าดาว เป็นพืชล้มลุกในวงศ์ Guntianaceae สูงประมาณ 15 – 20 เซนติเมตร มีขึ้นปะปนอยู่กับพืชอื่นๆ ในบริเวณริมทางหรือสันเขาที่เปิดโล่งในระดับ 200 เมตร ขึ้นไป ดอกมี 5 กลีบสีขาว แต่ละกลีบจะมีเส้นสีม่วงดำลากไปตามยาว ดอกของหญ้าดาวมักจะบานพร้อมกันทั้งต้นดูสวยงามมาก ออกดอกราวเดือนตุลาคม – พฤศจิกายน

ดอกหิน เป็นพืชขึ้นต่ำไร้ดอกในวงศ์นกกนารีหรือพอคัสตีเมียมีลำต้นเทียม แตกใบเป็นกระจุกแน่นที่ปลายยอดคล้ายดอกไม้สีขาว มักพบขึ้นเป็นกลุ่มๆ ตามซอกหินในบริเวณที่มีความลาดชันสูงในประเทศไทย มีรายงานพบเฉพาะบนดอยเชียงดาวที่ระดับความสูง 1,900 เมตร ขึ้นไป เมื่อเข้าสู่ฤดูแล้งความชื้นในอากาศต่ำดอกจะห่อตัวเองเป็นก้อนกลม และสามารถกางออกคล้ายดอกไม้บานเมื่อมีความชื้นสูง

สุวรรณภา เป็นพืชประจำถิ่นของไทยในวงศ์ Astraceae พบขึ้นตามชอกหินในระดับความสูง 2,000 เมตรขึ้นไป ดอกมีสีเหลืองสดคล้ายดอกกระดุมทอง แต่มีขนาดใหญ่กว่า ดอกบานในช่วงเดือน ธันวาคม – มีนาคม

กุหลาบป่า เป็นกุหลาบเลื้อยอยู่ในวงศ์ Rosaceae มักขึ้นกระจายอยู่ทั่วไปในระดับความสูง 1,700 – 2,100 เมตร ออกดอกเป็นพวง

ปีพระเสาร์ เป็นพืชที่ชอบขึ้นตามก้อนหินเป็นพืชที่หายากที่ลาดชันในระดับความสูง 1900 – 2100 เมตรดอกเป็นช่อลักษณะคล้ายแตรสีม่วงเข้มเป็นไม้ประจำถิ่นออกดอกในช่วง ตุลาคม – ธันวาคม

ดอกเจอรานิยมเชียงดาว เป็นพืชล้มลุกประจำถิ่นไทย พบขึ้นกระจายตามสันเขา และยอดเขาในระดับความสูงประมาณ 2100 เมตรขึ้นไป ดอกมี 5 กลีบ รูปร่างคล้ายดอกชบาขนาดเล็กออกดอกในช่วงฤดูฝน – ฤดูหนาว

ดอกจักรประทัดแดง เป็นพืชตัวแทนจากภูมิภาคหิมาลัย ต้นมีความสูงประมาณ 1 เมตร ออกดอกที่ปลายยอดดอกมีลักษณะคล้ายแตรมีสีแดงอมส้มออกดอกราวเดือนพฤศจิกายน – มกราคม

ปิ่นสินชัย เป็นพืชที่มีกระจายพันธุ์มาจากเทือกเขาหิมาลัยช่อดอกมีลักษณะเป็นแท่งตั้งขึ้นคล้ายชั่งข้าวโพดดอกมีขนาดเล็กเป็นดอกพรวนกันในกลุ่มกึ่งปลีหลายชนิดมักชอกมากินน้ำหวานจากดอกไม้ชนิดนี้ซึ่งเป็นการช่วยผสมเกสรไปด้วย

ดัมมณี เป็นพืชประจำถิ่นดอยเชียงดาว มีขึ้นตามสันเขาในระดับความสูง 2000 เมตรขึ้นไป ช่อดอกย่อยมีจำนวนมากเมื่อดอกบานช่อจะมีลักษณะกลมคล้ายลูกบอลดอกสีขาวออกดอกในช่วงฤดูหนาว ปัจจุบันพบเห็นได้ไม่มากนัก และเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์

ดอกพิมพีใจ เป็นพืชในเขตอบอุ่น ซึ่งกระจายพันธุ์มาจากเทือกเขาหิมาลัยตะวันออกเป็นไม้พุ่มสูงประมาณ 1 – 2 เมตรพบขึ้นกระจายในระดับความสูงตั้งแต่ 1700- 2100 เมตร ดอกออกตลอดปี ดอกเป็นช่อสีชมพูหรือชมพูอ่อนๆ มีกลิ่นหอมมาก

ค้อเชียงดาว หรือ ปาล์มรักเมฆ เป็นปาล์มประจำถิ่นชนิดเดียวกับที่พบบนดอยเชียงดาว ลักษณะเป็นลำต้นเดี่ยวชะลูดสูงมีใบตรงปลายยอดคล้ายต้นตาล พบขึ้นตามสันและยอดเขาที่มีความสูงชันในระดับ 1700 เมตรขึ้นไป คาดว่าเป็นปาล์มชนิดใหม่ของโลกที่มีความเกี่ยวข้องกับค้อหิมาลัย ซึ่งนักพฤกษศาสตร์กำลังทำการศึกษาอย่างละเอียด เพื่อตั้งชื่อต่อไป

เทียนนางคาร์ หรือ เหี่ยวเลียงผา เป็นพืชประจำถิ่นดอยเชียงดาว พบขึ้นบนก้อนปูน ตั้งแต่ระดับ 1900 เมตร ขึ้นไปต้นอมน้ำแตกกิ่งเป็นพุ่ม ดอกมีสีขาว – เหลือง ออกดอกในฤดูฝน – ฤดูหนาว ส่วนในฤดูแล้งจะพักตัว โดยผลัดใบทั้งหมดเทียนชนิดนี้นอกจากจะพบที่ดอยเชียงดาวแล้วยังมี การสำรวจที่ดอยอ่างขางอีกด้วย

การเตรียมตัวขึ้นดอย เทียวป่า หน้าหนาว

การเตรียมตัวก่อนเดินทางไปท่องเที่ยวธรรมชาติในป่านั้น ต้องมีการเตรียมตัวให้พร้อมดังนี้

1. สถานที่

ต้องมีข้อมูลสถานที่นี้ให้มากที่สุด ทั้งนี้เพื่อจะได้เตรียมอุปกรณ์ให้พร้อม เพราะแต่ละสถานที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่แตกต่างกัน

2. การแต่งกาย

การแต่งกายควรเป็นชุดที่ใส่สบาย คล่องตัว จะใช้โหนสกีที่กลมกลืนกับธรรมชาติ เช่น สีเขียว หรือสีน้ำตาล

หมวก นับว่ามีประโยชน์มากในการเดินป่า หมวกที่เลือกใช้จะเป็นหมวกมีปีกหรือหมวกแก๊ปก็ได้

เสื้อและกางเกง ควรใส่เสื้อแขนยาว เพื่อป้องกันแมลง หนามและแสงแดด เนื้อผ้าควรเป็นชนิดที่ซับน้ำได้ดี เพื่อจะได้ดูดเหงื่อและช่วยระบายความร้อน กางเกงควรเป็นกางเกงที่สวมสบาย เสื้อผ้าควรแบ่งออกเป็น 2 ชุด คือ ชุดเดินป่า 1 ชุด และชุดนอน 1 ชุด นอกจากนั้นควรมีเสื้อแจ็กเก็ตอีก 1 ตัว และถุงเท้า เพราะในเวลากลางคืนในป่าจะมีอากาศเย็น

รองเท้า เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ควรเป็นรองเท้าหุ้มส้นที่แข็งแรงและสวมใส่พอดี

3. อุปกรณ์เดินป่า

เป้หลัง ควรชนิดที่มีน้ำหนักเบา มีขนาดกะทัดรัดคล่องตัว เต็นท์ ถุงนอน เปลสนาม ไฟฉาย เสื้อกันฝน มีดพก กระติกน้ำ หม้อสนาม ชุดยาสามัญ เชือก สมุดบันทึกถุงพลาสติก ฯลฯ

4. การเดินป่า

ก่อนออกเดินป่าควรสำรวจความเรียบร้อย ของเครื่องแต่งกาย และอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อม ตีมน้ำให้อิ่ม และเติมกระติกน้ำให้เต็ม ศึกษาจุดเริ่มต้น และจุดหมายปลายทางให้เข้าใจ

หลักการเดินป่า

- เดินอย่างอ้อมก่าลัง
- ฝึกสายตาให้คุ้นเคยกับสภาพป่า
- ระวังที่เดินไม่ควรส่งเสียงดังเกินไป
- พยายามเดินตามทางเดินเท้า
- พยายามปกปิดทุกส่วนของร่างกายให้มิดชิด
- เดินแถวเรียงเดียว ควรทิ้งระยะห่างกันพอสมควร แต่ต้องอยู่ในระยะสายตาของกลุ่มตลอด
- เดินทางด้วยความเร็วสม่ำเสมอ พักทุกๆ ชั่วโมง ครั้งละประมาณ 5 – 10 นาที
- ไม่ควรแยกเดินไปคนเดียว ไม่ว่าจะเป็นกลางวันหรือกลางคืน ต้องมีเพื่อนไปด้วยทุกครั้ง

ข้อควรปฏิบัติในการท่องเที่ยวศึกษาธรรมชาติ

1. ควรศึกษาข้อมูลของสถานที่ท่องเที่ยวก่อนการเดินทาง เช่น สภาพอากาศ ฤดูกาล เพื่อการเตรียมตัวที่เหมาะสมและปลอดภัย
2. เตรียมอุปกรณ์เพื่อช่วยให้การท่องเที่ยวศึกษาธรรมชาติครั้งนี้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น แวนชยาย กล้องส่องทางไกล หรือกล้องถ่ายรูปติดไปด้วย
3. เรียนรู้ปฏิบัติตามกฎ หรือข้อห้ามในการเข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เช่น ไม่เด็ด ไม่เก็บ หรือทำลายต้นไม้ ดอกไม้ หรือลักลอบนำติดตัวออกมา ห้ามนำอาวุธเข้าไปในเขตอุทยานฯ และที่สำคัญในช่วงฤดูแล้งในช่วงที่นักท่องเที่ยว ต้องระมัดระวังเรื่องไฟเป็นพิเศษ เพราะอาจเป็นต้นเหตุให้เกิด “ไฟไหม้ป่า” ได้
4. ห้ามทิ้งขยะในป่าโดยเด็ดขาด และไม่ควรนำอาหารที่บรรจุกระป๋อง กล่องโฟม น้ำดื่มในขวดพลาสติก หรือขวดแก้วเข้าไปในป่า ถ้าจำเป็นต้องนำเข้าไป ควรใช้ภาชนะที่นำกลับออกมาได้

การเลือกทำเลที่ตั้งแคมป์ และข้อควรปฏิบัติในการตั้งแคมป์

1. กำหนดสถานที่ตั้งแคมป์ไว้ล่วงหน้า และควรขออนุญาตเจ้าของพื้นที่เสียก่อน
2. หาข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ที่จะตั้งแคมป์ จากชาวบ้านหรือเจ้าของพื้นที่
3. ก่อนเดินทางควรจะฝึกกางเต็นท์ และเก็บเต็นท์ให้เป็นเสียก่อน
4. ควรถึงสถานที่ตั้งแคมป์ก่อนพระอาทิตย์ตกดิน อย่างน้อย 1 ชั่วโมง

5. ควรสังเกตพื้นที่ตั้งแคมป์ว่าเป็นทางเดินของสัตว์หรือไม่ โดยสังเกตจากรอยเท้า
6. ควรตั้งแคมป์ในบริเวณที่มีแสงแดด
7. ก่อนตั้งแคมป์ควรปักกวาดใบไม้ใบหญ้า เอาไปเผาหรือฝังกลบ
8. ก่อนตั้งเต็นท์ควรตรวจดูทิศทางลม แล้วกางเต็นท์บริเวณต้นลม
9. ควรตั้งแคมป์บริเวณที่มีพื้นที่ราบเรียบปราศจากโขดหินเกะกะ และตอไม้
10. ควรสังเกตทางหลบหนีบริเวณแคมป์ กรณีเกิดเหตุฉุกเฉิน เช่นภัยจากน้ำป่า หรือฝูงสัตว์ผ่าน
11. ควรแบ่งงานกันทำตามหน้าที่
12. ควรมีการสำรวจพื้นไว้ โดยการเลือกไม้เนื้อแข็ง เพราะจะติดง่ายและอยู่ได้นาน
13. การเข้าไปปลดทุกข์ในป่า ควรห่างจากลำห้วย หรือแม่น้ำ โดยใช้ไม้หรือมีดปลายแหลม ขุดแล้วกลบให้เรียบร้อย
14. ภาชนะสิ่งของเครื่องใช้ ควรรักษาให้สะอาดเสมอเช่น ขวดน้ำ ควรมีฝาปิดให้มิดชิด
15. ควรทำความสะอาดที่พักและบริเวณโดยรอบให้สะอาดก่อน ที่จะเดินทางออกไป
16. เปลสนาม สิ่งที่นักท่องเที่ยวประเภทนี้ขาดไม่ได้เลยทีเดียว เพราะถ้าหากพื้นที่บริเวณนั้นไม่สามารถกางเต็นท์ได้ก็คงพึ่งเปลสนาม คุณประโยชน์คือจะมีมุ้งติดมาพร้อมเปลสนามเพื่อใช้ป้องกันยุงด้วย ข้อเสียคือถ้าไม่มีต้นไม้ก็กางไม่ได้

การเตรียมสิ่งของก่อนเดินทาง

1. ถุงพลาสติกขนาดใหญ่ ที่ใส่ของทุกอย่างไว้เพื่อป้องกันความเปียกชื้น ที่อาจเกิดขึ้นได้ในระหว่างการเดินทางควรเตรียมเผื่อเอาไว้
2. เสื้อผ้าสำรอง ควรมีประมาณ 2 ชุด คือชุดใส่นอนและชุดใส่กลับ
3. เครื่องกันหนาว ในบางที่ถุงนอนอาจจะไม่มีความจำเป็นนัก แค่ม้าห่มผืนบางหรือเสื่อรวมกันลม กันฝน ก็เพียงพอแล้ว แต่ถ้าเป็นหน้าหนาว ถุงนอนก็คงจำเป็นมากเลยทีเดียวสำหรับเสื้อผ้านวมที่ใช้ในการกันฝนและกันลมควรจะนำติดตัวไปด้วยทุกครั้ง เนื่องจากมีประโยชน์ในการใช้งานมากที่สุด
4. เต็นท์พร้อมผ้าคลุมกันฝน หรือจะใช้เปลสนามพร้อมผ้าคลุมในตัวก็จะสะดวกในการเดินทางมากที่สุด
5. เครื่องครัว เช่น หม้อสนาม หม้อ กระทะสนาม เตาแก๊ส หรือเตา น้ำมัน เชื้อไฟ เศษยางในรถยนต์ เทียนไข ช้อน อาหาร เหล่านี้เป็นของส่วนกลาง ควรจะแบ่งรับผิดชอบให้เท่าๆ กัน
6. เชือก ไข่ม้วนน้ำที่ยาวประมาณ 20 – 30 เมตร 1 เส้น
7. ไฟฉาย
8. กระติกน้ำ เม็ดยาฆ่าเชื้อ ในกรณีที่ไม้แน่ใจในความสะอาดของน้ำหรือเครื่องกรองน้ำแบบพกพา

9. ยาประจำตัว อย่างเช่น พาราเซตามอล ยาแก้แพ้ ยาแก้โรคท้องเสีย – ท้องร่วง เกลือแร่ ชุดปฐมพยาบาล
10. สบู่ แป้ง ยาสีฟัน แชมพูสระผม
11. ผ้าคลุมเบาะมีไว้หน้าฝน

เมื่อได้ของครบแล้วการจัดของลงเป้เสื้อผ้า อุปกรณ์ที่เปียกน้ำไม่ได้ ก็จัดการใส่ถุงพลาสติกทั้งหมดโดยแยกของตามการใช้งาน เสื้อผ้าควรอยู่ด้านล่างกันเป้ จะอยู่ช่วงสะโพกถึงเอวพอดี เป็นการช่วยรับแรงกระแทกไปในตัวจากนั้นของที่มีน้ำหนักมากอยู่ช่วงกลางแล้วปิดท้ายด้วยสิ่งของที่จะต้องหยิบใช้ระหว่างทาง

7. ดอยเชียงดาวขุนเขาแห่งตำนาน.....

เรื่องจาก คู่มือศึกษาธรรมชาติดอยเชียงดาว โดย กลุ่มรักษาล้านนา

ดอยเชียงดาวแห่งนี้ในอดีตเป็นดินแดนลับลับเป็นขุนเขาที่ศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นที่สถิตของเทพเจ้าอารักษ์เมืองเชียงใหม่ เป็นเมืองลับแลไม่มีใครกล้าจะเดินทางเข้าไปเพราะเชื่อว่าจะไปรบกวนเทพเจ้า และผู้ใดล่วงละเมิดเข้าไปบนยอดดอยเชียงดาวแห่งนี้มักจะไม่ได้กลับมา ดังจะมีเรื่องเล่าขานมากมายถึงขุนเขาแห่งนี้

ในตำนานพระเจ้าเลียบโลกได้กล่าวว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จมาทรงน้ำ ณ อ่างสงดอยเชียงดาวต่อมาเพี้ยนเป็นอ่างสลง (สลงคำเมืองแปลว่าชันใบใหญ่) แล้วสรรเสริญว่า“ดอยนี้สูงนักสูงเพียงเดือนเพ็ญดาว ภายหน้าจักเกิดเมืองชื่อเมืองเชียงดาว“

ส่วนในตำนานเจ้าหลวงคำแดง ซึ่งคนในล้านนาให้ความเคารพในฐานะเป็นเทพเจ้าที่สูงส่ง มีฐานะเป็นประมุขอารักษ์ใหญ่ในล้านนา เป็นผู้สิงสถิตดูแลรักษาของวิเศษในถ้ำหลวงเชียงดาวและดอยเชียงดาว ในตำนานกล่าวว่า ฤๅษีตนหนึ่งชื่อพรมฤๅษีเป็นผู้วิเศษด้วยญาณอันแก่กล้า ได้เรียกประชุมเทวดา อินทร์ พรหม ยม ยักษ์ อสูรและนาค ฯลฯ แล้วพากันเนรมิตสิ่งต่างๆขึ้นไว้ในถ้ำหลวงเชียงดาวหลายอย่างเช่น พระพุทธรูป ทองคำ เจดีย์ทองคำ ต้นโพธิ์ทองคำ ช้างเอราวัณ ดาบศรีกัญชัย ผ้าทิพย์ ตลอดจนเครื่องใช้ต่างๆเป็นทิพย์ อาหารทิพย์และมัจฉาวิเศษ

สิ่งของเหล่านี้มีไว้สำหรับพระเจ้าทรงธรรมเพื่อใช้ปราบมนุษย์ธรรมในอนาคต พระผู้เป็นเจ้าได้สถาปนาให้เทวดายักษ์ตนหนึ่งมีนามว่าเจ้าหลวงคำแดงกับบริวาร 10,000 ตน มารักษาของวิเศษเหล่านี้พร้อมกับรักษาดูแลดอยเชียงดาว ชายาเจ้าหลวงคำแดงชื่อจอมเทวีบ้างก็ว่านางอินเหลา ซึ่งสถิตอยู่ดอยนางเหนือดอยเชียงดาว

เจ้าหลวงคำแดงในฐานะอารักษ์ใหญ่แห่งอาณาจักรล้านนา เมื่อนครเชียงใหม่จะประกอบกิจการใดเช่นบูชาเสาอินทขิล เจ้าผู้ครองนครก็แต่งตั้งคนให้มาบอกกล่าวบูชาเจ้าหลวงคำแดง ณ ถ้ำเชียงดาว หรือที่หอเจ้าหลวงคำแดงที่บ้านแก่งปันเต้าเป็นอันดับแรกในฐานะปฐุมอารักษ์ และจะเห็นได้ว่าแทบจะทุกหมู่บ้านในล้านนามีหออารักษ์เจ้าหลวงคำแดงอยู่ในหมู่บ้าน เจ้าหลวงคำแดงแห่งดอยเชียงดาวจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อความเชื่อความศรัทธาของคนในล้านนาและคนท้องถิ่นเชียงดาว

ในตำนานสิงหนวัติกุมารกล่าวไว้ว่า มีฤๅษีอยู่สี่ตนได้สร้างน้ำพระเกษราธาตุนครบริเวณที่จัดตั้งเมืองหริภุญชัยในภายหน้าแล้ว ฤๅษีทั้งสี่ก็พากันเหาะทางอากาศไปถึงถ้ำถ้ำถอยหลวงแห่งหนึ่ง แล้วก็พร้อมกันลงไปอยู่ยังปากถ้ำแห่งหนึ่งครั้นถึงเที่ยงวันแล้ว ฤๅษีตนหนึ่งก็มองเห็นบนท้องฟ้าเห็นนักชดถุภษกรภฏดาวเต็มฟ้า สุดันตฤๅษีกล่าวแก่ฤๅษีทั้งสามว่า “เจ้าทั้งสามจงดูบนฟ้า ยามนี้เป็นกลางวันพร้อยว่ามีนักชดถุภษดาวเต็มฟ้ามากนัก ดูรุ่งเรืองงดงามเป็นที่น่าอัศจรรย์แท้ ในฐานะที่นั่นคนทั้งหลายจักมาสร้างบ้านแปงเมือง จักรุ่งเรืองมากนักและจักเรียกว่าเชียงดาวแท้แล เหตุตั้งนั้นดูข้าทั้งสองอันเป็นพี่จักอยู่กระทำสมณธรรมในที่นี้ ส่วนเจ้าทั้งสองอันเป็นพี่น้องจักไปทิศทางเหนือ ภายหน้าเป็นฉันใดจึงสัญญากันให้รู้ันเทอญ”

จากตำนานสิงหนวัติกุมารทำให้เรารู้ว่าดอยเชียงดาวแห่งนี้ เป็นดินแดนที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เลียบสงบเหมาะสำหรับการบำเพ็ญธรรมของเทวาและฤๅษี ชาวบ้านเล่าให้ฟังว่าในอดีตก่อนที่ทางอำเภอจะจัดให้ดอยเชียงดาวเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ชาวบ้านบริเวณถ้ำเชียงดาวจะได้ยินเสียงเทวดาสวดมนต์ในทุกๆวัน ชาวบ้านจึงพากันมาที่วัดถ้ำเชียงดาวและบูชาดอกไม้ธูปเทียน เพื่ออุทิศบูชาและฟังเสียงสวดของเทวดา จนไม่กี่ปีที่ผ่านมาคนขึ้นไปพิชิตยอดดอยและทำความสกปรกปรกบวบนเทพเจ้า เสียงสวดมนต์ของเทวดาจึงหายไป

ดอยเชียงดาวเป็นเทือกเขาที่อุดมสมบูรณ์ยิ่งนัก จึงทำให้ธรรมชาติที่นี่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิด ในตำนานจามเทวีแห่งเมืองหริภุญชัยกล่าวว่า ช้าง*ก่่างาเขียวช้างคู่บารมีของพระนางกัศยออาศัยอยู่ที่ อ่างสลุงดอยเชียงดาวมาก่อน และช้างเผือกคู่บารมีของกษัตริย์บางพระองค์ก็อาศัยอยู่และจับได้ที่ดอยเชียงดาวแห่งนี้

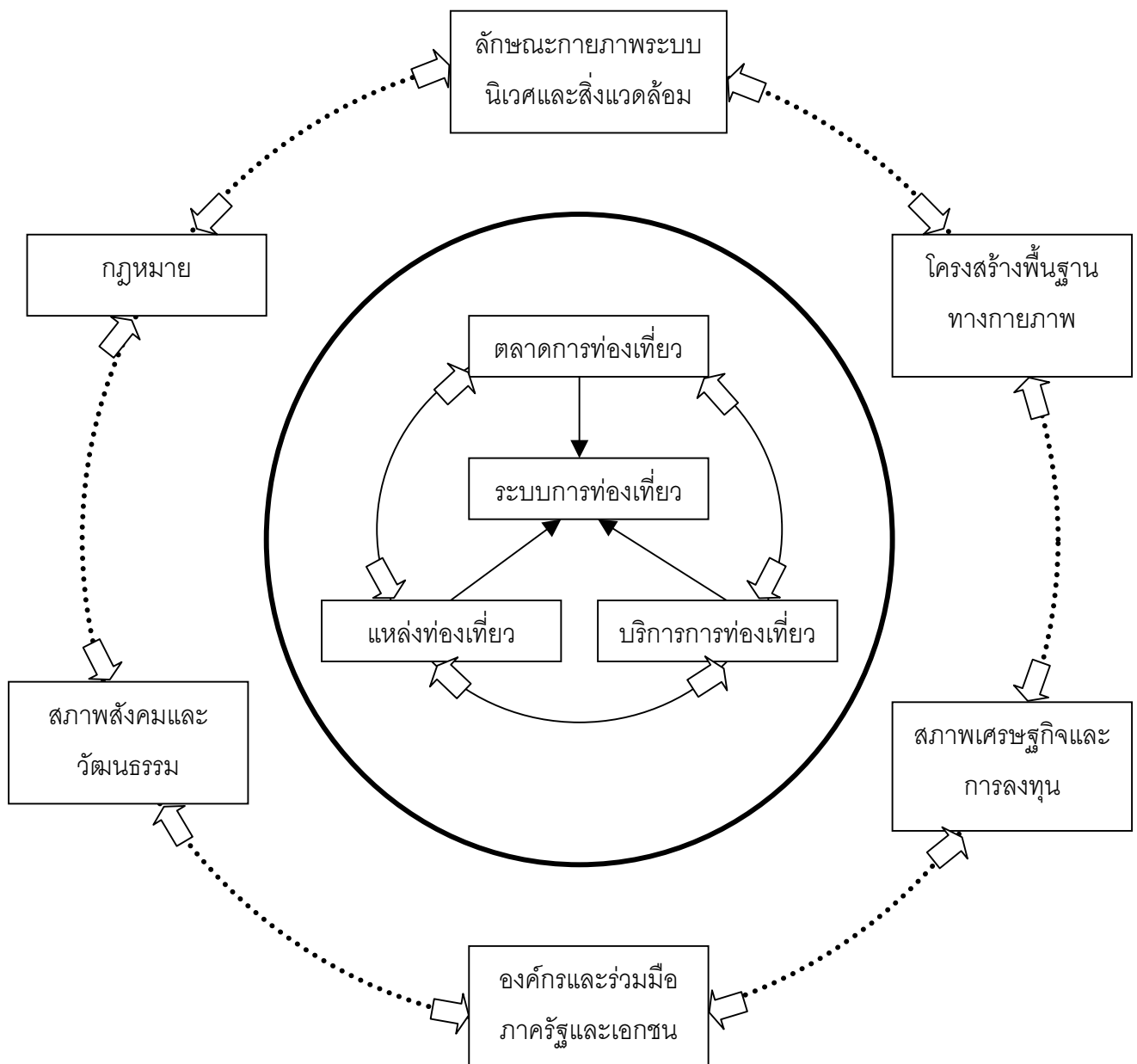
ในตำนานจามเทวีวงศ์กล่าวว่า พระนางจามเทวีมาสร้างน้ำมูรธาภิเศกที่ถ้ำเชียงดาวตามคำแนะนำของฤๅษี พอพระนางมาสร้างน้ำมูรธาภิเศกและทำพิธีบวงสรวงเจ้าหลวงคำแดงแล้ว ก็ได้ของวิเศษคือ พญาช้างพู่ก่่างาเขียว เป็นช้างมงคลวิเศษยิ่งนัก

มีนิทานอีกเรื่องหนึ่งที่ชาวเชียงดาวเล่ากันสืบมา เกี่ยวกับดอยหลวงแห่งนี้เรื่องหนุมานหายาให้พระราม(พระลักษณ ?) หนุมานเหาะมาทางอากาศเพื่อมาหายาสมุนไพรที่ดอยเชียงดาว เพราะว่าดอยเชียงดาวมีสมุนไพรมากมาย และมียาสมุนไพรวิเศษที่จะรักษาพระรามที่กำลังป่วยหนัก พอหนุมานมาถึงดอยเชียงดาวก็เรียกหายาในป่าว่า “ยามีไหนดื้อ”(ยาอยู่ไหนหรือ) ยาสมุนไพรวิเศษสามารถพุดได้ก็พุดว่า “มีตางแพ”(อยู่ทางนี้) พอหนุมานตามไปตามที่ได้ยินเสียงแล้วก็ตะโกนเรียกหายาอีก ปรากฏว่า

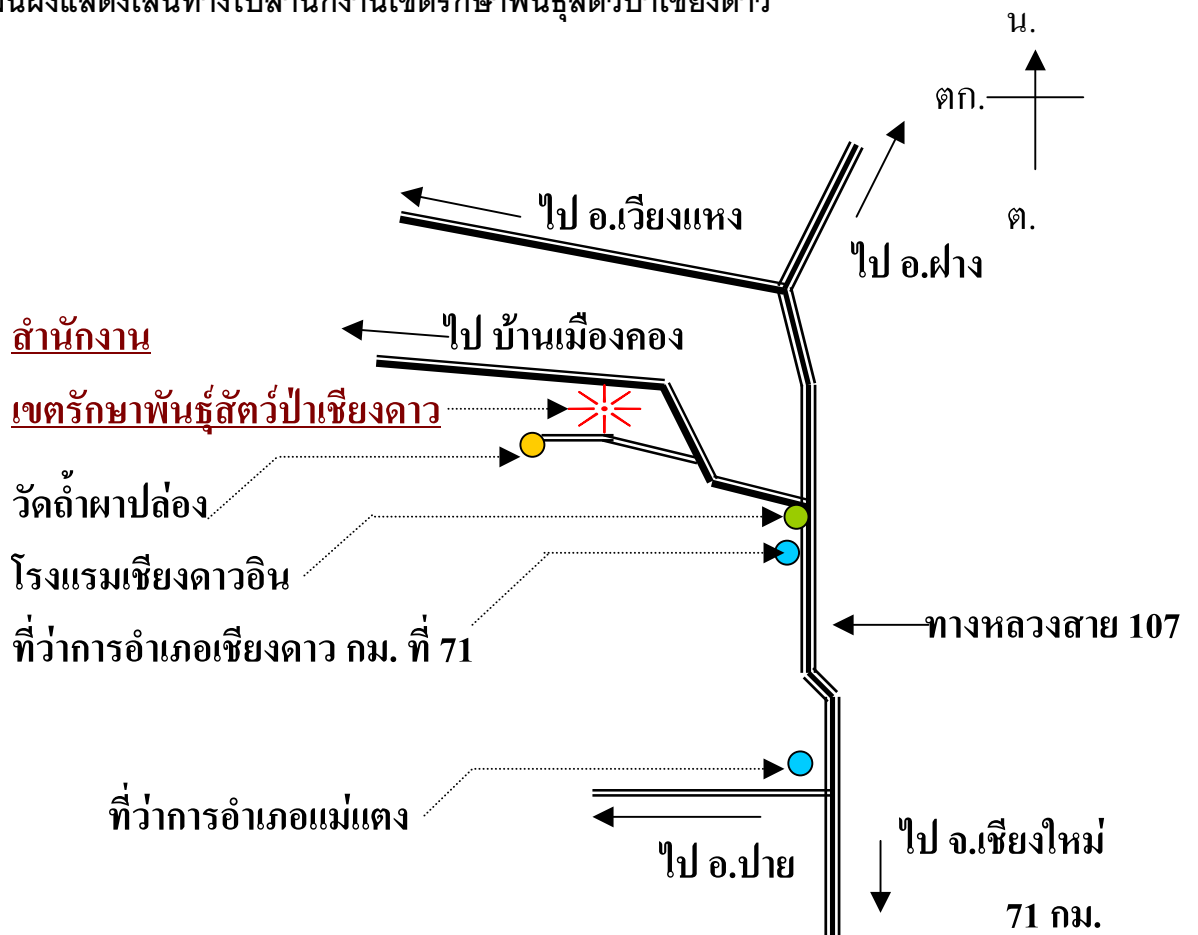
ยาตอบอยู่อีกทีหนึ่งถามตอบอย่างนี้เป็นเวลานาน หนุมนำคาญจึงยกยอดดอยเชียงดาวไปทิ้งยอด
กลับกรุงลังกาไปรักษาพระราชมที่กำลั้งป่วย

นิทานเรื่องนี้ก็สะท้อนให้เห็นถึงความอุดมไปด้วยสมุนไพรในป่าดอยเชียงดาว แม้กระทั่ง
ปัจจุบันชาวบ้านบริเวณถ้ำเชียงดาวก็มีอาชีพขายยาสมุนไพรที่ได้จากป่าดอยเชียงดาวแห่งนี้

7. แผนภูมิระบบการท่องเที่ยว



8. แผนผังแสดงเส้นทางไปสำนักงานเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว



การเดินทาง

จากกรุงเทพฯ เดินทางถึงจังหวัดเชียงใหม่

1. โดย รถยนต์ ตามถนนพหลโยธิน ถึงจังหวัดลำปาง แยกซ้ายไปตามถนนสาย จ.ลำปาง – จ.ลำพูน – จ.เชียงใหม่
2. โดย รถโดยสารประจำทาง สาย กรุงเทพฯ – เชียงใหม่ โดยขึ้นรถที่สถานีขนส่งสายเหนือ (ตลาดหมอชิตใหม่) มีการเดินทางทุกวัน
3. โดย เครื่องบิน ที่สนามบินดอนเมือง มีการเดินทางทุกวัน

จาก จังหวัดเชียงใหม่ ถึง สำนักงานเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว

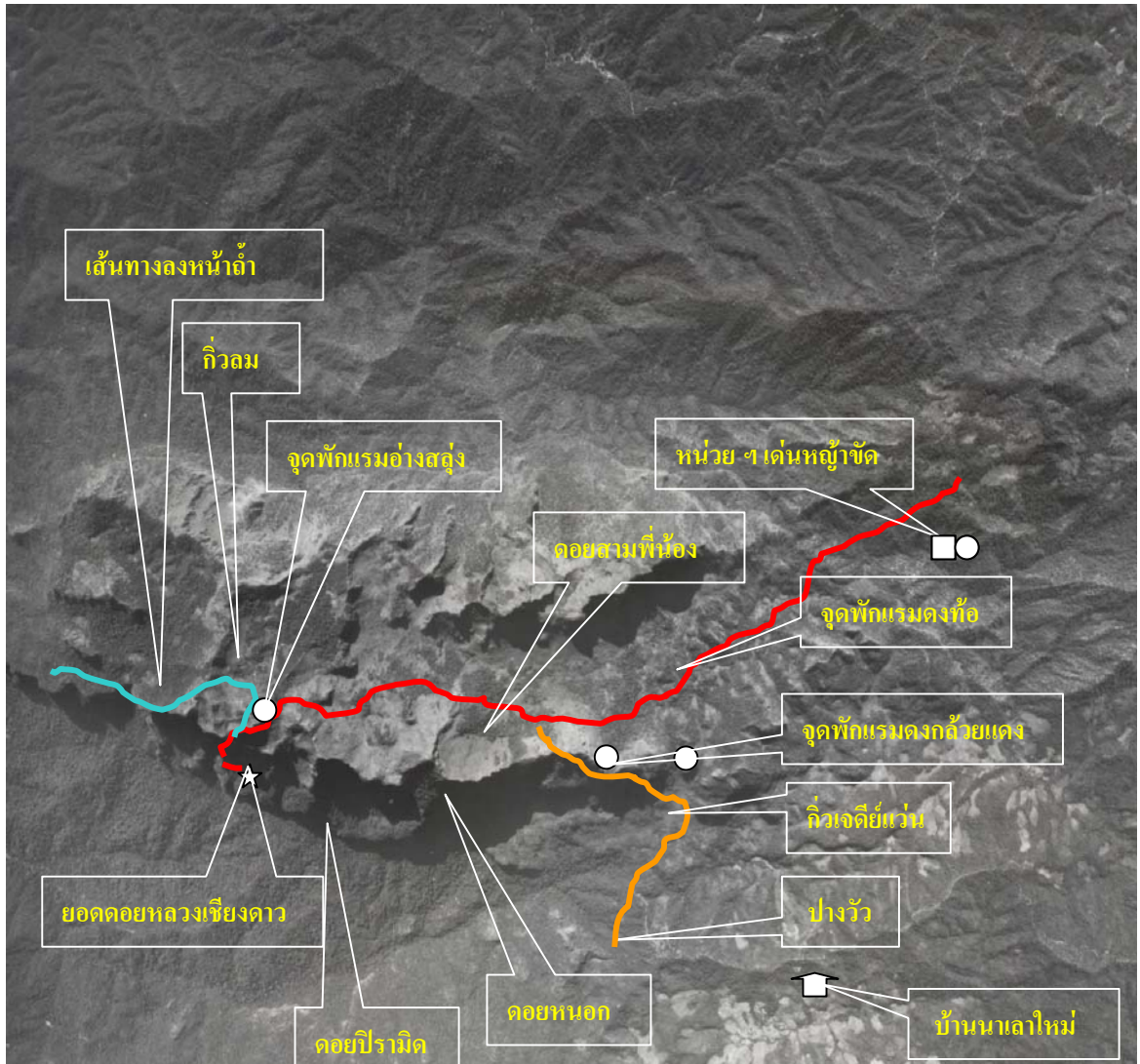
1. โดย รถยนต์ จากจังหวัดเชียงใหม่ ไปตามถนนสาย 107 ผ่าน สามแยกแม่มาลัย อ.แม่แตงถึง อ.เชียงดาว ประมาณ 71 กม. ถึงโรงแรมเชียงดาวอิน แยกซ้ายมือไปตามถนนสาย

อ.เชียงดาว – บ้านเมืองคอง ผ่าน ถ้ำเชียงดาว และแยกซ้ายไปตามทางเข้าวัดถ้ำผาปล่อง ประมาณ 100 เมตร สำนักงานเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาวอยู่ทางขวามือระยะทางจากสามแยก โรงแรมเชียงดาวอิน 7 กม.

2.โดยรถยนต์โดยสารประจำทาง สาย เชียงใหม่ – ฝาง หรือ เชียงใหม่ – ท่าตอน โดยขึ้นรถที่สถานีขนส่งจังหวัดเชียงใหม่ ข้างเผือก เดินทางถึง อ.เชียงดาว (จะมีรถออกจากเชียงใหม่ทุกครึ่งชั่วโมง) โดยลงรถที่สามแยกปากทางถ้ำเชียงดาว ระยะทาง ประมาณ 71 กม. ค่าโดยสาร ประมาณ 29.-บาท และโดยรถมอเตอร์ไซด์รับจ้าง เดินทางถึง สำนักงานเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว ระยะทางประมาณ 7 กม. ค่ามอเตอร์ไซด์รับจ้างประมาณ 20.-บาท

10. แผนผังเส้นทางโดยสังเขป

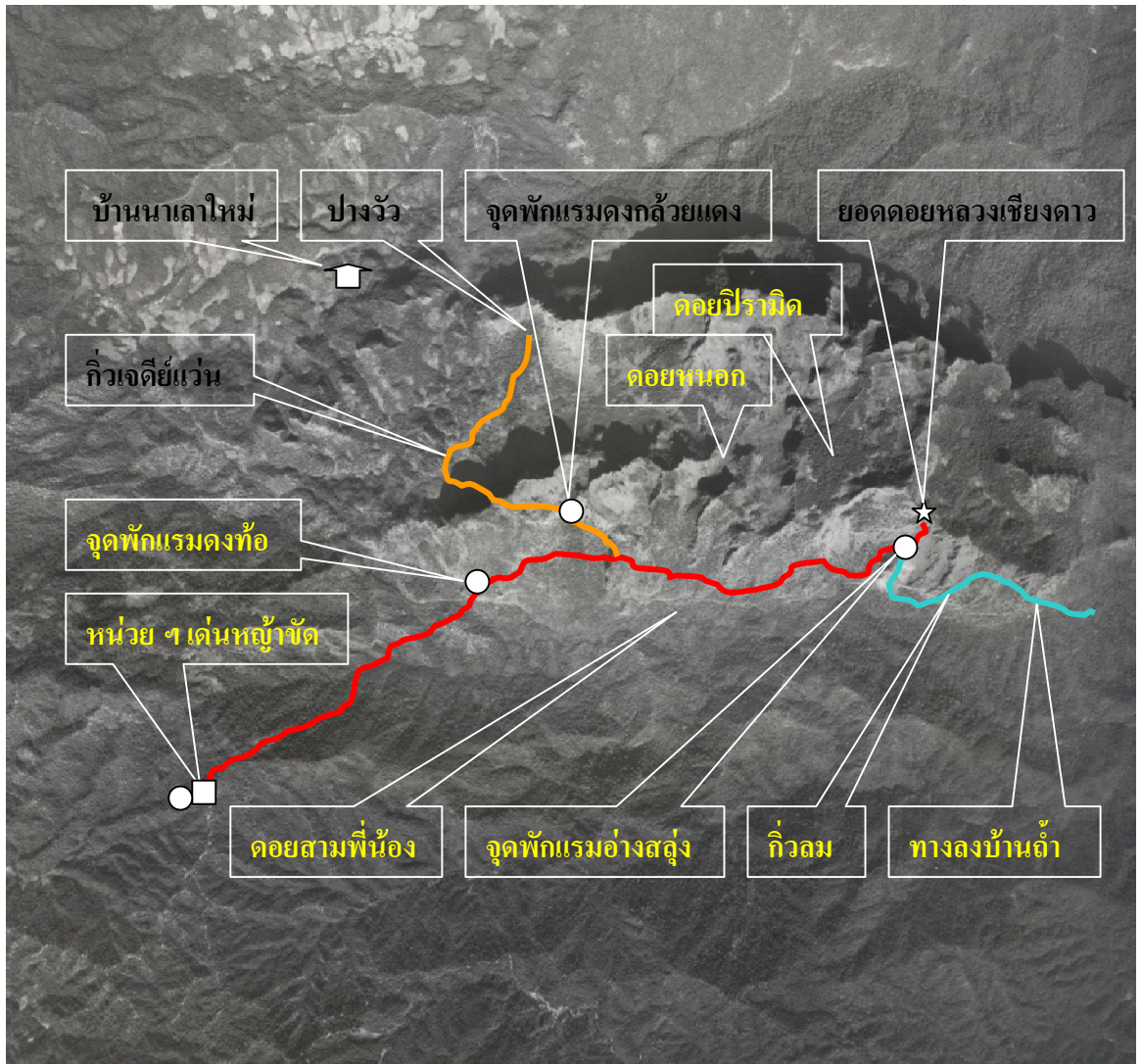
เส้นทางเดินเท้าบริเวณดอยหลวงเชียงดาว 1



- เส้นทางไปดอยหลวงเชียงดาว หน่วยฯ เค้นหญ้าชัด
- เส้นทางไปดอยหลวงเชียงดาว ปางวัว, บ้านนาเลาใหม่
- เส้นทางกลับ ทางบ้านถ้ำ

แผนผังเส้นทางโดยสังเขป

แสดงเส้นทางเดินเท้าบริเวณดอยหลวงเชียงดาว 2



- เส้นทาง จาก หน่วยฯ เฒ่าหู้ซัด ไป ดอยหลวงเชียงดาว
- เส้นทาง บ้านนาเลาใหม่ ไป ดอยหลวงเชียงดาว
- เส้นทางกลับ จากอ่างสลุ้ง ไปบ้านถ้ำ

บรรณานุกรม

กชกร ชินะวงศ์.คนวังอ้อมเดิมไฟการท่องเที่ยวเปิดตำนานทุนชีวิต...ผืนป่าและสายน้ำ.โครงการรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านวังอ้อม ตำบลหัวดอน อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)สำนักงานภาค,คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.2546.

กองบรรณาธิการ.พรรณพฤษชาติเฉพาะถิ่นเมืองเชียงใหม่.สารคดี (พฤษภาคม) 2539.

โกมล สนั่นก้อง.ป่าสองน้ำ คนสองวัฒนธรรม :รวมบทความ หลักคิด แนวทาง ปฏิบัติการ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค,คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.2547.

ขวัญฤทัย บุญยะเสนา.การวิเคราะห์อุปสงค์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภออุ้มผางจังหวัดตาก, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,2544.

โครงการจัดการลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน .การหาแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหา และผลกระทบจากการท่องเที่ยว"ดอยเชียงดาว.รายงานเวทีระดมความคิด อำเภอเชียงดาว.2542.

โครงการจัดการลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน.สรุปการอบรมผู้นำทางศึกษารวมชาติดอยหลวงเชียงดาววันที่ 27-28ตุลาคม 2546 ณ ศาลาประชาคมโครงการจัดการลุ่มน้ำปิงตอนบน.รายงานการอบรมเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว.2546.

ชยันต์ พิเชียรสุนทร .ภูเขาลาป้านในประเทศไทย.advanced thailand geographic (กันยายน-ตุลาคม).2543.

ชยันต์ พิเชียรสุนทร.ป่าลุ่มดินเดี่ยวและป่าลุ่มหายากของประเทศไทย.advanced thailand geographic(มีนาคม-เมษายน),2543.

ไชมอน การ์ดเนอร์.ต้นไม้เมืองเหนือ.ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.กรุงเทพฯ,2543.

ณรงค์ดี เมืองเงิน, การศึกษาการเปลี่ยนแปลงสภาพของป่าบริเวณดอยเชียงดาวอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่, ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539.

ดวงดาว สุวรรณรังษี, พืชดอยเชียงดาว, ค้นสู้ภูเขาหน้า , 2534.

โดม ประทุมทอง, เรารัก...เชียงดาว, advanced thailand geographic, ปีที่ 9 ฉบับที่ 71, 2547.

ธวัชชัย สันติสุข, การอนุรักษ์พรรณไม้เขตอุทยานและสังคมพืชภูเขาถึงอัลไพน์บนดอยเชียงดาว, สยามสมาคมแผนกธรรมชาติวิทยาฉบับพิเศษ: การอนุรักษ์ธรรมชาติในประเทศไทย ในแง่การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ, 2528.

ธวัชชัย สันติสุข, พรรณไม้เขตอุทยานของประเทศไทย, เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเนื่องในวโรกาส พระชนมายุครบ 3 รอบ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2433.

นิคม พุทธา, ดอยหลวงเชียงดาว, โครงการจัดการลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน, เชียงใหม่, 2547.

ประกาศ ปันตบแต่ง, ดร. การเชื่อมโยงความรู้และประสบการณ์ภาคสนามสู่นโยบาย, ศูนย์อบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ, 2544.

ปริญญากร รววรรณ, เชียงดาวอีกบทหนึ่งของตำนานแห่งขุนเขา, อนุสารอสท. (มกราคม) 2539.

ปิยะเกษตร สุขสถาน, ดอยหลวงเชียงดาวหิมาลัยในเขตร้อน อนุสาร อสท. (มกราคม) , 2539

ปิยะเกษตร สุขสถาน, แนวทางการจัดนำเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่า, เอกสารการอบรมสร้างเสริมความรู้ทางพฤกษศาสตร์ ในภาคเหนือสำหรับมัคคุเทศน์กันยายน.จ. เชียงใหม่, 2543.

ปิยฤทัย ปิโยพีระพงศ์, เดินดอยเชียงดาวคราวต้นหนาว อนุสารอสท. (มกราคม) 2538.

บุสดี อาคมานนท์ มอนซอนและคณะ, 2535 . โครงการศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวเดินป่า ต่อสภาวะแวดล้อม และประชาชนในท้องถิ่น, คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ, 2535.

พจนา สอนศรี, คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน Community Based Tourism Handbook, โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, กรุงเทพฯ, 2546.

มนัส สุวรรณ.ศ.ดร. ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, โครงการตำรามหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.

เล็ก ณ เชียงดาว. ตำนานหรือประวัติฉบับเดิมถ้ำหลวงเชียงดาว, อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่, 2515.

ยุทธวงศ์ วงษ์ทอง, พืชกึ่งอัลไพน์ดอกไม้ในอ้อมกอดดอยเชียงดาว, สารคดี(กันยายน), 2539.

สร้อยดี อาสาสมัครพิก. โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาความพร้อมของผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยวเชิงนิเวศในภาคเหนือตอนบน, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว)การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2543.

สมพร ภูติยานันต์, รศ. การสำรวจและเก็บตัวอย่างพันธุ์ไม้สมุนไพรบริเวณดอยเชียงดาว, คณะเภสัชศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541.

สมศักดิ์ สุขวงศ์, ดร. การจัดการป่าและทรัพยากรชีวภาพโดยชุมชน: กระบวนการ กลไกการตัดสินใจ และระบบข้อมูล, รายงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการ, ศูนย์อบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ, 2545.

ส่วนทรัพยากรที่ดินและป่าไม้, แผนแม่บทเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.2542-2546., 2540.

สินธุ์ สโรบล, การท่องเที่ยวโดยชุมชนแนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว)สำนักงานภาค, คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546.

สุภาภรณ์ อาภาวัชรุตม์, ดร. ดอยหลวงเชียงดาว: ภาวะเหลือเฟือเพียงตำนาน, เชียงใหม่ปริทัศน์, มีนาคม, 2547.

สุเมธี ธิกา.ประวัติพยาบาล,เชียงใหม่,2545.

สุรินทร์ อันพรม,การจัดการทรัพยากรป่าแบบพหุภาคี. ศูนย์อบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชีย
และแปซิฟิก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,กรุงเทพฯ,2545.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว)สำนักงานภาค.คู่มือการบริหารโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
Community-Based Research Management. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว)
สำนักงานภาค,คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.2546.

องค์การสวนพฤกษศาสตร์.สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ เล่ม 5 ,2541.

อำเภอเชียงดาว.ไต่เขาสูง ชมทะเลหมอก ดอกไม้ป่า พืชดอยหลวงครั้งที่ 7 ที่ว่าการอำเภอเชียงดาว
จังหวัดเชียงใหม่,2534.